

LIBER QVINTVS.
DE VARIETATE
LEGVM HVMANARVM,
ET PRÆSERTIM
DE ODIOSIS.

Diximus hætenus de lege humana in genere, tam ciuili, quam canonica, quia vero in vtroq; ordine aliquæ sunt, quæ secundum suas peculiares rationes, vel proprietates, speciali etiam declaratione indigent, quia proprias habent difficultates, idcirco operæ pretium duxi in hoc libro, & duobus sequentibus de illis in particulari dicere. Doctrinam tamen illorum communis erit ciuilibus, & canonicis legibus, quia in his rationibus fere vniiformiter conueniunt: quod si aliquid peculiare interdum occurrit in aliquo ordine vtriusque legis, facile poterit per occasionem adnotari. Quoniam vero tam leges ciuiles, quam canonicæ in plura membra solent diuidi, quæ maiori ex parte solo nomine, vel ad summum accidentali, & materiali differentia, quæ ad doctrinam moralem nihil confert, distinguuntur, idcirco in hoc initio partitiones illas, & varias appellationes legum vtriusque ordinis præ oculis ponere institui, & ex eis illas eligere, de quibus in hoc, & duobus sequentibus libris dicendum est.

CAPVT I.

De Humanarum legum varietate.

Tradunt varias legum humanarum distinctiones, seu potius denominationes vtriusque iuris auctores, & expositores, vt in iure canonico Gratian. d. 1. 2. & 3. per totas, ex Isidoro libro 5. Etymol. capit. 1. & sequent. & ibi expositores, & in Rubr. de Constitut. In iure autem ciuili Papinian. in l. *Ius ciuile*, ff. de Iustit. & iur. & Pompon. in l. 2. ff. de Orig. iur. & Iulian. in l. *Neque leges*. ff. de legibus, & Vlpian. in l. *Diuturno*. eod. & Iustinian. Imperator Instit. de Iustit. & iur. & de Iur. natur. gent. & ciuili, per plures textus, & interpretes eisdem locis. Et ex Theologis tractat late Anton. 1. p. tit. 17. 18. & 19. breuius D. Thom. 1. 2. quæst. 95. art. 4. cuius methodum sequendo clarius, & expeditius nonnullis partitionibus omnia comprehendemus, & elucidabimus.

A Primo ergo D. Thomas diuidit legem humanam in ius gentium, & ciuile, seu humanum strictius sumptum. Nos autem in superioribus de iure gentium diximus, & ita illam diuisionem omittimus, supponimusque sermonem esse de lege positua humana proprie sumpta, vt esse soler distincta, & in diuersis gentibus, prouinciis, seu ciuitatibus, aut congregationibus vnicuique propria. Hæc igitur lex primo diuidi potest in scriptam, & non scriptam. Prior intelligi solet nomine legis, quia licet vtraque sit vera lex, nihilominus nomen legis humanæ simpliciter prolatum pro lege scripta accipi solet. Vnde Isidor. ait. *Lex est constitutio scripta*: altera vero consuetudo appellatur, quæ quoad substantiam, & obligationem, veram legis rationem habet, quia vero habet peculiarem modum generationis (vt sic dicam) seu introductionis, & efficaciz, idcirco de illa in particulari dicemus in libro 7. nunc vero de lege scripta tractamus. Quæ interdum denominari solet à materia, vel modo, quo scripta est: sic enim solennes fuerunt apud Romanos leges duodecim tabularum, quæ à decem, quæ fuerant apud Græcos duxerunt originem, quibus Romani duas addiderunt, vt habetur in l. 1. ff. de Orig. iur. Decalogus etiam in duabus tabulis scriptus fuit, licet inde nomen non acceperit. Est ergo illa denominatio accidentaria, & ad rationem legis parum confert.

C Secundo diuidi possunt leges humanæ per habitudinem ad principia, à quibus procedunt, sic enim distinguuntur leges canonicæ à ciuilibus, & in vtrisque inuenitur eadem distinctio, vel subdiuisio, quæ aliquando materialiter tantum, vt sic dicam, datur, aliquando vero potest formaliter dari. Materialiter voco quando in auctoribus legum solum consideratur diuersitas personarum: formaliter autem voco respectu munerum, quando spectatur distinctio regiminum, ac potestatum, quamuis totum hoc tandem materiale fere sit respectu obligationis ipsarum legum. Priori modo distingui solent in legibus ciuilibus, leges Trismegisti, Lycurgi, Solonis, Rhadamanthi, Minois, Cereris, & aliorum apud Isidorum supra, & Platon. in Dialog. *Minos*, & Plin.

Lex 1. diuiditur in scriptam, & non scriptam.

2. Diuiditur lex per ordinem ad principia & hoc materialiter, aut formaliter

Isidor. Plac. Plinius.

Varia legum distinctiones, seu denominationes ex Gratiano. Isidor. Papin. Pompon. Vlpian.

D. Anton. D. Thom.

lib.7. Histor. cap. 35. & Aristot. sæpe in libris Ethic. Imo interdum denominantur hæ leges non solū ab auctoribus, sed etiam à collectoribus, ut sumitur de iure Papyriano, & Flauiano. ex. l. 2. ff. de Orig. iur. Sic etiā denominatur lex Hortensia, Papia, aut Iuliana; & sic sunt varij tituli. ff. ad l. Falcidia, & similes. Posteriori autem modo distinguuntur leges secundū varias rationes gubernandi ciuitates, vel simplices, vel mixtas, & sic in legibus Romanorū distinguuntur leges latæ à populo, & vocatur Plebiscita; & latæ à senatu dicuntur Senatus consulta; & quia in senatu aliquis consul præsidebat, nomē eius interdum notatur in ipso legis nomine, ut cum dicitur Ad senatus consultum Velleianū, aut Macedonianum, &c. Atque huc referri etiam potest ius prætorium, quod à Prætorē ferebatur, & honorarium etiam dicitur in l. 7. & 8. ff. de legibus. Item ius dictum Tribunitium, quia à Tribūnis erat latum, & sic de aliis, iuxta potestatem unicuique magistratui concessam. Præterea huc spectant responsa prudentum, id est iuris consultorum, quæ vim habebant legum, quando eis auctoritas Principis, aut reipublicæ accedebat: vel antecedenter illam eis committendo, vel consequenter illam communiter acceptando, & hoc ius interdum per antonomasiam vocatur ius ciuile. Leges autē, quæ ferebantur ab imperatoribus dicuntur constitutiones Principum, dici possunt ius Imperatorium. Nunc autem utrasque leges complectitur ius commune ciuile, quoad absolute dictum solet accipi pro iure Romanorum, ut dicitur in §. Sed ius, Instit. de Iur. natur. illi vero respondet in singulis regnis ius regium.

Hæc tamen varietas vocum licet conferat ad intelligendū ius ciuile, ad formalem distinctionem legum parum est necessaria, licet cum proportionē ad varias communitates, prout diuersimode gubernantur, applicari possit. Et similiter cum proportionē potest applicari ad leges canonicas; nam leges Pontificiæ sunt constitutiones Principum, & interdum nominantur à suis auctoribus, ut Clementinæ, &c. leges autem Episcopales censeri possunt quasi ius prætorium, vel honorariū, leges autē Conciliorum quasi senatus consulta, in legibus autem canonicis non habent locum plebiscita, quia potestas ferendi leges canonicas neq̃ in populo est, neque ab illo manauit.

Tertio diuidi possunt leges ex parte eorum ad quos ferruntur, & hoc dupliciter scilicet, vel secundum communitates omnino distinctas, vel secundum partes eiusdem communitatis, quatenus intra illam diuersa habent munia, & suo modo distinctas communitates, magis particulares componunt. Priori modo distinguuntur leges Ægyptiorum, Lacedæmonum, Atheniensium, seu Græcorum, Longobardorum, & Romanorum, ut notatur in §. Sed ius, Institut. de Iur. natur. gent. & ciuil. Et nunc etiam distinguimus leges Hispanorum à legibus Gallorum, &c. Posteriori autem modo intra idem regnum, vel rempublicam, distinguuntur leges per ciuitates, & intra eandem ciuitatem, per communitates particulares, & sic distinguuntur ius municipale, & commune: & municipalia diuiduntur iuxta modum, & nomina ciuitatum, aut communitatum. Hoc etiam modo diuiduntur iura, aut leges pro diuersitate munerum, seu personarum communi bono Reipublicæ deseruientium, & sic intra eandem rempublicam distinguitur ius

A militare, quod pro militibus specialiter institutum est, ius patronorum, liberorum, aut seruorum. Item ius Magistratum, quod publicum etiam dicebatur. Dicebatur etiam apud Romanos ius publicum, quod erat de rebus sacris, & sacerdotibus, cap. Ius publicum dist. 1. Vnde sacerdotale etiam dici poterat. Nunc autem hoc ius in Ecclesia separatum est à ciuili, ac temporali, & canonicū denominatū est, ut supra vidimus.

In quo Canonico iure potest aliquid propriū considerari, quia leges Canonice in sua generalitate vniuersaliores sunt, quam leges ciuiles ex parte eorum pro quibus ferri possunt, quia dari possunt vniuerso Orbi, quia per illud totum Ecclesia diffusa est. Atque ita cōmunitas adæquata (ut sit dicam) legibus canonicis non multiplicatur, sed vna tantum est; ideoque leges canonicæ ex hac parte vniuersales sunt, & non recipiunt varias denominationes ex parte eorū, pro quibus feruntur, sed simpliciter dici possunt Canones Ecclesiastici, vel præcepta Ecclesiæ. At vero intra ipsam Ecclesiam, ex parte personarum, vel communitatum particularium distinguui possunt varæ leges, seu iura, & sic potest specialiter dici ius sacerdotale, vel clericale, quod non solum canonicum est, sed specialiter pro statu sacerdotali, vel clericali fertur: sic etiam dici potest ius Monachale proprium religiosi. Item hoc modo distinguuntur iura Synodalia secundum varios Episcopatus, Dioceses, vel prouincias, à quibus etiam sæpe denominantur, & appellari etiam possunt iura municipalia canonica.

Hinc etiam distinguere aliqui solent inter legem, & statutum, quia lex dicitur proprio de lege pertinente ad totam communitatem alicui Regi, vel supremo Principi subiectam, statutum vero dicitur proprie de lege municipali. Sic enim leges vniuersitatum, Collegiorum, religionum, &c. statuta dici solent. Sed hoc solum ad significationem vocabulorum spectat, & ideo communis vsus obseruandus est. Nam sine dubio statuta municipalia sunt veræ leges; illis enim cum proportionē conueniunt, quæ hæcenus de lege in communi, vel de lege humana dicta sunt, & ita sæpe appellantur, & e conuerso leges communes, & vniuersales vocari possunt statuta, & frequenter ita vocantur, quia vis vocis non minus in illas conuenit, ut per se constat; solum ergo per quandam accommodationē solent illa vocabula ita distinguui, præsertim in doctrina tradenda, ut habeamus vocabula quibus breuiter, & distincte loqui possimus. Ad eundem modum censendum est de nomine constitutionis: aliqui enim putant legem simpliciter dici de lege ciuili non de Canonica, constitutionem vero è contrario: sed hoc etiam non habet fundamentum in re, nam leges etiam ciuiles cōstitutiones Principum, appellantur, Digestis de Constitutio. Principū Isidorus in capite Constitutio, dist. 1. secunda, ait, constitutionem esse edictum, quod Rex, vel Imperator constituit, & è conuerso constitutiones Canonice verè leges sunt, & ita etiam passim nominantur. Tamen per accommodationem ille modus loquendi videtur esse satis vsitatus, & conformis Rubricæ de Constitutionibus in Decretalibus, vbi videri possunt interpretes.

Alia vero sunt nomina magis propria legum Ecclesiasticarum: vocantur enim Canones, Decreta Patrum, Decre-

3. Diuiduntur leges in ordine ad eos ad quos ferruntur,

7. Quid inter est inter legem & statum.

alia (vtique, iura, seu Decretales Epistolæ, vt constat ex titulo Decretalium, & ex capite primo & quinto, & de Constitut. & ex cap. primo, & secundo, distinctione tertia, vbi Glossa in sum. rationem nominum declarat, & alia adiungit. Nos solum aduertimus illa tria nomina potissimum dici solere de legibus Summorum Pontificum, vel Conciliorum. Nam leges Episcopales non solent Canones, vel Decreta appellari, de quo videri potest Felinus in capite primo de Constitution. Denique his nominibus addita sunt alia plura, quibus leges Ecclesiasticæ significantur, dicuntur enim Extravagantes, Motus proprii, Bullæ, &c. Hæ autem voces, & similes solis quibusdam legibus Pontificibus attribui solent, & varias habent origines, & etymologias, quæ nunc nobis necessarie non sunt. Nam vis legum quæ per has voces significantur, eadem esse videtur, & quod occurrerit proprium, in sequentibus adnotabitur.

Quarto solent distinguere leges ex rebus, seu materia, quæ præcipiunt, estq; hæc denominatio valde vsitata in iure ciuili, & interdum fit interposito nomine auctoris, vt ad legem Iuliam de Adulterijs, ad legem Corneliæ de sicarijs, ad legem Iuliam de Ambitu Maiestatis, &c. Sepe verò fit simpliciter denominatio ex materia, vt lex frumentaria, agraria & commissoria, &c. Et fere omnes tituli vtriusq; iuris hoc modo distinguuntur. Sed hæc etiam diuisio materialis est in ordine ad formalem rationem legis quam nos consideramus, & ideo licet in ordine ad vsum, & ad practicam notitiam legum necessarium sit scire, quid per vnamquamque legem præcipiatur, nobis tamen ad generalem doctrinam necessarium non est. Et ideo de his omnibus partitionibus, seu denominationibus legum nihil amplius dicere oportebit. Solum enim illas proposuimus, vt illarum vocum significatio non ignoretur, id enim ad nostrum vsum necessarium erat, ad eundem vero sufficiunt, quæ dicta sunt.

C A P V T II.

De lege odiosa, & fauorabili, eorumque varietate.

Diuisio legis traditis in superiori capite, addere possumus quintam ex effectibus sumptam, quæ instituto nostro maximè deserviet. Quinto ergo lex humana generatim sumpta diuiditur in odiosam, seu onerosam, & fauorabilem, seu beneficium conferentem, quæ diuisio ex multis iuribus colligitur. Nam interdum dicunt iura odia esse restringenda, & fauores ampliandos. C. Odi. de Reg. iur. in 6. cum vulgaribus concordantibus, quæ regula præsertim intelligitur de fauoribus, vel odijs in iure contentis, ac subinde de legibus fauorabilibus, & odiosis. Et ita diuisionem hanc legum communiter Doctores supponunt, vt constabit ex his quos in discursu capitis referemus. Tria vero ad intelligentiam huius partitionis desiderari possunt. Primum est, vnde sit sumenda distinctio inter illa membra. Secundum est, an sit sufficiens, ita vt illa duo membra adæquatè diuidant legem humanam, tertium est quot genera legum humanarum sub singulis illorum membrorum contineantur, vt de illis sigillatim in sequentibus dicamus.

A Circa primum ratio dubitandi esse potest, quia nulla est lex quæ simpliciter fauorabilis non sit, ergo non potest subsistere diuisio. Antecedens patet, quia lex vt sit iusta, & vera lex, debet esse communi bono utilis, & moraliter necessaria, sed utilitas boni communis maximus fauor est, quia bonum commune præferendum est ceteris: ergo omnis lex simpliciter inducit fauorem, & hoc est esse fauorabilem; nulla ergo esse potest odiosa. Et confirmatur: nam si quæ esset lex odiosa maximè illa, quæ penam imponit; at hæc non est odiosa, ergo nulla. Probat minor, tum quia alias omnis lex esset odiosa, quia omnis lex imponit reatum penæ transgressoribus: quod autem illa penæ exprimitur, vel determinetur in lege, parum auget grauen seu odium, cum solus reatus æternæ penæ ad huiusmodi odium sufficiat, & comminatio illius reatus in omni lege includatur, quæ grauis sit, & nomen præcepti simpliciter mereatur. Tum etiam quia penæ non est intentata per legem, sed potius apponitur, vt fugiatur, & vt saltem ex timore eius seruetur præceptum; ergo additio penæ non facit legem odiosam, quia qualitas legis pefanda est ex fine, & bono per se intento per legem. Tū denique, quia licet pæna sit malum quoddam, est tantum secundum quid, & vt est medium ad seruandam legem, est maximum bonum: ergo est potius fauor, quam odium. Eademque rationes fieri possunt de quacunque ratione odij in lege considerabili.

C In contrarium videri potest, nullam esse humanam legem, quæ odiosa dici non possit, ac debeat, eo modo, quo talis denominatio potest in veram legem cadere. Lex enim non potest dici odiosa, quia per se fit odio digna, nec quia per se habeat effectum qui reddat hominem odio dignum, sic enim solum peccatum est per se odio dignum, & reddit peccatorem, vt talis est, odio dignum; lex autem nec peccatum est, nec ad peccatum inducit: non potest ergo hoc modo dici odiosa. Solum ergo dici potest odiosa, quatenus aliquid onus imponit, quod durum, ac graue merito reputatur, hoc autem modo omnis lex humana odiosa videri debet, quia addit nouum conscientie vinculum ultra omne vinculum diuine legis, quod graue onus reputatur, præsertim quia potest esse occasio culpe & æternæ mortis. Et confirmatur, quia si quæ esset lex fauorabilis, maximè priuilegiatiua, quia hæc est, quæ magis directe & ex instituto fauorem concedit, & priuilegium quatenus lex est, odiosum est, quia est onerosum, illis quos obligat per modum legis, & quatenus priuilegium est, censetur odiosum, quia derogat iuri communi, & inducit singularitatem in communitate, quæ odiosa esse solet, vt postea suo loco videbimus; ergo nulla est lex quæ quatenus est talis, simpliciter fauorabilis sit. Tandem hæ rationes pro vtraque parte factæ videntur conuincere, omnem legem mistam esse, & partim fauorem, partim odiū includere, quod satis est vt diuisio non habeat locum, cum omnis lex sub vtroque membro comprehendatur. Quod si dicatur, in hac mixture posse ex alterutra parte esse excessum, & secundum excessum alterius partis illa membra distinguere, tunc difficillimum erit, talem excessum expendere, & declarare, vixque poterunt applicari regulæ,

Ratio dubitandi ex eo quod omnis lex videtur fauorabilis

3. Ratio dubitandi ex eo quod omnis lex humana videtur odiosa.

quæ de fauoribus, & alijs in iure traduntur.

4 In explicanda igitur distinctione illorum membrorum, variæ sententiæ referri possunt, de quibus videri potest Sarmient. lib. 1. Select. c. 12. Prima est, ex fine legis iudicandum esse, an lex sit fauorabilis, vel odiosa. Nam si lex intendit fauorem; seu bonum aliquod conferre, fauorabilis est, quidquid ex ea sequatur: si vero intēdit inferre malum, seu onus imponere, erit odiosa, etiā si fauor aliquis ex ea sequatur. Hac regula vtuntur multi iurisperiti, citatur glos. in c. Si propter, de Rescri. in 6. illa vero solū in verb. *Intentionis*, aduertit, in legibus ad intentionē scribentis recurrēdum esse. Citatur etiam Glos. verb. *Alios*, in c. *Sciant cuncti*, de Elect. in 6. quatenus dicit, legē illius tex. esse fauorabilem, quam ibi Dñic. & alij sequuntur, & in simili Panorm. in c. *Non dubitū*, de sent. excōmun. n. 3. vbi Fel. n. 2. idē sentit. *Quia in omni dispositione* (inquit) *editur, quod principaliter agitur. A. Siquis nec causam*. ff. si certum petatur. Clarius Panormit. in cap. 1. de Locato n. 10. Item Nauar. cons. 11. de Constit. & cons. 31. alias 32. de Regular. Barth. Bald. Alexand. & alij, quos refert Tiraq. in Præf. ad Retract. n. 59. & 65. & tract. 1. de Retract. §. 30. Glos. l. n. 5. vbi etiam, nonnulla adducit iura ex quibus id colligi potest, & facit etiam c. 2. §. 1. de Decim. in 6. Ratione item suaderi potest, tum quia finis est qui dat speciē actibus humanis, & cōsequenter etiā proprietates; ergo etiam in legibus finis est præcipuē attendēdus, vt iudicetur, an lex sit fauorabilis, vel odiosa. Tum etiā quia id quod est per se, præfertur ei, quod est per accidens; at lex intendens fauorem, per se fauorabilis est; ergo simpliciter talis est, licet ex accidenti inferat grauamen.

5 Veruntamen hac sententia, nisi aliquo modo limitetur, aut explicetur, non potest simpliciter approbari. Primò ob generalē rationem, quod proprietas legis magis est spectata ex intrinseca materia, & quasi natura talis legis, quā ex intētionē ferentis; quia talis intētiō extrinseca est, & non potest mutare proprietatem intrinsecē inhaerentem legi ex vi sui obiecti, seu materiæ; ergo si materia legis fauorem cōtinet, lex erit fauorabilis, etiā si legis lator aliud intendat, & è contrariio. Neq; enim intentio legis latoris facere potest, vt quod suapte natura odiosum est, sit fauorabile, vel vt quod fauorabile est, sit odiosum, vt rectē dixit Tiraq. in dicta Præf. n. 67. Secundo, quia vel est sermo de intentione finis vltimi, seu remoti, aut proximi, neutra autem sufficit; ergo. De priori patet ex ratione dubitandi proposita, quia sic omnis lex esset fauorabilis, quia per omnem legem intenditur commune bonū, alias enim non erit iusta, commune autem bonum fauorabile est. Itē quia lex non potest esse ita odiosa, vt in odio sistat, nisi forte feratur in odium alicuius vitij, quo per se, & absolutē dignum est, & ideo tale odium inter fauores computandum est. Eo vel maximē quod per se refertur in amorem virtutis, & ita ex fine remoto fauorabile est. Respectu vero personarum nunquam lex intendit malum, nisi propter maius bonum; ergo si finis remotus sufficit vt lex sit fauorabilis, omnis lex quantunvis grauis, vel pœnalis erit fauorabilis, si iusta sit hoc autem est contra communem omnium sensum, & cōtra principia iuris. Si autem sit sermo de fi-

A ne proximo, intento à legis latore, constat illū non satis esse; nō solū quando ille finis est extrinsecus, & accidentarius, vt probat prior ratio sed etiam si videatur intrinsecus, quia potest facta aliunde vinci, ac superari. Quod patet exemplis. Nā dispensans proxime intendit concedere fauorem, & tamen dispensatio non censetur fauorabilis, sed odiosa, vt infra videbimus; ergo idē esse poterit in lege. Et à cōtrariio quando legislator infert grauamen, vt per illud obuiet maiori nocumento, dispositio eius nō censetur odiosa, sed fauorabilis iuxta cap. 2. §. 1. de Decim. in 6. Ex quo principio multi existimāt, dispositionem capit. *Siquis suadente*, esse fauorabilem, licet proximē facta sit ad grauē censuram imponendam; ergo ex solo fine proxime legis latoris non potest sumi certa regula in hac materia.

B Dici ergo potest, leges fauorabile, & odiosa distinguendas esse ex materia, ita vt illa lex fauorabilis sit, quæ fauorē concedit; illa verò odiosa, quæ pœnā vel aliud simile grauamen infert. Quæ regula erit certissima, quando materia legis talis est, vt vel purū fauorem, vel purū grauamen cōtineat, non solū directē, & per se, sed etiam indirectē, seu per quādā cōsequutionem: tūc enim ex intrinseco fine lex talis est, & non habet vnde cōtrariā denominationē accipiat. Nec verò repugnat dari huiusmodi leges. Nam in primis saepe potest concedi fauor, aut beneficiū alicui fieri sine vllō illius grauamine, vel aliorū præiudiciō, vt de nonnullis priuilegijs infra dicemus, tūc ergo erit lex, & dispositio fauorabilis; idē ergo erit in quacūq; lege cōmuni habēte similitē cōditionē. Sic enim per se valde probabile est, omnem legem prohibentem aliquid per se malum, vel præcipientē aliquid honestum, non nimis graue, aut onerosum, sed moderatum, & cōmuni modo viuendi hominū cōsentaneū, esse fauorabilem, quia re verā est magnū beneficiū hominū, dū eos suauiter, & efficaciter dirigit ad operadū bonū, & vitadū malū. Vnde nec sola ratio obligationis, aut vinculi cōscientiæ, nec periculo reatus, quod ad præceptū sequi videtur, sufficit, vt censetur lex non continere purum fauorem, sed mixtum, tum quia hoc cōmune est omni legi, & ideo nō mutat rationes particulariū legum, Tū etiā quia difficultas intrinseca ipsi virtuti nō impedit, quominus virtus ipsa maximus fauor sit, ergo eadē ratione lex, quæ est regula virtutis, quatenus vinculū imponit cū moderatione debita, gratia est, & fauor secundū rectā rationē spectata, licet inferiori portioni grauamen esse interdum appareat. Tum deniq; quia si quid est periculi alicuius mali ob transgressionē legis, illud non nascitur ex ipsa lege sed ex hominis imperfectione, & ideo non impedit quominus lex huiusmodi purum fauorem contineat. Magis potest dubitari de lege odiosa quomodo possit purum odium cōtinere, cum semper bonum intēdat. Dicendum vero est, ex parte materiæ legis hoc non repugnare, etiam si ex parte finis aliquid fauorabile per omnem legem intendatur: & ita lex pure pœnalis, seu, quæ solum fertur ad imponendam, vel augendam pœnam, potest dici simpliciter odiosa, & leges tributorum, & alia huiusmodi sub eodem ordine continebuntur.

Difficultas verò specialis est, quando ma-

teria legis vno respectu videtur fauorabilis, & sub alio grauamen continet, vt sępius contingit, quomodo de illa iudicandum sit. Auctores enim in hoc etiam varię sentiunt, quidam enim dicunt omnem legem continentem pręiudiciũ, vel grauamen alicuius, aut malum aliquod inferentem, simpliciter odiosam esse, etiam si magnum fauorem, vel fauorem aliunde contineat. Ita sentit Tiraquel. in dicta Pręfa. n. 65. cum Ioan. Andr. & alijs in c. ult. de verb. signif. circa Glos. verb. *Similibus*. Qui dicunt, cum concurrunt fauor, & odium. dispositionem esse odiosam. Fundari potuit Tiraq. in alio principio, quia existimat, non posse eandem dispositionem simul esse fauorabilem, & odiosam etiam respectu diuersorum, vel secundum diuersas rationes, neque idem statutum posse esse partim fauorabile, partim odiosum, tum quia non potest vna, & eadem res diuerso iure censi. l. *Eum qui adde.* ff. de Vfuscap. tum etiam quia non potest idem statutum extendi in fauorem vnius, quin vertatur in odium alterius, & e conuerso. Ex hoc ergo principio inferri potest, legem, in qua simul concurrunt fauor, & odium, odiosam censendam esse, quia non potest simul esse fauorabilis, & odiosa, nec etiam potest dici fauorabilis omnino, quia bonum ex integra causa, ergo erit odiosa, quia malum ex quocunque defectu, & odium habet rationem mali. Item quia legem esse odiosam non includit negationem omnis fauoris, sed solam dicit impositionem alicuius odij, seu grauaminis, quod verificatur simpliciter de tali lege, est ergo simpliciter odiosa. Denique quia talis lex simpliciter restringenda est, ne odium aliqua ex parte augeatur, ergo est tantum odiosa.

Alij verò existimant, vbi coniunguntur fauor, & odium in eadem lege, vel statuto, talem dispositionem fauorabilem omnino censendam esse. Fundari potest, quia vbi concurrunt fauor, & odium, fauor pręualeat & pręfertur odio; ergo constituet dispositionem simpliciter fauorabilem. Antecedens sumitur ex l. C. de In ius vocando, vt notat, & sequitur Panormit. in c. *In litteris*, de Restit. spol. n. 34. Anchar. & alij, quos refert Tiraq. supra. n. 66. Et Confirmatur, quia vbi cōcurrunt fauor & odiũ, fauor quo ad fieri possit, ampliandus est, & odium restringendũ est quantum necesse fuerit, vt fauor amplietur, ergo talis dispositio simpliciter iudicanda est fauorabilis.

Dico tamen, in primis. Non repugnare, eandem legem diuersis respectibus esse fauorabilem, & odiosam. Ita sentiunt communiter Doctores, & expresse Glos. in dicta l. 2. C. de In ius vocando, verb. *Litteris*, quam ibi Palud. Castrenf. & alij sequuntur. Idem sentit Innoc. in c. *Quod dilectio*, de Consanguini, & affi. Scibi Panor. n. 7. & communiter Summistę verb. *Privilegium*. Potestque inductione ostendi in privilegio, dispensatione, lege pœnali, & similibus, quę respectu diuersorum, fauorabilia sunt, & odiosa. Ratione item patet, quia in hoc nulla ratio repugnantię ostendi potest: nam relationes quasi oppositę possunt eidem rei conuenire respectu diuersorum, vt similitudinis, ac dissimilitudinis equalis, & in equalis, maioris, ac minoris, sed ita comparantur, hæc duo: nam fauor, & odium respectiua sunt.

A fauor enim, alicuius est fauor, & odium, similiter; ergo nihil repugnat eandem dispositionem, respectu diuersorum, vni esse fauorabilem, alteri odiosam.

Dices, verum esse, hoc non repugnare, illis tamen duos respectus ita esse inter se cōnexos, vt vnus ex odio sequatur, ideòq; non posse secundum vnum ampliari legem, quin secundum aliũ etiam amplietur, neq; e conuerso secundum vnum restringi, quin secundum odium restringatur, & idcirco necessarium esse de tali lege iudicare tanquam de fauorabili absolute, vel odiosa absolute, ita vt vel nulla ratio odij habeatur propter fauorem, vel nulla ratio fauoris propter vitandum, seu minuendum odium. Exemplum optimum est in lege tributum imponente, quæ odiosa est ei cui tributum imponitur, fauorabilis autem ei, pro quo imponitur, vel rei, propter quā imponitur, nec potest vno respectu augeri, & minui secundum aliũ, & ideò necessariũ est, vt alter respectus vincat, secundum quem lex iudicetur simpliciter fauorabilis, vel simpliciter odiosa.

Respondeo concedendo interdum illos duos respectus habere inter se illam connexionem, & tunc argumentum recte procedere, quando fauor vnius augeri non potest sine damno alterius, neque e conuerso potest incommodum vnius temperari, quin alterius cōmodum cesset, aut minuatur. Sicut in motu physico non potest quis latius, aut velocius accedere ad vnũ terminum, quin cum eadem proportionem recedat ab opposito, nec potest homo plus donare ex propria pecunia, quin pauperior fiat, &c. Nihilominus tamen non semper est necessaria illa cōnexio inter fauorem & odiũ, sæpe enim potest fieri, vel augeri fauor vni sine pręiudicio aliorum, & e conuerso vnus potest grauari, vel puniri propter cōmune bonũ sine speciali fauore aliorum, qui inde resultet. Eademq; lex seu regula interdum ampliatur respectu vnius ob fauorẽ, & restringitur in odiũ alterius ratione boni cōmunis, vt est optimum exemplũ in l. *Qui exceptionem*, ff. de Cōdict. indebiti. Quia potest fieri alicui beneficiũ sine diminutione bonorum alterius, & e cōuerso. Item fauor potest consistere in tēpore, vel in modo, vel in honore, aut alijs rebus, quę nō subtrahuntur vni, vt dentur alteri. Deniq; hoc potest inductione ostendi in privilegijs, in dispensationibus, in pœnis, & alijs similibus.

D Deinde addo, quādo lex diuersis respectibus est fauorabilis, & odiosa, non semper fauorem odio, aut odium fauori esse pręferendũ, sed prudenter pensanda esse omnia, scilicet, intentionem legislatoris, rationem boni cōmunis, & alias circumstantias materię & verborum, vt illud pręferatur, quod videtur esse grauius, & honestati ac iustitię legis magis consentaneum. Hęc assertio quatenus media est inter duas sententias allegatas, potest vtriusque motiui suaderi, & per se quidẽ spectata valde probabilis est. Quia fauor magis per se intendi potest, odium verò, seu grauamen minimẽ, sed propter instantem necessitatem. Et ideò per se loquendo, ac cæteris paribus, fauor est pręferendus: nihilominus tamen tanta esse potest necessitas imponendi grauamen vt imponendũ sit, vel augendum propter maius bonum. Atque sic sentiunt qui censent, canonem, *Siquis suadente*, esse legem

Ioan. Andr.
Tiraquel.

Panorm.
Anchar.

9.
Non repu-
gnare legi
secundũ di-
uersos re-
spectus esse
fauorabilem
& odiosam
sunt enim,
vt alie rela-
tiones oppo-
site.
Bald.
Innocent.

10.

11.

12.

Fauorem,
aut odium
pręferenda
pensatis cir-
cumstantijs
materię, in
tentionis, &
boni cōmu-
nis maxi-
mẽ.

fauorabilem, & esse extendendum, etiam si censura extendi consequenter videatur, quia est fauor religionis, & requirit illum rigorem, ut stabilis perseveret. Similiter in lege imponente tributum potest esse causa tam pia, & necessaria, ut non habeatur ratio odij, seu grauaminis, quominus lex simpliciter fauorabilis, & extendenda sit. E contrario verò lex excludens fœminas ab hereditate, licet intendat fauorem masculinorum, odiosa simpliciter est, & coarctanda, ut est communis doctrina Iuristarum, ut videre licet in Tiraquello supra dicta Praef. n. 64. & alijs locis, quæ ipse allegat, quia fauor ille priuatus est, & non admodum necessarius, neque ad pacem, & honestatem morum multum utilis; & ad hunc modum est de alijs iudicandum.

Lex excludens fœminas ab hereditate est odiosa, quia fauor illius respectu hominum est priuatus.

13. Vnde tandem assero, vbi res fuerit dubia, quia fauor, & odium videntur quaidam aequalitatem habere, vel quia adinvicem se habent, sicut excedens, & excessum, tunc fauorem esse preferendum, & ad ampliandam legem, esse iudicandam simpliciter fauorabilem. Ita sumitur ex Gloss. in l. 2. C. de his, qui non possunt ad liber. peruen. verbo *Interrogauerit*, vbi etiam Bald. & alij, idem Bald. in l. penult. C. de Pactis, circa finem, vbi etiam Roman. & Alex. lib. 7. Consilior. cons. 197. Et ratio est facilis ex dictis, quia lex per se, & quasi sponte sua inducit fauorem, odium verò quasi ex accidenti, & coactè ob necessitatem; id autem quod est per se praefertur ei, quod est accidentarium, ceteris paribus, ac subinde etiam in dubio. Explicatur hoc amplius, quia odium non intenditur, nisi ut tandem cedat in aliquod commodum, quod vel sit fauor, vel ut fauor reputetur; fauor autem non est propter odium; imò ex genere suo per se, ergo magis intenditur fauor ex suo genere. Nam propter quod vnunquodque tale, & illud magis; ergo in dubio, ac ceteris paribus fauor praefertur. Et ita facile conciliantur sententiæ adductæ, & solutæ manent omnes rationes dubitandi, ut facile potest lector intelligere, & ideo non oportet circa singulas inmorari.

14. Ex his resoluitur, quod secundo loco supra proposui de sufficientia prædictæ partitionis. Posset enim facile dici, non oportere, ut omnis lex, aut fauorabilis sit, aut odiosa. Nam potest aliqua esse mixta secundum diuersos respectus, & aliqua fortè esse potest neutra, ita ut nec odiū contineat, nec fauorē, ut videntur esse præcepta morū generaliter proposita propter comune bonū. Melius tamē dicitur, diuisionē esse adæquatā, quia lex, quæ videtur mixta, ab ea parte denominatur, quæ in ea præualeat: vel si est dubium, aut æqualitas, talis lex censetur absolute fauorabilis, ut declaratum est. Quod si lex sit, quæ nulli imponit speciale grauamen, nec ita est grauis, & onerosa, ut propterea odiosa censeatur eo ipso, quod est iusta, & propitia communi bono, censetur fauorabilis, & amplianda intra limites fauoris, & ita relinquatur partitio sufficiens, & adæquata.

15. Tandem quod ad vltimum punctum attinet, plures numerari solent modi, aut quasi species legum odiosarum; tres autem, vel quatuor videntur esse præcipuæ. Videlicet lex pœnalis, lex tributum aut onus imponens, lex irritans factum, quod prohibet directe, vel indirecte, seu consequenter, lex exorbitans à iure antiquo vel à communi iure, aut illi derogans, vel

limitans, aut corrigens illud. & à fortiori lex posterior priorem abrogans, & de his omnibus in præsentī libro dicemus, quatenus peculiarēs proprietates, & effectus habent, quos explicare necesse est. Aliæ verò leges omnes, quæ huiusmodi non sunt, inter fauorabiles computantur. Veruntamen ex vi huius negationis non participant specialem rationem, quæ propria consideratione indigeat, tantum ergo illæ, quæ priuilegij rationem habent, speciali indigent ratione, & ideo de illis dicemus in libro sequenti.

C A P V T III.

Utrum leges pœnales obligent in conscientia ad actus, quos proxime intendunt.

D VÆ partes in lege pœnali distinguenda sunt, vna est de actu, quem intendit fieri, aut omitti, alia est de pœna, quam imponit contra transgressores talis legis; & quamuis prior pars videri possit exposita tractando de lege humana, ciuili, & canonica, tamen aliquid speciale habere potest in lege pœnali, & ideo prius de illa priori parte dicemus, postea de posteriori, circa illam verò partem multa inquiri possunt. Primum, an leges pœnales possint obligare ad culpam: secundum, an de facto obligent; tertium, an possint non obligare ad culpam, sed ad solam pœnam: quartum, an de facto sic obligent. Et hæc duo puncta examinabimus capite sequenti, nunc reliquæ examinanda sunt, & difficultas est de legibus imponentibus pœnam temporalem: nam de spiritualibus ut sunt censura, & similes, nulla est dubitatio, quin regulariter loquendo culpam supponant, ut ex dictis in libro 4. constat, & in sequentibus magis declarabitur.

Circa primum ergo, de potestate nulla est controuersia, & ideo breuiter dicimus, non excedere humanam potestatem præcipere aliquid simul obligando in conscientia, & imponendo pœnam, ac subinde posse ab homine fieri legem obligantem in conscientia, & imponentem pœnam certam transgressoribus, quod etiam de Principe seculari nullus Iurisperitorum negauit, ut fatetur Nauarrus in cap. *Fraternitas* 12. qu. 1. n. 22. Et probatur facile: primò, quia talis lex potest esse valde conueniens reipublicæ, imò experientia ostendit, sæpe esse valde necessariam, & alioqui nullam iniustitiam continet; ergo non est cur excedat potestatem humanam: neque vlla ratio probabilis ad hoc asserri potest. Secundò de legibus imponentibus spirituales pœnas, excommunicationem, &c. nemo dubitat, quin obligent in conscientia ad actus præceptos, vel prohibitos, ut in libro 4. diximus, quia spiritualis pœna maximè solet imponi propter contumaciam, quæ non est sine inobedientia, & culpa, & quia spirituales pœnæ sunt medicinales, & præcipue intendunt curationem animæ, & correctionem culpæ; ergo generatim loquendo, non excedit potestatem humanam obligare in conscientia sub certa etiam pœna per legem imposita; ergo nec excedit hoc facultatem legis, seu potesta-

2
Posse esse legem pœnalem obligantem in conscientia sic enim efficacior erit

Nauarr.

tem civilem, etiam si pœnas tantum temporales imponat. Probatur consequentia, quia nulla sufficiens ratio differentia assignari potest, quia vtrique potestas sicut includit vim dirigendi in conscientia, ita etiam vtrique includit vim coercendi per pœnas proportionatas, & sicut adiectio pœnæ spiritualis est moraliter necessaria in legibus Ecclesiasticis; ita pœna temporalis est moraliter necessaria in civilibus, imò in vtrisque legibus. Quia vtrique obligatio simul magis cogit, quam altera tantum, & sensuales homines efficacius terrentur comminatione temporalium pœnarum, licet spirituales grauiiores sint. Tertiò, quia legislator humanus potest sine adiectione pœnæ temporalis obligare in conscientia per suas leges; ergo etiam cum illa. Probatur consequentia, quia legislator humanus potest adijcere pœnam temporalem obligationi legis naturalis, vt pœnam mortis propter homicidium, vel furtum grauiissimū, & similiter potest per posteriorem legem adijcere pœnam priori legi humane purè morali, & obliganti in conscientia, ita vt lex posterior non auferat obligationem prioris, vt latè probat Nauarr. supra, dicens, à nemine negari, & esse rem adeò claram, vt non egeat probatione; ergo idem potest facere simul per vnā legem, quia valde accidentaria est vnitas, vel pluralitas legum, neque variare potest rationem iustitiæ, aut potestatis.

Sed obijci solet, quia videtur excedere iustitiæ æquitatem, reatum duplicis pœnæ imponere propter vnā transgressionem: nam in foro Dei non insurgit duplex tribulatio, propter idem delictum, vt dicitur Naum 1. vbi Septuaginta legunt, *Non vindicabit tibi in id ipsum in tribulatione*; ergo multò minus potest id facere legislator humanus; ergo dum imponit pœnam temporalem, non potest imponere æternam, vel aliam alterius vitæ; ergo nec potest obligare in conscientia, quia ad hanc obligationem sequitur reatus pœnæ alterius vitæ. Respondetur, negando assumptum, & patet inductione, quia Deus præcepto imposito Adamo, obligauit illum in conscientia, & sub grauiissima culpa, & reatu pœnæ æternæ, & nihilominus addidit pœnam mortis temporalis, idemque constat in multis præceptis legis veteris, quæ obligabant sub pœna mortis, & de illis est generalis regula, quòd obligabant in conscientia. Idem fit euident ex dictis de lege addente pœnam excommunicationis, etiam si supponat reatum pœnæ æternæ. Item de lege addente pœnam temporalem propter crimen contra legem naturalem, vel contra aliam priorem legem humanam, quia ibi etiam coniunguntur duæ pœnæ sine iniustitia. Ratio verò est, quia vel peccatum propter suam infinitatem est capax vtriusque pœnæ, & plurium, vel quia transgressio legis humanæ non solum est offensio Dei, sed etiam Principis, & reipublicæ humanæ, & ideo ab vtroque iustè punitur. Vnde etiam si lex aliqua non imponat specialem pœnam, sed sit purè moralis, potest Princeps punire temporaliter transgressorem talis legis, quanuis etiam in foro Dei habeat reatum suæ propriæ pœnæ; ergo signum est, duplicem illam pœnam diuersæ rationis, & distincti fori, diuini, & humani, non excedere meritum talis transgressionis. Nec locus Naum aliquid facit ad

causam, tum quia ibi non agitur de lege, aut eius pœna, sed de quadam promissione Dei respectu populi Iudaici, quem tunc secundo statuit non punire, non quia iustè non potuit, sed quia ex benignitate noluit; tum etiam quia ibi est sermo de duplici tribulatione temporali, licet per figuram ibi significatum fuerit, eos, qui ita affliguntur semel in hac vita, vt veram pœnitentiā agant, non esse passuros secundam vitæ futuræ afflictionem.

Supposita ergo potestate, de facto, seu de voluntate legis latoris humani, superest quæstio. In qua est prima opinio asserens, leges humanas eo ipso, quod sancuntur temporalibus pœnis, non obligare in conscientia de facto, & iuxta præsumptam voluntatem legis latoris, nisi aliud ipsemet exprimat, quod rarò fit vel nunquam in legibus civilibus. Hanc opinionem potissimum defendit Nauarr. supra, & in Summ. c. 23. n. 55. & pro illa refert Matefilan. not. 78. quem etiam refert, & sequitur Decius in cap. *Nam concupiscentiam*; de Constit. lect. 2. n. 7. vbi refert Hostien. & Ioan. And. in cap. *Relatum*, ne cleric. vel monach. Tamen hi specialiter loquuntur de quibusdam statutis religiosorum, vt Dominicanorum, nec putant, id esse generale. Vnde etiam Matefilanus eos referens, cum eis tantum videtur sensisse. Idem verò generalius sensit Imola in cap. 2. de Maiorit. & obedient. & in cap. *Cum contingat*, de Iure. Iur. quem refert, & sequitur Decius supra lect. 1. n. 3. Sed illi loquuntur non tantum de pœnalibus legibus, sed absolute de humanis prohibentibus, vel præcipientibus res indifferentes, seu non necessarias ad honestatem ex lege naturæ, quorum opinionem quoad hanc partem improbabilem esse supra ostensum est lib. 3. & 4. & Nauarr. etiam ab illis in hoc dissentit, quanuis in presenti eorum auctoritate vtatur, referens alios pro illa sententia, qui re vera illam non docent, vt Felin. in cap. 1. de Spons. n. 12. & Caiet. de quo iam supra dictum est. Quod verò ad præsens spectat, dictam sententiam docuere prius Iason in l. 2. C. de Iur. emphyt. n. 143. & Ludou. Gom. in cap. 2. de Constit. l. n. 6. n. 60.

Fundamenta Nauarri sunt, Primum, quia lex pœnalis est odiosa, & ideo interpretanda benignius quoad fieri possit: hæc autè intelligentia est benignior, & confert multum ad tollendos laqueos, & pericula animarum, & potest sine inconuenienti sustineri. Secundum quia legis lator addens pœnam temporalem, præsumitur excludere æternam, quia qui ex duobus vnum exprimit, & aliud tacet, censetur illud excludere, iuxta regulam text. in cap. *Nonne*, de Præsumpt. Tertiò, quia leges humanæ rarò explicant in actu signato obligationem in conscientia, vel certè ciuiles nunquā hoc declarant: imò infideles Principes nunquā de tali pœna cogitarunt; ergo non est verisimile illam intendere, maxime quando pœnam temporalem exprimunt. Quarto allegat Nauarr. consuetudinem testaturque communi consensu receptum esse, vt hæc leges in hoc sensu intelligantur. Tandè quia aliquæ leges pœnales non obligant in conscientia; ergo nullæ, nam est eadè omniū ratio.

Nihilominus contraria sententia verior est & securior. Dicendum est ergo, legem, quæ in verbis suis, & modo, quo fertur, præceptum

4. Leges humane habent temporeales pœnas non obligare in conscientia, nisi exprimat contra reum legislator, quod rarò contingit, sentit Nauarr, quia sunt odiosa Matefilan. Decius. Ioan. And.

Imola.

Iason. Lud Gom.

5.

Contraria
sententia
verior, &
securior, se-
nentqueCa-
stro.
Soto.
D. Thom.
Driedo.
Medina.
Henric.
Felin.
Syluest.
Angel.
Tolet.
Armil.
Covar.

continet, etiam si penam adijciat, obligare in conscientia, vel sub mortali, vel sub veniali culpa, iuxta qualitatem materiae, & alia signa data in superioribus libris, nisi aliunde constet de expressa mente legislatoris. De hac postrema limitatione dicam in capite sequenti. Illa ergo omissa, assertio est communis Theologorum, quam maximè defendunt Castro lib. 1. de Leg. penali cap. 8. & Soto lib. 1. de Iustit. q. 6. art. 4. & 5. qui allegat D. Thom. 2. 2. q. 186. ar. 9. ad 1. Tenet etiam Driedo lib. 2. de Libert. Christiana c. 1. & lib. 3. c. 3. ad 5. Medin. C. de Restit. q. 12. alias 13. & q. 36. ad 6. & in Cod. de Pœnit. tract. de jeitun. Idè sentit Henr. Quodlib. 3. q. 22. Nā licet varijs distinctionibus vtatur, tādē in hac sententia persistit. Teneat etiam Tolet. de 7. peccat. mort. cap. 20. Bart. Medin. 1. 2. q. 96. art. 4. dub. 3. Quæ est etiam communis Canonistarum, tenet Glossa in cap. *Vt animarum*. de Constit. in 6. vbi idem sentit Domin. & in cap. *Perpetuo*, eodem tit. Idem habet Felin. in cap. *Nam concupiscentiam*, de Constit. n. 1. Syluest. v. erb. *Inobedientia*, in fine, & ibi Angel. & Armil. n. 2. & verb. *Lex*. n. 4. Covarr. in Reg. *Peccatum*. 2. p. 5. 5. n. 3.

Fundari solet primò hæc opinio, quia lex pœnalis est vera lex; ergo obligat in conscientia. Probatur consequentia, quia vis obligandi in conscientia est de essentia legis, & per hoc solum distinguitur à consilio, vt in superioribus dictum est, & insinuat D. Thom. 1. 2. q. 91. ar. 4. Hæc verò ratio non conuincit, quia non est de essentia legis, vt determinatè obliget in conscientia ad actum, quem præcipuè intendit, vt in capite sequenti explicabo. Secundò fundari solet quia pœna dicitur essetialiter ordinē ad culpam, nec aliter dici potest iuxta. Nam vt dicitur Deut. 25. *Secundum mensuram delicti erit plagatum*. modus, & significatur in cap. 2. de Constit. in 6. & in cap. *Non asseram*. 24. q. 1. Vnde August. 1. Retract. c. 9. *Omnis pœna, si iusta est, peccati pœna est. & supplicium nominatur*, & idè culpam, & pœnam correlatiua esse dixit Gerson. tract. de Vita spirit. lect. 1. & insinuat D. Thom. 1. 2. q. 87. art. 7. & q. 108. art. 8. ergo cum lex pœnalis iuste puniat, supponit culpam in transgressionem eius. Veruntamen etiam hæc ratio non vrget, nam licet pœna in quadam significatione rigorosa dicat ordinem ad culpam, tamen latius sumpta pro quocunq; supplicio, vel damno, aut incommodo potest iuste inferri propter iustam causam sine culpa, vt latè ostendit Nauar. in dicto cap. *Fraternitas*, n. 10. vsque ad 14. Vel etiam dici potest, licet omnis pœna sit propter culpam, non tamen semper esse propter culpam contra Deum, sed interdum sufficere culpam quasi ciuilem, & humanam. Sed vrget aliqui, quia si quis ex ignorantia inuincibili contra pœnalem legem committat, non sit reus pœnæ, vt infra dicemus; id autem non videtur esse, nisi quia ignorantia excusat culpam; ergo signum est, talem pœnam supponere obligationem sub culpa. Respondeo tamen, etiam hoc signum non esse sufficiens. Nam si ignorantia excusat pœnam (vt supponitur, & infra examinabitur) non est solum quia excusat culpam, sed etiam quia reddit actum involuntarium, qui nec est culpa, nec iusta causa pœnæ; maximè ubi pœna non ponitur, nisi ad inducendam, & quasi cogendam voluntatem ad aliquid, quæ

coactio non habet locum, vbi voluntaria ratio ignorantia inuenitur.

Vnica ergo ratio assertionis est, quia lex continens præceptum obligat in conscientia, vt supra ostensum est; sed talis lex continet præceptum; ergo obligat in conscientia. Consequentia patet, quia maior propositio vniuersalis est, & quia adiectio pœnæ non obstat obligationi in conscientia, vt satis ostensum est. Eādēque ratione probari potest Minor, quia lex illa continet præceptum ex vi verborum, considerata qualitate materiae, & alijs necessarijs in superioribus declaratis; ita vt si non adderetur pœna, illa forma præcipiendi, tali modo prolata, & in tali materia, esset sufficiens ad inducendum præceptum, & indicandam talem intentionem præipientis, hæc enim in primis necessaria est, sed adiectio præcepti nō euacuat hanc vim legis, & verborum eius, nec etiam est signum intentionis non obligandi, aut præcipiendi in legislatore, quia non solent adijcere comminationem pœnæ, vt suum præceptum destruant, sed vt muniant, & quodam modo augeant obligationem, saltem extensiuè, vt soluendo argumenta Nauarri facillè constabit.

Et hinc confirmari potest assertio exemplo præcepti recitandi horas canonicas: nam habet adiunctam pœnam restitutionis in beneficiarijs, & nihilominus obligat in conscientia. Respondent autem aliqui, obligationem recitandi in conscientia, esse priorem illa lege pœnali, ex priori præcepto morali, seu consuetudine, quæ non fuit ablata per posteriorem legem pœnalem, iuxta doctrinam supra datam. Sed contra hoc inflatur ratio supra facta, quia si diuersis legibus inducitur hæc duplex obligatio circa idè, cur non etiam eadem? Quia sicut lex posterior addens pœnam priori obliganti in conscientia, non reuocat illam, nec ostendit talem esse intentionem imponentis pœnam; ita adiectio comminationis pœnæ addita præcepto, non reuocat vim eius, nec indicat, talem esse intentionem præipientis, imò potius solet indicare severitatem præcepti, & maiorem voluntate obligandi. Accedit in dicto exemplo, quod lex recitandi officium Virginis impositum clericis pensionarijs sub eadem pœna obligat in conscientia, & tamen non est antiquior illa obligatio, sed per idem præceptum inducta.

Denique, leges iuxta taxantes pretia rerum, licet ferantur sub comminatione pœnæ, obligant in conscientia, vt est in Hispania lex taxans pretium tritici; ergo idem erit in quacunque alia lege pœnali. Respondent aliqui, non esse eandem rationem, quia per legem taxantem pretium fit vt merces non plus valeant, & idè si carius vendantur fit contra iustitiam, & inde oritur ratio culpæ. Sed contra. quia lex taxans pretium rei, idè facit, vt non plus valeat, quia definit mediū iustitiæ, sed eodē modo per alias leges constituitur medium virtutis, vel in iustitia, vel in religione, vel in alijs, quia hæc est efficacia legis humanæ, vt in superioribus ostensum est, vnde consequenter contrarium actum constituit in specie vitij oppositi; ergo obligat etiam in conscientia ad seruandum tale medium, vel vitandum tale vitium. Nec videtur posse assignari sufficiens ratio, ob quam lex lata in

8.
Lex continens præceptum obligat in conscientia.

10.
Lex taxans pretia obligat in conscientia.

materia iustitiæ, censetur præscribere medium virtutis etiam si pœnam adiungat, & non idem censendum sit de legibus præcipientibus sub pœna in alijs materijs.

11. Benigniorẽ interpretationem habere locum ubi res est moraliter dubia.

Neque in contrarium vrgent rationes Nauarri. Ad primam enim respondeo, benigniorem interpretationem habere locum, ubi res est moraliter dubia & talem esse debere, vt verba legis non corrumpat. At hic sensus legis non est dubius, quandoquidem supponuntur verba ex se sufficienter significantia præceptum, & sine fundamento recurritur ad intentionem, corrumpendo, seu enervando verba legis. Ad secundam dicitur primò, axioma illud, & cap. Nonne. ibi allegatum habere locum, quando vel duo, de quibus est sermo, sunt repugnantia, vel quando sunt ad eligendum proposita; tunc enim assumptio vnius præsumitur esse exclusio alterius: si autem non sint huiusmodi, non est illa sufficiens coniectura, nisi alia adiungantur. At hic obligatio ad culpam, & pœnam, non repugnant inter se; imò ex se habent quandam connexionem, & ideo sola adiectio pœnæ nulla est coniectura excusationis culpæ. Deinde dicitur, in lege, de qua tractamus, sufficienter contineri obligationem ad culpam in verbis præceptiuis, & ideo dici non posse, eam legem comminari pœnam, prætermittendo comminationem culpæ, quia non solet aliter culpæ reatus proponi, nisi præcipiendo.

12.

Vnde ad tertiam rationem negatur consequentia. Quæ si alicuius esset momenti, probaret, etiam leges humanas morales non adicientes pœnam, non obligare in conscientia, quia hoc non expriment in actu signato; & leges Principum infidelium non ligare conscientias, etiam si pœnales non sint, quia tales Principes nihil de pœnis alterius vitæ cogitarunt; vtrunque autem absurdum est, vt constat ex lib. 3. Igitur sicut in legibus moralibus sufficit naturalis vis præcepti ad inducendam obligationem conscientiæ, etiam si princeps illam non exprimat; imò nec de illa cogitet in actu signato, sed tantum de præcepto imponendo; ita etiam sufficit in legibus pœnalibus. Et patet, quia præceptum morale Regis infidelis obligat sub reatu pœnæ vitæ futuræ, etiam si legislator illam non cognoscat, quia sufficit vis connaturalis præcepti, ergo etiam sufficit in lege pœnali, quæ simul moralis est: nulla enim ratio differentiæ in his casibus reddi potest. Ad quartum negamus talem consuetudinem, quam Doctores communiter non agnouerunt, nec ex communi vsu, & sensu fidelium colligitur. De quinta ratione in sequenti capite dicendum est.

C A P V T IIII.

An dentur, vel dari possint leges pœnales non obligantes in conscientia, sed tantum sub pœna, sine interuentu culpæ.

I. Negat Syluest. Arm. Bellarm.

Partem negantem tenet Syluester supra, & sequitur Armilla, licet non videatur consequenter loqui, vt explicabo. Citatur pro hac sententia Soto supra, sed si attentè legatur, non

negat potestatem, nec in se dissentit à communi sententia, licet in vsu verborum discrepare, & sine causa contendere videatur. Citat etiam Syluester pro hac sententia D. Thomam, & auctores, qui indistinctè dicunt, legem, vel præceptum superioris obligare in conscientia. Eidem sententiæ adharere videtur Bellarm. lib. 3. de Laicis cap. 11. probation. 6. Fundamenta huius sententiæ tacta sunt in præcedenti quæstione, & ferè soluta. Summa est, primò, quia de ratione legis est obligatio in conscientia; ergo repugnat esse veram legem pœnalem, quin obliget in conscientia. Secundò, qui alias esset iniusta inferens pœnam sine culpa. Tertio, quia alias nulla esset ratio inferendi maiorem, vel minorem pœnam per tales leges, quia pœna infertur maior, vel minor iuxta proportionem ad culpam; sed ubi nulla est culpa, non potest esse maior, vel minor culpa; ergo nec maior, vel minor pœna. Quarto, quia nulla potest ratio reddi, cur quædam leges pœnales potius obligent in conscientia, quam alia, nec declarari facile potest, quo signo, aut modo discernendæ sint huiusmodi leges.

Probat. 1.

Secunda, Tertia.

2. Affirmatiua pars vobis.

Nihilominus dicendum est primò, dari posse leges cogentes, seu obligantes sub comminatione pœnæ, licet non obligent in conscientia ad actum, propter eius transgressionem obligant ad pœnam. Hanc assertionem vt claram supponit Nauarr. supra, eamque tenet Victor. Relect. de Potestat. ciuil. n. 20. eam etiam latè ostendit Castro, & sequuntur alij antiqui citati. Qui distinguunt duplicem legem pœnalem, puram, & mistam, seu compositam, quibus membris additur tertium de lege humana non pœnali, sed purè morali, qualis est illa, quæ obligat in conscientia, & pœnam non adiicit. Nec refert, quod Nauarr. ait, etiam ex hac lege non seruata incurri reatum pœnæ: nam hoc est semper verum in foro Dei, non verò in foro humano, vnde ille reatus non oritur propriè ex lege humana, sed ex natura rei, vel ex diuina lege, & ideo illa lex humana merito dicitur moralis purè, id est, non pœnalis, quia ipsa nec taxat pœnam, nec directè imponit illam. Mistà verò dicitur, quæ simul moralis est, & pœnalis, & duo præcepta virtute includit, vnum faciendi, vel vitandi talem actum, aliud sustinendi talem pœnam, si id non fiat; & de hac intelliguntur omnia dicta in capite præcedenti. Lex autem purè pœnalis dicitur, quæ solum habet vnum præceptum quasi hypotheticum sustinendi talem pœnam, vel incommodum, si hoc, vel illud fiat, etiam si de actu substrato tali conditioni præceptum non imponatur. Et quamuis Nauarrus supra nouam dicat esse distinctionem illam, & Syluester & Armilla illam contemnunt, vt puerilem, verbalem, & inutilem, nihilominus nec noua, nec puerilis est, quia illa vtuntur graues Doctores, non tantum moderni, sed etiam antiqui, vt Henric. Angelus Castro, & aliqui alij ex allegatis capite præcedenti pro nostra sententia. Nec etiam potest dici inutilis, aut verbalis: nam rem, quam tractamus, rectè declarat, & potest optima ratione fundari, quia simul etiam probabitur assertio posita.

Nauarr. Victor. Castro.

Nauarr. Syluest. Armil.

Henr. Angel. Castro.

Ratio autem est, quia legislator potest simul

fua lege obligare in conscientia, imponendo pœnam transgressoribus, vt in superioribus ostensum est, & potest etiam obligare in conscientia sine adiectione pœnæ: ergo etiam potest obligare solum ad debitum pœnæ, & ita resultat distinctio trimembris respectu legis humanæ in communi, & bimembris respectu legis pœnalis. Solum superest probanda prima consequentia: negari enim posset, quia culpa est prior, quam pœna, & ita potest ab illa separari, & cum illa coniungi: pœna verò cum sit posterior, quam culpa, licet possit cum illa coniungi, non tamen videtur posse ab illa separari, quia fundatur in illa. Sed nihilominus probatur consequentia, quia ille modus præcipiendi non est contra rationem legis, nec contra rationem iustitiæ, ergo potest legislator pro suo prudenti arbitrio illum tantum intendere, & non alium; ergo si ita faciat, constituet legem purè pœnalem, quæ in conscientia non obliget ad actum præceptum, sed tantum sub pœna. Prior consequentia patet, quia cum vtrique obligatio cadat sub potestatem legislatoris, potest prout voluerit illa vti, quantum ratio legis iuxta permittit. Posterior item consequentia clara est, quia obligatio legis pendet ex intentione legislatoris, & non potest illam excedere ex vulgari regula, quod actus agentium non excedunt intentionem eorum.

*Regule religionum
sape obligant ad pœnam ubi non
ad culpam.*

Castro.

D. Thom.

*Interdictum
irregularitas
sape*

Prior verò pars antecedentis probatur exemplo regularum religionum, quæ hoc modo obligant. Respondent aliqui illas non esse leges, sed vel consilia, vel conuentiones quasdam, & quasi pacta. Sed hoc gratis dicitur: nam cõmuniter veræ cõstitutiones, & statuta censentur, & ita à Pontificibus vocantur, cum dant potestatem ad illa condenda. Itē quia sunt actus iurisdictionis, & potestatis superioris imponentis necessitatē aliquam sic operandi, ergo excedunt rationem consilij, & non sunt tantum conuentiones. Nam licet illam supponant, quatenus in principio fuit necessaria professio talis status; postea obligatio nascitur ex iurisdictione. Vnde quidam existimant, ad rationem legis satis esse, quod inducat necessitatem siue ad culpam, siue ad pœnam. Castro verò supra dixit, huiusmodi legem imponere obligationem in conscientia iudici, vt transgressorem puniat, & ita fatetur habere magis proprietatem legis respectu iudicis, quam respectu rei. Sed instari potest, tum quia præcepta religionis non magis videntur obligare in conscientia Prælatū, quam subditū; tum etiam quia hic agimus de lege respectu subditi. Et ita (vt ipse etiam fatetur) si lex pœnalis imponat pœnam ipso facto soluendam, obligat subditum in conscientia post transgressionem legis, ad soluendam pœnam. Et idē in vniuersum magis placet, hanc legem semper resolui, vt sic dicam, in aliquam obligationem conscientiæ, vt lib. 3. cap. 18. declarauimus, quia licet non obliget ad id, quod immediate præcipit, tamen si quoad illud non seruetur, obligat in conscientia, vel ad soluendam pœnam, si sit lata sententiæ, vel ad sustinendam illam, cum imposita fuerit, vt sensit D. Thomas 2. 2. q. 186. ad 1. ergo sufficienter saluatur in tali statuto vera ratio legis.

Alterā verò pars, scilicet, hunc modum legis non repugnare cum aequitate, seu iustitia, probari solet ex regula iuris 23. in 6. quod pœna in-

terdum incurritur sine culpa, quamuis non sine causa, vt etiam dixit D. Thom. 2. 2. q. 108. ar. 4. ad 2. afferens exempla irregularitatis, quæ sæpe incurritur sine culpa, & idem est de interdicto. Ad hæc verò dici posset, irregularitatem illam non esse pœnam; interdictum verò nunquam imponi sine culpa alicuius, quamuis comprehendat innocentes propter aliquam vnionem, quam habent cum delinquentē, Sicut pœna patris peccantis solet redundare in filios innocentes. Sed in hoc non est de nomine contendendum. Fatemur enim (vt dixi cap. precedente) pœnam in maxima quadam proprietate sumptam includere rationem vindictæ, & dicere ordinem ad propriam culpam. Non est tamen necesse ita in præfenti sumi: nam generalius omne incommodum naturæ ex quacunque causa nascatur, includitur sub malo pœnæ, & specialiter, ac morali modo loquendo, etiam dicitur pœna propria omnis afflictio, quæ sit per modum coactionis, vt lex aliqua seruetur, & hæc potest sine culpa contra Deum imponi, quamuis non sine aliquo defectu, vel imperfectione apud homines. Quod ergo hic modus pœnæ possit sine iniustitia imponi, probatur, quia superior potest cogere ad actum de se bonum, etiam si in omissione talis actus non sit culpa, quia illud potest expedire ad bonum commune, & nihil habet contra rationem, & contra debitum superioris officium; ergo eadem ratione potest superior unus aliquod, vel afflictionem ponere propter omissionem illius actus, etiam si culpa non fuerit apud Deum. Probatur consequentia, quia illa punitio tunc non est, nisi quedam coactio, vt fiat, vel non fiat talis actus, quæ necessaria est, vt timor illius antecederet etiam cogat ad vitandam similem transgressionem. Et confirmatur; nam interdum potest respublica alia onera imponere ex iusta causa, & sine culpa, vt probant exempla supra adducta, & alia, quæ adducit Glossa in cap. 2. de Constit. & ratio est, quia ad bonum regimen reipublicæ sæpe id necessarium est; ergo ita etiam fieri potest in præfenti, nam causa est sufficiens, seclusa culpa.

*incurritur
sine culpa.
D. Thom.*

Glossa.

Denique sæpe potest expedire ad pericula animarum vitanda hoc tantum modo cogere ad actum aliàs conuenientē communitati. Quia coactio aliqua est utilis, & quod maior non fiat, est etiam vtile animabus, & pertinet potius ad suauem prouidentiam, quam ad rigorem. Et hoc prudētī consilio fiunt statuta in religionibus, in quibus supponitur virtuale pactum in voto obedientiæ, & professione inclusum, acceptandi talem pœnam, si in hac, vel illa regula transgressione quis comprehendatur, vt notauit Anton. 3. p. tit. 16. c. 1. §. vlt. circa finē. Quod extendi etiam potest ad quancunque communitatem, seu rempublicam, quia inter eam, & singula membra eius intercedit, vel saltem supponitur talis conuentio ad ciuilem vnionem in vno corpore, illa tamen supposita, ex vi potestatis iurisdictionis, quæ est in superiori, sequi potest talis modus imperandi, & imponendi talem obligationem, quia per se est iustus, & utilis communitati, vt declaratum est.

Dico secundo. Aliquæ sunt leges pure pœnales, & in conscientia non obligantes, nisi

*6
Sæpe expedire ad pericula animarum vitanda obligare ad pœnam, quod ligetur ad culpam, sic in lege humana censetur, quæ pœnam imponit fugienti de carcere, et scindenti ligna in silua.
Anton.*

*2.
Conclusio.*

ad

ad pœnam, quæ ex materia, & verbis, alijsque circumstantijs à legibus pœnalibus mistis discernendæ sunt. Prior assertionis pars clara est, eamque videntur supponere auctores allegati in priori assertione, & licet Castro dubitet an dentur tales leges, tamen non videtur cadere in dubium, tum, quia cum possibiles sint, & sæpe possint esse aptiores ad regimen subditorum cum minori periculo, & gravamine in aliquibus materijs, in quibus maius onus necessarium nō est, videtur per se credibile, sæpe ferri hoc modo leges pœnales. Tum etiam quia in religionibus sunt clara exempla harum legum, vt supra dixi, & in legibus humanis, pure pœnalis censetur illa quæ pœnam imponit fugienti de carcere, scindenti ligna in sylva communi, &c.

8. Tota ergo difficultas est in posteriori parte assertionis explicanda, quando, scilicet, lex pœnalis pura censenda sit. In quo dici communiter solet, hoc pendere ex intentione legislatoris, quod verissimum esse credo, ob rationem factā. Neque hoc pendet ex illa quæstione, an obligatio præcepti, seu legis in conscientia, possit esse maior, vel minor ex intentione legislatoris. Nā quidquid de hoc sit, stāte iam præcepto, nihilominus certū est, pendere ex intentione superioris, præcipere, & similiter duo præcepta, aut vñ tantum hypotheticum imponere, sicut pendet ex intentione vouentis sub pœna aliqua, vel vtrāque per se vouere, & expresse, aut tacite duo vota emittere, vel vnum tantum hypotheticū. supposita ergo necessitate intentionis, inquirimus, quomodo cognoscetur, & vnde constabit, intentionem Principis fuisse, vnum tantū præceptum hypotheticum imponere. In quo etiam est clarum, maximè posse hoc constare per expressam declarationem ipsius legislatoris, siue hæc exprimat in ipsamet lege particulari, siue per aliquā generalem regulā aliquarum constitutionum, in eis comprehensam, quæ hoc declarat, vel designet verba, per quæ sola significetur obligatio in conscientia, vt in aliquibus religionibus fit, siue denique de tali intentione constet per traditionem, consuetudinem, seu legem non scriptam. Quauis enim talis consuetudo nō sit vniuersalis in omnibus legibus pœnalibus (vt Nauar. volebat) potest in aliqua republica, seu cōgregatione introduci, & illa erit optima interpres cuiuscunque legis talis communitatis, nisi per ipsammet legem reuocetur, exprimēdo vt talis lex obliget, vel habeat vim præcepti non obstante contraria consuetudine.

Consuetudine esse interpretem, an lex sit pure pœnalis.

Nauar.

Regula generalis.

Vltra hos verò casus possumus generalem regulam negatiuam constituere. Quoties per verba legis pœnalis non declaratur sufficienter proprium præceptū obligans ad actū, vel omissionē eius, præsumendū est, esse legem pure pœnalem, ita vt in hoc casu procedat opinio Nauarri tractata cap. precedenti. Quia procedit etiam ratio eius: nam si lex nō satis explicat duplicē obligationem, seu præceptum, benignior pars est eligenda, cū res sit dubia, & lex non satis explicet rigorem. Censebitur autem lex nō satis explicare priorem obligationē conscientia, quando neclate fuerit per verbū expresse præceptuum, quod in actum prohibitū, vel imperatum cadat, nec ex circumstantijs, aut materia, vel pœna legis colligatur virtuale præceptum, seu intentio sufficiens præcipientis. In priori par-

te huius documenti videtur fudata regulā, quā generaliter admittit Castro, quoties lex non fertur per verbum imperandi, aut prohibendi, fed per verba conditionem tantum significantia, legem esse pure pœnalem. Vt cum lex dicit, Si quis inueniatur extrahens triticum ex regno, perdat illud, vel duplū, vel cum dicit, Quicūq; deprehensus fuerit venans in tali loco, soluat tale quid. Similes enim leges ex vi verborum non inducunt obligationem ad actum, vel omissionem, quia in rigore non præcipiunt.

Castro generalis regula.

Hæc autem regula indiget limitatione infinita in posteriori parte nostri documenti. Nā si pœna legis intrinsecè supponat culpam, lex non est censenda pure pœnalis, etiam si sub illa forma feratur, quia conditio pœnæ satis declarat mentem legislatoris, vt quando excommunicatio fertur sub hac forma, Si quis hoc fecerit sit excommunicatus, vel Qui hoc dixerit anathema sit. Nam licet Nauar. dicat, has leges esse pure pœnales, supponere tamen culpā ex prioribus legibus diuinis, aut humanis, nihilominus verū nō est. Tum quia sæpe nō supponitur talis obligatio prior, vt quando nouo statuto dicitur, Si quis ingressus fuerit talē locum, maneat excommunicatus, idemque cum proportionē est, quādo veritas aliqua de nouo definitur sub illa forma, Si quis tale vel tale dixerit, anathema sit. Tum etiā, quia licet cōditio appositā sit de re contra ius naturale, vel diuinum, vt si quis percusserit, si quis furatus fuerit, &c. nihilominus ad excommunicationem necessarium est præceptum Ecclesiasticum, & contumaciā contra illud, vt talis pœna incuratur. Quoties ergo leges imponunt huiusmodi pœnas, non sunt pure pœnales, etiam si dictis verbis vtantur. Idemque censeo, quando pœna est grauissima, etiam corporalis, vt si imponatur pœna mortis, vel mutilationis, aut alia æquipollens, idque non solum ratione periculi (vt quidam volunt) nam illud sæpe vitari posset, sed ex morali æstimatione talis pœnæ. Nam lex censenda est prudens, & iusta: esset autem intolerabilis, si propter rē, quæ culpa caret, pœnam mortis, vel mutilationis imponeret. Et ideo diximus in superioribus ex doctrina Augustini, omnia præcepta legis veteris, quæ pœnam mortis corporalis imponebant, induxisse obligationem sub mortali. Vnde licet verba non sint expresse præceptiua, vel prohibitiua, satis est quod virtute illam contineant, & ex adiuncta pœna declaretur, qualis sit legis latoris intentio.

10. Limitatur regula ad Castro.

Nauar.

Obijcies, quia satis grauis pœna est flagellationis publicæ, quæ imponitur frangenti carcerem, & nihilominus ille non obligatur in conscientia sequare illam prohibitionem, nec peccat fugiendo. Respondeo, vel illam pœnam respectu talis personæ non censeri nimium grauē, vel à republica iudicatam esse proportionatam ad coactionem necessariā pro tali prohibitionē, & quasi ad defensionem sui iuris, & publicæ iustitiæ, & ideo omnia esse prudenter consideranda.

11. Consideranda materia grauitatem, ad cognoscendam legis obligationē quoad conscientiam, vel tantum ad pœnam.

Denique quamuis verba per se spectata, vel grauitas pœnæ, non satis ostendant obligationem in conscientia ad legem obseruandam, consideranda est materia legis: nam si illa fuerit moralis, id est pertinens directè ad bonos mores reipublicæ, & ad cohibendā vitia, & ad eos fines censetur necessaria: vel ad pacē eius, vel

ad

Victor.
Cenar.

ad vitandum magnum incommodum eius, magna præsumptio est, legem poni sub intentione obligandi in conscientia, etiam si modus præcipiendi non sit aded expressus, & formalis, nec pœna nimium grauis. Ita sumitur ex Victor. & Couar supra. Et ratio est, quia credendum est, legislatorem in his casibus velle obligare modo magis conueniente, & necessariò reipublicæ, in tali autem materia, & occasione maximè expedit, cogere obligando in conscientia; ergo. Quando verò nihil horum interuenit, sed materia est politica, vel non magni momēti, aut necessitatis ad bonos mores, & forma præcipiendi est tantum conditionata, & pœna nō nimium grauis, signum sufficiens est, talem legem non obligare in conscientia.

Ad primam rationem contrarię sententię iam responsum est, legem pœnalem resolui in aliquam conscientię obligationem soluendi, vel sustinendi pœnam, & hoc satis esse, vt sit vera lex, etiam si ad conditionem sub qua pœnam comminatur, in conscientia non obliget, respectu cuius cōditionis dicitur purè pœnalis, licet respectu ipsius pœnæ efficaciam habeat obligandi modo prædicto. Ad secundam negatur sequela, nimirum, talem legem fore iniustam, quia licet inferat pœnam (id est, grauiamen aliquod, seu malum) sine culpa, non tamen sine causa, vel licet illud inferat sine culpa morali, non tamen sine culpa ciuili, seu politica, & hoc sufficit. Vnde ad tertiā negatur etiā sequela, quia ratio inferendi maiorem, vel minorem pœnam, nō solum esse potest maior vel minor culpa, sed etiam maior, & minor causa, seu necessitas inferendi maiorem, vel minorem coactionem. Et argumentum deficit planè in regula religiosa, in qua inæquales pœnæ inferuntur propter varias transgressiones regularum, quæ ad culpam non obligant. Ad quartum iam declaratum est, cur oporteat dari aliquas leges purè pœnales, & quibus signis à mixtis discerni valeant.

CAP V T V.

Verum lex humana pœnalis possit obligare in conscientia ad illam soluendam, vel exequendam, seu obseruandam ante iudicis condemnationem, & executionem.

Diximus de obligatione legis pœnalis ad actum, vel omissionem prohibitum, nunc superest dicendum de altera parte talis legis, quæ est impositio pœnæ; quæ scilicet, obligatio ex illa nascatur, & dicemus prius de possibili, deinde de facto, habetq; locum quęstio, tam in lege purè pœnali, quam in mixta, eademq; proportionem in vtrāq; definienda est. Prima igitur sententia docet indistinctè, legem humanam posse obligare in conscientia transgressorem ante omnem sententiam ad omnem pœnā quantumcūq; grauem exequendam, etiam si actionem ipsius rei requirāt, illa tantum actione excepta, quæ in trinescam malitiam includeret, si ab ipso met delinquente fieret, vt esset v. g. occidere, aut mutilare se ipsum. Hanc opinionem tenere videtur Castro toto lib. 2. de lege pœnali, qui maximè loquitur in particulari de pœna confiscationis omnium bonorum. Putat enim obligare in cōscientia delinquentem, qui illam ipso facto incurrit, ad tradenda omnia bona sua

i. affirmati-
ua excepta
actione, quæ
intrinsecā
malitiā in-
cluderet.

Castro.

Affisco, etiā ante sententiam declaratoriā. Ex quo exēplo planè sequitur dicta vniuersalis regula, præsertim quoad pœnas, quæ corporales non sūt, & rationes, quibus vtitur, generaliter procedūt. Sequuntur hanc sententiam magna ex parte Panormit. Felin. & alij Canonistę in c. 1. de Cōstit. & plures sumi possunt ex Tiraquel. in l. si vnquā verb. Reuertatur. n. 291. & sequētibus. Fūdamēta huius sententię sunt multa, quæ latè refert, & soluit Simancas infrā citandus.

B Quibus omis̃is, quia in sequentibus attingentur, duæ partes distingui possunt in hac sententia. Vna est indefinita, scilicet, non deesse in lege humana potestatem obligandi ad pœnam, & ad pœnæ executionem, seu obseruationem ante omnem sententiā, & hoc tanquā verū admittimus. Quia nulla in eo potest ostendi repugnātia, & præterea ex dicendis clarè cōstabit. Altera pars est, hanc potestatem extendi ad omnem pœnam cū sola exceptione pœnæ includentis malitiā, quia non potest alia cū fūdamēto excipi. Quod probatur, quia lex humana potest directè præcipere quidquid honestum est, si sit necessarium ad bonum commune Reipublicę; ergo etiam potest id in pœnam præcipere dicto modo, quia potest etiam esse necessarium ad commune bonum. Neq; obstat acerbitas pœnæ, tū quia tale potest esse delictū, vt totā illā mereatur, tū etiā, quia lex humana potest obligare ad rē etiā difficillimā, si bono cōmuni expediat: tū deniq; quia iudex per sententiā declaratoriā potest ad hoc obligare, vt constat in pœna illa de confiscatione bonorum; ergo lex poterit.

C Nihilominus sententiam hanc non probo quoad hanc vnicam exceptionem, cū tanta generalitate in ceteris pœnis. Quia vltra pœnas, quas ipse reus licet in se nō potest exequi; sunt alia ita acerbę, & non repugnantes naturæ, vt præter humanam potestatem sit illas dicto modo imponere. Cuius non minimum signum est, nullam talem inveniri legem humanam. Nam quod dicitur de confiscante bona, quod ratione illius reus teneatur illis se spoliare, verum nō est, tū quia consuetudo oppositum docet & tenet, & nullus vir, aut confessor doctus obligat huiusmodi delinquentes ad se spoliandum suis bonis, priusquam iudicentur. Tum etiam, quia in cap. Cum secundum leges, de hæretic. in 6. declarātū est, non licere fisco vel iudicibus, vsurpare bona hæretici, etiam si de eius delicto aliās constet, donec per sententiā declaretur; ergo signū est, ipsum non teneri in conscientia ad se spoliandum. Ex hoc autem vsu satis probabiliter colligitur, nō cadere hoc sub humanam potestatem, quia si hactenus factū nō est, etiam si commissæ fuerint delicta grauissima, quātū esse possūt, & satis frequētia, signū morale est, fieri non posse. Itē quod hactenus nō fuit necessarium, nec expediēs ad cōmune bonū, signū est, & nunquā futurū, & natura sua nō esse tale; ergo etiam est signū non esse materiam, vel effectū accommodatū legi humanę. Cōfirmatur: nam hac ratione dicimus, materiam propriam Consiliorum non esse accommodatam præcepto humano, quia licet actus sit bonus, tamen obligatio per absolutam legem est vltra humanam consuetudinem, & vtilitatem; ergo similiter non satis est, quod actio pœnalis non sit mala, vel quod sit honesta, si obligatio est extra humanam consuetudinem, & vtilitatem. Et hæc

Panorm.
Felin.
Tiraquel.Simancas;
2Non deesse
in lege
humana po-
testatem ob-
ligandi ad
pœnam, &
eius execu-
tionem an-
te sententiā
cū hoc pos-
sit conueni-
ens esse cō-
muni bono
aliquando.3
Prædictam
potestatem
non extendi
ad omnes pœ-
næ excepta
pœna inclu-
dente mali-
tiā cum sint
alia nimis
acerbe &
repugnantes
naturæ hu-
manæ.Prædicta
executio est
vltra huma-
num usum
& vtilita-
te quod sem-
per fiat ita.

est

ter negans
posse legis-
laturæ obli-
gare ad pœ-
nā ante sen-
tentiā.

Conarr.

1. ratio.

2. ratio

Natura ab-
horret in se
exequi pœ-
nam, &
lex huma-
na debet ef-
fe facilis.

Refutatur
ab exemplo
excommuni-
cationis.

est ratio à priori huius partis, quæ in sequenti-
bus magis explicabitur.
Secunda opinio principalis est extremè con-
traria, nam simpliciter negat posse legistato-
rem humanum obligare in conscientia subdi-
tos delinquentes ad pœnam ante sententiam.
Pro qua referri possunt Couar. in Epitom. quar-
ti, p. 2. c. 6. §. 8. & alij infra citandi. Tamen nul-
lus est, qui non addat aliquam exceptionem,
& ita non videntur ita generatim loqui, quan-
quam plures eorum rationes, si efficaces essent,
id probarent. Potest ergo hæc sententia suade-
ri primò, quia contra iustitiam est, vt aliquis
non accusatus, & conuictus condemnetur, prius
quam audiat, & ideo hoc damnant omnia
iura: sed si quis obligaretur ante sententiam,
damnaretur non auditus, & non conuictus; er-
go esset contra iustitiam; ergo excedit omnem
potestatem. Secundo, quia cogere ad obseruan-
tiam legis est officium iudicis, qui ab Aristote-
le propterea vocatur iustum animatum; sed
contra naturam est, obligare reum, vt in se ex-
erceat officium iudicis, & sibi inferat vim, &
coactionem; ergo etiam est contra naturam ob-
ligare illum, vt pœnam in se exequatur, quia
per pœnam fit coactio. Vnde argumentatur ter-
tio Soto, nam pœna consistit in passione; ergo
natura abhorret, vt aliquis cogatur, eam in se
exequi, quia non debet simul esse agens, & pa-
tiens. Quartò argumentantur multi; lex huma-
na debet esse tolerabilis, vt supra dictum est, imò
& facilis; vt regulariter obseruari possit, non
enim est præcipiendum multis, quod pauci pos-
sunt efficere, sed exequi in se pœnam ante om-
nem condemnationem, est res valde difficilis,
quâ moraliter loquendo pauci implebunt; ergo
non est materia accommodata legi humanæ.
Hæc sententia non potest vniversaliter de-
fendi, & ita à nullo Doctore catholico, quem
viderim, vniversaliter, vel sine limitatione asse-
ritur. Quia excommunicatio est pœna, & gra-
uissima, vt iura docent, & tamen certissimum
est, sæpè imponi ipso facto, & incurrì ante sen-
tentiam iudicis, & idem est de alijs censuris.
Ex quo exemplo constat, rationes factas non
habere vim; nam qui excommunicatur ipso
facto, condemnatur antequam in exteriori iu-
dicio audiat, accusetur, & conuincatur; ergo
vel illa pœna iniusta est, quod dicendum non
est, vel hoc non est intrinsecè malum, nec per se
iniustum; ergo ex hoc capite non rectè probatur
esse supra potestatem humanam obligare ad pœ-
nam ante sententiam. Ratio autem huius est,
quia accusatio, & cetera debent esse accommo-
data condemnationi; quando autem quis per
legem pœnalem obligatur ipso facto, non con-
demnatur in foro exteriori, sed in conscientia;
ergo in illo debet accusari, audiri, & conuin-
ci. Hoc autem modo constat, eum, qui sibi
consciens est, delicti contra legem commissi, in
sua conscientia accusari, & si aliquam excusa-
tionem habet audiri, & cum rationabilis non
appareat, conuinci; ergo non est alienum à iu-
stitia, quod tunc etiā in cōscientia obligetur. Nō
ergo cogit prima ratio. Nec etiam secunda, quia
licet iudex ex officio debeat cogere ad leges
seruandas, tamen etiam legislator ipse potest
aliquam coactionem per se adhibere, præsertim
pro his casibus, pro quibus viderit officiū iudi-
cis nō sufficere; & hoc facit Ecclesia, quādo im-

A ponit censuras ipso facto; ergo etiam potest id
facere quicumq; alius legislator, si aliunde non
repugnet. Ex tertio etiam capite agentis & pa-
tientis nō repugnat; tum quia in viuētib; &
præsertim in liberis nō repugnat idē esse agens,
& patiens, tum etiā quia interdū potest pœna in
actione consistere, si voluntaria est, tum deni-
que quia sæpe lex ipsa secum affert executionē
& imponit pœnam, vnde ipsa est agens, & ho-
mo patiens. Denique difficultas non est tanta,
quæ superet conditionem humanam: nam ex-
communicatio satis grauis pœna est, & ad mul-
ta obligat satis ardua, vt sunt priuari omni vsu
rerum sacrarum, & omni humana cōmmuni-
catione, & fructibus beneficiorum, &c. & ni-
hilominus ad hæc obligatur homo ante sen-
tentiam; ergo imponere hoc onus non est supra
potestatem legis humanæ, nec repugnat in om-
ni pœna, licet in aliqua repugnet, vt diximus.

B Est ergo tertia sententia, quæ à priori solum
differt, quia excipit solas censuras. Ita sentit
Soto lib. 1. de Iustit. q. 6. ar. 6. & lib. 4. q. 6. art. 3.
Qui singularis est in hoc, quod licet fateatur, cē-
suras posse per legē imponi ipso facto (id enim
negare non poterat) de omnibus alijs pœnis, id
negat, solum propter fundamenta proximè so-
luta in præcedenti paragrapho. Constituit au-
tem differentiam, quia per censuras, inquit, pri-
uat Ecclesia fideles quibusdam bonis cōm-
municibus, quod potest facere, quotiescūq; ex par-
te illorum sufficiens causa fuerit, nullo specta-
to eorum consensu, neq; interueniente alia a-
ctione præter ipsam sententiam legis. Sicut po-
test (inquit) Rex non admittere ad publicum
conuiuium de bonis suis eū, qui hanc vel illam
conditionem non habuerit, nulla interueniente
sententia, sed ipso facto. Alia item ratio, & for-
tasse probabilior reddi posset, quia censuræ nō
tā sunt pœnæ vindicatiuæ; quā medicinales, vt
autem medicina adhibeatur, non est necessaria
sententia iudicis, sed vnusquisq; tenetur eam as-
sumere, maximè præcipiente medico, seu do-
ctore; aliæ verò pœnæ sunt vindicatiuæ, & ideo
maiores coactionem requirunt. Alia item ra-
tio reddi posset, quia censuræ inducuntur per
modum præcepti superioris vetantis talē actio-
nem, receptionem, aut cōmmunicationem, vel
quid simile, & ideo non sequuntur condiciones
pœnarum, sed præceptorum, quæ obligant vir-
tute ipsius legis absque alia sententia.

D Nihilominus hæc sententia defendi non po-
test, vt opinor, sunt enim multæ aliæ pœnæ que
non solū de possibili, sed etiā de facto imponū-
tur per ipsam legem ante sententiam hominis,
& consequenter imponunt aliquam obligatio-
nem in conscientia. Hoc patet in primis in pœ-
na irregularitatis, quæ non solum potest ipso
iure imponi, sed etiam hoc includit in ratione
sua, vt ex propria materia suppono; & conse-
quenter ante omnem sententiam obligat in cō-
scientia ad abstinendum ab omni vsu, & rece-
ptione ordinum. Scio, ipsum Sotum hanc irre-
gularitatem pœnalem vocare censuram, sed in
hoc etiam falsa est eius sententia: & contra cap.
Quarenti, de Verbor. significat. & contra com-
munem vsum rescriptorum, Pontificum, &
Romanæ curiæ. Et in hoc exemplo deficit se-
cunda ratio facta, quia irregularitas non est
medicinalis pœna, sed vindicatiua, & ideo est
de se perpetua.

6.
Sotus negat
de omnibus
alijs pœnis,
asserit cen-
suras posse
imponi ipso
facto ob ex-
emplū regis
non admit-
tentis ad me-
sam suam,
nisi cum ta-
li conditio-
ne.

7.
Refutatur
Sotus exem-
plo irregu-
laritatis, q̃
ante omnem
sententiam
ligat & ideo
de pœnatione
beneficij.

Cap. Qua-
rent

8.

Nauar.

Syluest.
Covar.

Nauar.

Soto
Eufio Soto
et eius re-
futatio.

9.
De pena
confiscatio-
nis bonorum
Cap. Cum
secundum.

De alijs pe-
nis priua-
tionum fru-
ctuum irri-
tationum et
inhabilita-
tum.

Soto.

Idem est de priuatione beneficij, etiam iuste prius possessi: nam potest imponi ipso facto ante omnem sententiam, vt fatetur Nauar. in Summ. cap. 23. n. 67. vbi de possibili loquitur, tamen n. 110. versic. *Nota decimo*, notat duos casus simonie confidentialis, in quibus iuxta decreta Pij. III. & Pij V. quæ ibi refert, hæc pæna ipso facto incurritur. Et quamuis Sylu. Covar. & alij dubitent de facto, maximè in intelligentia vnus, vel alterius textus, tamen quod id facere possit Ecclesia non dubitant. Estq; casus satis expressus in cap. *Licet*, de Elect. in 6. Vbi id notat Glossa verb. *Priuat*, & Nauar. cap. 25. n. 118. dicens, eum, qui intra annum post obtentum beneficium parochiale, non ordinatur, amittere illud ipso facto, ita vt non possit in conscientia illud retinere. Et eodem modo intelligit penam amissionis Episcopi, qui intra sex menses non consecratur, in Concil. Tridentino Sess. 23. de Reformat. c. 2. Responderi autem potest ex eodem Nauar. & Soto supra, illam non esse propriam penam, sed quasi conuentionem, quia, v. g. qui recipit beneficium parochiale prius quam sit sacerdos, sub hoc tacito pacto illud recipit, vt intra annum ordinetur, alias illud amittat, & hoc modo eludit Soto alia similia exempla; sed non satis facit, tum quia similes leges non tantum habent efficaciam in eos, qui post illam legem receperunt beneficia, sed etiam in eos qui iam illa habebant, in quibus nulla conuentio præcessit; tum quia licet is, qui recipit beneficium ignoret talem legem, & nullo modo consentiat tali conuentioni, manet noxius illi obligationi, & pænæ; ergo est ex efficacia legis, non ex conuentione.

Tertium exemplum est in pæna confiscationis bonorum, quæ ipso facto imponit, cap. *Cum secundum leges*, de Hæret. in 6. cum similibus. De qua potissimum disputant Doctores relati, & ferendi, & inter eos est controuersia, an reus teneatur in conscientia se spoliare bonis confiscatis, in qua, concedimus veriore esse partem negantem, quæ communior est, vt videmus. Et etiam controuersia, an reus ipso facto amittat dominium suorum bonorum, esto non amittat iustam possessionem, vsum fructum, & vsum; tamen fortasse est quæstio de modo loquendi, quia dubitari non potest, quin reus ipso facto amittat aliquod ius, quod antea in suis bonis habebat, & fiscus illud acquirat. Nam ratione illius iuris, quando postea fertur sententia declaratoria criminis, retrahitur executio pænæ, & fiscus recuperat omnia bona rei, vbicunque, & quomodocunque illa inuenerit; ergo talis lex infert aliquam pænam, statim ac sit crimen, ante omnem sententiam. Vnde etiam ex illa nascitur obligatio in conscientia ad non dilapidanda ea bona in detrimentum fisci, & ad non faciendos contractus, qui possint in damnum tertij redundare. Sed de hac pæna in materia de Hæresi, Deo dante, latius dicturi sumus. Præter has deniq; sunt multæ aliæ pænæ priuationum fructuum, irritationum contractuum, & inhabilitatum, ad quas sæpe lex penalis obligat in conscientia, vt constat de aliquibus impedimentis ex delicto ita inhabilitantibus personam ad matrimonium, vt ante omnem sententiam irritent subsequens matrimonium: est recepta, & indubitata sententia, quam ipse Soto in 4. amplectitur. Inhabilitas etiam ad donandum,

acquirendum, vendendum, & similia, sæpe inducitur per legem humanam ipso facto, vt infra videbimus. Cur ergo, sicut hoc facit lex ipso facto, propter alias rationes non poterit etiam id efficere propter delictum: non est ergo sufficiens illa exceptio, quam facit Soto.

Accedit præterea, quod generalis regula à Soto constituta nulla sufficienti ratione probatur: nam potissimæ sunt, quas adduxi in prima sententia, & ostendi nihil probare. Denique differentia, quam adducit Soto, non est constans. Tum quia censuræ etiam priuant proprijs bonis, vt fructibus beneficij, vsu proprij muneris, seu officij, & aliquarum actionum, quarum homo est dominus. Tum etiam per alias leges inhabilitantes interdum priuatur homo bonis, seu iure proprio, vt estabilitas ad contrahendum matrimonium, vel quid simile, quod tamen per legem fieri solet in penam, vt dixi. Tum præterea, quia dum Ecclesia priuat bonis communibus, non se gerit vt domina, sed vt fidelis dispensator, & Iudex: ergo sicut potest per legem ferre sententiam, qua priuet hominem bonis communibus, ad quæ habebat ius ab ipso Domino, ita etiam potest priuari bonis proprijs, quia non plus aliquando æstimantur, nec magis vtilia sunt bona propria, quam communia, vt cathedræ suffragia, & similia; ergo de his omnibus possunt ferre leges pænales operantis ipso facto, quod Soto negat. Et probatur consequentia ad hominem, quia in hoc acqui- parentur censuris, & nulla alia ratio differentie ab eo redditur. Ad secundam vero, quam nos adduximus, respondetur, etiam alias pænas esse posse medicinales, & è conuerso etiam censuras esse pænas vindicantes delicta. Præterquam quod vindictio respectu vnus, est medicina præseruatiua respectu aliorum, & ideo postulare potest eandem vim & efficaciam. Tertia ite differentia nulla est, quia etiam inhabilitas ad matrimonium per legem imposita includit præceptum non contrahendi cum irritatione, & è conuerso priuatio inducta per censuram, sæpe non solum præceptum, sed etiam irritationem includit; est ergo eadem ratio.

Quarta sententia distinguit duplicem pænam, vna est, quæ in sola passione consistit, nec requirit actionem, seu executionem hominis. Alia, quæ sine hominis actione, & executione fieri non potest. De priori affirmat hæc opinio, posse per legem ita imponi, vt ante omnem sententiam obligetur homo in conscientia ad seruandam illam, de posteriori autem negat. Hæc fuit opinio Caiet. 2. 2. q. 62. art. 3. & in Summa verb. *Pæna*, vbi videntur ita sentire Angel. Armil. & alij Summistæ. Approbat etiam distinctionem Caiet. Simanc. de Catholic. Instit. tit. 9. n. 31. & sequentibus, & inclinat Syluest. verb. *Assassinus*, num. 4. in fine, tamen n. 4. in ea non persistit. Citatur etiam Victor. in Relect. priori de Indis. nu. 14. Adrian. Quod lib. 6. q. 1. Conrad. de Contracti. q. 7. Cordu. lib. 1. Quæstion. q. 36. & plures ex Iurisperitis, præsertim Barthol. in l. *Eius qui delatorem*, ff. de Iure fisci: & Bald. in l. *Id quod pauperibus*. C. de Episcop. & Cleric. Ioan. Andr. cap. 1. de Homicid. in 6. & Anchar. in cap. *Felicis*, de Pænis. in 6. Sed hi auctores re vera non loquuntur generaliter, sed de vna, vel alia graui pæna. Prior ergo pars huius sententiæ de pænis consistentibus in passione

suffi-

11.
sent. de
pæna in a-
ctione confi-
scentia ad qua
nemo obli-
gatur ante
sententiam
secus de ea
quæ in sola
passione co-
sistit.
Caiet.
Angel.
Armil.
Simanc.
Victor.
Sil.
Conrad.
Cord.
Barth.
Bald.
Ioan. Andr.
Anchar.

sufficienter probatur argumentis factis contra secundam opinionem. Aliqua verò ex fundamentis illius secundæ opinionis applicantur ad posteriorem partem suadendam. Sed illa iam soluta sunt, unde vnicum superesse potest huius partis fundamentum, scilicet, quia leges humanæ debent esse tolerabiles; & accommodata humanæ conditioni, cap. Cur autem lex, dist. 4. cap. Alligant. 26. q. 7. cum supra notatis de hac re, sed lex, quæ obligaret hominem in conscientia ad exequendum in se pœnam, quæ propriam eius actionem requirit, esset nimis grauis & intolerabilis, & aliena à communi hominum usu; ergo talis modus legis excedit humanam potestatem. De qua ratione præter citatos videri potest Nauarr. in Comment. de Datis, & promissis num. 44.

Nihilominus hæc sententia vniuersaliter, & indistinctè sumpta probari non potest, nec distinctio data potest subsistere. Quod ita declaro, quia vel prior pars de pœnis pure passivis, seu negatiuis intelligitur vniuersaliter, & sine vlla exceptione, vel cum hac moderatione, Nisi pœna contineat nimiam acerbiterem repugnantem humanæ conditioni. In priori sensu non est vera prior pars. Nam si quis per legem damnatur, ut fame pereat, non potest in conscientia obligari ad non comedendum, quauis illud non requirat actionem, sed carentiam actionis, cuius manifestum argumentum est, quia etiam post sententiam iudicis ad id non obligatur reus in conscientia, ut traditur 2. 2. q. 64. & bene Victor. Relect. de Homicid. num. 28. Idem est, si per legem quis obligatur ad non fugiendum à carcere, in quo timet aliquod graue nocumentum: nemo enim ad hoc in conscientia obligatur, ut ibidem docet Victor. & infra attingemus; & tamen illa pœna non requirit actionem, vel motum, sed quietem. Idem est, v. g. de pœna non celebrandi, aut non communicandi: nam si ex effectu sequito, v. g. infamia fiat nimis acerba, non obligatur quis in conscientia ad seruandam illam. Propter quod dicunt omnes auctores, excommunicatum occultum posse licite publice communicare, quando siue graui infamia id vitare non potest. Præterea ratio, quam dicta sententia pro se adducit, persuadet, in illa priori parte necessariam esse hanc moderationem, quod pœna licet sit purè passiva, nihilominus debeat non esse nimis acerba, & inhumana. At verò posita hac moderatione, etiam erit adhibenda in altero membro distinctionis, & sic erit falsum, & ruet tota distinctio. Nam pari ratione dicendum est, pœnam quæ requirit actionem, tunc solum non posse dicto modo in conscientia imponi quando est nimis grauis, & præter humanam fragilitatem: secus autem esse, si intra latitudinem illius generis pœnæ moderationem retineat. Tum enim cessat fundamentum illius sententiæ, cessat etiam omnis ratio iniustitiæ, quia lex humana potest præcipere quicquid nec malum est, nec nimis graue, aut repugnat naturæ, si aliunde possit habere æquitatem, & vtilitatem boni communis.

Superest tamen ut probemus, hæc duo non repugnare, scilicet, pœnam requirere actionem ipsius rei, & nihilominus esse moderatam, & humanam; id autem multipliciter ostendo,

Primo quia dicti auctores fatentur, per sententiam declaratoriam criminis incurri posse aliquam pœnam in conscientia sine alia condemnatione, vel executione iudicis, aut ministro-rum eius, ergo idem posset facere lex non postulando sententiam declaratoriam. Probatur consequentia, quia per sententiam declaratoriam non fit coactio physica, ut sic dicam, & reus ipse obligatur, ut sit exequutor pœnæ in se ipsum, & nihilominus mandatum ipsum non censetur intolerabile, ut procedit à iudice; ergo nec respectu legis ille modus pœnæ est nimis acerbus, si alias ex parte materiæ boni communis sit sufficiens ratio vtilitatis. Secundo, quia moraliter loquendo non minus graue, & onerosum est homini libero se priuare aliquibus actionibus ad quas habet vel propensionem, vel ius, vel ex quibus sperat fructum; quam aliquas actiones exercere; quæ pœnales, vel sibi graues sunt, ergo si non est pœna nimis rigorosa; obligare hominem in conscientia, ut se priuet multis actionibus, ut communicatione humana, & diuina, usu sui officij, etiam cum priuatione fructus, non erit etiam nimis durum, quod obligetur aliquando ad actionem pœnalem moderatam. Probatur consequentia, quia quod sit actio positua, non includit specialem malitiam, ut suppono, propter quam ab homine fieri non possit; in reliquo autem æqualis est ratio, præsertim cum voluntaria omissio moraliter sit quædam actio, quatenus non fit sine voluntate continendi se ipsum. Vnde confirmatur: nam secundum æstimationem moralem plus vellet homo tantam pecuniæ quantitatem soluere, quam priuari suffragio actiuo, vel passiuo circa tale munus, sed potest per legem in conscientia priuari suffragio actiuo, vel fieri inhabilis ad passiuum; ergo etiam poterit imponi pecuniaria pœna ipso facto soluenda, etiam si in actione consistat.

Tertio, quia leges imponentes pœnas priuatiuas, seu passiuas, consequenter obligant ad multas actiones homini inuoluntarias, si necessariae sint ad seruandam priuationem, vel ex illa consequantur. Ut excommunicatus si sit in Ecclesia & Missa, vel diuinum officium inchoetur, tenetur egredi, vel si ei detur beneficium, tenetur non acceptare, quod licet videatur negatiuum, non fit sine positua actione, & (quod difficilius est) quando quis per legem priuatur beneficio; obligatur in conscientia relinquere illud secundum multos. Respondent aliqui, per legem auferri titulum beneficii, quia hæc est pœna, quæ non requirit hominis executionem, inde autem sequi obligationem renuntiandi beneficium, quia ablato titulo perditur dominium beneficii quia omnino pedit à titulo: argumento, Regul. 1. de Regul. iur. in 6. & cap. vnic. de Eo, qui mittitur in poss. in 6. & cap. Relatum, de iur. Patronatus Hæc autem obligatio iam non est pœna legis humanæ, sed obligatio legis diuinæ, quia nemo potest retinere quod suum non est. Sed hoc non eneruat, sed confirmat potius rationem factam: nam si lex potest à se ipsa auferre titulum beneficii, etiam si inde sequatur nocumentum illud renuntiandi beneficium, cur non poterit directe obligare ad hoc ipsum nocumentum. Item quia eodem modo dicere quis

nem ipsius sententia, & tamen esse modum ad id. Sic enim est in priuationibus quæ non sunt minus graues

14.

Cap. Relatum.

Cap. Alligant. C. Erit autem lex.

Pœna quæ propriam actionem petit esset nimis grauis.

12. Refutatur prædicta sententia, ex eplo pœnæ damnatu ad mortem ex fame vel non fugiendum à carcere. & non celebrandi, cui adfit infamia.

Victor.

13. Non repugnare pœnam requirere actionem.

posset legem priuare omni dominio, & iure in pecuniam, & illud in alium transferre, & inde sequi obligationem non retinendi rem alienam, sed tradendi illam vero Domino, sicut in prescriptione lex priuat priorem Dominum omni iure, quod in re, vel ad rem habebat.

15.
Resolutio
prima.

Concludo igitur, ex omnibus his ferè opinionibus aliquid sumendum esse ex quo vera doctrina consurgat. Primum itaque assero, posse legem humanam obligare in conscientia ad penam tam passiuam, quam actiuam ante omnem sententiam, si aliunde seruetur equitas. Hoc probatur, quia legislator potest suo precepto obligare non solum ad sustinendam penam, sed etiam ad agendum quando pœnalis actio potest licite ab ipso reo exerceri licite, & non est nimis acerba, & inhumana; ergo potest per legem ita hoc præcipere, ut statim obliget absque alia declaratione. Etenim superior potest propter alias rationes iustas ita obligare subditum ad similem actionem; cur ergo non poterit propter iustam causam ex delicto ortam? Certe non potest probabilis ratio reddi, ut ex dictis etiam contra alias sententias constet.

16.
Secunda.

Secundo dicendum est, hunc modum obligationis habere locum in pœnis moderatis, non verò in quibuscunque grauissimis, præsertim quando requirunt hominis executionem, hoc etiam proximè probatum relinquitur. Tertio dicendum est, hunc modum obligationis facilius posse imponi in pœnis priuatiuis, quam in his, quæ requirunt actionem hominis, qui punitur, & inter priuatiuas facilius in censuris, & irregularitatibus, quàm in alijs. Hanc assertionem damus auctoribus secundæ, & terciæ, sententiæ, & eam suadent rationes eorum, maximè tamè vsus est, ut statim videbimus, & illius alias congruentias afferemus. Atque hæc sententia sic moderata est sine dubio communior inter modernos Auctores; ut videre licet in Cordubâ dicta q. 36. ferè in principio, Nauar. citatis locis, & idem tandem dicunt expresse Couar. & Simanc. & existimo antiquos Doctores nihil ab hac sententia discrepare.

Cord.
Couar.
Nauarr.

C A P V T VI.

Quando leges pœnales contineant sententiam ferendam, & non latam, & ideo non obligant in conscientia ad penam ante iudicis sententiam;

Ostendimus non deesse potestatem legislatori humano ad obligandum subditos ad penam suæ legis absque interuentu alicuius sententiæ per hominem latæ, superest dicendum de actuali obligatione, quando imponatur: quoniam certum est, non semper uti legislatores hac potestate, neque etiam nunquam illâ uti, ideoque necessarium est exponere, quando leges pœnales vno, vel alio modo obligent. In hoc ergo capite dicemus de legibus, quæ non statim obligant ad penam: in sequenti verò de his, quæ obligant: ex quibus, priores dicuntur continere sententiam pœnæ ferendam per iudicem; posteriores vero dicun-

A tur esse latæ sententiæ, quia per se ferunt sententiam condemnatoriam de tali pœna, siue requirant sententiam declaratoriam criminis; siue non, ut postea explicabimus.

Quia verò tota hæc distinctio legum maximè pendere solet ex ipsarum verbis; ideo ad hoc declarandum aduerto, duplici verborum modo solere uti leges ad pœnas imponendas, vnum possumus simplicem vocare; alium compositum: simplicem voco, quando lex solum utitur verbo præcipiendi, & imponendi pœnam; compositum verò quando illi verbo addit vel aduerbium aliquod, vel aliam particulam, aut clausulam, per quam magis explicet modum imponendi pœnam. Et vterque modus est multiplex, & varius. Nam in priori, primo fieri potest simplex comminatio pœnæ, ut cum dicitur, *Prohibemus hoc fieri sub tali pœna*. Secundo potest fieri per verbum de futuro significans actionem, ut *excommunicabitur, deponatur, irritabitur, &c.* Tertio per simile verbum de præsentis, ut *excommunicamus, irritamus*. Quarto per verbum præteriti, quod raro fit, nisi addito alio verbo, ut, *Nouerit se priuatum, sciat se esse inhabilem, &c.* Quinto per verbum imperandi, ut *excommunicetur, &c.* Sexto per verbum substantiuum, *sum*, quod semper adiungitur alicui participio, & per dicta tempora, & modos variari potest, ut, *Priuatus est, vel fuit, priuatus eris, sit priuatus, &c.* ex parte participij potest esse similis varietas præsentis vel futuri, ut, *Priuandus est, vel Priuatus est*. In altero modo formæ legis composito distinguuntur etiam quæ plures particule, & modi quibus iussio pœnæ solet vrgeri, & quasi exaggerari, ut statim incurrantur, quales in primis sunt omnes illæ particule, quæ indicant præsentaneum effectum, ut, *Eo ipso, Ex tunc, Ipso facto, Ipso iure, &c.* similes. Secundo sunt aliæ excludentes expresse necessitatem sententiæ, ut *Ante sententiam, absque alia declaratione, nulla monitione præmissa, &c.* Tertio sunt aliæ explicantes obligationem in conscientia, ut si lex dicat, *In conscientia teneamur, &c.* Quarto sunt quædam particule vniuersales, quæ videntur hoc comprehendere, ut *Omnino, penitus, plene, &c.* nullius momenti, & similes.

D Præterea aduerto, iuxta communem vsum, & sensum Doctorum, omnes ferè hos terminos habere maiorem vim circa pœnas, quæ hominis actionem non requirunt, quam in alijs inuoluentibus talem actionem, & ideo hoc etiam considerari solere ad regulas in hac materia constituendas. Quæ plures tradi solent. Antequam verò illas constituamus aliud supponimus fundamentum generale in hac materia, quod posuit Gloss. in cap. *In panis*, de Regul. iur. in 6. Nimirum, quoties talia sunt verba legis (quæcunque illa sint) ut ex vi illorum incertus sit sensus legis, an scilicet contineat sententiam latam, vel ferendam, de ferenda interpretandam esse, & ideo per se non obligare in conscientia. Idemque tenet Gloss. in cap. *Cupientes*, §. *Si vero*, verb. *Priuatur*, de Elect. in 6. Item Glossa in cap. 2. §. 1. de Hæreti. in 6. verb. *Innotetur*, sequitur Castro dicto lib. 2. cap. 1. Tiraquel. de Pœnis temper. num. 245. plures referens. Fundanturque in illo principio iuris, quod pœnæ in partem mitiorem interpretandæ sunt. Et fauent alia principia iuris, quod nemo præsumitur obligatus, nisi probetur; & quod

Gloss.
Cap. In panis.

Cap. Cupientes.
Castro.
Tiraquel.

C. Ad audientiam.

4.

Legē uten-

tem verbis

simplicibus

cominanti-

bus penam

non obliga-

re in consc-

ientia ad ta-

lem penam

subeundam

D. Thom.

Caiet.

Sotus,

Cord.

Glossa.

Tiraq.

Nauarr.

Castro.

5.

Tiraq.

Paulo Ca-

stren.

Felin.

Castro.

lex, & sententia præcipue condemnatoria debet esse perspicua, & quod si legislator amplius intendisset, expressisset, cap. Ad audientiam, de Decim. His ergo positis.

Prima regula sit, Quoties lex tantum utitur verbis simplicibus comminantibus penam, non obligat in conscientia ad talem penam subeundam, cuiuscumque generis pena sit. Ut cum lex dicit, *Sub pena quadrupli, vel sub pena inhabilitationis, &c.* Et communis, ut de Censuris diximus tom. 5. & sumitur ex D. Thoma. 2. 2. q. 62. art. 3. & ibi Caiet. Tenent Soto, Cordub. & alij Theologi, & Iuristę etiam communiter cum Glossa vlt. in cap. *Fraternitas*, 12. q. 2. vbi etiam Nauarr. & Tiraq. supra num. 254. referens multos. Ratio est, quia talis lex ex vi suorum verborum nullum præceptum ponit de executione penę, solum ergo instruit iudicem, argumento cap. *De causis*, §. 1. de Offic. deleg. Vnde ad summam virtute, & quasi per necessariam illationem præcipit reo, ut pareat iudici imponenti talem penam. Confirmatur primò, quia iura præcipiunt penas benigne interpretari Reg. *In penis*, de Regul. Iur. l. Penult. ff. de penis. Confirmatur secundo, quia aliud est designare penam imponendam, aliud illam imponere; talis autem lex designat penam, & non imponit; nec fert sententiam, quia nullum est in ea verbum, quod illam significet. Vnde Castro adhibet limitationem, ut hæc regula procedat, nisi præter verbum designans penam addatur aliud declarans sententiam latam. Sed hæc limitatio non est nunc necessaria: nam pertinet ad caput sequens, in præsentem enim solum agimus de lege simpliciter loquente, ut dixi, & ita ex parte verborum nullam habet limitationem. Ex parte autem penę solet duplex limitatio adhiberi.

Prima est, ut non procedat in pena conuentionali, quæ in contractibus solet apponi. Quia violans contractum statim tenetur ad penam designatam in contractu soluendam, licet in contractu tantum dictum sit sub tali penā, vel talem penam incurrat. Ita tenet Tiraquel. supra num. 256. citans Paul. Castren. in l. *Ad diem*, ff. de verb. oblig. Expresse idem tenet Felin. in cap. 1. de Constitut. num. 46. & Deci. ibi lect. 2. nu. 20. & sequitur Castro supra. Ratio præcipua est, quia pena conuentionalis debetur ex vi pacti, quod autem debetur ex pacto, debetur in conscientia ante iudicis sententiam, ergo. Maior videtur planè colligi ex l. *Rescriptum*, §. *Si pacto*, ff. de Pact. dicente, *Siquis in pacto penam stipulatus est posse postea agere, vel ex pacto, vel ex stipulationis suo arbitrio*, ergo supponit illa lex, penam conuentionalem deberi ex pacto, & ex promissione. Ut vterque autem titulus inducit obligationem in conscientia, & ideo Glossa ibi differentiam in hoc constituit inter penam legalem, & conuentionalem, quæ non potest esse alia, nisi quod lex per se non obligat ad penam; conuentio autem, seu pactum obligat. Declaratur in votis pœnalibus: nam si quis vouit aliquid sub tali penā censetur vouisse penam, illamque in conscientia tenetur implere, si principale promissum non impleuit; ergo idem est cum proportionem in promissione, vel pacto humano nam est eadem ratio, quæ in voto, in quo pena censetur promissa Deo, vel in penam prioris transgressionis, vel in defectum alterius operis, quasi sub disunctione promissi, idē

A autem est modus promissionis humanæ, ut constat.

Nihilominus limitationem hanc non admittit Nauarr. d. cap. 23. num. 68. Imo ampliat regulam positam, ut non solum protegat in pena legali, sed etiam in conuentionali. Qui neminem pro sua sententia allegat, nec probat illam aliquo textu, vel ratione iuridica, sed tantum ex consuetudine, quia hæc penæ conuentionales communiter non solvuntur, nisi interueniat coactio, & ita ipsa consuetudo interpretatur, intentionem contrahentium esse, ut talis pena non aliter debeatur. Hanc opinionem sequitur Vasques 1. 2. Disp. 173. cap. 1. Addit que, Nauarrum intellexisse, hanc penam conuentionalem non deberi antequam petatur coram iudice, & debitor condemnatur, quod est verisimile, licet Nauarrus id non explicauerit, quia alia non est propria coactio. Addit præterea, hanc sententiam procedere, etiam si in contractu expressum sit, ut pena ipso facto incuratur, quod Nauarr. non dixit, nec ipse aliter probat. Denique allegat Couarr. in 4. 2. p. cap. 6. §. 8. num. 11. cuius sententia longe diuersa est: ait enim, penam conuentionalem deberi in conscientia, si ab altera parte petatur, vnde non requirit sententiam iudicis, & ita interpretatur priorem sententiam, & differentiam inter penam conuentionalem, & legalem. Nam in reliquo dicit seruare proportionem, quia sicut non licet resistere iudici imponenti penam, ita nec licet resistere petenti penam ex pacto debitam. Addit vero Couar. sicut pena legalis non debetur ante sententiam, ita nec conuentionalem deberi antequam petatur. Ratio eius est, quia quando alius penam non petit, ex iusta coniectura alter præsumit, illam sibi remittere. Non exponit autem, quæ sit ista coniectura, potest autem afferri illa, quæ utitur Nauarrus quia honestiores homines non decet has penas exigere, aut velle, argumento cap. *Suam de penis*, & cap. *Fraternitas*, 12. q. 2.

Neutra ex his sententijs potest à nobis simpliciter, & in vniuersum probari. Dicere tamē possumus priorem esse veram de rigore iuris, de facto vero posse contrarium contingere ex intentione contrahentium. Quod ergo de lege diximus, ita de pacto dicendum est, scilicet, aliud esse loqui de potestate, aliud de facto. Nā de potestate certum est, posse contrahentes conuenire de Penā soluenda in conscientia ab illo, qui contractum, vel promissum non seruauerit, etiam non expectata alterius petitione. Quod nemo negare potest, cum hoc nulla lege naturali, vel humana sit prohibitum, & non concedat liberam facultatem contrahentium. Loquor autem generatim de contractibus, in quibus non est prohibitum, penam apponere: nam si quis est specialis contractus ubi hoc est prohibitum, ut de sponsalibus statuitur in cap. *Gemma*, de Spons. ibi nec in conscientia, nec per sententiam debita est pena. Quandoquunque vero licitum est penam ponere, licitum etiam est, sese inuicem contrahentes in conscientia obligare. Sicut etiam est certum, quod si nolint se ita obligare, sed solum ut cogi possint per iudicem ad talem penam soluendam, ut etiam positum sit in eorum voluntate, quia nihil est, quod eos necessitet ad se magis obligandum.

Penam conuentionalem non deberi antequam petatur coram iudice, & debitor condemnatur, licet in contractu explicetur penam incurri ipso facto sentit Vasquez, Nauarr., Couar.

Nauarr. Cap. Suam Cap. Fraternitas.

7. Resolutio. Auctoris.

Cap. gemma.

8.
Ex intentio
contra-
hentium iudi-
candum de
obligatione
soluendi pe-
nam, et 2.
ex verbis
ipsorum si co-
tineant pro-
missionem
plane solu-
da est inco-
scientia an-
te sententiam
iudicis, nisi
constet de
contraria
consuetudi-
ne.

Ex his ergo colligo, in conscientia iudican-
dum esse de obligatione contrahentium ex in-
tentione ipsorum, quia ex illa pendet obligatio,
& quoad illam eorum confessioni standum est
in foro conscientie. Si autem nesciant specia-
lem intentionem explicare, sed solum genera-
lem, contrahendi, & obligandi se prout debe-
bant: tum in primis verborum vis perpenden-
da est: nam si illa contineant promissionem
ipsius pœnæ in tali euentu, sine dubio oritur
obligatio in conscientia, quia est promissio
conditionata, quæ obligat impletâ conditio-
ne. Et hoc probat exemplum de voto, & quæ
de illo tradi solent, habent enim locum in pro-
missione humana pœnali, quæ est quidam con-
tractus. Et eadem ratione procedent, in quocun-
que contractu similem promissionem inclu-
dente. Atque idem erit, si contractus pœnalis
resoluitur in disunctium, & faciâ hoc, vel il-
lud: nam ex illis verbis sine dubio oritur obli-
gatio ad vnum ex illis, & consequenter ad se-
cundum, si primum non impletur. Solet autem
hoc fieri per modum pœnæ, quando vnum est
per se primo intentum per contractum, & aliud
adiungitur in defectum illius, & quasi ad co-
gendum contrahentem, ne in principali defi-
ciat. Denique ob eandem causam, si verba con-
tractus satis significant obligationem ipso fa-
cto, vel eo ipso, quod aliquis fuerit pactum
transgressus non video, cur non oriatur obli-
gatio in conscientia, cum ex verbis debea-
mus de voluntate iudicare, & illa verba satis
indident huiusmodi voluntatem. Quapropter
nisi constet de contraria consuetudine (de
qua mihi non cõstat, præsertim pro tali casu)
censeo sic contrahentes, & transgredientes con-
tractum obligari ad pœnam in conscientia, an-
te sententiam; saltem si ab altera parte petat-
ur, vt magis ex sequenti puncto constabit.

9.
Addo enim vltcrius, licet in contractu so-
lum dicatur, sub tali pœna, quam soluere de-
beat contrahens contractui, iuxta cõmune ius,
& attentâ rei naturæ, intelligendum esse soluen-
dam esse pœnam, nulla sententia, vel coactio-
ne iudicis expectata. Hoc mihi suadent fun-
damenta prioris sententiæ, quia re vera tota il-
la obligatio intelligitur nasci ex obligatione
pacti, & promissionis humanæ mutue vel ac-
ceptæ, pactum autem humanum obligat ex se,
& sine vllõ ordine ad coactionem iudicis. Vn-
de quamuis non repugnet, pactum fieri sub
illa conditione, scilicet sub tali pœna per iu-
dicem imponenda, vel post eius sententiam
saltem declaratoriam soluenda; talis tamen
intentio non videtur consentanea promissio-
ni, vel pactioni humanæ; nec etiâ videtur
presumenda nisi in verbis declaretur, vel de
illa certò constet paciscenti. Vel certè nisi
certum sit, hanc esse communem consuetudi-
nem: tunc enim censendus est vnusquisque vel-
le obligari secundum communem consuetudi-
nem. De tali autem consuetudine mihi non
constat (quicquid Nauarrus & alij dicant). Et
fortasse ad summum consuetudo habet, vt ta-
lis pœna non censeatur debita, donec petatur, vt
Covar. dicebat: potuit autè cõsuetudo intro du-
ci ex probabili presumptione supra notata. Ne-
quæ hæc est propria limitatio regulæ supra posite,
quia illa procedit de pœna legis, quæ est simpli-
citer inuoluntaria, & ex obligatione imposita,

A non assumpta: pœna autem conuentionalis est
voluntaria in sua origine, nam ex voluntario
contractu nascitur. Item lex veluti natura
sua dicit ordinem ad iudicem tanquam ad mo-
torem suum, nam iudex est quasi lex viua, seu
anima legis, pactum autem ex se per ipsos met
contrahentes executioni mandari debet: &
ided per se non requirit iudicem, etiam ad ex-
ecutionem pœnæ, sed solum quod in con-
scientia constet, tam de transgressione, quam
de voluntate alterius, & ciuili, ac spontaneo
modo exigentis pœnas.

B Aliâ item limitatio ad dictam regulam adhi-
beri solet, vt scilicet, non procedat in pœna
testamentaria, quæ solet poni in legato, seu mā-
dato testatoris imponentis talē vel talē pœnā,
non impleatur. Nam licet testator solū dicat sub
tali pœna, non implens eius voluntatem tene-
tur in conscientia. Quæ est communis sententia
Panormit. in cap. Rainaldus, de testamen. n. 25.
Anto. 3. p. tit. 10. cap. 3. §. 11. quæstionc. 4. Caiet.
in Summa. verb. Pœna, Couar. in dicto cap.
Rainaldus, §. 1. nu. 6. & in 4. p. 2. §. 8. num. 17.
Nauar. dicto cap. 23. n. 67. & Castro dicto lib.
2. c. 1. Tiraquel. supra num. 54. Hæc autem li-
mitatio licet veram doctrinam contineat, re ve-
ta non est limitatio regulæ posite. Quia hæc
non est vera pœna, sed conditio, vt rectè nota-
uit Abb. supra ex Glof. ibi ver. Adiciens, Testa-
tor enim, ait rectè Panorm. non habet iuris-
dictionem, quæ puniat, & cogat, sed habet ple-
num dominium rei suæ, ratione cuius potest
legare, prout vult: & ided quando videtur im-
ponere pœnam, legat rem sub conditione, quæ
non impleta, non vult, rem suam detineri ab
herede, vel legatario: & in hoc sensu impo-
nit pœnam, id est, onus non retinendi illam,
quia in illo euentu non vult illam donare, &
ideo talis pœna obligat in conscientia, quia
cessat iustus titulus retinendi illam, & quia vo-
luntas testatoris ex iustitiæ obligatione im-
plenda est. Secus verò est de pœna legali, quæ
per potestatem iurisdictionis imponitur, & per
eam reus priuatur re, vel iure, quod absolute
possidebat, ad Reipublicæ satis factionem, &
correctionem, & ided non est de illa similis
ratio. Alia limitatio posset adhiberi ex parte
materiæ, quam in regula sequenti, cui com-
munis esse videtur, explicabimus.

D Secunda regula est, quando lex fertur sim-
pliciter per verbum futuri temporis tantum
non obligat in conscientia ante sententiam. Est
communis, vt de censuris dicto loco dixi, &
generaliter Doctores allegati, præsertim Tira-
quel. supra num. 29. 40. & 41. vbi innumeros al-
legat Doctores, & Glof. adiciēs, solū Barbat.
contradixisse leuibus motu rationibus, quas ideo
omittit. Ratio ergo regulæ clara est, quia ver-
bum futuri temporis non solum non fert sen-
tentiam in præsentem, sed etiam virtute includit
negationem eius, quia quod in futurum facien-
dum est, non fit. Vt si dicat Excommunicetur,
irritetur, non dum excommunicat, nondum
irritat. Dices, hoc esse verum in verbis signi-
ficantibus actiones, quæ non ab ipso reo, sed
à superiore faciendæ sunt, vt sunt excommuni-
care, irritare: Secus verò fore, si verbum legis
significet actionem ab ipso reo exercendam, vt
si dicat, Soluet, ieiunabit, &c. Nam tunc
videtur imponere de præsentem obligationem

10.
Licet testa-
tor solutus
dicat sub ta-
li pœna, non
implens eius
voluntatem
teneatur in
conscientia,
est enim me-
ditio sine
qua non.
Panormis.
Rainaldus.
Covar.
Anton.
Nauar.
Castro.
Tiraquel.
Abb.
Panormis.

11.
Quando lex
fertur sim-
pliciter, per
verbum futu-
ri non obli-
gat ante sen-
tentiam, cõ-
munis con-
tra Barbat.
verbum si
quid futu-
ri virtute
includit ne-
gationē sen-
tentiam.
Tiraquel.
Obuiatur
obiectioni.

ad actum postea futurum. Respondeo, tunc habere locum alia principia posita quod saltem verba illa sunt indifferentia ad iustruendum iudicem, vel obligandum reum, ac subinde in misiore partem assumuntur. Et ideo quidam dixerunt, quod si ex tenore legis constet, verbum de futuro dirigi ad partem, & non ad iudicem, continet sententiam latam, ut refert Tiraquel. supra n. 61. Probatio autem, quam adducit, procedit in gratijs, non in pœnis, & ideo non admitto in presenti illam doctrinam. Nam licet lex loquatur ad reum, si tantum per verbum de futuro designat pœnam, intelligitur præcipere, ut pareat tali pœnæ, quando illi fuerit iuridicè imposita? nam hic sensus est mitior, & iuri ac consuetudini conformis.

Huic regulæ plures limitationes adhibet Tiraquel. supra, duæ tamen, aut tres tantum sunt examinandæ. Vna est, quod non procedat, quando verbum de futuro geminatur in lege, ut si dicat lex Cessetur, & irritetur, Ita habet num. 46. vbi pro ea refert Baldus, Roman. Iason. Decium, Felinum, & innumeros alios. Qui solum in hoc fundantur, quia verbum geminatum debet aliquid operari lege, Balista, Digestis de Trebelian. adiuncta Glossa ibi, verbo, *Etiam fructus*. Nihilominus hæc sententia mihi non probatur, quia nullo firmo fundamento nititur. Et ideo ab illa merito discedit Castro, quem alij Theologi moderni sequuntur. Et ex Iuristis illam retractarunt Deci. in lege, *Cum postea*. Codice de Pactis, & Felin. in cap. ultimo de Offic. delegat numero primo in fine. Dico ergo, licet lex habeat duo verba de futuro, eandem pœnam, seu effectum significantia, non obligare in conscientia, nec continere legem latam, sed ferendam. Ratio in primis est, quia etiam in illo verbo geminato non continetur præceptum ipsi reo impositum exequendi seu obseruandi pœnam: ergo ad hoc non obligatur donec à iudice per sententiam præcipiatur, ut si lex dicat, Irritabitur, & euacuabitur, per vtrumque verbum instruitur iudex, non cogitur reus.

Nec fundamentum contrariæ sententiæ est alicuius momenti, quia licet geminatio verbi aliquid operetur, non tamen operatur nouum effectum non significatum per mille verba similia. Quocirca, si verba significant distinctas pœnas, vel vnum augeat aliud in ipsa pœna; & vtrumque sit de futuro, geminatio significabit augmentum pœnæ imponendæ, non verò pœnam ipso facto impositam. Quando autem verba sunt Synonyma in significato, & vtrumque est de futuro, non possunt significare aliquid de presenti propter solam geminationem, quia hoc est ultra significationem verborum, & ita est ampliatio valde voluntaria, quæ in omni materia cauenda est; maxime verò in pœnali. Illa ergo geminatio tunc solum ostendit, vel maiorem deliberationem legis latoris, vel maiorem effectum, vel maiorem criminis acerbicatem, vel indicat maiorem firmitatem, vel immutabilitatem in pœna, ut iudex non audeat illam minuere, non verò indicat nouum effectum, quem, verba non significant. Sicut in multis iuribus constat, & in legibus etiam ferentibus pœnam ipso facto, ut postea videbimus, & admittit ipse Tiraq. ibi

num. 25. 48. & sæpe alias. Vnde non video, curili sententiæ tam constanter adhererit: nam multitudo Doctorum non sufficit, vbi nec textus, nec ratio suffragatur.

Atque hinc etiam non probo limitationem aliam, quam idem Tiraq. adiungit num. 44. nimirum, si pœna per verbum de futuro imponatur per duas leges, priorem, & posteriorem, tunc licet ex vi solius prioris legis fuerit pœna tantum ferenda ex vi posterioris esse latâ, ac subinde secundam legem obligare in conscientia ad illam. Fundatur enim hæc limitatio in præcedenti, quia ibi geminatur verbum futuri. Nec impedit, imò iuuat, quod geminatio per duas leges fiat: nam iuxta doctrinam iuristarum, efficacior est geminatio, quæ fit per actus distinctos, & per temporis intervallum, quam quæ fit vno momento, & contextu, ut tradit Felin. dicto cap. ult. de Offic. deleg. & idem Tiraquel. num. 49. Accedit, quod vltima dispositio, seu lex idem statuens, quod prima, aliquid debet operari, ne sit superuacua, ut ex multis idem auctor notat. num. 45. inde concludens. secundam legem imponentem pœnam de futuro plus operari, quam primam, & ideo continere legem latam.

Nihilominus, ut dixi, hæc limitatio admitenda non est; propter rationem factam, quia verba posterioris legis non significant sententiam latam, nec mutant significationem propter priorem legem. Nec geminatio sufficit, ut ostensum est. Nec refert, quod sit cum intervallo temporis, quando effectus, & modus significandi verborum idem omnino est. Neque propterea secunda lex erit superflua, tum quia habere potest omnes effectus supra dictos, tum etiam quia potest deferuire, ut si fortasse prior lex indiffluetudinè abiit, per posteriorem restitueretur. Sic enim dixit Rota, decis. 31. de Præben. in antiquis, alias 858. geminatam reservationem Papæ non operari nouum effectum, sed solum efficere, ut reuocata priori, non censeatur sublata posterior. Item duplicata lex augeat fortasse obligationem iudicis, & magis illum mouet ad talem pœnam imponendam.

Tertia, & valde notanda limitatio est, ut regula non procedat, quando talis est pœna, ut nisi ipso facto incurratur, illusoria reddatur lex, & nullius momenti: tunc enim licet lex simpliciter imponat pœnam, dicendo sub tali pœna, vel per verbum de futuro, tacite sub intelligit, & includit actionem aliquam de presenti factam virtute eiusdem legis, ratione cuius potest verificari in futurum, quod lex disponit. Ita sumitur ex Glossa, in l. Improbum, C. Ex quibus causis infamia irrog. Quæ sequitur Castro supra Tiraq. supra num. 40. Et ratio optima est, quia lex non est ita interpretanda, ut sit vana, & inutilis: nam hoc cederet in iniuriam legislatoris, ergo si talis reddatur, intelligendo pœnam imponendam, & non latam; non potest ita intelligi, etiam si per verba de futuro, vel generalia loquatur. Exemplis magis declaratur.

Dicti ergo auctores ponunt exemplum in pœna infamiæ, ita interpretâtes dictâ l. Improbum, in qua dicitur, usurario irrogandam esse infamiâ, & nihilominus intelligenda est ipso iure infamii irrogare. Quam interpretationem, & opinio-

14
Alia regula
le limitatio
Tiraq. res
iecta si pœ
nas, per ver
bum futuri
imponatur
per duas le
ges.
Felin.
Tiraq.

15.

Rota.

16
Regula præ
dicta nõ præ
cedit quan
do talis est
pœna, ut ni
si ipso facto
incurratur.
illusoria
reddatur.
lex enim
non debet
esse vana,
Glossa,
Tiraq.
Castro.
Barb.
Bald.

17
Exemplum
in pœna in
famiæ.

nem sequuntur ibi. Bart. Bald. & alij, & rationem reddunt, quia nisi lex illa de infamia ipso iure irroganda intelligatur, non posset habere effectum, quia non posset per iudicem imponi, & ita esset inutilis illa lex.

18 Hoc vero exemplum improbat Vasquez dicta disput. 123. cap. 1. solumque utitur ratione huiusmodi, quia sententia iudicis sit necessaria ad incurrendam infamiam, solum est necessaria ut conditio requisita, illa vero posita, lex est, quæ per se infamiam infert, quatenus statuit, ut condemnatus à iudice de talibus criminibus, statim sit infamis.

19 Veruntamen Glossa, & Doctores allegati non admittunt illud assumptum, & utuntur alia ratione, ut statim dicam, quæ non dissolvitur, & ita non satis improbat illo modo eorum sententia. Deinde etiam si vera esset illa ratio, per illam non recte improbat exemplum, quia licet infamia non ponatur per iudicem, nisi ut applicantem conditionem necessariam, nihilominus talis pœna imponetur ipso iure; ergo licet per verbum futuri exprimat in lege, intelligenda erit lex de impositione ipso iure. Denique, quod caput est, infamia in tota sua latitudine sumpta non illo tantum modo, sed etiam alijs potest imponi. Aliquando enim incurritur ex vi iuris per sententiam declaratoriam; potest etiam aliquo modo incurrere ante talem sententiam ex vi solius criminis, etiam occulti, atque etiam potest neutro modo incurrere ipso iure, sed per iudicem, & sententiam condemnatoriam imponi: nullus enim modus ex istis repugnat tali pœnæ, ut probavi latè in 7. tom. de Censur. disp. 38. sect. 1. & pro legum varietate vno, vel alio, aut alio modo incurritur, vel imponitur; ergo non est vniuersaliter verum, infamiam solum terri per sententiā, ut per conditionem necessariā, aliquando enim imponitur per illā ut propriā causā per se in suo ordine.

20 Atque hæc vltima ratio videtur efficaciter impugnare sententiam Glossæ, & receptam nisi limitetur. Dico vero aliud esse loqui de infamia in genere; aliud verò de infamia quatenus propter vsuram potest à iudice seculari imponi. Priori modo non est verum vniuersaliter, infamiam esse talem pœnam, quæ non possit per iudicem imponi, & ideo etiam necessarium non est, ut quoties lex fert pœnam infamiam, vel per solam comminationem, vel per verbum de futuro, sit de pœna ipso iure intelligenda, quia cum possit per iudicem imponi, ut dictum est, non erit inutilis lex, etiam si cum proprietate intelligatur, & ita erit intelligenda; si aliud non obstat. Lequendo autem posteriori modo de tali infamia vsurarii, ut imponenda per ius civile, dicunt citati Iuristæ, nisi incurratur ipso iure ex vi legis, non posse per iudicem civilem imponi. Ratio autem eorum est, quia qui soluit vsuram non potest agere contra vsurarium actione criminali, nec famosa, ut ipsi loquuntur, sed actione civili, scilicet conditione indebiti, vel similiter: vi autem huius actionis non infamabitur vsurarius per iudicem, etiam si condemnatur ad restituenda vsuras, iuxta l. Cessat. ff. de Actioni, & obligat. Nec etiā potest criminaliter puniri ex vi talis actionis, & ideo ex vi talis sententiæ non infametur reus, & ideo ut infamis maneat, oportet, ut ex vi legis infametur, ideoque nisi lex loqueretur de pœna ipso iure

A inutilis esset. Hoc ergo modo defenditur exemplum illud, licet sit valde legale & mihi incertum, quia, licet sit verum, & constans ex alijs iuribus, vsurarium esse ipso iure infamem: nihilominus, licet non esset, non video, cur per iudicem possit fieri infamis ex vi illius l. Improbam, si in iudicio de improbo favore conuincatur, quacunque actione contra illum agatur. Nam licet conditio indebiti per se non faciat infamem, nihilominus, quia fundatur in crimine vsuræ, poterit ad infamiam sufficere ratione alterius legis. Sed hoc iuris peritis omitto.

21 Clariora sunt alia exempla huius regulæ. Vnum est de pœna irregularitatis: nam licet canon tantum dicat sub pœna irregularitatis, vel irregularis fiet, aut quid simile, intelligendum est, sententiam latam continere, quia irregularitas est talis pœna, quæ non ab homine, sed à iure tantum imponatur, ut suppono ex dictis in 5. tom. disp. 40. sect. 4. Nam licet interdum aliqua irregularitas non incurratur, nisi supposita sententia criminis alias occulti, illud solum est, quando irregularitas non imponitur immediate ratione criminis, sed ratione infamiam, non quia ad ipsam irregularitatem, per se loquendo requiratur sententia iudicis, & ideo lex imponens irregularitatem ipso iure, eam imponere intelligitur, etiam si per verbum de futuro, vel simile loquatur.

22 Aliud exemplum esse potest de irritatione, seu annulatione vinculi indissolubilis. Nam si lex imponat in panam irritationem talis vinculi, licet per verba de futuro loquatur, intelligitur inducere inhabilitatem ipso facto, quia alias esset inutilis, & friuola. Ut si lex prohibeat contrahere matrimonium viri cum femina, quam polluit per adulterium, & addat, Alias tale matrimonium irritetur, ceterum ipso iuri impedimentum irritans imponere, quia nisi tale esset impedimentum, non posset postea irritari matrimonium semel validum. Sic etiam, cum antiqui canones dicunt, irritandum, esse matrimonium virginum sacratum, satis indicant, eas esse inhabiles ad validum matrimonium. Idemque est de clericis, & similibus. Et similis regula applicari potest ad impedimenta professionis religiose: nam si canon dixerit, Si quis hoc commiserit, & postea profiteatur, eius professio dissolvatur, ipso facto introducit impedimentum, quia alias non potest habere effectum. Quando vero canones dicunt, Si quis hoc commiserit, eius ordinatio irritetur, tunc non potest eodem modo regula applicari, quia collatio ordinis, quoad valorem suum, irritari non potest: intelliguntur ergo illa verba de irritatione quoad usum, & sic solent suspensionem significare, quæ per hominem inferri potest, & ideo non est necesse, prædicta verba sub hac regula comprehendere. Et ad hoc exemplum spectat alia quæ affert Tiraque, supra num. 265.

23 Denique potest sumi tertium exemplum ex eodem n. 264. de lege præcipiente aliquid sub pœna periurij: nam eo ipso imponit illam ipso iure, non tam vi sua, quam alterius. Immediate enim ex vi talis legis fit, ut in transgressione eius committatur periurium; nam talis lex necessario supponit aliquod iuramentum in cuius virtute sic præcipit, & ideo transgressor talis legis contra præstitum iuramentum peccat, & consequenter incurrat pœnam ipso iure propter periurium impositam. Sed hoc exemplum

non est propriè de lege pœnali. Nam verba illa sub pœna periurij non tam imponuntur ad comminationem pœnæ, quam ad declarandum modum præcipiendi; exigendo obligationem prioris iuramenti, quod sufficienter illo modo significatur, iuxta communem sensum illorum verborum. An vero illi periurio imposita sit aliqua pœna ipso iure, ex tali lege non habetur, vt per se patet, & quamuis Tiraquel. id affirmet ex cap. Cum quidam, de iur. & l. 3. §. Si ad diem. ff. de Re milit. tamen in illis iuribus nihil tale habetur, & longam requirit disputationem, quam tradidi lib. 3. de iuram. cap. ult.

Cap. Cum quidem.

24
3^a regula.

Tertia regula principalis sit, quando lex loquitur per modum imperandi, anceps est loquutio, & ideo consideranda est materia, circa quam proximè versatur imperium. Nam si fuerit actio hominis, lex continebit sententiam ferendam, & non obligabit statim in conscientia; si vero fuerit effectus aliquis quem legislator per suam legem potest efficere, sæpe continebit sententiam latam, & obligabit. Hanc sumo ex communi doctrina, eamque sic declaro: nam verbum imperandi interdum est pure imperatiuum, vt sic dicam, aliquando vero est practice effectiuum. Priori modo sumitur, quando dirigitur ad alium hominem ad mouendum, seu excitandum illum, vel etiã ad illum obligandum: vt ibi, Exurge, qui dormis, venite ad me omnes, &c. Posteriori modo sumitur, quando dirigitur ad aliquem effectum immediate faciendum, vt ibi, Fiat lux, & in similibus locis, & ita solent Theologi interpretari formam Græcorum in baptismo. Baptizetur seruus Christi: nam illud verbum imperandi non est de futuro, nec dirigitur ad alium, qui baptizaturus sit, sed in actu exercito imperat receptionem baptismi, quem confert baptizās. His ergo duobus modis potest imperandi verbum sumi in lege pœnali. Priori modo sumitur, quoties cadit in actionem per alium exercendam, & tunc dicimus, tantum continere pœnam ferendam, quia vel imperium illud non dirigitur ad ipsum reum, vt cum dicitur, Expellatur priuetur, vel si possit dirigi ad reum (vt cum dicitur, Soluat centum, vel quid simile) & iuxta materiam subiectam intelligendum est, vel certe secundum ordinem iustitiæ postquam condemnatus fuerit, vel etiam tunc dirigitur immediate imperium ad instruendum iudicem: nam per inde est, ac si lex diceret, Cōdemnetur ad soluendum centum, & ita illa soluat. Hæc vero intelligenda sunt de pœnis iudicialibus, seu fori externi: nam aliæ præcipiuntur interdum in ordine ad salutem animæ, quæ possunt statim obligare, vt in decretis, seu cānonibus penitentialibus sæpe inueniuntur hæc verba, Pœniteat tanto tempore, ieiunet, &c. in quibus etiam discernendum est, an per modum consilij vel præcepti id statuatur, quod ex vsu, & circumstantijs colligendum est. capit. Accepisti, de Sponsa duorum cap. Vt mensura, de Empti. & Vendit. c. Quicumque 6. q. 1.

Cap. Mensura.
Cap: Quicumque.

Posteriori autem modo sumitur verbum imperandi, quoties cadit immediate in effectum absque ministerio hominis soletque tunc passiuè usurpari, vt amittat, priuetur, subiaceat incurrat, fiat. Et tunc etiam non potest generalis regula constitui. Primo quidem, quia sæpissime

solent hæc verba usurpari pro futuris, & ita de illis tractat latissime Tiraquel supra, nullamque specialem mentionē facit imperatiui modi. Vnde quando ex adiunctis constiterit, tale verbum accipi in vi futuri, superior regula in illo seruanda est, vt constat. Item quoties significatio fuerit dubia, in vi futuri accipiendum est verbū iuxta primum fundamentum initio positum, Præterea si verbum tale est, vt possit, & ad effectum ipsum immediate, & ad ministerium hominis referri, etiam si imperadi verbum sit, referendum potius est ad homines, quã ad effectus, & continebit tantum sententiam, vt patet in verbo Excommunicetur, semper enim continet sententiam ferendam sine cōtroversia. Idem sentio de verbo Annuletur, irritetur, spoliatur, & similibus. De verbo autem Fiat solet esse maior dubitatio: plerumque autē videtur referri ad effectum ipsius legis, & illum imperare, & ideo in primis considerandus est terminus, cui adiungitur, nam si solum significat reatum, seu obligationem, recte exponi potest de pœna ferenda, vt si lex dicat, Fiat obnoxius tali pœna. fiat reus, fiat debitor, & similia: si autē cadet super ipsum effectū, verisimile est, continere sententiã latam, vt si dicat, Fiat inhabilis, fiat nullus, fiat irritus fiat excommunicatus. Et hoc videtur esse regulare, nisi ex materia, & circumstantijs legis aliud colligatur. Idem fere est de verbo, subiaceat, vel incurrat, nam si illi adiungatur ipsemet effectus in particulari, quem lex ipsa solet efficere, continebit sententiam latam, vt si dicat, Subiaceat excommunicationi; incurrat inhabilitatem: si vero verba sint generalia, vt Subiaceat pœna, vel cadat in solum debitum pœnæ incurrat reatum talis pœnæ, vel quid simile, non inducent sententiam latam de pœna ipsa, sed tantum de obligatione ad ferendam pœnam. Vnde etiam solent verba illa usurpari circa pœnas, quæ per homines inferri solent, vt si dicatur, Subiaceat flagellis, incurrat exilij pœnam, &c.

Tiraquel.

Quarta regula est receptissima de verbo temporis præsentis, & indicatiui modi, nimirum, legem, que pœnam ipsam fert per tale verbum, continere sententiam latam, vt si dicat, Excommunicamus hoc facientem, vel, notam infamiam illi inuimus, inhabilitamus; priuamus, &c. Hæc regula est frequentius recepta, vt late refert Tiraquel. supra nu. 21. Castro, & alij moderni illã sequuntur. Vt autem ratio reddatur aduertendum est, illum modum loquendi, & inferendi pœnam maxime habere locum in his pœnis, quæ nõ solum imponi, sed etiam fieri possunt immediate ab ipso legislatore sine actione rei; sed cum sola pãssione morali, seu priuatione, vt sunt pœnæ censurarum, inhabilitatum, confiscationum, nullitatum, & similibus. Et tunc est facilis ratio, quia per verbum de præsentis significat sufficienter legislator, se velle per seipsum, seu per suam legē inferre talē pœnã, & potest id facere ergo facit; ergo verba continent sententiã latam, imò etiam continent executionem eius.

Confirmatur, quia alias verba legislatoris continerēt mendacium, quia dicit, v.g. Inhabilitamus, & non facit, hoc autem admittendum non est. Quia propter quando legis pœna talis est vt non possit fieri immediate per ipsam legem, sed per actionem, vel ministerium hominis, fieri non potest, vt lex hoc modo loquatur, per verbum præsentis temporis, quod indi-

26
Legem quam pœnam fert per verbum præsentis indicatui continere sententiã latam. Secus enim contineret mendacium.
Tiraq. Castro.

27.
Notandum pro præcedenti regula

cet ipsum effectum pœnæ, sed ad summum per verbum indicans obligationem, vt Mandamus restituere, soluere, & tunc non credimus per huiusmodi verbum simplex significari sententiam latam, nec obligationem in conscientia, ante sententiam iudicis, nisi aliquid amplius addatur. Obligamus in cōscientia, vel aliquid æquiualens, iuxta dicenda capite sequenti. Quia illud verbum præsens indicatiui non excedit vim verbi de præsenti in modo imperandi, vt restituat quadruplum, *Soluat &c.* Dictum est autem hæc verba non significare sententiam latam, ergo idem est dicendum de alijs. Atque ita possent exponi auctores negantes hanc regulam, quos late refert Tiraquel, supra, 24. Quod si de prioribus verbis loquatur, admittenda non est, Neque obstat, quod in multis legibus, etiam si pœnam ferant per illa verba de præsenti, adduntur aliæ particulæ exprimentes sententiam latam, vt *Ex tunc eo ipso*, vel quid simile, in quo indicatur nuda verba præsens non sufficere. Hoc (inquam) non obstat, nam sæpe adduntur plures ex his particulis ad maiorem abundantiam declarationem, & firmitatem, & ad exaggerandam rei grauitatem, vt supra in simili dictum est, & sæpe repetit Tiraquel supra n. 26. & sequentibus. Qui nu. 32. addit similem regulam de verbo præteriti temporis. Veruntamen vix potest per huiusmodi verbum pœna ferri nisi vtendo participio cum verbo substantiuo, vel alio simili, vt *si priuatus, nouerit se esse priuatum*, vel *sciat se amisse*, vel similia, que in sequenti regula melius explicabuntur.

Tiraquel.

28
Si participium fuerit futurum in dicat sententiam ferendam.

Participium de præsenti cum verbo substantiuo sit, vel est indicat latam sententiam, quia talis locutio alius non esse, vera.
Glossa Tiraquel.

Quinto ergo dicimus, superiores regulas applicandas esse ad verbum substantiuum participio coniunctum, nam si participium fuerit temporis futuri, sententiam ferendam indicat, cuiuscumque modi vel temporis sit verbum substantiuum, vt si dicat lex. *Excommunicandus est* vel *inhabilis tandem sit*, vel *irritandus erit*, verbum autem præteriti cum tali participio, non potest commode coniungi in lege ferente pœnam, quia respicit futurum, non præteritum. Si autem esset dispositio declaratoria præteriti, posset in hunc modum proferri, Qui hoc fecit, fuit excommunicandus: & tunc etiam significaret pœnam ferendam per iudicem, non latam; quoties ergo participium est de futuro, non est canon, aut lex lata sententia. At vero si participium sit de præsenti cum verbo substantiuo, sit, vel est, indicatur lata sententia. Oportet autem, vt per participium significetur pœna ipsa, quæ per legem immediate ab ipso legislatore, sine interuentu actionis alterius hominis fieri possit, vt cum dicitur, *priuatus est, excommunicatus est, &c.* vt sumetur ex Glossa in l. iubi-mus, 2. Oeconomus. C. de Sacros. Eccl. les. verb. *Priuatur*, cum alijs, quæ refert supra Tiraquel. num. 26. Et ratio est quia talis loquutio ad ita sui veritatem requirit effectum de præsenti, ergo facit illum, cum verba legis verificari, debeant. Secus autem erit, si per participium non significatur pœna ipsa, sed obligatio ad illam, vt supra in tertia regula in simili dictum est. Idemque censetur, si ponatur verbum *Sit*, vt *excommunicatus*, vel *priuatus sit*, quia denotat imperium efficax, & faciens. Item habet eandem vim, si adiungatur nominibus habentibus æquiualem significationem, vt si lex dicat, *Est*, vel *si*

inhabilis, aut sit, vel est nullus: nam hæc verba significant contractum annullari ipso facto. Imo tanta est vis illius negationis, vt etiam si verbum. *Est* ponatur de futuro, significare censeatur nullitatem ipso facto, quâquam non sit hoc omnino certum, vt videbimus capite sequenti, vbi omnia, quæ pertinent ad pœnam ipso iure latam magis explicabuntur.

CAPVT VII.

Quando leges imponentes pœnam latæ sententia obligent in conscientia ad exequendum ante iudicis sententiam pœnam, quæ in actione consistit.

Questionem hæc in materia de censuris in 7. tomo 3. p. disputat. sect. succincte, & breuiter expediui, quoniam in illo genere pœnarum fere nullam habet controuersiam, vt statim attingam. Nunc autem quoniam de omni genere legum, & pœnarum differimus, generalius, & accuratius tractanda est. Vt autem distinctius procedamus, supponenda est communis partitio pœnarum. Nam quædam sunt, quæ requirunt ministerium hominis, vt executioni mandentur, aliæ, quæ per ipsas leges immediate fieri possunt, inter quas hæc est differentia, quod in prioribus pœnis lex non trahit secum exequutionem, id est, non infert pœnam ipsam, sed ad summum obligationem ad illam: nam lex quæ iubet hominem flagellari, non flagellat, & lex, quæ præcipit soluere quadruplum, non soluit, nec spoliat hominem sua pecunia, sed obligat, vt soluat. At vero in pœnis posterioris generis, lex ipsa per se potest, non solum ferre, seu statuere pœnam, sed etiam inferre, seu exequi illam lex enim canonica ferens excommunicationem latæ sententiæ, secum affert exequutionem, per se enim censuram imponit, idemque est in lege irritante, vel inhabilitante. Hæc autem differentia iudicat aliam, quia priores pœnæ requirunt aliquem effectum physicum, ratione cuius requirunt actionem hominis: posteriores vero consistunt in effectum aliquo morali; lex autem per se non potest facere effectum physicum potest autem efficere effectum moralem, quales sunt inhabilitationes, impedimenta, censuræ, priuatio dominij, &c. Et hinc etiam est, vt hæc pœnæ, quæ per legem immediate inferuntur, semper consistant in priuationibus moralibus, vt sunt inhabilitates, nullitates, &c. quia pœna est malum, & vt sic est priuatio, & ideo lex per se puniens non confert potestatem moralem, sed aufert. Aliæ vero pœnæ positiuæ dici possunt, quatenus requirunt actionem positiuam, ad quâ sequitur, aliqua priuatio, in qua malum illud pœnæ consummatur.

Vltimus vero possumus sub distinguere primum membrum. Nam pœnæ requirentes actionem hominis, quædam postulant actionem tertiæ personæ distincte ab eo, qui punitur, alie per actionem ipsiusmet rei fieri possunt, & solent, vel ex necessitate, vt comedere, ambulare, &c. vel iuxta communem, & vsitatum hominum morē, vt soluere pecuniam. De priori genere pœnarum, quæ postulant actionem alterius, non oportet in præsenti dicere, regula enim generalis est, illas nunquam ferri per legem latæ

Communis partitio pœnarum

2.
Subdistinto
et in membris
primi.

sententie

sententiæ, quæ statim obliget in conscientia. Ratio est, quia lex ad summum potest obligare reum ad sustinendam patienter, seu obedienter talem pœnam, quod ipse facere non tenetur, nec potest, donec talis pœna ab alio inferatur: alius autem non potest illam inferre ex vi legis, nisi ut minister iustitiæ, ideoque necessario talis pœna requirit sententiam, & mādandum hominis applicantis, & exequentis, pœnam legis. Quomodo autem reus teneatur parere legi post sententiam in susceptione talis pœnæ, attingemus capite sequenti. De hac ergo pœna nihil amplius dicere necesse est. Non omittam autem advertere, non solum cœferi pœnam requirentem actionem alterius illam, quæ physicè loquendo non potest aliter fieri: viz enim reperitur aliqua, quam non possit homo in se ipso exercere, spectando physicam potestatem, cœsetur ergo talis pœna omnis illa, quam vel non potest homo honestè sibi infligere, ut est pœna mortis iuxta multorū sententiam, vel certè quæ esset nimis acerba, & crudelis, si homo cœgeretur ad illam sibi infligendam iuxta doctrinam cap. 5. datam.

Subdistingui potest pœna requirens actionem ipsius rei, in eam quæ requirit positivam actionem, ut est solutio pecuniæ, vel flagellatio, & in eam, quæ requirit omissionem actionis: omisio enim moralis, & humana solet quodam modo inter actus morales computari, & in præsentī non immeritò reputari potest per modum actionis, quia nec fit sine positiva voluntate, moraliter loquendo, nec sine dolore, & afflictione, imò sape cum majori, quam positiva actio. Huiusmodi enim pœna cœferi potest ieiunium, quia nullam requirit actionem, sed abstinentiam. Denique in hoc conveniunt hæ pœnæ cum pœnis actiuis, ut sic dicam, quod non possunt inferri immediatè per legem quod ad physicam priuationem actionis, sed ad summum potest lex imponere obligationem in conscientia ad talem omissionem: nam lex imponens pœnam ieiunij non potest per se ipsam cogere hominē, ut abstineat vel inuitus, potest tamen obligare ad abstinentiam, & similiter lex priuans suffragio non infert ipsam omissionem suffragij, sed ad summum, potest imponere obligationem ad illam. Veruntamen licet hæc consideratio, & subdiuisio in corporalibus pœnis possit esse utilis ad intelligentiam legum, quia hæ corporales pœnæ ordinantur ad positivam corporis afflictionem, ut sunt ieiunium, vel absoluta pœna non comedendi, vel non exeundi à carcere, vel à domo, aut civitate: nihilominus in spiritualibus pœnis similes priuationes actionum sub pœnis priuatiuis computantur, ut patet in suspensionis pœna, & magna ex parte in excommunicatione, quæ priuat communicatione, quæ in actionibus humanis consistit, & idem est de priuatione suffragij, præsertim, quia simul solet lex inualidare illud, inhabilitando personam, quod pertinet ad moralem effectum ac priuationem iuris, seu facultatis moralis ad suffragiū ferendum.

Tandem distinguere oportet varios terminos, quibus significari solet sententia lata per legem, præter eos, quos capite præcedenti obiter tetigimus. Interdum enim ipsum verbū, quo præcipitur pœna talis modi, ac temporis

est, ut pœnam latam indicet, ut ibi diximus, & hic amplius explicabimus: frequentius verbo præcepti adduntur aliquæ particulæ, vel circumlocutiones, vel clarissima verba, quibus sententiā lata per legem indicatur: particulæ sunt, *ipso facto, ipso iure, eo ipso, ex nunc*, vel *ex tunc*, & æquivalentes circumloquutiones communiter esse solent per effectus legis, quando statim fieri dicuntur, ut *vacare censeatur, sine dispensatione non eligatur, non faciat fructus suos non possit eos retinere tuta conscientia; non valeat. &c.* clarioraque erunt verba, si addatur, *teneatur ante sententiam, vel ante declarationem vel ante omnem monitionem*. Clarissima denique erunt, si lex tot verba ex his accumulet, ut nullus tergiversationi detur locus, & præsertim si dicat Statim, & ante omnem sententiam hoc facere in conscientia teneatur: semper tamen sunt attentè spectanda verba pœnæ, cui hæ particulæ adiunguntur, ut illud tantum grauamen intelligatur per leges ipso iure impositum, quod per talem vocem in propria significatione, vel secundum ius, vel secundum communem consuetudinem solet significari: ita enim debent pœnæ, & rigores restringi, quæ animaduersio postea exemplis melius explicabitur.

Primò igitur de pœnis exequendis per actionem ipsius rei fit regula generalis: solum ita imponi, quando per verba legis tam clarè explicatur lata sententia statim obligans in conscientia, ut vitari non possit sine corruptione, vel magna extorsione verborum legis. Hanc assertionem sumò ex communi sententia Doctorum, quos cap. 5. retuli. Nam qui negant has pœnas posse imponi ipso facto, videntur loqui de potestate ordinaria (ut sic dicam) seu de ordinario iurè: nam absolute fatentur, in casu rato posse id fieri, unde à fortiori dicent, nunquam esse ita legem intelligendam, nisi quando omnino verba cogunt. Alij etiam aliarum opinionum auctores fatentur, difficilius, & rarius imponi has pœnas ipso facto, quam alias priuatiuas, unde oportet, ut clarissima verba requirant. Nam si in hoc genere pœnæ sic imponendo maior est acerbitas ex genere suo, & ideo minor est illius usus, certe necessarium est, ut talis modus puniendi omnino in lege declaretur, & alias non censeatur à legislatore intentus. Quando autem lex sufficienter declarat obligationem ad talem pœnam, sine dubio obligat, quia potestas non deest, ut probatum est. Supponimus autem legem esse ita moderatam, ut non contineat crudelitatem nec apertam iniustitiam, & ideo regulariter tales pœnæ sunt pecuniariæ, & non de omnibus bonis, sed in quantitate moderata, aut tolerabili. Denique supponimus, legem esse receptam, & non derogatam per consuetudinem contrariam quo ad hanc partem, quod in omnibus legibus penalibus locum habet. Abrogari enim possunt per consuetudinem quo ad pœnam, vel modum pœnæ, licet quo ad reliqua obseruentur, ut notant Caietan, in Sum. verb. *Excommunicatio*, cap. 75. & Nauarr. cap. 27. num. 150. & infra dicemus. Et ita in præsentī posset lex non esse derogata quoad vim obligandi statim in conscientia ad pœnæ solutionem, quia consuetudo potest

5.
Regula generalis.

Caiet.
Nauarr.

4.
Distinctio terminorū quibus significatur sententia lata.

dero-

derogare legi in totum : ergo etiam in parte separabili ab alijs.

6.
Exempla
regule præ-
dictæ

Vt autem hæc regula melius intelligatur, faciliusque possit ad vsum applicari, nonnulla illius exempla afferre oportet. Primum sit de legibus præipientibus actiones afflictivas corporis, vt est flagellatio, quam potest homo in se ipsum, & sine peccato exercere. Huc etiam pertinet pœna exilij, quam potest in se quis exequi exeundo à loco prohibito, se mouendo, & agendo in se ipsum sine vlllo peccato, vel indecentia. Ordinariè verò non solent cogi homines per solas leges ad huiusmodi actiones, licet non repugnet obligari. Ideoque in his maximè pœnis verum est, verba debere esse luce clariora, vt talem obligationem inducant. Harum verò legum exempla non habemus in iure ciuili, vel canonico. In aliquibus autem religionibus dicuntur esse aliqua regula pœnales, quæ licet non obligent in conscientia absolutè ad proximum opus, quod iniungunt, vel ad cauendum, quem prohibent, obligant nihilominus ad aliquam pœnam, quam transgredientibus talem, vel talem regulam imponunt. Quæ pœna talis esse debet, vt non excedat disciplinam religiosam, & communiter esse solet brevis aliqua oratio, & posset extendi ad moderatam flagellationem propriam, & secretam, vel etiam ad ieiunium, vt infra dicam. Vt tamen intelligatur esse obligatio in conscientia ex vi legis, & ante præceptum superioris, oportet, vt lex dicat in virtute sanctæ obedientiæ, vel teneantur in conscientia, aut quid simile iuxta consuetudinem religionis.

7.
De pœnis
pecuniarijs

Couar.
Cordub.
Ordin. lib.
2.

Extraordi-
narius mo-
dus præci-

Secundum exemplum esse potest de legibus imponentibus pecuniarias pœnas, in quibus facilius potest hæc obligatio imponi, quia ex genere suo leniores sunt, & sine dedecore, vel infamia impleri possunt. Huiusmodi sunt aliquæ leges in regno Hispaniæ, quæ prohibent aliquid recipere quibusdam personis, & puniunt transgressores in quadruplo addendo, vt in conscientia, & sententia non expectata reddere teneantur. Ita referunt Couar. Cordub. & alij ex lib. 2. Ordin. regal. tit. 9. l. 2. tit. 14. l. 4. tit. 15. l. 30. tit. 21. l. 15. vbi sic habetur, *In quibus pœnis ex nunc pro tunc eos condemnamus, ita vt in foro conscientia ad eas pœnas soluendas, etiam ante iudicis sententiam teneantur.* Quia verò non dicunt hæc leges, *ante omnem sententiam*, vel *absque alia declaratione*, dubitari potest, an coartari possint ad sententiam condemnatoriam, & sufficienter exponi, vt ante sententiam condemnatoriam iudicis oriatur hæc obligatio in conscientia, non verò ante sententiam declaratoriam, sed immediatè post illam, nam condemnatoria satis apertè ponitur per legem, non tamen videtur excludere necessitatem iuridicæ declarationis. Sed nihilominus censeo ex vtilium verborum iudici dictam obligationem, nulla expectata sententia iudicis etiam declaratoria, tum quia aliàs inutilis fuisset tot verborum multiplicatio, & exaggeratio, vnde ipsamet extraordinaria forma præcipienti, indicat satis extraordinariam, & magis rigorosam obligationem ad talem pœnam, tum etiam, quia cum dicit lex, *ex nunc pro tunc*, particula illa *pro tunc*, non designat tempus post latam à iudice sententiam declarato-

riam criminis, de qua lex mentionem non fecerat, sed tempus commissi criminis, de quo lex fuerat loquuta, tum denique (quod notandum est) quia illa particula *ante sententiam*, licet indefinita videatur, æquiualeat vniuersali in lege absolutè loquente, quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, maximè quia illud verbum *ante*, includit negationem sententiæ latæ à iudice. Atque ita intelliguntur illæ leges à citatis auctoribus.

At verò Soto supra ad 4. ausus est carpere, aut reprehendere legillatorem ciuilem, eo quod vsurpet verba illa, *In conscientia*, quia non est, inquit, secularium Principum, de conscientia iudicare, & in iure communi exemplum simile non inuenitur, & fortasse ob eam rem tales leges vsu receptæ non sunt. Sed certè excessit Soto, quia leges, quæ magna consideratione conduntur, non possunt tam facile reprehendi. Item quia Princeps secularis potest obligare in conscientia, vt supra ostensum est, cur ergo peccat, explicando in actu signato vsum illius potestatis ad superanda subterfugia, & tergiversationes hominum? Nec refert, quod iniure communi non inueniatur exemplum, quia non tenetur supremus Rex formam præcipienti sumere à communi iure, sed potest nouam addere, si expedire iudicet. Quod si illæ leges (vt fertur) vsu, vel per posteriores leges, quoad hanc partem mutatæ sunt, non ideo fuit, quia essent iniustæ, sed quia vel hominum proteruita præualuit, vel experientia docuit, aliud magis expedire. Et nihilominus in nouissima compilatione legum Hispaniæ lib. 2. tit. 18. l. 1. extat lex, quæ prohibet secretarios regios munera recipere sub pœna reddendi quadruplum, cum his circumstantijs, prima vt iurent, hanc pœnam soluere, si in illam inciderint: secunda ex nunc in illa condemnantur: tertio declaratur, vt ad illam soluendam in conscientia teneantur, nulla expectata condemnatione. De qua lege etiam solet dubitari, an sit recepta quoad hanc partem, seu abrogata per contrariam consuetudinem, & an possit in illa habere locum expositio, vt non excludat necessitatem sententiæ declaratoriam, & quidem hoc posterius valde probabile videtur. Tum quia non dicit, *ante sententiam*, absolutè, sed *ante condemnationem*, seu *non expectata condemnatione*, tum etiam, quia licet dicat, *ex nunc*, non addit *pro tunc*, & ita licet lex ferat sententiam condemnatoriam, non designat tempus, pro quo illam fert, nec excludit sententiam declaratoriam. Tum denique, quia etiam hoc modo tam iuramentum, quam reliqua verba habent magnos effectus: nam ratione iuramenti tenetur quis statim ac declaratur de crimine, soluere quadruplum sub pœna periurij: nec potest occultare bona, quibus potest soluere pœnam, imò nec potest negare quantitatem munerum, quæ recepit, etiam si in sententia non declaratur, sed tantum crimen recipiendi munera. Item ad hoc etiam obligat illa lex sua propria vi præter obligationem iuramenti, imò ita obligat, vt facta declaratione delicti nullus inferior iudex possit illam minuere, qui est etiam magnus effectus illorum verborum. Et saltè hoc modo videtur mihi illa lex obseruanda, nec posse dici abrogata cōtraria

piendi in dia-
cat rigorosi-
orem obliga-
tionem.

consuetu-

consuetudine, quia nec talis consuetudo probari potest, nec tolerantia Principis scientis illam.

9.
Gone, Lat.
Motus Pu
Beneficia-
ry non re-
stantibus
fructibus
corresp.
dentibus be-
nef. q. pro-
rata.

Tertium exemplum afferri solet ex Concilio Later. sub Leone X. & Motu quodam Pij V. vbi clerici beneficiarij non recitantes diuinum officium fructus omnes omnium beneficiorum singulis diebus respondentes pro rata restituere obligantur in conscientia, statim & absque alia declaratione, seu sententia. Ita enim esse illud præceptum, & pœnam in eo impositam intelligenda latè ostendit lib. 4. de Orat. cap. 29. & 36. Sed nihilominus hoc exemplum non pertinet propriè, & directè ad hanc regulam, quā modo tractamus, quia illa pœna priuatiua potius est, quam actiua, vt sic dicam. Lex enim illa immediatè impedit acquisitionem fructuum beneficij propter omissionem officij, quo posito impedimento ex natura rei sequitur obligatio respectu fructuum, quia nemo potest retinere sibi quod suum non est. Et ita interpretantur omnes illud præceptum, & colligitur apertè ex verbis Concilij, tum ibi, *Beneficiorum suorum fructus suos non faciat*, tum maxime ibi, *tantum iniuste perceptos erogare teneatur*. Illud ergo prius factum est virtute illius legis, secundum autem sequitur ex vi iustitiæ, non quia per se, & immediatè in pœnam impositum sit.

10.

Dices, interdum ex vi illius legis beneficiarius tenetur se spoliare fructibus iam perceptis, & quos verè fecerat suos, vt si quis grossam beneficij acquisierit, & receperit, iure illam accepit, & fecit suam: & nihilominus si postea recitare desinat aliquibus anni diebus, tenetur partem grossæ illis diebus pro rata respondentem, restituere: iuxta declarationem apertè factam à Pio V. ergo nascitur hæc obligatio immediatè ex punitione legis, non ex alia obligatione iustitiæ. Sed hoc nihil obstat, nam hæc obligatio restituendi partem illam ex eodem fonte, & eodem modo nascitur. Cum enim expresse concilium dicat, *Fructus suos non faciat, sed eos tanquam iniuste perceptos pro rata restituere teneatur*, & Pius V. non mutet, nec augeat hanc pœnam, sed tantum ratam illam declaret: non possumus nos ad aliquam restitutionem obligare ex vi illius legis, nisi eodem modo, & titulo. Dico ergo, ex vi illius legis factum esse, vt in dicto casu non percipiat fructus omnes grossæ, nisi sub conditione, & onere non omittendi peccaminose diuinum officium. Vnde si tunc recepisset grossam totam cum animo non recitandi decem diebus, iniuste recepisset, suamque non fecisset partem illam, repugnante lege Concilij. Quando ergo bono animo, & proposito totam recipit quasi anticipata solutione, suam quidem facit, non tamen omnino plenè & absolutè, sed sub modo, & conditione tali, vt illa nō impleta amittatur dominium, ex vi legis, quæ illud à principio infirmavit, vt sic dicam, & fecit pendens à futuro euentu, qui effectus legis priuatiuus etiam fuit, & ex illo nascitur postea ex natura rei obligatio restituendi.

11.

Quamuis autem hæc vera sint, nihilominus ex illa lege sumitur probabilis confirmatio dictæ regulæ: nam sicut lex humana imponit ipso facto pœnam priuatiuam, ex qua necessariò sequitur obligatio ad actionem pœnalem, ita potest obligare ad similem actio-

A nem penalem immediatè. Colligitur etiam ex illis decretis, vt lex obliget per se ad actionem pœnalem, siue mediatè, siue immediatè, non oportere, vt semper expresse declaret formalibus verbis obligationem in conscientia ante omnem sententiam, sed satis esse, vt id explicet per aliquem effectum, qui subsistere non possit sine tali obligatione, vel qui necessariò illam inferat, sicut ibi, ex effectu impediendi acquisitionem dominij, sequitur obligatio restituendi. Estque simile huic exemplum in Concilio Trident. sess. 23. cap. 1. de Reformat. vbi de beneficiario non residente modo ibi præscripto dicitur. *Statuit sancta synodus, eum pro rata temporis absentis fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non sequuta, illos omnes sibi detinere posse, &c.*

B Atque ex dictis in hoc tertio exemplo intelligi potest, hanc regulam positam de pœnis consistentibus directè in actione hominis, cum proportionè applicandam esse ad pœnas, quæ proximè priuant actione humana, ex qua priuatione sequitur pœnalis afflictio corporis. Nam hæc pœnæ, vt supra dixi, moraliter æquivalent illis, quæ in actione consistunt, & ideo eadem doctrina ad illas est applicanda. Exemplum est in pœna ieiunij, quæ non tam agendo, quam carento, seu abstinendo impletur. Hæc verò non tam est pœna ciuilis, quam canonica, & nihilominus non inuenio eam ipso iure impositam in iure canonico. Nam licet Cordub. dicta q. 36. ad hoc alleget cap. *Quicumque*. 6. q. 1. & cap. *Vt mensura*, de empr. & vendit. & cap. *Accepisti*, de Sponsa duorum; in his, & similibus iuribus nullum est verbum indicans talem obligationem, vel sententiam latam, solum enim dicitur, *vt contrahens cum duabus, & periurus, & defraudans iustam mensuram, quadraginta dies in pane, & aqua peniteat*; quæ verba non obligant statim ad illam penitentiam agendam, donec imponatur, vt de periurio explicui lib. 4. de Iuram. cap. vlt. in fine, & eadem ratio est de reliquis. Igitur in iure communi non habemus huius rei exemplum, tamen in regulis religiosis posset facile reperiri, in quibus seruanda sunt quæ supra de alijs actionibus pœnalibus diximus.

D Aliud exemplum huius pœnæ est de fame, & carentia cibi sustinenda vsque ad mortem: hæc enim pœnam interdum leges imponunt: tam acerba autem est, vt non possit ipso facto imponi. Imò etiam credò, nec per sententiam iudicis obligari hominem in conscientia ad illam implendam, si comedere possit. Solet autè questio esse, an tunc possit non comedere, & sinere se mori, si facultas suppetat comedendi, quæ ad materiam de Homicidio spectat. 2. 2. q. 64. Aliud denique exemplum est de pœna permanendi in carcere, vel aliquo loco: nam illa etiam sustinetur per priuationem actionis, scilicet, non fugiendo, & hæc etiam non solet imponi per legem, sed per mandatum hominis, de quo quando ponitur in solam pœnam, vel in ordine ad solam punitionem, dubium est, an possit obligare in conscientia, de quo alias. Nam quod ad nos attinet, leges per se ad hoc non obligant in conscientia, maxime quando graue damnum inde timetur, absolute enim existimo, non esse in usu tales, leges & ideo nihil amplius de

Conc. Trid.

12.

Exceptio prædictæ regulæ ad pœnas quæ proximè priuant actionem humanam ex qua sequitur afflictio corporis.

Cordub. G. Quicumque. C. Vt mensura. C. Accepisti.

De pœna famis vsque ad mortem.

illis

illis in presenti dicere necesse est. Nam quæ tractari solent de iusta punitione rei fugientis e carcere in 2. 2. habent proprium locum q. 69. art. 4.

CAP. V. T. VIII.

Lex imponens penam priuativam ipso facto, quando obliget in conscientia ad executionem eius ante sententiam.

Venio ad penas priuatiuas (vt communiter appellantur) quæ per ipsam legem immediate fieri possunt, quas in tres classes distinguo. In prima pono censuras, In secunda priuationes quasdam, quæ non consequuntur suum plenum effectum sine actione hominis, vt sunt priuatio beneficij acquisiti, vel propriorum bonorum. In tertia constituo quasdam priuationes, quæ per legem solam integrè fiunt, & non requirunt per se aliquam actionem hominis, nec ad illam obligant, sed solum ad abstinendum ab aliqua receptione, vel actione, vt inhabilitas ad matrimonium, ad beneficium, ad ferendum suffragium, & similia. Et in hoc tertio ordine posset comprehendere irregularitas, illam verò omitto, quia, vt supra dixi, irregularitas talis pœna est, vt nunquam nisi ipso facto incuratur, & ideo quomodocumque feratur, ipso iure imponi censetur, & incurriante sententiam declaratoriam, nisi necessaria sit, vt infamia compleatur, vt in propria materia latius dictum est. Decensuris etiam in particulari diximus tom. 5. in 3. p. disp. 3. sect. 3. vbi generaliter diximus, inter omnes penas priuatiuas censuras esse, quæ certius, & facilius incuruntur quantum ad conscientiam ipsius delinquentis ipso facto, & ante omnem sententiam declaratoriam criminis. Ideoque quoties in canone censuram ferente additur, *ipso iure*, vel *ipso facto*, aut quid simile, esse canonem latæ sententiæ. Quæ est communis doctrina fere sine controuersia, & pro ratione sufficit, quod verba illa in rigore sufficiunt ad hoc significandum, & quod communis vsus, & sensus, ac obseruantia talium legum ostendit, in hoc sensu vsurpari, neque in his canonibus temperatum esse aliquo modo rigorem talium vocum. Cuius ratio esse potuit, vel quia hæc pœnæ sunt spirituales, & medicinales, & ideo animam statim ligare censentur, & cum hac veneratione, & timore semper susceptæ sunt, vel quia per censuras separatur quis à communibus bonis Ecclesiæ tanquam indignus, & ideo statim obligatur in conscientia, vt se separet, & abstineat. Pertinet enim ad pastorem Ecclesiæ separare indignos, & illis præcipere, vt se separent, quod præceptum in ipsa censura includitur.

Omisis ergo censuris, ac irregularitate, de alijs priuationibus, & inhabilitationibus, sit prima generalis regula. Quoties in lege, per quam huiusmodi pœna imponitur, aliqua ex his particulis, *ipso facto*, *ipso iure*, *ex nunc*, *eo ipso*, vel alia æquiualens ponitur, pœna fit aliquo modo per ipsam legem, & hoc continet sententiam latam quoad aliquid, & quoad illud vim habet obligandi in conscientia ad pœnam. Hanc regulam sumo ex communi sententia Doctorum, quos allegauimus in cap. 5. & refert etiam Tiraq. dicto

verbo *Reuertatur*, n. 259. & potest sumi ex c. vlt. de Prescript. in 6. vbi duobus modis dicitur quis priuari bonis in pœnam, scilicet, vel per sententiam, vel ipso iure. Inde enim colligimus, particulam, *ipso iure*, semper efficere aliquid in quo non expectetur sententia ferenda. Vnde ratio regulæ est, quia verba illa in lege non sunt superflua, nec falsa, non possunt autem esse vera, & vtilia, nisi aliquid operentur ante sententiā, ergo aliquem effectum habet lex ex vitalium verborum circa pœnam, quam imponit. Dices, poni ad terrorem, vel ad mouendum iudicem, vt cum rigore pœnam exequatur. Sed contra, quia hoc modo eneruari possent, & frustrari omnes leges pœnales: nam semper dici posset, verba poni ad terrorem. Est ergo absurda illa interpretatio, & contra communem vsu verborum, quæ synonyma non sunt, & potius est verborum corruptio. Quamuis enim legislator interdum multiplicet synonyma verba, quia nec repugnat veritati, & efficaciæ legis, eundem effectum multis modis significare, nec est omnino superfluum, quia fit ad indicandum rigorem, & ad maiorem certitudinem, & claritatem: nihilominus quando verbum propriam vim, & significationem habet, etiam si vnum tantum signum ponatur de se sufficiens ad indicandam voluntatem legislatoris, satis erit ad effectum legis, quia non sunt cogendi legislatores ad exaggerationem verborum semper adiungendam: hoc enim contra rationem est, & frequenter non expedit. Sit ergo certum, huiusmodi leges semper operari aliquid ratione talium verborum, quid verò illud sit in his pœnis priuatiuis, explicandum superest.

Sit ergo secunda regula. Quoties lex fert pœnam priuationis rei propriæ, & iam obtentæ, quæ sine actione hominis non potest plene mandari executioni, tunc talis lex, licet aliquem effectum pœnalem per se faciat, non tamen inducit statim absolutam priuationem, nec obligat in conscientia ad illam exequendam, quæ ex actione Rei pendet, ante sententiam declaratoriam criminis, nisi ex alijs verbis legis, vel ex materia, aut consuetudine aliquid amplius colligatur. Hæc regula sumpta est ex doctrina magis recepta scribentium in hac materia. Prima ergo pars affirmans, illam legem aliquid per se operari, probatur sufficienter ex proxima præcedenti regulâ ostendetur autem clarius declarando quid operetur. Nam primo ex vi illius legis ad incurrendam talem pœnam, & obligationem eius, non est necessaria sententia condemnatoria, sed sufficit declaratoria, nam cōdenatoria per legē ipsā fertur. Quia ex vi dictorū verborū aliqua sententia fertur, & nō declaratoria criminis, vt per se patet; ergo cōdenatoria pro tali tempore, vel sub tali conditione, si de delicto iuridicè constet. Confirmari hoc potest ex l. *Eius, qui delatorem*, ff. de Iur. fisci, vbi Bart. id aduertit, & latè Felin. referens plures in c. vlt. de Rescript. n. 37. Secundo hinc fit, vt talis condemnatio post factam declarationem extendatur, seu retrahatur vsq; ad diem commissi criminis, quia ex tunc lata est sententia, & propter hunc effectum posita est illa particula, & ita sumitur ex l. vlt. C. Ad leg. Iuli. maiest. & tradunt Doctores citati, & referendi. Tertiò hinc etiam fit, vt licet talis lex non obliget in conscientia ante declarationem delicti ad dimittendam

Cap. vlt.
de Prescript.

3.
1. regula.

L. Eius qui
delatorem
Bart.
Felin.

Tiraquel.

tendam rem, qua priuat, vel abstinendum ab
vfu eius: nihilominus aliquo modo diminuat,
& infirmet ius circa talem rem; & potestatem
vtendi illa. Hoc patet, quia eo ipso, quod po-
test pœna illa retro trahi postea vsque ad diem
commisiss criminis, necesse est, vt potestas vtendi
illa re non maneat tam libera, & absolutasit
cut antea erat, & consequenter, vt ius in illa fu-
erit diminutum, vt statim exemplis magis de-
clarabitur. Sumiturque ex c. *Cum secundum leges*,
de Heret. in 6. cū ibi notatis, & ex his, quæ no-
tant, & late referunt Tiraquel. dict. §. *Reuertatur*,
n. 267. & 268. & Couar. in 4. 2. p. cap. 6. §. 8. &
9. & alij statim allegandi.

Secunda verò pars negatiua controuersa est
inter Doctores. Nam communiter Iuristæ asse-
runt; ex vi talis legis teneri delinquentem in
foro conscientie ad relinquendam rem, qua per
legem priuatur, siue sit beneficium, siue offi-
cium, siue bona temporalia etiam omnia, quæ
aliquis possidet, si pœna de omnibus vniuerse
loquatur. Ita tenent Abb. in c. 1. de Constit. &
Felin. in cap. *Rodolphus*, & vlt. de Rescriptis, n.
38. Matthæ. de Afflict. & alij relati per Tira-
quel. supra n. 291. quos & ipse sequitur, & Na-
uarr. in Sum. cap. 23. n. 67. vbi in hoc æquipa-
rat priuationem beneficii, & similes priuationes
censuris, & irregularitati. Inclinat etiam Cor-
dub. dicta q. 36. Sequitur Castro lib. 2. de Leg.
pœnal. c. 6. & lib. 3. c. 10. & Anton. Gom. tom.
3. Variar. c. 2. n. 5. Fundamentum est, quia ver-
bum *ipso iure*, vel *ipso facto*, in rigore hoc significat,
& est efficax; ergo inducat talē obligationem,
quia nihil est, quod impediatur: nā supponimus
fore iustam pœnam, etiam si cum hoc rigore fe-
ratur. Antecedens probatur exemplo censura-
rum; nam si in eis illud idem verbum habet hāc
significationem, & efficaciam; vbiq; illam
habet. Neque refert, quod simplex illud ver-
bum sine alia adiunctione, vel exaggeratione
ponatur. Nam (vt dicebam) non tenetur legis-
lator multiplicatis verbis suam mentem indi-
care, sed satis superque est, quod vno simplici,
& sufficiente illam manifestet.

Nihilominus regula posita non solū secura,
sed etiā probabilior est, cui multū fauet Inno-
cent. in capite *Cum nostris*, de Concess. Præbē.
num. 1. Citari etiam potest Decius in cap. 1. de
Constit. lect. 1. numer. 20. Sed non recte sentit.
quia generaliter de pœna loquitur, & non dis-
tinguit inter legem imponentem pœnam sim-
pliciter, & ipso facto, sed illam æquiparat. Felin-
us etiam in cap. *A nobis*, de Simon. dubitat de
sententia Panormitan. quam prius tenuerat, &
cogitandam relinquit. Possuntque in fauorem
huius sententie adduci multa, quæ idem Felin-
us accumulatur in dicto capite *Rodolphus*. num.
37. In eandem inclinatur Bald. in lege 2. Cod. de
Vestigal. & commiss. num. 2. dum ait, eum,
qui cadit in commissum, non teneri in foro
anime, etiam si moriatur, tenet etiam Ca-
gnol. in leges *Si quis maior*, Codice de Trans-
act. num. 160. & ibi Alexand. de Imol. Idem-
que sentit Iul. Clar. lib. 5. q. 73. num. 4. tenent
etiam Archid. & Ioan. Andr. quos refert, &
sequitur Syluester verb. *Assassinus*. num. 4. &
verb. *Hæresis*. 1. q. 8n. 12. & 13. Couarr. dicto §. 8.
numer. 10. Conrad. tract. de Contract. quæst. 7.
Peña referens alios in direct. Inquis. 3. part.
comment. 158. ad qu. 129. Multi autem ex

his fundantur in generali principio, quia
talis lex esset nimis acerba, vel iniqua: co-
geret enim homines ad se prodeundum; & ad
exequendam in se acerbissimam pœnam;
ad quod nulla lex obligat. Sed hæc omnia
non sunt vniuersaliter vera; vt constat ex
dictis; & dicendis; & ideo probatio non est
efficax.

Ratio ergo solum est, quia particula illa,
ipso facto, vel *ipso iure*, in his legibus posita suf-
ficientem effectum habet, iuxta priorem hu-
ius regulæ partem; ergo non est apertius exten-
denda in his temporalibus pœnis. Probatur
consequentia tum ex principio generali, quod
pœna temperanda sunt potius, quam augen-
da; tum etiam quia alias sæpe tales leges essent
nimis rigorosæ, & ferè inhumanae; tum præ-
terea, quia communis vsus ita interpretatur
huiusmodi leges, & ideo iura ipsa, quando
maiorē obligationem imponere volunt, plu-
ra etiam verba addunt, & magis rem expli-
cant, vt videbimus. Denique confirmari hoc
potest, quia in ipso iure videtur ita tempera-
tus rigor talium legum in capite *Cum secundum
leges*, de Hæretic. in sexto. Nam ibi expli-
catur, in pœna confiscationis bonorum, quæ
propter hæresim imponitur, simul coniungi,
quod sit ipso iure imposita, & quod ad actua-
lem priuationem requiratur sententia declara-
toria criminis, ergo habemus ex iure, parti-
culam illam *ipso iure* in huiusmodi pœnis non
excludere necessitatem sententie declarato-
rie. Recte enim infert Syluester supra; si in
crimine læsæ maiestatis diuinæ recipit illa par-
ticula illam moderationem, vt non excludat
sententiam declaratoriam, à fortiori dicen-
dum esse idem in inferioribus delictis.

Responderi verò potest, in illo textu non
dici, non teneri reum in conscientia ad exe-
quendum in se talem pœnam ante sententiam
declaratoriam criminis, sed solum non posse
ab alijs cogi ad illam, seu bonis suis priuari.
Quod quidem longe diuersum est, & distin-
ctum valde rationem habet. Nam qui deliquit
consciens est sui delicti, & ira quoad se iam ha-
bet prolatam sententiam sui criminis, & sine
iniuria, vel scandalo potest pœnam sustinere
à se ipso; quoad alios verò non est delictum de
se sufficienter notum, donec per sententiam
declaretur, vnde si alijs daretur licentia exe-
quendi pœnam ante talem declarationem, esset
ocasio inferendi iniurias, aliaque scādala inde
orirentur. Fateor equidem decisionem illius
iuris non esse formaliter, & expresse de quæ-
stione, quam tractamus, alias nulla fuisset
de bonis hereticorum controuersia. Nihilo-
minus tamen valde probabile sumitur inde
argumentum, quia lex puniens ipso iure in
bonorum confiscatione, non dat ius fisco ad
vsurpanda illa bona ante sententiam declara-
toriam criminis, etiam non auferre ipsi pos-
sidenti ius retinendi illa, vnde fit, vt non
obligetur in conscientia se illis priuare ante
sententiam. Confirmarique hoc potest ex-
emplis, quæ adducemus post sequentem
regulam. Nunc afferro vnum ex Concilio
Trident. sess. 22. c. 11. de Reformat. vbi fer-
tur ipso iure pœna priuationis iuris patronatus
contra laicos patronos, & beneficiorum con-
tra clericos vsurpantes bona Ecclesiarum. E

C. Cum se-
cundum le-
ges.
Tiraquel.
Couarr.

4.
Sententia
contraria
regula po-
nitur

Abbas.
Felinus.
G. Rodul-
phus.
Tiraquel.
Nauarr.
Corduba.
Castro.
Ant. Gom.

5.
Auctores
affirmantes
regula præ-
dictam quia
esset oppo-
situm nimis
acerbum.
Innocent.
Decius.
Felinus.
Panorm.

Bald.
Imola.
Cagnol.
Iulius Cla-
rus.

Archidia.
Io. Aud.
Syluest.
Couar.
Conrad.
Peña.

Conc. Trid.

tamen certum est, per illam legem non obligari hos delinquentes ad se spoliandos, quia verba non cogunt ad interpretationem adeo rigorosam.

8.
*Explicatur
particula,
ipso facto.*

Fundamentum autem contrariæ sententiæ facile dissolvitur ex dictis. Particula enim *ipso facto*, vel quælibet æquivalens, capax est amplissimæ significationis sententiæ latæ absque vlla necessitate declarationis iudicialis, ut probat exemplum de censuris. Oportet autem ut vel ex ipso met iure, vel ex communi usu constet, in hoc sensu, & hac intentione poni in lege à legislatore. Hoc autem in censuris inuenitur, & fuit congruum propter rationem supra factam: in alijs vero pœnis nec locum habent prædictæ rationes, nec etiam ex iure, vel consuetudine constare potest ille sensus, quando maior declaratio in lege non additur, imò contrarium constat consuetudine, & insinuat in iure, ut dixi. Possuntque multa exempla afferri legum, & canonum, in quibus, non obstante illa particula, non statim oritur obligatio ad pœnæ executionem, quatenus ex ministerio hominis pendeat, ex quibus exemplis nonnulla statim afferemus, explicando sequentem regulam. In qua simul exponemus ultimam partem huius regulæ, per quam illam limitamus, nisi ex materia, vel adiunctis verbis aliud colligatur.

9.
Tertia regula.

Tertia igitur regula sit, leges pœnales imponentes priuationem ipso facto, inducunt absolutam priuationem bonorum, quam intendunt, & obligationem in conscientia ad exequendam totam pœnam inde subsecutam, etiâ si ex actione hominis delinquentis pendeat, quando adduntur alia verba in lege, quæ hanc intentionem legislatoris satis explicant, vel quando lex esset inutilis, & inefficax, nisi hunc effectum, & obligationem induceret. Iuxta hanc assertionem mihi valde placet communis opinio Panormit. & aliorum, quâ in proximo puncto, priori loco retuli, & eam admittunt alij allegati pro nostra sententiâ, vno, vel alio excepto, ut in sequentibus exemplis ostendam. Ratio autem assertionis facile reddi potest. Nam posterior pars probata est in simili in capite præcedenti, ubi ostendimus, non esse interpretandam legem cum ipsius iniuria, & vilipendio & ideo extendendam esse ad sententiam latam si necessarium sit ad vitandum hoc incommodum; ergo idem in præsentia à fortiori dicendum est, & omnia ibi dicta possunt hic cum proportionem accommodari, neque ea repetere oportet. Ratio verò prioris partis, & totius regulæ est quia legislator humanus potest hoc modo per se, & sua voluntate efficere talem priuationem ex iusta causa, & obligare ad similes actiones, vel omissiones ex simili causa, ut inhabilitat personam ad matrimonium, vel prohibet ferre suffragium quando expedit, vel aufert bona reipublice necessaria, ergo idem potest efficere in pœnam iustam; ergo si hanc voluntatem satis explicet, re vera id facit. Neque obstat, quòd inde necessitate quadam morali sequantur actiones pœnales exequendæ ab ipso reo: tum quia ostensum est, has etiam actiones posse directe imponi in pœnam ipso facto, & ante omnem declarationem; sicut possunt præcipi ob alias rationes iustas, tum etiam, quia semper supponimus, tales debere esse huiusmodi actiones, ut

A non excedant rationem iustæ pœnæ, considerata qualitate delicti, & reipublicæ necessitate, & humanæ naturæ morali conditione, ac possibilitate. Vnde etiam per se loquimur de hac obligatione, nam si per accidens interdum non potest talis executio ab ipso reo fieri sine magno scandalo, vel sine magna infamia, aut alio graui incommòdo, quod vix potest homo sibi ipsi inferre, tunc excusabitur quis ab obligatione, seu executione legis id tamen est per accidens: nam lex per se obligat.

B Magis autem explicabitur hæc regula, adductis nonnullis exemplis, non ut illa, quæ ad alias materias pertinent, hic ex professo tractemus, sed solum ut attingamus ea, quæ ad generalem doctrinam legum intelligendam fuerint opportuna. Primum ergo exemplum sit de legibus canonicis, quæ propter aliquæ delicta priuant omnino titulo, & dominio beneficij legitime antea obtenti, & possessi, & consequenter obligant ad resignationem beneficij iam obtenti, quæ resignatio actio positiva est, & satis onerosa, ac pœnalis. Sumiturque ex capite *Licet canon*, de Elect. in 6. vbi recipiens beneficium parochiale absque ordine sacerdotali, si intra annum non ordinetur sua culpa, ad illud renunciandum obligatur. Quod autem hæc obligatio sit statim in conscientia, his verbis apertissime declaratur. *Quod si intra idem tempus promotus non fuerit, Ecclesia sibi commissæ, nulla etiam præmissa monitione, sit presentis constitutionis auctoritate priuatus.* Hinc enim constat, hanc pœnam immediate esse priuativam; ad illam verò sequi obligationem renuncianti, quia primo potest retinere beneficium, quod suum non est. Vnde etiam obiter colligitur, legem non solum posse ipso facto imponere pœnam priuativam rei nondum habitæ, impediendo illius dominij acquisitionem, sed etiam rei habitæ, priuando dominio iam acquisito: nam in illo casu iam ille erat dominus beneficij, & tamen illo priuatur ante omnem monitionem, & à fortiori ante omnem sententiam declaratoriam, ut ibi sentiunt Glossa, & Doctores, & Nauarr. in Summa cap. 25. n. 118.

D Dicunt verò aliqui, illam non fuisse pœnam impositam per legem Ecclesiasticam, sed fuisse declarationem legis naturalis: nam ordo sacerdotalis necessarius est ad officium, propter quod datur beneficium, & ideo, qui non ordinatur debito tempore, eo ipso ex natura rei amittit titulum beneficij, quod in illa lege fuit declaratum. Sed hoc est contra verba illius canonis, *Sit presentis constitutionis auctoritate priuatus*; non est ergo illa lex tantum declaratiua, sed etiam constitutiua, & effectiua. Deinde falsum est, quod assumitur: nam licet ex natura rei sequatur ex beneficio parochiali obligatio ad sacerdotium, & ideo grauius peccet, qui est in mora notabili recipiendi illum ordinem; non tamen idcirco priuatus est beneficio ex natura rei, quia semper potest emendari, & retinere beneficium, si ordinetur, stando in naturali obligatione. Vnde licet in illo capite determinetur tempus implendi obligationem illam ad annum, quæ determinatio non erat ita certa, nec vniuersalis ex natura rei, etiam quoad obligationem, nihilominus si canon ille non addidisset pœnam illam, sed solam obligationem suscipiendi ordinem ad tale tem-

10.
*Exempla
tertiæ regulæ.*

Cap. *Licet canon.*

De obligatione ad ordines illum qui recipit beneficium parochiale.

Glossa. Nauarr.

II.

pus definisset, non teneretur transgressor illius legis dimittere beneficium, sed posset post annum, vel etiam post plures annos ordinari, & retinere beneficium sine noua collatione, aut nouo titulo. quia in hoc nihil inuenitur contra legem naturalem: fuit ergo illa pœna ipso iure lata per illam legem.

Aliter, verò dici posset illam non fuisse propriam pœnam legalem, sed conuentionalem, quia ex vi illius legis datur beneficium sub ea conditione, & dependentia ab illius complemento. Sed hoc licet non multum referat, gratis dicitur, tum quia lex illa effectum habere potuit in beneficijs acceptis, & possessis ante illam legem: tum quia etiam nunc operatur lex illum effectum in pœnam negligentia, & virtute sua sine respectu ad conuentionem. Quia licet is, qui recipit beneficium ignoret pœnam illius legis, nec velit acceptare beneficium sub conditione, sed absolute, nihilominus lex operatur illum effectum.

Secundum exemplum præcedenti simile sumi potest ex Concilio Trid. sess. 23. cap. 2. de Reformat. vbi simili modo punit Episcopos, qui intra sex menses à confirmatione non consecrantur, priuando illos Episcopatibus. Hanc enim legem æquiparat præcedenti Nauarr. in Sum. cap. 25. num. 118. & eodem modo ait obligare Episcopum ad renunciandum episcopatu iam vacanti virtute illius legis. Sed aduerto, ibi non haberi omnia verba, quæ in superiori canone, sed tantum dici, *sint ipso iure priuati*: omittuntur verò illa, *nulla etiam præmissa monitione*, & ideo licet verba illa contineant sententiam latam, tum propter verbum præteriti, tum propter particulam, *ipso iure*; nihilominus sufficienter verificantur de sententia condemnatoria, & limitari possunt, vt non obligent, nec habeant suum effectum ante sententiam declaratoriam criminis. Nam in his pœnis rigorosis subintelligenda semper est necessitas huius sententia, quoties in lege expresse non excluditur, vt in præcedenti regula diximus, & ita hoc exemplum melius accommodatur ad præcedentem regulam, quam ad præsentem.

Tertium exemplum sumitur ex Extrau. Ambitiosa, de Reb. Ecclesiast. non alien. vbi inferiores prælati, & rectores Ecclesiarum, qui suorum beneficiorum bona contra præscriptum illius legis alienauerint, priuantur suis beneficijs, per verba de præterito, *Priuati existant*, & additis præterea his particulis, *ipso facto*, & *absque alia declaratione vacare censeantur*. Quæ vltima verba nullam patiuntur tergiuersationem, quia non vacat beneficium, nisi quando amittitur titulus, & dominium eius; ergo ex vi talis legis ante omnem sententiam etiam declaratoriam amittitur beneficium, vnde fit vt statim oriatur obligatio in conscientia renunciandi illud. Et ita intelligunt pœnam illam Caiet. in Summ. ver. Excommunicatio, cap. 75. Nauarr. in Summa cap. 27. num. 150. Corduba dicta qu. 36. & alij. Quamuis addant, legem illam, quoad talem pœnam contraria consuetudine derogatam esse, vel multis in locis, vel vbique, quod ad præsens institutum non refert.

Quartum exemplum sumi potest ex c. Pro humani, de Homicid. in 6. vbi occidentes alios

per assassinos priuantur beneficijs ipso facto, & eodem tenore, & eisdem verbis, quibus excommunicantur, hoc modo, *Excommunicationis, & depositionis à dignitate, honore, ordine, officio, beneficio incurrat sententias ipso facto*. Et præterea additur, *Et illa liberè alijs per illos, ad quos eorum collatio pertinet, conferantur*. Vbi etiam est ponderanda illa particula, *liberè*, quæ indicat beneficia illa vacare ipso facto, & ideo posse alijs conferri liberè, id est, non vocato possessore, nec admissa aliqua exceptione, vt Glossæ exponunt, & ita videtur hoc exemplo Corduba d. qu. 36. Verumtamen licet exemplum vix possit ad praxim reduci, iuxta illa, quæ de illo delicto diximus in 5. tomo, disp. 23. sect. 5. num. 46. Nihilominus vt vim talium verborum explicemus, re vera illud exemplum magis ad præcedentem regulam confert, quam ad præsentem. Nam ibi non infertur priuatio beneficii ante iudicis declarationem de delicto: quia in textu ipso expressè additur, *Postquam probabilibus constiterit argumentis, aliquem tam execrabile scelus commisisse*. non esse necessariam aliam sententiam; ergo ad incurrendam priorem pœnam, & vt beneficia liberè possint conferri, necesse est, vt prius de scelere constet probabilibus argumentis. Quod maximè videtur intelligendum, debere constare iudici, vt iudex est, ac subinde per ipsum debere declarari. Quod sentit Felin. in capite 2. de Fid. instrumentor. numero 9. Addit tamen sufficere ad hoc declarandum vehementem præsumptionem ex indicijs, & coniecturis, quæ rem faciant morakiter indubitabilem. Poteest etiam hoc extendi ad notitiam facti publicam, ita vt si delictum sit ita publicum, vt nulla tergiuersatione celari possit, omnes illæ pœnæ in actu incurrantur. Quod est probabile saltem quoad pœnam excommunicationis. Contrarium verò est probabilius quoad omnes, quia de omnibus textus loquitur, & verba illa magis propriè, & iuridicè referuntur ad probationem delicti in iudicio, & non sunt extendenda in lege odiosa, maximè, quia pœnæ sunt multæ, & grauissimæ, quæ meritò requirent notitiam in iudicam delicti. Vnde obiter aduerto duo, vnum est, quod in illo textu ex vi illorum posteriorum verborum etiam sententia excommunicationis non incurritur ante declarationem iudicis de delicto, quod est ibi speciale, quia particula ipso facto expresse limitatur per posteriora verba. Aliud est, quod licet verba illa vltima non adderentur, nihilominus priuatio beneficii non incurreretur ante sententiam ex vi priorum verborum, quia verbum, *ipso facto*, non sufficit, & illud *liberè conferatur*, requirit actum hominis, & consequenter debitum ordinem per sententiam, saltem declaratoriam criminis.

Quintum exemplum sumi solet ex moru proprio Pij IIII. contra committentes simoniam confidentialem, quem refert Nauarr. cap. 23. num. 110. & concedit, in eo casu contra hi hanc pœnam statim, & sentit, legem illam obligare ad renuncianda beneficia ante omnem sententiam, quia Pontifex dicit, *Præsentium auctoritate priuamus*. Ego verò in tomo primo de Religione libro 4. de Simon. cap. 43. in fine, censui, pœnam illam non ita incurri ante sententiam declaratoriam criminis,

4. Exempti de occidentibus per assassinos

Corduba.

In dicto exemplo non infertur priuatio beneficii ante iudicis declarationem de delicto sed nec excommunicatio

Felinus.

13. Episcopos qui intra sex menses à confirmatione non consecrantur priuari episcopatibus Conc. Trid. Nauarr.

14. Exemplum contra alienatores bonorum suorum beneficiorum Extrau. Ambitiosa

Caiet. Nauarr. Cordub.

15.

16. 5. Exemplum ex moru proprio Pij IIII. contra committentes simoniam confidentialem. sed videtur pœna illa de priuatione in inst. nostra derogata consuetudine.

Nauar.

vt cogatur quis se spoliare beneficio, aut fructibus postea perceptis, quia illa verba tantum continent sententiam condemnatoriam, & æquivalent simplicibus verbis *ipso facto*, & non additur expresse particula excludens necessitatem sententiæ declaratoriæ, & ita exemplum hoc videtur magis pertinere ad proximè præcedentem regulam, quam ad præsentem. Nunc verò attentius considerando initium illius clausulæ de illa resolutione dubitare cœpi. Præmiserat enim Pontifex plures cautiones, & circumstantias, quibus facile concederet viam ad probandum in iudicio hoc delictum, etiam si magna cautela, & sollicitudine à delinquentibus occultaretur; & deinde subjungit. *Sed ne quisquam vana fiducia fretus non intendendi contra se iudicij, in crimine perseueret, omnes & singulos, &c.* In quibus verbis aperte declarat Pontifex, voluisse omnino præcludere viam permanendi in tali delicto, vel committendi illud spe subterfugendi iudicium, & consequenter pœnas; & ideo statuisse tali modo omnes illas pœnas, vt ad illarum effectum plane contrahendum iudicium necessarium sit, & consequenter, nec sententia declaratoria. Ergo ne frustretur intentio Pontificis, & lex illa in hac parte vana, & inutilis reddatur, necesse est fateri pœnas illas omnino contrahi, & obligare ante omnem iudicis sententiam declaratoriam, quia hæc etiam sententia non fertur sine ordine iudiciario, & requisitis probationibus. Quapropter in rigore loquendo, & spectata mente legislatoris ita mihi dicendum videtur, & ita hoc exemplo rectè explicatur posterior pars huius regulæ. Probabile autem est, pœnam illam nō esse in hoc sensu communiter receptam, & ideo fortasse esse illi derogatum in hac parte per communem consuetudinem, quæ tolerabilis iudicari potest, quia re vera pœna est valde rigorosa.

17.

6. Exemplū
de exami-
natoribus si-
moniacis.
Conc. Trid.

Sextum exemplum hic addo ex Concilio Tridentino sess. 24. cap. 18. de Reformat. vbi examinatores beneficiorum, simoniam in examine committentes, videntur ita priuari beneficijs prius obtentis, vt ad illa dimittenda statim in conscientia obligentur, quia ibi dicitur, vt absolui non possint à peccato simoniæ, *Nisi dimissis beneficijs, quæ quomodocunque antea obtinebant*: ibi enim aperte videtur loqui Concilium de absolutione à culpa in foro sacramentali, tum quia loquitur de absolutione à vitio simoniæ, non à censura; tum etiam quia si loqueretur de absolutione in iudicio externo, non diceret, *Nisi dimissis beneficijs* (quæ verba significant voluntariam dimissionem) sed diceret, *nisi ablatis beneficijs*, vtique, per iudicem, à quo esset absolutio danda. Præcipit ergo Concilium, vt tales non absoluantur sacramentaliter, nisi dimissis beneficijs; ergo obligat illos in conscientia ad dimittenda beneficia, quia alias non posset præcipere, vt non absoluantur, quia si non tenentur, dimittere beneficia, peccant non dimittendo, ergo possunt agere penitentiam de priori delicto, & sufficienter disponi, vt absoluantur; cur ergo poterit illis negari absolutio? Nec enim dici potest, illam fuisse quandam reservationem peccati, quia neque ibi est verbum indicans reservationem, nec reservatio fieri solet præcipiendo simpliciter negationem absolutionis, nec

A cōditio illa adhiberi solet in similibus legibus, nisi quia absq; tali conditione homo non potest bene disponi ad absolutionem, propter obligationem in conscientia, quam habet ad talem conditionem implendam: hanc ergo obligationem habent examinatores simoniaci ex vi illius legis: nam aliunde illam habere non possunt. Illa ergo forma puniendi planè inducit ipso facto hanc obligationem, vt sensit etiam lib. de Simon. cap. 58. num. 3. Vnde etiam videtur posse inferri, per illam legem priuari delinquentes beneficijs suis, quia possent alias in conscientia teneri ad illa dimittenda, nec actio dimittendi beneficium proprium solet directè præcipi, sed solum quatenus consequitur ex priuatione tituli, & carentia beneficii. Quod est quidem probabile, sed incertum, quia non sunt ampliandæ pœnæ adeo graues, minusque onerosum est, vt quis solum obligetur dimittere suum beneficium, quam vt ipso facto illo spoliatur, cogaturque illud dimittere tanquam non suum, nec posset illud retinere sine noua oblatione, & titulo, neque fructus eius, si forte illos aliquo tempore percepit. Videtur ergo limitanda illa pœna ad vim verborum, & quoad hoc potest illud exemplum acceptari.

B Septimum exemplum sumi potest ex vlt. Concilio Lateran. sess. 5. sub Iulio II. vbi contra Cardinales simoniacos in electione Summi Pontificis fertur pœna priuationis beneficiorum sub hac forma. *Eo ipso alsque alia declaratione priuatus existat*. Circa quam formam non est nunc tractandum, an illo particulari casu, vel vsu reuocata sit: (hoc enim in proprio loco actum est) sed inquiri non immerito potest, ac debet, an forma illa ferendi talem pœnam sufficiat ad obligandum beneficium ad spoliandum se beneficio, illud renunciando ante omnem iudicis sententiam, & consequenter, an faciat fructus suos, si illud retineat, vel teneatur illos restituere in conscientia similiter ante omnem sententiam. Aliqui enim dixerunt, non obstante illo rigore verborum expectandā esse sententiam declaratoriā criminis. Ita sentit Couarr. in 4. 2. p. 8. 8. num. 3. illat. 3. Fundatur, quia etiam post sententiam condemnatoriam, quando leges pœnales illam requirunt, non tenetur in conscientia reus condemnatus priuare se suis bonis, aut illa reddere fisco, sed iudex debet exequi pœnam, cui reus non potest resistere; ergo multo minus obligatur in conscientia quis propter solam legem, etiam si maximè dicat, ante omnem declarationem, sed ad summum in foro exteriori poterit puniri, quia illam non seruat. Hoc enim vltimum etiam insinuat. Couar. respondendo ad Syluestrum, licet non satis aperte loquatur. Vnde etiam indicat, si aliquid operatur illa particula, *Ante omnem declarationem*, esse in ordine ad forum externum; non quoad obligationem conscientie. Atque hanc opinionem sequitur Vasq. 1. 2. disp. 168. cap. 4. num. 15. Solum quia plures leges habent illam loquendi formam, essetque nimis asperum, omnes illas ita interpretari. Quis verò sit effectus illius particulæ ne inaniter in lege posita videatur, ibi non explicat, sed explicaturum promittit, non tamen inuenio ab ipso declaratum, nisi fortasse id intendat in loco infra citando.

Lib. de si-
monia.

18.

1. Exemplū
de Cardina-
libus simo-
niacis in ele-
ctione Pont.
Conc. Lat.
Iulio 2.

Couar. ait
expectandā
sentent. de-
claratoriā

Syluest.

Vasquez.

19.
Communis
sententia op-
posita.
Nauarr.
Castro.
Corduba.
Syluest.

Contraria sententia communis est, nam a fortiori illam tenet communis opinio Canonistarum supra citata, & Nauarr. & Cordu. & maximè Castro. Imò etiam Soto dicto loco citato ad 8. fatetur, hanc esse vim illius particulæ, *Ante declarationem*, confugit tamen ad pœnas conuentionales, & tandem dubitat de vsu, propter rigorem talium legum. Expressius verò, magisque in particulari hanc opinionem docuit Syluest. verb. *Assusinus*, in fine, & ver. *Emphyteusis*. Ratio verò est, quia illa verba ex vi particulæ, *Ipsa facto*, continent sententiam condemnatoriam, & addendo alteram, scilicet, *Abque alia declaratione*, expresse excludunt necessitatem sententiæ declaratoriae, & ita relinquitur condemnatio absoluta, & sine vlla conditione, vel mora: ergo statim operatur, & per se exequitur talis lex pœnam, quam imponit. Probatur consequentia, quia nec deest potestas in legislatore, ut supra probatum est, nec voluntas, cum per illa verba satis explicetur, ut ostensum est.

20.

Et declaratur amplius, ac confirmatur, quia alias verba illa essent inania, neque efficerent quod significant, imò nec effectum aliquem moralem habere possent. Nam quod Couarr. respondere videtur, nimirum, in foro conscientiae non habere effectum, habere tamen posse in ordine ad forum externum: hoc (inquam) non video, quomodo subsistere possit. Quia multo minus potest quis incurrere pœnam in foro exteriori ante declarationem, quam in interiori, quia non potest iudex exequi pœnam in aliquem prius quam declaret illum commississe delictum: & ita non solum ad id non obligatur, verum etiam nec iuste potest id facere. Reus autem ex se potest licitè, & per legem illam videretur obligari, non esset ergo ullius momenti obligatio, nisi esset in conscientia.

21.

Couarr. re-
futatur.

Diceret fortasse Couarr. particulam illam operari in ordine ad forum externum, non quia det licentiam iudici exequendi pœnam ante declarationem delicti, ut bene probat ratio facta. Sed quia facit, ut ante omnem declarationem delinquens censeatur incurrere pœnam, non quidem tunc exequendam, sed postea subsecuta declaratione. At hoc duobus modis potest intelligi. Primo ut ex vi talis legis delinquens postea puniri possit speciali pœna, eo quod statim ac deliquit non soluit pœnam, vel non renunciauit beneficium nulla expectata declaratione. Et hic modus probabilis non est nec sibi constans; tum quia si ille reus non obligatur statim ad exequendam pœnam ex vi talis legis, nullaque expectata sententia declaratoria: cur debet postea puniri, quia id non fecit? vel si tenebatur ex vi legis, & ideo postea iuste punitur tanquam fractor legis, cur illa obligatio non erit in conscientia, cum per legem præcipiente imponatur? Deinde (quod caput est) in illis legibus non agitur de punitione talis morè in exequenda pœna, sed tantum de imponenda tali modo pœna pro alio delicto, ergo ficta est, & voluntaria talis interpretatio. Quocirca licet in similibus casibus possit fortasse iudex Ecclesiasticus postea punire beneficiatum, qui post tale delictum beneficium retinuit, & in illo ministravit; hoc solū erit ex officio suo, & alia pœna fortasse arbi-

traria & ad hoc ipsum necesse est supponere obligationem relinquendi beneficium ex vi talis legis pœnalis, quod nunc agimus.

Alio ergo modo potest exponi, illum priuari ante declarationem, quia postea declaratione sequuta, pœna retrotrahitur à die commissi criminis, ac si tunc fuisset executioni mandata, atque hunc solum effectum tribuit illis verbis Vasques disp. 173. cap. 2. neque alium apud ipsum reperio. Mihi autem non satisfaciunt: nam hunc effectum habet lex ponens similem pœnam ipso facto, vel ipso iure, etiam si vltiorem particulam non addat: ergo per hunc effectum non explicatur quid denuo faciat illa additio, *Abque alia declaratione*, vel *nulla monitione præmissa*. Nec enim dici potest, talia verba addi ad exaggerationem, vel maiorem declarationem præcedentis vocis ipso facto. Tum quia est contra manifestam intentionem legislatorum, qui optimè nouerunt, particulam, *Ipsa facto*, iuxta communem interpretationem vsu receptam, non excludere in his pœnis necessitatem sententiæ declaratoriae, & ideo ad excludendam illam addunt particulam prædictam, & recte intelligitur ex dicto loco Concilij Tridentini Sessio. 23. cap. 1. de Reformat. ibi, *Nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non sequuta, illos sibi detinere posse*: nihil enim aliud per illa interposita verba efficere voluit, nisi excludere necessitatem sententiæ declaratoriae. Tum etiam, quia ut supra dixi, illa interpretatio legum habet locum, quando verba re vera sunt synonyma, & alia ratione multiplicari non possunt in eadem lege: hic vero voces non sunt synonymæ, & in omni proprietate intelliguntur addi propter proprios effectus, & significationes; ergo non sunt eludenda, & interpretanda, ut vana, & inutilia reddantur.

Fundamentum autem Couarr. falsum sumit: nam ut ostendam capite sequenti, in his etiam pœnis, quæ per iudicem imponendæ sunt ex virtute legum, post latam sententiam tenetur reus pœnam exequi iuxta præscripta verba sententiæ, & iustam iudicis mentem, & hoc ipsum de lege dicimus, quando non solum fert sententiam, sed etiam præcipit executionem; hoc autem facit per verba prædicta, ut declaratum est. Dices; quamuis demus, legem per illa verba, *Sit priuatus beneficio*, aut *bonis ipso facto*, & *ante omnem declarationem*, tollere dominiū rei, aut beneficij, non tamen inde sequi obligare delinquentem in conscientia ad spoliandum se re sua, vel beneficio, quia hoc est durissimum præceptum, & in eis verbis nec formaliter continetur, ut constat, nec virtute: quia possessio, & vsus rei aliud est à dominio, & ita potest quis retinere possessionem rei, & vsum quamuis dominio priuetur. Multi enim ita sentiunt fieri in confiscatione bonorum, quæ per legem ipso facto fit. Et hoc modo habet sufficientem effectum illa particula ante omnem declarationem, quia ex vi illius statim vacabit beneficium quoad titulum, & proprietatem, licet quoad possessionem & vsum retineri possit.

Respondetur in primis, quidquid sit de alijs bonis temporalibus, in beneficijs Ecclesiasticis hoc non habere locum, & idem esse existimo seruata proportionem in officijs publicis. Ratio autem est, quia beneficium Ecclesiasticum non

potest in conscientia a retineri, sine vero titulo, qui autem priuatur beneficio, eo ipso priuatur vero eius titulo. Item quia beneficium datur propter officium, qui autem est priuatus beneficio omnino, ita ut beneficium vacet, iam non potest licite exercere officium proprium talis beneficii, & ideo non potest licite illud retinere, aut illo frui. Imò tales effectus sic facti, quando requirunt iurisdictionem erunt inuálidi per se loquendo, & licet sustineatur propter titulum coloratum, possunt postea irritari, si alias irritabiles sunt, quia sententia retrahitur ad omnia, hæc autem sunt valde absurda. Item est ratio à priori, quia hæc beneficia non dantur principaliter propter recipientes, sed propter ministerium, & propter fideles, quibus ministrari debet, & ideo qui priuatur beneficio, remouetur ab illo ministerio, ac subinde illud amplius retinere non potest. Quæ ratio in quibuscunque officiis publicis locum habet. Præterea sequetur absurdum de fructibus beneficii: nam vel illos faciet suos, qui sic retinet beneficium, vel non; primum dici non potest, quia nemo potest iuste accipere fructus rei non suæ, neque sine vero titulo potest quis facere fructus suos: si autem dicatur secundum; qui fieri potest, ut quis possit iuste retinere fructus non suos? Vel si non potest retinere, quomodo potest iuste accipere? Vel si neque accipere illos iuste potest, quomodo potest iuste retinere beneficium, cui debentur tales fructus? Igitur si leges illæ per verba prædicta priuent titulo, & dominio beneficii, profecto etiam obligant in conscientia ad dimittendum illud, & hanc consequentiam in beneficiis omnes admittunt.

25. De alijs autem bonis fortuna est magna quaestio, quam in materiam de Fide reseruamus ut supra dixi. Nunc ergo solum dico non esse de illis eandem rationem. Tum quia, leges ciuiles, & canonicæ videntur, ita interpretari poenam illam, & concedere delinquenti naturalem retentionem talium bonorum, & usum in suum commodum, & sustentationem, quandiu non iudicatur de crimine, ut sumitur ex capite, *Cum secundum*, de Hæret. in 6. & ex l. ult. C. Ad l. Iul. Maie. & expressius in l. Hispania part. 7. tit. 2. l. 4. Neque in hoc est repugnantia, & si demus dominium transferri in fiscum, transfertur enim sub ea conditione & limitatione, ut interim dum non profertur sententia declaratoria, antiquus dominus retineat possessionem naturalem, & administrationem, ac certum quemdam usum talium bonorum. Quod etiam non repugnat conditioni talium bonorum temporalium, quæ ad priuata commoda possidentis ordinantur, & prauis etiam hominibus facile concedi possunt, in beneficiis autem Ecclesiasticis nunquam hoc leges declararunt, nec esset consentaneum illorum naturæ, & institutioni, ut declaratum est.

26. Ad fundamentum autem secundum eiusdem sententia respondeo, maius inconueniens esse, omnes leges sic loquentes ita exponere, ut inutiles fiant, & seueritatem fortasse ad commune bonum necessariam amittant. Deinde dico, licet videatur durum, ita interpretari leges omnes ponentes illam particulam, tolerandum nihilominus esse, quia ita scriptum est, ut de legibus canonicis dicitur in cap. In memoriam,

A dist. 19. & de Ciuilibus in l. Prope. ff. Qui, & à quibus, eo vel maxime quod leges punientes cum tanto rigore raræ sunt, & in grauissimis criminibus. Et præterea in bonis temporalibus quando omnia confiscantur, in iure ipso habent limitationem, & declarationem supra explicatam; in alijs vero bonis beneficialibus poterit etiam prudens moderatio secundum rationem naturalem adhiberi, nimirum, ut hæc obligatio sit per se, per accidens vero excusari possit, seu impediri illius executio, vel quando sine graui infamia, & publicatione delicti fieri non potest, vel quando necessarium esset ab statu cadere, & in graui necessitate pro vita sustentanda constitui: tunc enim licitum erit suspendere executionem, dummodo ad superiorem fiat recursus, ut remedium adhibeat, & beneficium, aut officium restituat, & poenam commutet, aut temperet, quod sine infamia potest occultè fieri consilio viri prudentis, quo in similibus casibus semper utendum est.

CAPVT IX.

Quæ obligatio oriatur in conscientia ad executionem poenæ priuati a ex lege inponente illam ipso facto, quando executio poenæ actionem non requirit.

C EX regulis superiori capite propositis prima communis est omnibus poenis priuatiuis, & ideo de illa iam non tractamus, secunda vero, & tertia tantum propositæ sunt de poenis quæ licet proximè priuationem inducant, in actione consummantur. Et ideo superest dubium, quæ ex his regulis utendum sit, in poenis purè priuatiuis, quæ ad plenam executionem nullam hominis actionem requirunt. De quibus certum à fortiori est, quod si in lege dicitur ipso iure, & addatur, Absque alia declaratione, vel quid simile, statim absque mora lex ipsa exequitur poenam: quia potest, & nihil est, quod expectetur, ut probatum est. Dubium ergo solū est, an simplex verbum, *Ipso facto*, sufficiat in his poenis. Quæ distingui possunt, nam interdum sunt quasi passiuæ, ut esse ineligibilem, esse incapacem bonorum, & similes, quæ tollunt passiuam capacitatem, seu habilitatem; aliæ vero dici possunt actiuæ, quæ priuant voce actiuam, seu reddunt inhabilem personam ad ferendum suffragium ad eligendum, & similes.

D De his ergo est valde recepta sententia, quoties lex poenalis cum additione, *Ipso facto*, vel simili, imponit huiusmodi inhabilitatem, etiam si non addat, Absque alia declaratione: vel aliud æquiualens, inducere statim illam inhabilitatem ante omnem sententiam, etiam declaratoriam, criminis. Ita tenent aperte Caieta. 2. 2. q. 62. art. 2. Syluest. Verb. *Assassinus*, Nauar. Cordu. & alij in cap. 1. de Constit. & Tiraq. supra. Consentit etiam Medin. 1. 2. q. 96. ar. 4. & in his poenis idem sentit Couarr. in 4. p. 2. cap. 8. §. 5. n. 8. loquens de incapacitate ad hereditatem paternam, quæ illegitimis spurijs imponitur ipso facto per leges, cuius inuis illa non tam sit filiorum poena, quam parentum. Idemque ait in Regula, *Peccatum*. 2. p. §. 6. de lege, quæ in poenam impedit acquisitionem dominij alicuius rei

Cap. Cum secundum. L. Hispania part. 7. tit. 2.

2. Regula generalis pro particula, *Ipso facto*.

Caietan. Syluest. Nauar. Tiraquel. Couar. Medin.

Conc. Lat.
Trident.
Soto.

rei, vt ex Concilio Lateran. supra retuli, & ex Trident. sess. 23. cap. 1. de Reformat. & simile habetur in sess. 22. cap. 3. Soto lib. 10. de Iustit. q. 5. art. 6. non audet hoc negare saltem de impedimento pure passiuo: semper tamen reducit has pœnas ad conuentiones, quia beneficia, vel officia dantur sub his conditionibus. Quod vt saepe dixi voluntarium, & insufficiens est: tum quia illæ leges generaliter feruntur, etiam pro his, qui ante illas beneficia, vel officia obtinebant; tum etiam quia non pendent ex pacto, vel conuentione, nec illo intuitu feruntur, nec requirunt scientiam, aut consensum talis pacti, sed ex mera potestate legislatiua feruntur.

3. Probatumque ex c. Cum singula, de Præbend. in 6. libi. Ex tunc eo ipso efficiatur ineligibilis, & in fine. Reddantur ineligibiles ipso iure, vbi omnes intelligunt cum Glossa, illam pœnam statim incurrere, ita vt electio de tali persona facta nulla sit, & tamen inhabilitas illa, seu intelligibilitas non nascitur ex aliquo pacto, vel conuentione, sed purè ex efficacia legis. Aliud exemplum huius assertionis sumi potest ex Motu proprio Pij V. contra simoniacos, vbi recipiens beneficium per simoniam redditur inhabilis ipso iure ad beneficia, quæ pœna statim etiam incurritur ante omnem sententiã, vt proprio loco dixi, stante illa lege in sua vi. Huc etiam spectant canones, qui in pœnam alicuius delicti, vt vxoricidij, reddunt personam inhabilem ad matrimonium, vt constat ex cap. 1. & cap. Super eo. & cap. Significari de Eo qui duxit in matrimonium, quæ polluit, &c. Verum est, in his iuribus non haberi particulam, Ipso facto, vel similes, sed ex effectu colligi inhabilitatem ipso facto, quia talia matrimonia censentur irrita, & ita illa iura non probant, an alia iura per solas particulas prædictas censeantur illam inferre.

4. Præterea de priuatione quasi actiua est optimum exemplum in Clement. vti qui, de Stat. & qualit. vbi præbendati in Ecclesijs Cathedralibus, qui sine iusta causa non promouentur intra annum ad ordines suis præbendis annexos, ex tunc priuantur voce actiua in capitulo. Quod intelligitur ante omnem sententiã iuxta Glossam, Cardinal. Bonifaci. & omnes, plura afferemus infra, tractando de legibus irritantibus contractus. Ratio denique est, quia hic effectus est aptus fieri integre, & perfectè per solam legem, & ita potestas non deest: voluntas autem legislatoris sufficienter significatur per illam vocem, neque est vllum iuridicium fundamentum ad limitandam illam. Item quia in hoc videntur hæ inhabilitates comparari censuris, & irregularitatibus, nec sufficiens ratio differentię assignari potest, neque ex vñ aliud constat.

5. Ab hac verò sententia dissentit Soto libro 1. de Iustit. q. 6. art. 6. ad 4. & libro 4. q. 6. art. 3. circa finem. Ledesm. in 4. p. 2. q. 18. art. 2. §. Postremo habet, qui loquuntur de inhabilitate quasi actiua ad ferendum suffragium; tractant enim specialiter de legibus vniuersitatum, per quas pœna inhabilitatis imponitur Scholasticis hoc vel illud committentibus, & docent, tales pœnas non incurrere, donec ipsi condemnentur. Et Ledes. quidem non addit expresse. Licet lex dicat ipso facto, vel ipso iure, sed indefinitè loquitur, supponitque legem pœnalem nunquam aliter

A obligare ad pœnam, & eisdem fere verbis loquitur Soto in posteriori loco: tamen in primo vbi ex professo rem tractat, aperte loquitur de legibus punientibus ipso facto, & extendit sermonem ad omnes electiones, & suffragia. Et præter rationes generales, quas supponit, addit aliam, scilicet, quia alias vix esse posset totus aliquis electus, vel qui cathedram per suffragia scholarium obtinuit, quia multi electo suffragantes fortasse inhabiles erant ipso facto, licet occulti. Hi vero auctores in primis excedunt, quatenus indicant, has leges in priori sensu intellectas, aut fore iniustas, aut omnino excedere potestatem legislatoris humani: hoc enim satis improbatum est in superioribus, & idè necesse non est, hic ad rationes generales respondere: hoc enim satis in superioribus actum est. Deinde ratio, quam Soto addit, non est magni momenti. Negatur enim sequela, & primo dici posset de occultis Ecclesiam non iudicare, & ideo merito approbati huiusmodi electionem, seu collationem, & electum esse omnino tutum, & securum, quia non tenetur malum præsumere, & præsertim contra se. Veruntamen etiam si electo constet, aliquem sibi suffragantem fuisse inhabilem pœnali inhabilitate, & solum ratione illius cathedram obtinuisse, nihilominus dico, electionem fuisse validam, quia licet ille esset inhabilis re ipsa, & quoad se, nihilominus erat minister toleratus, & publica autoritate suffragium tulit, & ideo acta eius tenuerunt, iuxta regulam l. Barbarius. ff. de Offic. Prætor. Et saltem, quoad leges Ecclesiasticas imponentes hanc pœnam, habet in eis locum moderatio Extrauag. Ad euitanda, vt ille censeatur prohibitus quoad se, non quoad alios, & ideo ipse peccat suffragio ferendo, nihil vero nocet electioni, quatenus ad alios pertinet.

Ex quo potest communis sententia confirmari, quia nisi ex vi huiusmodi legis obligetur talis homo inhabilis, factus ad non eligendum, seu ad non ferendum suffragium, inutilis esset talis lex ipso facto imposita quoad particulam. Ipso facto: nullum enim moralem effectum inde haberet, quod admittendum non est, vt supra ostendi. Dices etiam tunc operari vt sufficiat postea sententia declaratoria criminis sine condemnatoria. Sed contra: nam tunc differentia erit verbalis, potius quam realis. Declaratur, quia tunc non poterit sententia retro trahi, quia non poterit irritari suffragium iam datum, vel electio ratione illius facta, quia re vera fuit actus validus vt ostensum est, ergo condemnatio non habet effectum, nisi ex quo fertur sententia, & quoad futuros effectus, quod pertinet ad sententiam condemnatoriam: & ita differentia erit de vocabulo, & vix etiam talis erit, quia vt notauit Simancas, tit. 9. nu. 163. nullus iudex profert sententiam declaratoriam criminis, quin declaret delinquentem reum pœnæ legis; quod est condemnare, imo hoc requiritur ad iusticiam sententiæ definitiua, iuxta l. Præses, C. de sentent. & interloquitur. Vt ergo sit aliqua differentia in re, oportet, vt sententia retrotrahatur, & quod illa retrotractio per se habeat aliquem effectum, quo puniatur delinquens à die commissi criminis, quod in genere pœnæ locum non habet; ergo oportet, vt habeat suum effectum etiam an-

L. Barbarius
us
Extrauag.
Ad euitanda.

6.
Fundamentum
Autho-
ris.

Obiectio cũ
responsione.

te sententiam declaratoriam, Accedit, quod alias moraliter illa lex esset inutilis, tum quia saepe non punit, nisi prohibendo, & inhabilitando ad vnum actum, qui ordinariè sit ante sententiam declaratoriam, & vix potest aliter fieri moraliter loquendo, quia hæ inhabilitates vix possunt sufficienter probari. At sententia postea lata inutilis esset, quia iam non habet locum dicta pœna, & alia non imponitur per legem, nec videtur posse imponi etiam arbitrio iudicis, quia ille non peccauit sic ferendo suffragium, quia non erat inhabilis, sed inhabilitandus, ergo iuxta materiæ capacitarum verisimillimum est, intentionem harum legum, quando addunt, *Ipsò facto*, esse pœnam inferre ante omnem sententiam extra conscientiam ipsius personæ.

Quod autem diximus de valore suffragij, non obstante inhabilitate contracta, ipso iure, imprimis locum habet in actiua inhabilitate, non in passiua: nam rationes factæ non habent locum in eo, qui per legem ipso iure factus est ineligibilis, vel inhabilis ad cathedram: nam ille non exercet actum aliquem publica autoritate, sed vt priuata persona suum commodum quarit, & ideo cum inique sese immisceat, non debet eius malitia illi suffragari. Vnde in illo etiam cessat altera ratio, quia licet illa inhabilitas sit occulta, nihilominus quoad ipsum inhabilem, habet totum suum effectum, & ita facit electionem, vel prouisionem nullam, quia per hoc non nocet alijs, sed sibi, sicut de excommunicato, vel irregulari dicitur.

Deinde quoad actiuam inhabilitatem debet id intelligi de inhabilitatibus pœnalis, non de illis, quæ tantum sunt ex defectu conditionum necessariorum, vt alicui detur potestas ferendi suffragium, vt est in hac vniuersitate, ætas quatuordecim annorum, habere cursum integrum iuxta morem vniuersitatis, audiuisse lectiones oppositorum, vel saltem sufficientem habere notitiam, seu informationem eorum, & ad hanc conditionem pertinet, vt opinor (quidquid Soto, & Ledes. contradicant) conditio vt quis sit inscriptus in matricula vniuersitatis iuxta illius statuta: nam ille qui non est inscriptus priuetur suffragio non in pœnam prioris omissionis, sed quia tunc non se gerit, vt membrum huius communis, & ideo ad illam non pertinet, electio eius, & idem est de similibus. Quaties enim inhabilitas est ex defectu cuiuscunque conditionis ex prædictis suffragium erit omnino nullum, etiam si defectus sit occultus, quia illa inhabilitas non est priuatio potestatis prius habite, vt sic dicam, sed est perpetua carentia nunquã acceptæ potestatis. Nam hæc potestas non est ab intrinseco, vt sic dicam, sed est ex concessione Principis, Patroni, aut superioris, qui illam non vult concedere nisi personæ habenti tales, vel tales qualitates, ideo sicut supra dicebamus de legato relicto sub conditione, ea non impleta, non obtineri, ita hic dicendum est de habilitate ad ferendum suffragium, Et hoc plane significat lex, cum dicit, qui non fuerit quatuordecim annorum, non habebit suffragium, seu *no sera voto*, vt nostra habent statuta. Quæ eodẽ tenore loquuntur de alijs casibus.

Hinc autem difficile est discernere, quando inhabilitas sit pœnalis, quando vero sub-

stantialis, vt sic dicam, & ex defectu conditionis necessariæ: id tamen ex qualitate conditionis, & materiæ discerni poterit, maxime tamen ex usu. Illæ enim conditiones, quæ per se eo tendunt, vt persona habeat qualitates moraliter conuenientes, vt sit idonea ad talem actum, & sine quibus ei non datur ius suffragij; possunt censerì substantiales; & carentia illarum non habet rationem pœnæ, sed cuiusdam inidoneitatis. At verò quando inhabilitas ponitur non obstante idoneitate personæ propter actiones incongruas, & disconuenientes rectæ electioni, tunc censetur pœnalis. Quæ discretio maxime perfici potest consuetudine, quæ est optima legum interpret. Et ita solent in hac vniuersitate distinguere duplices inhabilitates, quasdam vocant iuris, alias facti, priores sunt quas ego substantiales voco, & fortè dictæ sunt iuris, quia omnino impediunt obtinere ius ad ferendum suffragium, vel quia extra omne dubium inducunt ipso iure inhabilitatem, & annullant actum, vel quia non fundantur in facto personæ, sed in iure requirente talem conditionem vt essentialẽ in persona, vt sit capax suffragij. Aliæ vero dictæ sunt facti, licet etiam per ius introductæ sint, quia in facto fundantur, & ad illud cohibendum positæ sunt. Et ideo de his posterioribus inhabilitatibus dicimus esse pœnales, ac subinde, licet inhabilitent personam ipso facto, posse sustineri actum, si alias persona habeat omnes conditiones per se, & iure requisitas ad potestatem ferendi suffragium.

An vero in hac vniuersitate istæ inhabilitates, quæ dicuntur facti incurrantur ipso facto, ita vt obligent personam ad abstinendum a suffragio ante omnem sententiam declaratoriam, dubiares est. Quia partem negantem suadet, quod in statutis non habetur particula, *ipso iure*, vel, *ipso facto*; affirmantem verò suadet ille modus loquendi. *No sean voto*, non habeant suffragium, qui videtur æquiualens, & habere vim negationis de præsentì, seu imperij practici denegantis, seu non concedentis ius suffragij. Et fortasse in rigore verborum, & attenta serie capitulorum, omnium sub illo titulo contentorum, hoc posterius probabilius est, tum si aliud habet consuetudo, sustineri potest, quia est interpret, & moderatrix legum. Et cum hoc temperamento moneo esse accipiendam sententiam hanc, qua docemus inhabilitates has statim incurrere ex vi legum loquentium per verbum, *ipso facto*, sci. nisi ubi aliud fuerit in aliqua lege consuetudine receptum. Et hoc modo limitanda sunt, quæ loquendo de particularibus vitijs, & pœnis in alijs locis scripsimus.

Sed tunc occurrit aliud dubium, quod etiam Soto, & Ledes. attingunt, an scholaris v.g. sub iuramento à superiore interrogatus, an hoc vel illud fecerit contra statuta inhabilitantia, teneatur veritatem respondere, etiam si occultè fecerit, vel possit sine periurio negare, saltem quando non laborat infamia, nec habetur semiplena probatio contra illum. Soto enim, & Ledes. supra, absolute respondent non teneri, quando nec infamia præcedit, nec semiplena probatio, quia non interrogatur iuridice: supponunt enim, non incurrisse inhabilitatem ipso facto, & ita non posse iure repellì, donec legitime conuincatur, & consequenter nec

Soto.
Ledesm.

10.

11.

De inanti-
bus si fece-
rint contra
statuta uni-
uersitatis in-
habilitantia.
Soto.

Ledesm.

posse

Mens An-
Horn.

Innocent.
Panorm.
Angel.
Syluest.
Nauar.
Sotus.

12.
Quando po-
test qui res-
pondere am-
phibologie.

13
Anpradi-

posse interrogari iuridice, donec præcedat ali-
qualis probatio. At verò si supponamus hanc
inhabilitatem ipso facto incurri, necessario di-
cendum est, subditum à Rectore interrogatum
teneri veritatem confiteri, & ad mentem inter-
rogantis respondere sub periurij pœna, etiam si
nulla præcedat probatio, vel infamia. Ratio est,
quia tunc non interrogatur per se, & præcipue
ad punitionem, sed ad cauendum peccatum, &
iniuriam tertij. Ille enim subditus supposita in-
habilitate, & priuatione, vel suspensione, quam
incurrit, peccat grauiter se inmiscendo, & ten-
dit ad faciendam alteri iniuriam, vsurpando iu-
diciū, vel electionem ad se non pertinentem;
ad hos autem fines habet superior ius interro-
gandi occulta, etiā si nulla præcesserit infamia;
& subditus tenetur simpliciter veritatem fateri.
Vt est certum in iure cap. ult. de Clandesti. de-
sponsal. cum similibus, & est communis senten-
tia Innoc. Panormit. & aliorum in cap. Qualiter,
& quando. 2. de Accusat. Angeli. Syluest. & alio-
rum Summistarum verb. Inquisito, & Nauar. in
cap. Inter verba. concl. 6. num. 259. & sequentib.
& tenet ipse Soto Relect. de Secreto, membr. 2.
q. 6. concl. 3. Quod si hoc fuerit graue onus, sibi
imputet, qui se immiscuit, nam ante omnem in-
terrogationem tenebatur abstinere. Et declara-
tur in alijs inhabilitatibus iuris, quas non pœna-
les, sed substantiales appellauimus: de illis enim
interrogati electores tenentur simpliciter veri-
tatem fateri, tum quia agitur de cognitione ne-
cessaria ad legitimam electionem, tum etiam
quia intercedit ibi pactum tacitum, vt habeat
suffragium qui tales condiciones habuerit, &
non alias; ergo omnes de his conditionibus le-
gitime interrogantur, ne inique se ingerant qui
ad illud munus non sunt admisi, nec ius habent
eligendi, & ideo in his non est necesse, vt præ-
cedat aliqua probatio, vel infamia, quia non agi-
tur de illorum punitione, sed de cauenda iniu-
sticia; ergo idem est dicendum in ceteris inha-
bilitatibus, si verum est, ita esse contractas ipso
facto, vt grauiter peccent, qui tale iudiciū, seu
suffragium vsurpant.

At verò vbi inhabilitas non est contracta ip-
so iure, donec per sententiā declaratur, proba-
bilis est opinio Soti, nimirum, subditum sic in-
terrogatum de actu occulto, de quo nulla infam-
ia, vel semiplena probatio præcessit, non tene-
ri veritatem aperire, etiam si iuret, sed vti posse
amphibologiam, respondendo ad mentem suam,
non ad mentem superioris interrogantis, quia
tunc, qui fert suffragiū ante sententiā non pec-
cat, per se loquendo, quia suū ius retinet, dū nō
iudicatur inhabilis, & ita iure suo vtitur ferēdo
suffragium; ergo non peccat. Nec obstat dicere,
quod per legem fuerit prohibitus, quia illa pro-
hibitio non obligat illū nisi per iudicem, & ita
directe instruit iudicem, non obligat reū, donec
condēnetur, atque ita non peccat iuxta illā sen-
tentiā; ergo nec tenetur respondere superiori in-
terroganti ad mentē eius, & occultū suū factū
aperiendo, nisi legitime interrogetur, quia præ-
cessit infamia, vel semiplena probatio. Proba-
tur consequētia, quia iam tunc illa interrogatio
non tendit ad vitandam culpam, vel iniuriam
tertij, quia ostensum est, nullam committi, etiā
si ille suffragium ferat; ergo tendit ad punitionem;
ergo debet in ea iuridicus ordo seruari.

Addunt vero Soto, & Ledesm. suprā, quod si

A quis iuridice interrogetur, non solum peccat, &
est periurus negando veritatē, sed etiam tenetur
restituere dāma, quę fortasse ob eā causam pā-
titur non electus. Sed hoc secundū valde incer-
tū est, & contrariū fortasse est probabilius, sup-
posito illo principio, quod ille nō est inhabilis
ipso facto. Nā tunc ille negādo veritatē nō pec-
cat contra iusticiā cōmutatiuā respectu eligēdi,
sed contra obedientiā respectu iudicis, vel con-
tra iusticiā legalem respectu reipublicę, vel cō-
tra iuramentū, & religionē. Neq; etiā ferendo
suffragium post negatā veritatē ille peccat con-
tra iusticiā, quia non amisit ipso facto ius ferē-
di suffragium, etiam postquā veritatē negauit,
donec re ipsa condēnetur, quia illa est pœna fe-
renda, vt supponitur; talis autē pœna non aliter
incurritur. Et ideo reus, qui negando inique veri-
tatē, euitat condemnationē pœnę alias ferēdę,
non tenetur illam restituere, iuxta probabili-
orem sententiā, quam nunc suppono ex Nauar-
ro in Sum. cap. 18. num. 49. & alijs modernis.

B Alterū vero de culpa regulariter verum est,
supposita interrogatio ne legitima, quia nō po-
test dari bellū iustum ex vtraque parte, & quia
lex illa iusta est, & non in vanum tales interro-
gationes præcipit; ergo obligat, saltem quando
iuri dicē fiunt. Hoc autem videtur intelligen-
dum per se: nam ex accidenti posset à culpa ex-
cusari, qui non potest respondere verum sine
magno scādalo, vel infamia propria, vel inimi-
citiā, vel alia simili graui iactura, & tunc licet
interrogatio per se sit iuridica, quia tamē ex ac-
cidenti respondēis impeditur, licet respondeat,
se non fecisse, habet locum subintellecta inter-
pretatio, scilicet, non ita feci, vt tenear propala-
re, & ita excusatur à mendacio, & periurio. In
his etiā legibus contingere potest, vt in pręsū-
ptione fundentur, & ideo iuxta doctrinā satis
receptā, si is, qui alias vere habebat ius suffragij,
habeat animū seruandi iustitiā, & fauendi di-
gniori, poterit excusari ab obligatione cōfite-
ndi suū factū occultum, quia lex id iubens fundatur
in pręsumptione, quę tunc cessat, & intentio le-
gis seruat. Hęc tamen posterior excusatio
moraliter non est admittenda. Quia illa non est
lex propriē fundatā in pręsumptione, sed fun-
data in morali periculo, quod imminet reipu-
blicę, seu academię ex huiusmodi subornatio-
nibus, & muneribus, quibus electores corrup-
puntur, & iustę electiones impediuntur, quod
fundamentū nō est pręsumptū sed verū, & licet
in particulari cesset effectus eius, nō ideo cessat
obligatio legis. Ideoq; non excusatur quis ab
obligatione respondēdi verū, etiam si intentio-
nem habeat faciendi iustitiā. Eo vel maxime,
quod facile hi decipiuntur, & formant consciē-
tiam iuxta suū affectum, quem habent ad al-
teram partem propensum. Prior etiam excusa-
tio, licet in rigore sufficiat, & contingere possit,
tamen moraliter loquendo rarissima est, tum
quia fere semper potest quis se subducere, & co-
ram Rectore non apparere; tum etiam quia po-
test ita moderari responsionem, vt ad inhabili-
tatem confitendam sufficiat, & infamiā non in-
ducat, quā sublata, alia incommoda leuia esse
solent.

Denique sincere spectato tenore statutorum,
& legum, & præcipue huius Academię, sentio,
teneri scholares, qui ad suffragia ferenda se offe-
runt, & coram Rectore præsentantur, veritatem

siu tenetur
restituere
dāma non
electo: affir-
mant Sot.
Ledesm. est
tamen in-
certum.

14.
Iuridice in-
terrogatus
tenetur re-
spondere nisi
sit periculū
magis scād-
ali, infam-
ia pro-
pria, vel in-
imicitia, vel
alijs similes
grauis iac-
tura.

16.
Teneri ab-
solvē schol-
ares, offere-
res se ad suf-

fratris veri-
tate fateri,
sive præce-
dat infamia
sive non.

fateri, siue præcedat infamia, siue nō. Tum quia illa interrogatio non est primario propter punitionem; sed propter morale bonum cōmune rei publicæ, & (vt ita rem explicem) non oritur ex affectu iusticiæ vindicatiuæ, sed ex affectu iustitiæ distributiue, & legalis, & hoc est satis, vt interrogatio sit iusta, etiam si infamia non præcedat. Quia non est necesse, vt semper interrogatio fiat ad impediendū peccatū futurū, sed satis est, vt fiat propter cōmunē vtilitatem, & ad tollendā materiam, & cōmunes occasiones peccatorum. Vt bene notauit Nauar. in dict. c. Inter verba, cōcl. 6. n. 258. & 264. & 265. Tū etiam quia lex illa indifferenter præcipit exigere iuramentū, & sub eodem tenore in omnibus illis articulis, siue pertineat ad conditiones quasi substantiales ad ius suffragij habendū, siue ad alias, quæ tendūt ad cauenda mala, & occasiones iniustitiæ publicæ, & acceptionis personarum. Et similiter pōnuntur pro omnibus personis, nulla habita ratione infamiæ, nec alterius ordinis iudicialis, ergo supponit illa lex, interrogationem illam esse iustā, & a quē posse omnes, & in omnibus casibus obligare, alias lex ipsa nō esset iusta, quod dici nō potest: ergo sicut tenentur omnes respondere veritatem in inhabilitatibus iuris, seu substantialibus, quātūuis occulte sint, ita in reliquis. Tū præterea quia sub hac lege, & conditione admittūtur omnes ad suffragiū ferendū, vt illis interrogationibus vere respondeant iuxta mentem interrogantis (hæc enim sine dubio est intentio legis) & has conditiones accipiunt electores sine vlla limitatione, vel discrimine; ergo tenentur illas seruare, vel nō dare suffragiū.

15.

Consuetudo
contraria di-
ctis est cor-
ruptela.

Quomodo
admitti po-
test consue-
tudinis ex-
cusatio.

Vnde est magna differentia inter hanc interrogationem, & illam, quæ tendit ad vindictam: nam in hac posteriori, interrogatio, & responsio est quasi coacta, & in malū interrogati; illa vero prior est magis voluntaria ei, qui vult ferre suffragiū, & per se ordinatur ad cauendam iniustitiā in electionibus, & idē nō est necessarius alius ordo iudicus in hac in interrogatione præter illum, quem statuta præscribūt cui electores voluntariē subdūtur. Nec etiam facile admitenda est excusatio cōsuetudinis, per quam dici solet hic rigor taliū legū temperatus. Nā cōsuetudo illa videtur potius corruptela, qui est cōtra bonos mores, & præbet occasionē innumeris malis, nec etiam talis consuetudo censerī potest tolerata à Principe sciente illam: nā semper reprehenditur, & reprobatur, & si contingat, aliquē cōuinci de mendacio punitur. Atq; hoc maxime obseruandū est, in grauioribus actibus, & transgressionibus, vt sunt emptio, & venditio suffragiorū, & alia illicita pacta, & mores publicos: in rebus vero leuioribus vt sunt loqui, ingredi domum, & similes, facilius admitti posset probabilitas contrariæ sententiæ, maxime fauente consuetudine, quæ quoad hæc leuiora magis tolerata esse videtur.

CAPVT X.

Vtrum omnis lex penalis obliget reum ad pena executionem, saltem post sententiam iudicis.

1.

Hæc quæstio videri potest pertinere potius ad potestatem, & vim præcipiendi explicandā in iudice, quā in lege: tū quia sæpe pēdet ex sola lege, & sæper ad illā cooperatur lex, ideo bre-

A pter hoc loco explicabitur. Duo igitur distinguuntur in omni pena, scilicet, pati, & agere. In passione videtur consistere pena per se, ac formaliter de illa loquendo, vt pena est, quia consistit in priuatione alicuius commodi; priuatio autem vt sic in passione, vel quasi passione consistit. Quod si aliquando penę posituæ esse videntur, vt verberatio, & cōhustio, & similes nō habent rationem penę, nisi vt passionēs, & receptiones quadam sunt, tali subiecto disconuenientes, & ideo nulla est pena sine aliqua passione eius, qui patitur. Actio verò requiri solet quasi antecedēter ad penam, & ideo interdum inferri potest pena per actionem transsentem alterius sine cooperatione patientis, interdum fieri potest à solo patiente quasi immanenter in se operante, aliquando ab utroque, id est partim à patiente, partim ab alio. Addit etiā Caiet. 2. 2. q. 62. art. 3. aliquando fieri sine vlla actione, vt in censuris, irregularitatibus, &c. Et ita cōmuniter loquuntur alij. Siquis autē recte cōsideret, sicut ibi non est actio physica, ira neq; passio, & sicut est passio quadam moralis, ita etiam est actio moralis, quæ est excommunicatio actiua v.g. vel immisio talis inhabilitatis, &c. quæ in virtute est veluti quoddam præceptum legis, vel hominis imponentis obligationem abstinendi ab hoc, vel illo munere, fructu, vel communicatione, vel etiam inhabilitatis personam ad aliquid. Et ita melius fortasse dicitur, hanc penam non postulare, aliam actionē propter illam, quam lex & sententia facere potest.

Caietan.

C Primo ergo, quod attinet ad passionem penę, nulla est difficultas. Dicendum est enim, legem, etiam post sententiam latam non obligare per se, & immediate ad passionem, obligare tamen per se loquendo, ad sustinendam passionem penę patienter, & sine propria resistentia, vel obligare ad ea, quæ secum affert priuatio penalis semel illata. Priorem partē pono præcipue propter penas, quæ consistunt in physica priuatione, seu passione. Et probatur facile, quia pati, vt sic immediate, & per se non cadit sub obligationem: nam obligatio cadit in actum liberum; passio autem, vt sic, non est libera, nisi ratione actionis. Potest autem sub obligationem cadere non resistere passioni, seu ne passio inferatur. Et quoad hoc certum est, legem penalem obligare post sufficientem sententiam latam, quia tunc habet iudex ius resistēdi, alias daretur bellum iustum, ex vtraque parte. Loquor autem de propria resistentia positua: nam impedire penam per fugam non est prohibitum in conscientia, quando pena corporalis, & grauis est. Dixi autem, *Post sufficientem sententiam*, quia debet esse iusta, & secundū leges lata; alias non potest conferre ius ad sui executionem.

D Vbi statim occurrebat quæstio, quid dicendum sit, si sententia sit iusta in exteriori foro secundum allegata, & probata, re tamē vera non habebat fundamentum veritatis. Sed hæc quæstio magis pertinet ad potestatem iudicis, quam legis, habet quæ proprium locum in 2. 2. q. 60. ar. 5. & quæst. 67. ar. 2. & q. 96. ar. 4. Vbi à commentatoribus tractatur, & Soto lib. 3. de iustit. q. 4. art. 5. Et de Censuris tractata est à nobis latè quantum materia illa postulabat, tom. 5. disput. 4. Sess. 7. num. 8. & sequentibus. Videri etiam possunt, quæ suprà diximus de lege in-

D. Thom.
Secus.

iusta,

iusta, & de vi, quam habere potest ad obligandum. Resolutio ergo brevis est, quod licet illa sententia per se non obliget reum ad executionem pœnæ, quando illam commode vitare, aut fugere potest sine publica resistentia, vel scandalo; nihilominus obligare ad parendum executioni iudicis, vel legis, quando sine resistentia violenta, vel scandalosa vitari non potest; hæc enim resistentia nunquam licet, quando sententia est iusta secundum allegata, & probata, quia tunc iudex legitime vitatur potestate sua, cui subditus parere tenetur.

Secundo, nulla relinquitur quæstio de Pœna, quæ per solam actionem solius iudicis, aut legis inferri potest. Hoc patet, quia si pœna sit Physica, & efficienda per actionem iudicis, illum obligare poterit, aut ministros eius, non autem reum, nisi modo dicto in præcedenti assertione. Si vero sit moralis priuatio, siue fiat per solam legem, siue mediante sententia per se ipsam operante, ut in excommunicatione, & similibus, ibi nulla est necessaria obligatio respectu solius passionis talis pœnæ, quam immediate facit lex vel sententia, quia illa operatur etiam in inuitum. Vnde non est in potestate patientis, illi resistere: nam prolata sententia excommunicationis iusta per canones, vel homines, reus necessario relinquitur excommunicatus, nec potest resistere, licet maxime velit, & idem est in similibus. Ideoque quo ad hoc non habet locum obligatio parendi, quia ubi non potest esse resistentia, non est libertas in non resistendo, & ideo nec potest esse obligatio parendi proprie quo ad receptionem talis priuationis. Ipsa tamen priuatio, seu censura, aut inhabilitas affert secum obligationem ad patendas, vel exequendas alias priuationes, seu carentias, quæ aliquo modo pendent ex hominis libertate, & necessariam connexionem habent cum primaria priuatione, ut non communicare, non contrahere, & similes. Hoc etiam est per se clarum, quia quoad hæc pœna illa includit præceptum legis, vel iudicis, in cuius obseruantia consistit executio talis pœnæ; sed tenetur quis obedire præcepto iusto, & exequi pœnam quo ad hanc partem, & hoc satis constat ex dictis capite præcedenti.

Tertio ergo superest quæstio, quando pœna, vel requirit actionem, aut cooperationem ipsius rei, vel saltem per illam fieri potest, an tunc obligetur reus ad operandum, vel cooperandum, saltem post sententiam iudicis. Multi enim affirmant, post latam sententiam teneri reum ad exequendam pœnam lege statutam, si actio illa non includit intrinsicam malitiam, vel nisi hoc modo pœna reddatur iniusta, ut esset, se occidere, vel mutilare. Tribui solet D. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 3. ubi negat teneri reum ad pœnam ante sententiam, post sententiam vero iudicis condemnantis ad pœnam dicit teneri, & eodem fere modo loquendi Caiet. ibi, clarius id docet 2. 2. q. 69. ar. 4. & Soto lib. 1. de Iustitia, q. 6. ar. 6. conclus. 5. Castro lib. 2. de lege pœnal. c. 3. Nauarr. in Summa cap. 23. n. 66. Ledesm. in 4. 2. p. q. 18. ar. 2. Anton. Gom. 3. Variar. c. 14. n. 4. Cordub. dicta q. 36. Feli. cum Bald. & Anchar. quos refert in cap. 1. de Constit. n. 46. & plures adducit Tiraq. in l. 1. Si vnquam, verbo Reuertatur. num. 291. Ratio huius sententiæ est, quia lex ha-

bet vim obligandi ad pœnam pro aliquo tempore, vel statu, sed nullum potest esse magis opportunum, quam post latam sententiam iudicis (quid enim aliud spectandum super est) ergo. Item quia sententia, quam iustam supponimus, habet vim præcepti, sed subditus tenetur obedire superiori præcipienti; ergo.

Secunda opinio negat teneri reum, etiam per sententiam damnatum, exequi pœnam in se, vel actionem aliquam exercere, quia illam exequatur, vel ad illam cooperetur. Ita sentit Couar. lib. 1. Variar. c. 2. n. 10. & in 4. 2. p. c. 6. §. 8. n. 10. illat. 2. & num. 11. & tribuit Caiet. de quodiam dixi. Citat. etiam Adri. Quod lib. 6. art. 1. illat. 3. Sed ille aperte loquitur ante sententiam, & potius inferius refert Paulum in Clement. Pastoralis, de Re iudicat. dicentem, quod filij quorum pater incidit in crimen læsæ maiestatis, possunt subtrahere de bonis eius, & nunquam restituere. Ipse verò ait, Sed hoc non assero, sentiens teneri ad restituenda illa bona, si pater de crimine damnetur. Et ita ille Paul. videtur opinioni Couar. adhæsisse. Et pro eadem potest allegari Deci. in c. 1. de Constit. quia licet in illa postea non persistat, quia putat, legem pœnale etiam ante sententiâ, obligare, nihilominus ex hypothesi tenet, quod si lex non obligat ante sententiâ, neq. post sententiam obligabit ad pœnæ executionem. Solet ad hoc allegari c. suam, de Pœnis, ubi Papa prohibet, ne quidam clerici in pœna molestentur etiam post condemnationem. Ratio autem præcipua est quia ad officium iudicis spectat, non tantum proferre sententiam, sed etiam exequi: reus autem non tenetur subire officium iudicis, nec fieri minister eius contra se ipsum; ergo per sententiâ non obligatur ad talem actionem sed ad solâ passionem sine resistentia. Et ita soluit hæc sentent. fundamentum præcedentis, tum quia negat, legem pœnalem inducere hanc obligationem, etiam pro illo tempore, tum etiam quia putat, præter sententiam aliquid aliud esse expectandum à iudice, scilicet, executionem. Vnde etiam negat, in sententia iusta includi tale præceptum, sed solû sustinendi pœnam, quod probari potest argumento quodam in superioribus facto, quia non plus potest præcipere iudex, quam lex, vel saltem non intendit plus præcipere, quia iudicat secundum legem, sed lex non præcipit actionem executiuam pœnæ, sed tantum sustinentiam; ergo.

Veruntamen controuersia hæc facile componi poterit: nam si res ipsa distincte explicetur, parua esse potest dissensio, nisi fortasse in vno, vel altero exemplo diuersarum pœnarum. Primo ergo ex parte sententiæ distingui potest inter sententiam condemnatoriam, vel declaratoriam: nam de vtraque potest quæri, an post illam latam oriatur prædicta obligatio. In hoc autem puncto necesse est, ut ex parte legum distinctio cum proportionem fiat. Nam si lex continet tantum pœnam ferendam, nec operari potest, nec locum habere sententia tantum declaratoria criminis. Primum patet ex dictis capite præcedenti: nam hoc specialiter operatur particula, Ipso facto; ergo illa deficiente, cessat effectus. Ratio etiam est euidentis, quia sententia tantum declaratoria, vt talis est non præcipit aliquid de nouo, sed solum dat publicam, & iuridicam notitiam delicti; at neque lex ipsa in illo casu præcipit, quia non

6.
Senti. nega-
tiua, quia
exequi est
iudicis.
Couarr.
Caietan.
Adrian.
Paul. in Cle-
ment. Pa-
storalis.
Decius.

Cap. Su.

7.
Mens & di-
stinctio au-
thoris.

5.
Senti. aut af-
firmans ten-
neri reum
post senten-
tiâ latâ ad
exequendâ in
se quâdo ac-
tio non inclu-
dit intrinsicam
malitiam
quod lex ha-
bet vim præ-
cepti.
D. Thom.
Caiet. in.
Castro.
Nauarr.
Sotus.
Ledesm.
Cordub.
Feli.
Baldus.
Anchar.
Tiraq.

fert penam ipso facto, vt supponimus; ergo non est, vnde oriatur obligatio. Secundum autem, scilicet, non esse locum tali sententię in eo casu, patet, quia in illo maxime locum habet dictum supra citatum ex l. *Præses*, C. de sentent. & interloquit. *Legem definitiuam non absoluentem, vel condemnantem reum pro iusta non haberi*. In eo autem casu si daretur sententia pure declaratoria criminis, nec absolueret, nec damnet, nec formaliter, vt supponitur, nec virtute, quia nec lex ipsa damnet; esset ergo sententia iniusta; imò & ridicula, & adeo stulta vt moraliter non sit possibilis.

8. Secundo aliter dicendum est, quando lex imponit penam ipso facto: si ex parte rei aliqua actio, vel cooperatio necessaria est, ad illam obligatur statim in conscientia post laram sententiam declaratoriam criminis. Probatum contra rationem, quia licet talis sententia non precipiat, lex tamen precipit illa sententia posita, seu pro illo statu, vt capite præcedenti declaratum est. Supponimus autem præceptum esse iustum, id est, penam esse talem, quæ etiam hoc modo imposita non excedit debitam moderationem, vel æquitatem humanam; ergo tale præceptum statim obligat. Vnde propter hanc causam nunquam illa particula ponitur in lege, nisi vbi pena adiuncta talis est, vt possit, & licite, & conuenienter mandari executioni, & obseruari ab ipso reo; ergo signum est, legem intendere obligare eo ipso, saltem postquam sententia declaratoria profertur. Confirmatur, ac declaratur, nam si lex dicat, *ipso facto*, & *absque vlla declaratione*, per se obligat in conscientia ad executionem penæ; ergo quando ponit, *ipso facto*, solaque sententiam declaratoriam requirit, non postulat aliam iudicis executionem, cum ab illo solum sententiam declaratoriam criminis requirat; ergo post illam sententiam prolatam statim obligat reum ad executionem penæ.

Obiectio. Contra. Diluitur obiectio. 9. Contra hanc verò assertionem obijci potest ex Couar. supra, illat. 3. Nam etiam post sententiam condemnatoriam, non tenetur reus penam exequi, nisi iudex illam exequatur: ergo multo minus tenebitur post solam sententiam declaratoriam, etiam si lex condemnare censeatur, ipso facto. Respondeo in primis antecedens non esse in vniuersum verum, vt statim dicam. Quia verò interdum potest esse verum, vt etiã dicam, & inde potest argumentum confici, addo, esse differentiam inter legem punientem ipso facto, & iudicem cõdemnantem. Quod lex puniēs ipso facto, statim præcipit quidquid necessariū est ad executionē penę, solumque permittit transgressori expectare iudicis declarationem, & nullum aliud ministerium iudicis vult esse necessarium ad talem executionem. Et quia lex semel lata semper eodem modo præcipit, ideo semper etiam eodem modo obligat post declaratoriam sententiam. Iudex autem dum condemnat, non semper vtitur eisdem verbis, & ideo non semper obligat, vel non obligat ad executionē immediate faciendā per actionem ipsius rei absque alia executione sua, sed vno & altero modo potest condēnare, vt iam dicam.

10. Quanquam autem hæc sit regula generalis de se, dubitari nihilominus potest an patiatur aliquam exceptionē, & in particulari solet queri de pena confiscationis omnium bonorum, an per eandem regulā obligetur reus in conscientia

ad illā exequendā statim ac fertur sententia declaratoria criminis. Nā multi ex auctoribus citatis affirmāt, vt Soto, Medin. Cord. Anton. indicat Simac. dicto tit. 6. n. 165. Nisi tamen in fudamētis positus. Alij putant, in hoc casu habere locum priorem sententiam Couar. & hoc magis sentit Simanc. n. 163. & mihi etiam magis probatur; tum quia illa pena est grauissima, & consequenter ille modus executionis esset nimis arduus; tum etiã quia in c. *Cum secundum leges*, nō imponitur hæc positiua obligatio, sed iudici datur potestas ad auferendā omnia bona à die commissi delicti post declaratoriam sententiam; tum denique, quia hæc est communis praxis, & consuetudo. Sed de hac pena confiscationis in materia de fide ex professo tractamus.

Venio ad alteram partem de lege. quæ tantum continet penam ferendam, & de statu eius, in quo iam est per sententiam iudicis imposita. In quo puncto oportet distinctionem adhibere ex parte penarum: nam quædam sunt corporales, aliæ pecuniariæ. Et inter corporales quædam sunt contra vitam, vel integritatem, vel grauem dolorem, & ignominiam inferunt, vt mors, mutilatio, & publica, acerba, & vilis flagellatio. Alię sunt, quę in corpore, vel per corpus exercentur sine crudelitate, vt abire in exilium, domi contineri peregrinari, &c.

Primo ergo dicendum est, Reus damnatur ad priores penas corporales, regulariter non tenetur in conscientia ad propriam executionem earum, sed hanc debet facere iudex per ministros suos. In assertionem fere omnes conueniunt. Probari solet, quia non licet reo talem penam in se ipso exequi, quia esset, occidere, vel mutilare se, quod est intrinsecè malum. Sed hæc ratio, & dubia est circa has penas, quia in eis non legeret reus vt priuata persona, sed vt minister iudicis, & ideo non videtur esse hoc intrinsecè malum, de quo in 2. 2. q. 64. & non est vniuersalis, quia aliæ sunt penæ corporales, quæ sine peccato possent ab ipsomet, qui puniuntur, fieri, & tamen ad illas neque obligatur quis post sententiam, nec forsan obligari potest, vt est infamis & publica verberatio, & si quę sunt aliæ similes. Ratio ergo est supra tacta, quia est nimis violentum, quod idem sit agens, & patiens in pena tam acerba, quæ igitur ratione hoc non imperatur per legem ipsam, eadem non præcipitur per sententiam. Et ita constat ex communi vsu: nam in huiusmodi sententijs, verba passionem potius, quam actionem significant respectu rei.

Dubitari autem solet, an, dum iudex exequitur sententiam præsertim mortis, possit quis, vel teneatur aliquas actiones exercere, vt ambulare, ascendere, & extendere manum, vel præparare collum, &c. Aliqui absolute negant, teneri ad aliquid agendum, sed solum ad patiendum. Et ratio esse potest, quia quidquid agat cooperatur morti suæ, quod non licet, vel est adeo durum, vt nemo videatur posse ad hoc obligari. Maxime, quia nulla videtur actio rei necessaria ad executionem penæ, v.g. mortis, quia si ipse non ambulauerit, vel ascenderit poterit per violentiam ferri; ergo vel non potest obligari ad aliquam actionem similem, quia cooperatur suę morti, vel certe non debet obligari, quia esset nimis acerba, & non necessaria obligatio.

Sotus.
Medin.
Cordub.
Simanc.
Couar.
Simancas.

C. Cum secundum leges.

11.

12.

Reus condemnatus ad penas corporales contra vitam, integritatem, honorem & grauem dolorem inferentes non tenetur ad propriam executionem quia esset nimis violentum.

13.

Data sententia potest reus extendere collum, ascendere scalam, &c. aptando se morti recipiendæ.

14.

Communis tamen responsio est, neminem obligari ad eas actiones, quæ commodè fieri possunt per ministros iustitiæ, quia per se solum tenetur ad patiendum: ad aliquas verò actiones, quæ per alios commodè exerceri non possunt, & alioqui sunt necessariæ ad illum effectum, obligari, quia alias non posset iusta pœna executioni mandari. Vnde repugnare illis actionibus esset iustitiæ resistere. Neque moraliter censetur cooperatio ad mortem, quia est actio valde remota, & de se indifferens, id est, non intrinsecè afferens mortem; ut est actio ambulandi, ascendendi, &c. Vnde confirmatur, quia sic condemnatus potest tanta conscientia ex parte sua exhibere huiusmodi actiones, quia non continent intrinsecam malitiam, tum quia dici possunt exerceri ab ipso reo, non ut priuata persona, sed ut ministro iustitiæ, tum maximè, quia sunt actiones de se indifferentes, & propter bonum fieri possunt, saltem propter vitanda maiora incommoda, & acerbiores coactiones, & propter vitandum scandalum, quod ex contraria resistantia nasceretur. Ergo etiam potest illa actio præcipi à iudice, quia potest præcipere actiones honestas, moraliter convenientes ad executionem pœnæ, & quæ non continent inhumanam crudelitatem vel acerbitem; ergo ex vi sententiæ, & condemnationis censetur iudex obligare reum ad easdem actiones, cum morali & ordinario modo ad executionem pœnæ requirantur. Non est tamen hæc ratio ita accipienda, ut credatur iudex posse præcipere quicquid potest reus licitè exercere: hanc enim regulam non censeo veram, quia potest quis seuerius in se ipsum agere, quam possit cogi ab alio per iustum præceptum, ut potest quis damnatus ad moriendum fame non comedere, etiam si fortasse ad id non possit obligari. Procedit ergo illa ratio in actionibus communibus, quæ & licitæ sunt, & non sunt nimis acerbæ, & crudeles, quæ autem hæc sunt, prudenti arbitrio ex communi usu, & sensu hominum iudicandum est. Aliæ verò quæstiones de possibili, an possit quis condemnari, ut se ipsum iugulet, vel ut bibat venenum pertinent ad materiam de Homicidio. 2. 2. qu. 64. ubi Soto, & alij, & Victoria, Relect. de Homicidio.

Sotus.
Victor.

15.

Dānatū ad
exilium, in
carceratio-
ne, flagella-
tionē me-
deratā, tene-
ri ad ex-
ecutionem.
Covar.
Dried.
Nauar.
Salced.

Secundò dicendum est, reum iustè damnatū ad pœnas corporales secūdi generis, ut sunt exilium, detentio in carcere, flagellatio moderata, & honesta, ac similes, teneri ad exequendas, seu seruandas huiusmodi pœnas eo ipso, quod per sententiam condemnatur. Est communis opinio, quam tenent omnes suprā allegati, & consentit Covar. suprā, & lib. 1. Variar. cap. 14. & sequitur Dried. lib. 2. de Libert. Christiani. cap. 6. Nauar. Comment. 4. de Regular. nu. 65, Salced. in Pract. cap. 137. liter. B. Ratio generalis est, quia sententia iudicis condemnatoria, vel lex pœnalis post talem sententiam obligat in conscientia ad pœnam impositam, quando non inuoluit iniustitiam, per crudelitatem aut aliquid simile, sed talis est in illa pœna dicto modo imposita, ut constat ex qualitate illius, & ex communi usu, & iudicio hominum; ergo tenetur reus seruare, quia re vera est hæc intentio iudicis, & præceptum, quod imponit, est iustum.

A

Deinde declaratur discurrendo breuiter per aliquas ex illis pœnis. Vna est detentio in carcere, seu certo loco præscripto, quæ quidem pœna non indiget positua executione, sed solum priuatione alicuius actionis, ut est v. g. non egredi, aut non fugere ex carcere, & ex hac declaratione videtur clarum, posse hæc facile præcipi. Et ita exercere contrariam actionem, esset resistere iudici iustè cogenti, quod nunquam licet, cap. Qui resistit. 2. q. 3. Denique talis pœna potest sine peccato obseruari, ergo debet. Dices, hanc rationem non cogere, quia ut diximus, non solum est attendendum, an liceat, sed etiam an pœna sic imposita, sit humano modo tolerabilis: potest autem esse crudelis obligatio ad pœnam, non solum quando includit actionem, sed etiam quando includit acerbam cessationem ab actione, ut est obligatio ad non comedendum, vel non fugiendum, etiam si instet mors. Dicendum verò est illam rationem procedere per se loquendo, & iuxta materiæ capacitatem: sic enim permanentia in certo loco, seu carcere, non est res adeò acerbæ, & grauis, ut non possit sub obligationem imponi, & tanto erit facilius, quanto latior fuerit locus, & paucioribus incommodis expositus. Secus verò esset si esset carcer nimis acerbus, tristis & insalubris, tunc enim durum esset obligare reum, sic condemnatum, ad non fugiendum etiam si posset. Multoque durius id erit, si quis non solum detineatur, sed etiam nimis malè, & acerbè tractetur, ita ut paulatim ad mortem disponatur, vel certè cogatur ferre vitam doloribus, & afflictionibus plenam. Tunc ergo non obligabitur in conscientia ad ibi sua sponte permanendum. Et ideo credere non possum quod Nauar. ait, damnatos ad triremes teneri in conscientia ad nō fugiendum, etiam si possint. Nam hoc nimis violentum est, & ad ministros iustitiæ spectat illos custodire. Excipio tamen casum, in quo fuerit data fides præsertim iurata; nam tunc iusta promissio seruanda est, & maxime est implendum iuramentum, iuxta ea, quæ latè dixi lib. 2. de Iurament. cap. 10. Et hac ratione specialiter possunt obligari religiosi puniti ad carcerem, ad seruandum illud, quia voto obedientiæ obligantur, & specialiter obligari possunt ad talem clausuram seruandam iuxta regulam, vel in pœnam iustam, & suo statui consonam.

C. Qui res-
sistit.

Nauar.

D

Ex eisdem principiis iudicandum est de pœna exilij: ad illam enim obligari potest reus in conscientia, postquam condemnatus est quia non habet iniustitiam, vel crudelitatem ex hoc præcisè, quod per actionem eiusdem hominis executioni mandetur; & ita faterur etiam Covar. cum cæteris. Oportet autem, ut per verba sententiæ hæc obligatio satis exprimatur. Nam si aliquis condemnatur, ut deportetur in exilium, non tenetur exire, donec deferatur, postea verò tenebitur non redire intra tempus præscriptum. Si autem simpliciter condemnatur ad exilium, videtur vtrunque præcipi. In quo attendendum maximè est ad communem usum, & modum, quo solet talis pœna præcipi, vel executioni mandari, & ad promissionem, & pacta, quæ in hoc interuenire solent, & ad modum, quo leges loquuntur: inde enim facile colligitur, quanta sit hæc obliga-

17.

Covar.

tio. In vniuersum tamen loquendo, de latio extra territorium solet per coactionem, & ministerium iudicis fieri; commoratio autem extra regnum, seu non reditus ad illud solet sub obligationem imponi. Sicut è contrario in pœna carceris perpetui delatio ad locum constitutum solet esse coacta, seu per executionem iudicis, detentio autem sub obligatione relinqui. Regulariter enim facilius præcipiuntur hæ quasi priuationes, quam actiones, & ordinariè solent iudices constituere reos in statu (vtsic dicam) talis pœnæ, & illis imponere, vt sub illa permaneant. In rigore autem vtrunque possunt committere reo, præcipiendo illi, vt totum exequatur, quod etiam saepe faciunt. Et licet addant comminationem aliarum pœnarum, nisi priores obseruent, nihilominus etiam obligant in conscientia, quia præceptum est iustum, & comminatio pœne non minuit obligationem vt supra dictum est. Altera pœna corporalis potest esse flagellatio moderata, & non turpis, neque infamis, & ad hanc etiam obligabitur reus post sententiam latam, si constet in eo sensu ferri, propter eandem rationem, quod talis pœna, vt proponitur, non sit per se iniusta, nec inhumana. Non solet tamen talis pœna esse in vsu, nisi in religionibus, & aliquando in foro Ecclesiastico, vt in sancto officio inquisitionis. Frequentius tamen mandatur executioni per ministerium personæ ab ipso reo distinctæ. Denique idem cum proportionem dicendum est de pœna ieiunij, & similibus, quæ in Ecclesiastico foro interdum solent imponi.

Tertiò dicendum est, in pœnis pecuniarijs facilius posse obligari reum in conscientia ad soluendas illas, eo ipso, quod condemnatus est, quando pœnæ sunt ordinariæ, & moderatæ. Ratio est, quia nec repugnantia, nec nimia difficultas in hoc inuenitur. Solum sunt attendenda verba sententiæ: nam si reus simpliciter condemnatur ad talem pœnam, satis erit, si illam soluat, quando fuerit postulata, vt Couarr. dixit, & mihi placet, quia pœnæ sunt leniendæ, vbi contrarium non constat. Vnde si absolute condemnatur reus, vt ipse soluat, tenebitur sponte sua facere, quia est satis clarum præceptum, & iustum. Et in hoc re vera non dissentit Couarr. à communi sententia. At hinc obiter colligitur, si reus post huiusmodi sententiam moriatur, non soluta pœna reali, teneri heredem ad soluendam illam eo modo, quo reus tenebatur, quia succedit in eodem onere. Baldus in l. Id, quod pauperibus. C. de Episcop. & cleric. q. 9. Castro dicto lib. 2. cap. 3. Quod autem dicitur in l. Sipœna, ff. de pœnis, pœnā ad heredem non trāsire, vel intelligitur de pœna corporali, vel de pœna, quæ nondum fuit debita, viuente reo, quia nondum erat sententia lata, nec per iudicem, nec per legem: tunc enim pœna etiam pecuniaria non transit ad heredem. Sed habet locum alia regula, quod morte finiuntur delicta quoad humanum forum, iuxta cap. Quorundam. 32. d. l. 2. C. Si reus, vel accusator, &c. Solum quando pœna est ipso iure lata, & incurfa ipso facto, potest agi post mortem ad declarationem delicti, & executionem pœnæ, vt fit in crimine hæresis, vt notant Castro lib. 2. de Iusta heretic. punitione c. 19. & Simanc. de Cathol. instit. tit. 18. Et quæ expressum in cap. Accusatus, §. In eo, de

Hæret. in 6. Vnde fit, vt etiam si post mortem innotescat delictum, & per sententiam declaratur, confiscentur bona, & auferantur ab herede, quia cum illo onere ad illum peruenerunt, nisi per quadraginta annos bona fide illa præscripserit. Nam tunc titulo præscriptionis, confirmatum est dominium, & illud onus sublatum, cap. Si qui, de Præscript. in 6. De qua re in materia de Hæresi latius.

Ex his ergo sufficienter responsum est argumentis aliarum opinionum. Nam rationes primæ opinionis, probant non excedere officium, & potestatem iudicis, hanc obligationem imponere. Ratio autem posterioris sententiæ ad summum probat, aliquas pœnas esse ab hac generali regula excipiendas. Solum oportet pauca dicere de cap. Suam, quod immeritò ad præsentem causam adducitur. Nam in primis in illo non agitur de pœna ipso facto imposita, sed solum de secunda pœna (vt sic dicam) imponenda non soluente priorem pœnam intra certum terminum, de qua solum dicitur, *Essetque pœna triginta librarum, si posita, nisi eas soluerent inter termino constituto*. Vbi nullus terminus additur significans impositionem talis pœnæ ipso facto. Vnde inferius dicitur, *Eos in præfatis triginta libris tibi per delegatum iudicem condemnari obtinuisti*. Ex quibus verbis constat, auctores non tantum sententiam declaratoriam, sed etiam condemnatoriam procurasse, & ita textus ille non potest applicari contra superius dicta de pœna imposita ipso iure per legem, & iam debita post sententiam declaratoriam.

Vltra hoc verò textus ille nullo modo facit ad causam, quia ibi non simpliciter reprehenditur Episcopus, quia petebat reum damnari in pœna imposita per legem, sed quia *veritate tacita literas contra clericos impetrauerat*. Nam pœna illa imposita illis fuerat, nisi intra certum tempus quadraginta libras soluerent, illi autem triginta tres soluerant intra terminum, & Episcopus occasione residuarum septem librarum contra eos impetrauerat literas, *veritate tacita* (vt ibi dicitur tacendo nimirum solutionem triginta trium librarum, & simpliciter debitum triginta librarum, vel aliquid simile narrando. Quæ fuerat manifesta surreptio, quia non erat equum integram pœnam postulare, cum tarditas in soluendo tantum in minima parte fuisset. Vltra hoc, fortasse ille Episcopus non declarauerat modum, & causam illius nouæ exactionis triginta librarum, scilicet, quod fuisset occasione alterius pœnæ non solutæ, sed solum quod clerici erant debitores illarum librarum, quæ erat noua surreptio, quæ colligitur ex illis verbis. *Quia igitur te non deceat tantum Pontificalis modestia olliuisce, vt inhonestis questionibus anhelando, desideres cum aliena iactura ditari*. Nam hinc colligitur, Pontificem non intellexisse modum illius quæstus, & non fuisse concessurum literas pro tali causa, si fundamentum illius sibi narratum fuisset. Et ideo quasi in pœnam surreptionis imponit silentium Episcopo quoad petitionem illius secundæ pœnæ triginta librarum.

Non potest igitur ex tali responso colligi, non teneri in conscientia cum, qui damnatus est ad iustam pœnam, eam persolvere, sed potius inferri potest, illos clericos non fuisse iuste damnatos, tum quia sen-

C. Accusatus.

C. Si qui.

I 9.

C. Suam.

20.

21.

tentia

18.
De pœna
pecuniaria

Couarr.

Bald.
Castro.
L. Sipœna

C. Quorundam.

Castro.
Simanc.

tentia fundata fuerat in literis subreptitijs, tum etiam, quia non debebatur integra pœna pro tam leui parte non in tempore soluta, & hoc multum indicat Gloss. Ibi. Addo etiam, ex illo textu non posse absolute colligi, esse iniustum, aut inhonestum, agere contra aliquem ad condemnationem pœnæ contractæ, ex eo, quod incidit in commissum, sed ad summum id non decere per similem subreptionem, vel propter tam paruam transgressionem totum petendo. Nam alias per se loquendo non est malum, nec semper indecens, agere contra alium ad solutionem pœnæ iustæ obtinendam, vt videri potest in Fortunio tractatu de ultimo fine, illati. 18. Couarr. 2. parte quarta, capite sexto, §. actauo, numero vndecimo, Sarmient. libro 3. Selectar. capite 6. num. 4. & Nauarr. cap. 23. numer. 67. Simancas de Catholice instit. titulo nono, num. 178.

CAP V T XI.

Utrum lex penalis obliget iudicem ad pœnam in ea præscriptam imponendam.

D Vos respectus habet lex penalis, vnus est ad subditos; quorum facta prohibet, aut præcipit, de quo hætenus dictum est: alius est ad iudicem, de quo dubitatur, an imponat illi obligationem. Nam in superioribus solum diximus, pœnam legi apponi ad instruendum iudicem, & hoc sonant iura: ergo non est, cur addamus obligationem, quæ longè diuersa est. Præsertim quia in his legibus non solent apponi verba præceptiua respectu iudicum, sed tantum subditorum; ergo saltem vbi non fuerint expressa, non erit talis obligatio. Item quia si esset talis obligatio, non liceret interpellare pro reo, rogando iudicem, vt remittat pœnam, quia non licet petere vt agat contra obligationem suæ legis: consequens est contra communem morem timoratorum, & religiosorum, quem fuisse à Sanctis, & antiquis Patribus obseruatum, constat ex Sozomeno lib. 1. Histor. cap. 13. vbi de sancto Antonio loquitur, & simile de D. Ambrosio refert Nicephor. lib. 2. Histor. cap. 41. & Sozomen. lib. 7. Histor. capit. 24. & de antiquis Monachis refert Cassian. collat. 14. cap. 4. Constat denique ex D. Augustino Epistola 54. 127. 158. & sequenti, & refertur in Decretis. 23. q. 5. cap. 1. & sequentibus.

Nihilominus dicendum est, huiusmodi legem obligare iudicem, vt secundum illam iudicet, & puniat reum sufficienter de crimine conuictum. Est communis conclusio cum D. Thoma. 2. 2. q. 66. ar. 5. & q. 67. art. 3. tradit Soto lib. 3. de Iustit. q. 4. ar. 5. & sumitur ex Iurisperitis, quos statim referemus, & ex Arist. 5. Ethic. cap. 6. & 3. Politic. c. 10. Estque sententia D. Augustini lib. de Vera relig. cap. 31. & refertur in cap. In istu, dist. 4. Non licet, inquit, iudicem legibus iudicare, sed secundum ipsas, & Gregor. in cap. Summopere. 11. q. 13. Diuina, & humana lex reuoluitur, secundum quod ibi definitum est, proferatur sententia. Ratio etiam reddi potest primò, quia si lex penalis imponat pœnam ipso facto, ad iudicem propriè non spectat pœnam imponere, sed sententiam super de-

lictum proferre, & executioni pœnæ incumbere; vtrumque autem horum manifestè cadit sub obligationem iudicis. Primum quidem, quia tenetur secundum veritatem probatam proferre sententiam; secundum autem, quia est minister, & executor iustitiæ. Et quauis hæc obligatio magis ex munere ipso, & lege naturali, quam ex lege puniente reum, oriri videatur, nihilominus etiam dici potest oriri ex tali lege, quia non nisi ratione illius determinatur obligatio exequendi talem pœnam, potius quam aliam.

At verò si lex imponat pœnam ferendam, obligat iudicem, vt illam imponat, & inde etiam sequitur altera obligatio, scilicet, vt post condemnationem illam exequifaciat; ne inutilis, & friuola sit condemnatio. Et ita hoc posterius persens notum est. Primum autem ostenditur quia lex imponens pœnam ferendam, etiam sub ea ratione est vera lex, & vt sic magis fertur ad iudicem, quam ad reum, adeò vt Castro supra dixerit solum habere rationem legis respectu iudicis, quia antequam ipse iudicet, non obligat in conscientia reum, regulariter loquendo: ergo saltem necesse est, vt ipsum iudicem obliget ad imponendam pœnam; alias talis lex in ordine ad hunc effectum, valde esset inefficax; ergo ita instruit iudicem, vt obliget etiam illum siue expressè siue tacite: nam ex natura rei ad iudicem diriguntur verba legis. Secundò explicari potest ratio, quia eo ipso, quod lex taxat pœnam, tenetur iudex ex vi sui muneris ad imponendam illam. Probatur, quia tenetur seruare æquitatem in pœna imponenda, cum sit iudex iustitiæ; hæc autem æquitas resultat posita lege: nam ante illam solum erat æquitas naturalis, quam prudenti arbitrio discernere, & seruare tenetur iudex: posita autem lege, resultat æquitas legalis, quam etiam seruare debet, quia est custos, & executor legum, & quasi animata lex.

Per hæc igitur satisfactum ferè est rationibus dubitandi in principio positis. Vt autem ultimam, & rem totam magis explicemus, aduertendum est, duo posse in hac æquitate pœnæ considerari, & distingui. Vnum est, vt pœna non excedat terminum præscriptum à lege. Aliud est, vt ab illo non deficiat. In primo horum est manifestior obligatio, quia non solum iustitia legalis, & obligatio proprii muneris respectu reipublicæ, sed etiam ipsa iustitia commutatiua respectu rei obligat iudicem ad vitandum illum excessum. Ratio est, quia non potest à reo iuste exigì plus, quam debitor; posita autem lege taxante talem pœnam, qui contra illam committit, fit reus, & debitor talis pœnæ, & non maioris; ergo quicquid mali ultra illam infertur huiusmodi reo, non est pœna, sed iniuria. Vnde fit, vt in eo casu teneatur iudex satisfacere, seu restituere reo damnum, vel nocumentum quod ex illo excessu ipsi euenerit, quia iustitia commutatiua obligat ad restitutionem.

Dices, lex taxans pœnam non excludit prudens iudicis arbitrium, vt si ratione circumstantiarum viderit, reum esse dignum grauiori pœna, possit illam augere. Quod vsu etiam obseruari videtur. Respondet. imò ad hoc præcipue poni huiusmodi pœnas in legibus,

vt non

Fortun.
Couarr.
Sarm.

Nauarr.
Simanc.

Sozom.
D. Anton.
D. Ambro.
Nicephor.

Cassianus.
Aug.

Legem ob-
ligare iudi-
cem, vt se-
cundum ea
iudicet, &
puniat reum
sufficienter
conuictum.
D. Thom.
Soto.
Ar. 5.
Aug.
C. In istu.
Gregor.

ut non maneat arbitraria, sicut taxantur pretia rerum, ut tollatur arbitraria aestimatio, saltem quoad augmentum pretij. Per hoc autem non tollitur, quominus si delictum habuerit extraordinarias circumstantias, quæ illud atrox, vel grauissimum reddant, possit iudex prudenti arbitrio illas specialiter puniri, quia dignæ sunt speciali pœna, & hoc non excluditur per legem, quæ loquitur de delicto, ut ordinariè committi solet, & non excludit prouidentiam ad bonum commune; & ad aliorum exemplum necessarium est, ut sumitur ex lege. *Quidquid ergo, s. Pœna. ff. de His, qui notantur infam. vbi Glossa. verbo Onerasset, id notat.*

L. Quicquid.
quid.
Glossa.
6.

Obligatur
iudex ad
suendam
pœnam,
quam
dolet,
faceret
contra
ius tertij
ut
in pœna
pecuniaria
applicata
parti læsæ

Circa diminutionem autem pœnæ ulterius aduertendum est, aliquid esse pœnam legis, quæ in aliorum utilitatem, & commodum cedit, ut est pœna pecuniaria, quæ interdum applicatur parti læsæ, interdum fisco, vel alijs. Aliquando verò pœna tantum est in vindictam ad satisfactionem reipublicæ, & preservationem aliorum, ut est pœna corporalis. Quando igitur pœna est prioris rationis, interuenit obligatio non solum legis, sed etiam iustitiæ ad non diminuendam illam. Quod maxime verum est, si talis pœna ipso facto per legem imposita sit: nam tunc acquiritur ius alteri, cui talis pœna per legem applicata est, quia post latam sententiam declaratoriam criminis, statim lex ipsa transfert ius in illum; ergo iniustitia illi fit, si tali iure priuetur. Idem autem esse existimo, etiam si pœna legis non sit ipso facto, quia aliquod ius acquiritur alteri ad pecuniam illam, & iuste petit à iudice, ut illud sibi seruet, teneturque iudex ex officio reddere illi ius suum; ergo contra illum iniustus est, si talem pœnam ei non applicet. At verò quando pœna tantum est vindictiua, seu corporalis, non intercedit hoc genus iniustitiæ respectu tertij, quantum pœna minuatur.

7.
Remissio
pœnæ
vindicatiuæ,
seu corporalis
illicite,
ita quando
contra commune bonum

Nihilominus tamen duplici alia ratione illud non licet. Primo, quia est contra commune bonum, atque adeò contra legalem iustitiam, quod delicta maneant impunita, aut non satis punita, quia est moralis occasio, ut multiplicentur. Secundo quia iudex ex officio suo, ac proinde ex iustitia tenetur obseruare leges iustas, quæ ad bonum commune ordinantur; imò & facere, & procurare, ut seruentur: lex autem quatenus imponit iustam pœnam, iusta est, & ad commune bonum necessaria; ergo. Tandem dici potest respublica acquirere speciale ius in talem personam delinquentem, ut ab illa sumat iustam vindictam; ergo non potest voluntate iudicis illo iure priuari.

8.
Differentia
communiter
tradita in
ter supremum
iudicem, & in
inferiore quo
ad remissionem
pœnæ
licitam, diffi-
cilius videtur
in foro
conscientiæ.
D. Thom.
L. Nulla
iuris ratio.
Sotus.

Solet autem hæc generalis doctrina limitari, ut locum habeat in ordinarijs iudicibus: non autem in supremo Principe, vel Rege, quia illi licitum est, pœnam reo remittere. Docet D. Thom. 2. 2. q. 67. artic. 4. quem alij communiter sequuntur, & idem tradunt Iurista in leg. *Nulla iuris ratio. ff. de Legibus. Quæ doctrina in exteriori foro facile admitteatur, quia Princeps impunitè id faciet; inferior autem iudex puniri ob eandem causam poterit, si in casibus non permissis id faciat. At verò in foro conscientiæ videtur difficilis ea differentia, & ita Soto supra indifferenter de utroque loquitur, quia vel est sermo de remissione ex sola*

A voluntate sine ratione, vel ex causa iusta; prior modus etiam Principi non licet in conscientia, quia supra dictum est, legem iustam obligare Principem quoad vim directiuam; posteriori autem modo, etiam inferior iudex potest interdum remittere pœnam legis, ut notat Glossa citata in dicto verbo *Onerasset*. & Felinus multa referens in cap. 1. de Constit. numero 49. & sumitur ex Decio ibid. l. 2. n. vlt. Possunt enim occurrere plures legitime causæ huius remissionis, quibus occurrentibus, iudicibus hæc potestas committitur. Ut sunt etas ad tolerandam pœnam insufficientis, qualis esse potest senectus, & pueritia, ut patet ex l. *Diuus Adrianus. ff. de Terminis, moto, & l. Auxilium. ff. de Minoribus. ibi. Nisi quatenus interdum miseratio aetatis ad mitiorem pœnam iudicem perduxerit*. In pœna autem pecuniaria causa remissionis solet esse paupertas, in l. *Illicitas. s. vlt. ff. de Offici. præsid. Multum etiam refert modus probationis: nam si reus non est omnino conuictus, temperanda est pœna. Item modus peccandi considerandus, ut si ex passione, & c. l. Absentem. ff. de Pœn. De qua re videri potest Felinus in c. *Qualiter, & quando. 2. de Accusatis. n. 29. & latissime Tiraquei. tract. de Pœna temperanda.**

B Respondetur, utrumque quidem verum esse, scilicet, & inferiores iudices posse iustis ex causis temperare pœnas, & Principem non posse mero arbitrio, & sine vlla proxius causa indulgere peccantibus: nam sine dubio esset magni reipublicæ nocumentum. Nihilominus tamen aliquod interuenit discrimen: nam facilius hoc facere potest Princeps, quam iudex. Nam inferior solum id potest, vel in casibus in re expressis, vel consuetudine receptis, aut certè per momentum epibæ, quando non est facilis recursus ad superiorem. At verò Princeps habet supremam potestatem, & ad interpretandam legem, & ad dispensandum, quotiescunque prudenter iudicauerit causam esse sufficientem, vel rationabilem. Vnde inferior iudex vix potest aliquando minuere pœnam, nisi quando etiam tenetur, quia nimirum lex, vel consuetudo disponit, ut in eo casu minuatur, aut ratio æquitatis necessario id postulet. Princeps autem sæpè potest dispensare, etiam si non teneatur. Item aliquando potest iuste id facere in gratiam subditorum, ut se illis ostendat benignum, & liberalem, ut eos beneuolos, & obsequentes habeat. Sicut Pontifex sæpè censetur iuste indulgentiam concedere ob similem causam. Item potest facere remissionem in gratiam alterius Principis id postulantis: nam hæc beneficentia mutua necessaria est, & redundat etiam in bonum commune. Item propter utilitatem personæ, quæ deliquit, vel propter priora obsequia, potest interdum iuste cum illo in pœna dispensare. Et facile est alias similes rationes excogitare, quæ in inferioribus iudicibus non sufficiunt. Estque alia differentia, quod Princeps potest antecederet, ut sic dicam, concedere priuilegium, ut aliquis non possit tali pœna puniri, quod non possunt inferiores iudices. Alia etiam notatur à Glossa, & Doctoribus citatis, quod iudex, licet ante latam sententiam possit interdum illam temperare, post latam sententiam nihil potest, quia iam factus est officiosus. Princeps autem interdum potest, dummodò non redun-

Glossa.
Felin.
Decius.

Tiraquel.

9.
Veram differentiam in ter Principem, & in inferiorem iudicem, facilius nempe posse indulgere non pro mero arbitrio.

det contra ius alteri quæsitum seu in damnum tertij. Nam hoc non potest iuste Princeps inferre, nisi tantum intersit bono communi, ut propter illud priuari possit particularis persona iure suo.

10. Hinc ergo facile intelligi potest, quid ad ultimam rationem dubitandi respondendum sit. Nam in primis cauendum est, si pecuniaria sit pœna certæ personæ applicanda, ut illius remissio non procuretur cum detrimento tertij, quod vel sit iniustum, vel charitati non consentaneum. Ut enim dixit Ambros. 3. Offic. cap. 9. *si non potest vni subueniri, nisi alter latur, cum modus est eutrum iuuare, quam prauare. Iterum, id quoque in causis pecuniarijs interuenire non est sacerdotis, quia frequenter fieri non potest, quin alter latur. Sacerdotis ergo est, nulli nocere, prodesse velle omnibus, posse autem solius Dei est.* cap. Denique. 14. quæst. 5. Vnde Augustinus supra. In huiusmodi casibus (inquit) non cum iudice, sed cum alio tertio intercedendum esse, ut remittat pœnam. Deinde in alijs pœnis, quæ tantum ad bonum commune ordinantur, habenda etiam est ratio boni communis. Nam si delicta sunt frequentia, vel delinques obstinatus est, vel incorrigibilis, aut scandalosus, vitanda est intercessio: ita enim est indigentibus subueniendum, ut iustitia non lædatur. Quomodo exponit Diuus Thomas 2. 2. quæstion. 62. artic. 4. ad tertium illud: Exod. 13. *Pauperis non miseraberis in iudicio*, scilicet, contra iustitiam, multoque minus contra commune bonum. Duo igitur iuste postulari possunt, vnum est, ut si res fuerit aliquo modo dubia, mitior interpretatio fiat: id enim, & rationi, & regulæ iuris consentaneum est, cap. In pœnis, de Regul. iuris in 6. cap. Alligant. 26. quæst. 7. vbi inter alia inquit Chrysostomus, *Melius est propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem*, vbi Glossa limitat hanc regulam, nisi reus obstinatus sit, & incorrigibilis, & spem emendationis non præbeat; tunc enim etiam in casu arbitrario, rigore potius, quam benignitate cum illo utendum est. Secundò, ut ait Diuus Augustinus supra, generatim postulari potest, ut tantum de pœna remittatur, quantum intra latitudinem iustitiæ fieri potuerit, siue in grauitate pœnæ, siue in modo, aut tempore eius, vel in alijs circumstantijs, quæ frequenter ex voluntate iudicis pendent.

Possent autem hic consequenter tractari, an iudex inique agens, remittendo pœnam legis, teneatur ad aliquam restitutionem, vel ratione nocimenti inde sequuti reipublicæ, aut tertij personæ, aut ratione carentiæ lucri, quod in pœnis pecuniarijs solet accrescere illi, cui talis pœna esset applicanda. Sed hæc quæstio pertinet ad materiam de Restitutione, & de Officio iudicis, ex quo nasci potest talis obligatio, si quæ est, & ideo illam remitto in 2. 2. quæst. 62. & 67. Deinde posset etiam inquiri, quando pœnæ multiplicantur in distinctis legibus, an sint omnes imponendæ, seu exequendæ, vel altera tantum, Quod tractant Iuristæ, ad quos hoc magis pertinet, ut Bartholomeus in legibus. 2. ff. de Vi bon. raptor. Anania in capite *Quod olim*, de Iudæ. Nauarr. in consil. 10. de Constit. & attingit in capite *ita quorundam*, de Iudæ. Gloss. vltim. num. 24. 29. & 30. Breuiter tamen dico, si leges ipso facto imponant diuersas pœnas, tunc omnes incurri

A per idem delictum, vel ante, vel post declarationem iuxta verba legis. Probat, quia non est maior ratio de vna pœna, quam de alia; ergo vel neutra, vel vtræque incurritur. Primum autem dici non potest, ut per se constat, ergo secundum. Nec etiam dici potest, incurri solam pœnam impositam à posteriori lege, quia posterior lex pœnalis non reuocat diuersam pœnam impositam à priori lege, nisi vbi ex verbis, aut modo legis constat, hanc esse mentem legislatoris, ut supra. Nauarr. ex multis tradit, & dicimus infra tractando de abrogatione legum. At verò quando pœna est ferenda per iudicem, Iuristæ frequentius dicunt, in arbitrio iudicis esse vnam, vel alteram pœnam legum imponere, non verò debere imponere plures simul. Quod etiam intelligendum puto, nisi sufficienter constet de mente posterioris legislatoris, voluisse addere pœnam pœnæ, illas multiplicando, quod fieri sæpe solet ad coercendam delictorum frequentiam, & delinquentium contumaciam.

CAPVT XII.

Utrum ignorantia excuset pœnam legis.

D Vpliciter potest quis excusari à pœna legis sustinenda, vel quoad executionem tantum, vel quo ad reatum, & debitum priorem modum attingimus capite præcedenti, scilicet, per dispensationem, remissionem in integrum, vel in parte, vel per commutationem. Ita enim re vera fit, quando delinquens contraxit totum debitum pœnæ, postea verò vel propter paupertatem, vel debilitatem virium, aut alias iustas causas vel non potest pœna executioni mandari, vel non expedit, & ideo vel remittitur, vel commutatur. De alio ergo modo dicendum est in præsentia, videlicet, quando ex circumstantia, vel modo operadi excusatur quis, ne fiat etiam debitor pœnæ, vel saltè non tãtæ pœnæ, etiam si fuerit legis transgressor. Et quantum ex pluribus causis possit hæc excusatio oriri, nihil minus quia ignorantia frequenter allegari, vel intercedere solet, ideo de illa in particulari dicemus, & per similitudinem rationis, poterit de cetera ad alias excusationes facile applicari. Oportet autem nonnullas distinctiones ignorantie præ oculis habere, quæ latius in 1. 2. q. 6. & 76. traduntur. Nam ex parte modi est vulgaris distinctio ignorantie in probabilem, quæ inuincibilis, & inculpabilis, & antecedens dici solet, & in improbabilem, seu culpabilem, aut vincibilem, seu consequentem (concomitantem autem omitto, quia, ut talis est, mea sententia, neque accusat, neque excusat quoad exteriorem actum.) Solet autem ignorantia culpabilis distingui in affectatam, crassam, & generaliter vincibilem. Veruntamen de affectata non loquor, quia nihil excusat: omnis verò alia, si talis sit, ut non excuset à culpa mortali, crassa, & supina in vniuersum dici potest: si autem solum habeat admixtam negligentiam venialem, non est culpabilis, nisi secundum quid, recteque dicitur ignorantia levis. Loquor autem Theologice, nam Iuristæ in ordine ad aliquos effectus iuris aliter solent hanc ignorantiam culpabilem distinguere in illam, quæ ex lata,

ponant di.
neras pas
nas omnes
incurri per
idem deli-
ctum, vel a-
te, vel possi
contumaci-
am.

Nauarr.

i.

D. Thom.
Exod 23.

C. In pœ-
nis.
Chrysost.
Glossa

Aug.

Bart.
Anan.
Nauarr.
Glossa.
Si leges ip-
so facto

Covar.

leni, vel leuissima culpa procedit, vt videri potest in Covar. in 4. 2. p. c. 6. §. 8. n. 12. & in Reg. Possessor. 2. p. §. 7. n. 7. Quæ distinctio nunc nobis necessaria non est.

2.

Vtterius ex parte rei ignoratæ potest dari ignorantia, vel totius legis, & prohibitionis eius, vel solius pœnæ, vt quædo quis non ignorat esse prohibitum v.g. hodie comedere carnes, ignorat tamen aliquā censuram, vel pœnam esse illa peccato annexam. Et de inde quando ignoratui prohibitio ipsius legis humanæ, potest actus esse alias intrinsece malus, vel diuina lege prohibitus, quod non ignoratur: aut potest tantum esse malus, quia prohibitus; ac proinde, si probabilis ignorantia humanæ legis interueniat, erit non malus, ac subinde bonus, vel indifferens. Denique nulla interueniente ignorantia iuris, potest intercedere ignorantia facti, quia nimirum, opus non putatur esse tale, quale per legem prohibitum est. Hæc de ignorantia. De excusatione verò distingui potest, ytrum sit in foro conscientiæ, vel in externo, vel in vtroque simul. Et ad vtranque excusationem intelligendam, conferet animaduertere, an pœna sit ipso iure lata, vel tantum ferenda.

3. Omnis ignorantia que excusat factum ne peccatum sit, excusat pœnam de bitam in vtroque foro per se, nisi aliud in lege exprimitur

His positis, est prima generalis regula. Omnis ignorantia, quæ excusat factum, ne peccatum sit, excusat etiam debitum pœnæ in vtroque foro. Est communis sententia Doctorum in c. 2. de Constit. & videri potest Castro libr. 2. de Leg. pœn. c. 14. Tiraque. li. 1. de vtroque retract. §. 15. Gloss. 4. n. 27. qui refert alios, & probatur ex d. c. 2. de Constitut. dicente, *Quod culpam caret, in damnum vocari non debet.* & facit regula, *Cessante causa, cessat effectus*, Cap. Cum cessantes, de Appellat. Probatur etiam ex cap. Apostolica, de Clerico excommunicato ministrante, & cap. Vi animarum, de Constit. in 6. cap. Proposui. dist. 32. Ignorantibus, inquit, *non est venia deneganda.* Et idem sumitur ex cap. Si vir. de Cognat. spirit. Vbi id notat Gloss. & ideo in l. vlt. ff. de Decretis ab ordine faciendis, dicitur pœnam non imponi propter ignorantes. Ratio a priori est, quia lex iustan. imponit pœnam, nisi vt pœnam, sed ablata culpa non habet locum pœna, vt pœna, ergo nec debitum eius; ergo talis ignorantia, quæ tollit culpam, excusat omnino à pœna.

Statim vero occurrit instantia de lege pure pœnali, sed ex dictis superioribus, facile soluitur: nam vel illa non est rigorosa pœna, sed veluti pars disiectiui præcepti, & ideo incurri potest siue culpa; vel est talis pœna, quæ solum requirit culpam ciuilem, & legalem. Vnde cum proportionem etiam in illa locum habeat prædicta regula. Quia vt pœna illa debeatur, necesse est vt præcedat voluntarius actus, vel omisio contra legem. Quapropter si intercedat ignorantia, quæ culpam excuset, aut excusare sufficeret, si actus esset prohibitus, illa reddit actum inuoluntarium, & ideo etiam excusat illam pœnam. Atque similis responsio applicanda est ad similem instantiam, quæ fieri potest de irregularitate, vel alia simili inhabilitate, quando non imponitur sub propria, & rigorosa ratione pœnæ, sed propter indecentiam. Tunc enim excusatio culpæ non impedit talem irregularitatem, quia non propter

culpam, sed propter ipsum factum imponitur. Regulariter autem quando actus, propter quem illa quasi pœna imponitur, est opus ipsiusmet persone, quæ defectum contrahit, oportet, vt sit illi voluntarius, nisi aliud in lege exprimitur: interdum enim sine vlla voluntate propria, & propter factum alienum incurritur irregularitas, quæ non est pœna. Dices, etiam simili modo solet aliquando incurri pœna propter factum alienum, non obstante ignorantia eius, qui pœnam sustinet, vt in simonia constat. Respondeo primò regulam intelligi per se, & nisi aliud in lege exprimitur, quam limitationem expresse addit Decius in dicto cap. 2. de Constit. lect. 2. n. 5. Secundò dici potest, etiam in eo casu non incurri illam pœnam sine culpa alicuius, vt in simonia, licet ignoret accipiens, peccat fortasse, dans beneficium, vel intercessor simoniacus. Quomodo enim actio erit simpliciter simoniaca sine culpa alicuius. Tunc ergo pœna illa non cessat, quia nec culpa omnino deest. Quod verò redundet pœna in eum qui non peccat, est per accidens: redundat enim non vt pœna, sed vt incommodum, quod tolerandum est propter commune bonum, quia non sine causa imponitur. Vnde si contingeret, aliquid simile imponi per legem etiam ignorantibus omnibus, qui in facto interueniunt, ac subinde cessante omni culpa: tunc haberet locum limitatio: quauis etiam tunc dici posset illam non imponi vt pœnam, sed vt remedium ad tollendas occasiones, vel ad indecentiam vitandam. sicut dictum est de irregularitate non pœnali. Et ita in rigore non erit limitatio regulæ, quæ de propria pœna loquitur.

Sed licet hæc regula in facti ignorantia communiter recepta sit in vtroque foro, nihilominus ignorantia iuris habet nonnullam dubitationem. Nam aliqui auctores absolute negant, hanc ignorantiam excusare. Ita sentit Scotus in 4. d. 6. q. 8. & Turrecr. in c. Quibus, de Consecr. dist. 4. n. 8. Qui videntur maxime loqui de ignorantia iuris humani, quando cadit in actum prohibitum iure diuino, vel naturali, quam dicunt non excusare pœnam legis humanæ. Generalius verò loquitur Gloss. in c. vlt. de Verb. signif. in 6. verb. *Scientes*, ex regul. 13. iuris in 6. *Ignorantia facti, non iuris excusat.* Nihilominus regula data cum proportionem applicata, etiam in ignorantia iuris locum habet, vt latè ostendit Castro libr. 1. de Leg. pœn. c. 1. ad fin. & lib. 2. c. 14. Idem sentit Soto in 4. d. 3. ar. 9. & ad 22. q. 1. ar. 2. Covar. in Regul. Possessor. p. 2. §. 7. n. 7. Et declaratur breuiter in hunc modum: nam contraria vel fundatur in hoc quod ignorantia iuris nunquam est inuincibilis, vel in hoc, quod licet sit inuincibilis, non excusat à pœna, neutrum dici potest, ergo.

Minor quoad priorē partem clara est, quantum spectat ad ius posituum humanum; imò etiam quoad diuinum posituum. Nam licet fortasse in hoc rarius cōtingat ignorantia inculpabilis, tamē neq; repugnat, nec videtur esse nimis rara inter homines rudes. Quin potius etiā de iure naturali ostendimus supra, interdū ignorari inuincibiliter quoad aliquas conclusiones, quæ per se notæ non sunt. Et ratio omnium est, quia sæpè homo per se non valet scientiā omnium

Distam regulam non tenere in ignorantia iuris sentiunt falso. Scot. Turrecr.

Glossa

Castro. Soto. Covar.

præceptorum consequi, & interdum, ac sæpe A
etiam deficiunt occasiones, vel opportunitates
ad comparandam illam notitiam sine hominis
culpa, aut voluntate, quia nō habuit unde, aut
quomodo excitaretur ad illam notitiam procu-
randam. Dices; licet forte talis ignorantia
aliquando non sit in se culpabilis; nihilominus
est culpabile applicari ad opus cum tali igno-
rantia propter periculum transgrediendi. Re-
spondeo facile, in primis non semper interce-
dere aliam applicationem ad opus, præter o-
missionem actus præcepti. Deinde dicitur,
quando interuenit opus factum ex ignorantia
inuincibili, extendi etiam ignorantiam il-
lam ad applicationem ad opus, quia neque
de illo periculo cogitatum est, nec dubium
aliquod de tali obligatione in mentem venit.
Et ita facile probatur altera pars minoris,
quia ignorantia inuincibilis, etiam si iuris sit, B
excusat à culpa, quia excusat à voluntaria
transgressionem legis; ergo & à pœna, iuxta
rationes factas pro conclusione.

Contingit autem interdum actum prohi-
beri duplici lege, diuina, & humana, & hu-
manam inuincibiliter ignorari, cum tamen
diuina non ignoretur, & tunc homo non ex-
cusatur simpliciter à culpa, ideoque in eo ca-
su probabile est, non excusari regulariter lo-
quendo à pœna legis humanæ, in quo sensu
Scotus & Turrecrem. loquuti sunt. Et ratio
est quia tunc non cessat causa pœnæ: lex enim
humana non solum intendit punire transgres-
sionem suam voluntariam, sed etiam culpam
contra legem diuinam commissam. Item,
quia scientia pœnæ, ut statim dicam, non est
necessaria ad incurrendam illam. Sicque re-
baptizans sit irregularis, etiam si ignoret le-
gem Ecclesiasticam de hoc latam, si non ig-
norat inuincibiliter diuinam, ut latius dixi in
tomo tertio, 3. part. disputat. 31. sect. 6. Vbi
etiam notauimus, excipiendas esse censuras, quæ
non contrahuntur, quando lex Ecclesiastica
inuinuincibiliter ignoratur, etiam si alias actus sit
malus contra legem Dei, quia requirunt con-
tumaciam, ut sumitur ex cap. *Ut animarum*, de
Constit. in 6.

8. Igitur illa regula iuris, si intelligatur quoad
forum conscientie, debet intelligi regulari-
ter, seu frequenter, quia ignorantia iuris raro
est inuincibilis, quia unusquisque tenetur sci-
re leges ad se pertinentes, ut tradit D. Thomas
1. 2. quæst. 76. articul. 4. Et sumitur ex cap.
1. de Constitution. & ex leg. *Leges sacratissimæ*.
Cod. de legib. & ex leg. *Constitutiones*, Cod. de Iuris
& facti ignorat. Si autem illa regula intelligatur
in foro externo (ut facilius exponitur) intelligit
secundum præsumptionem iuris propter iura
proxime citata: & nihilominus si talis igno-
rantia sufficiens probetur inculpabilis (quod
difficile est) etiam in illo foro excusabitur à
pœna, propter alia iura pro assertionem allega-
ta, quæ indifferenter loquuntur. Unde etiam
si lex ponat pœnam ipso facto ante omnem de-
clarationem, non tenetur quis in conscientia
illam implere in eo casu. Quod si per iudicem
condemnetur, quia deficit in probatione, &
ipse sit certus in conscientia de sua inculpa-
bili ignorantia, licet exterius teneatur parere,
tamen in conscientia non tenetur exequi pœ-
nam, potestque illam omittere cauendo scan-

dalum.

Secunda regula est. Quando ignoran-
tia non excusat à culpa graui, propter quam
pœna legis lata est; non excusat simpliciter à
pœna, nisi in lege addatur verbum; quod
scientiam, aut dolum requirat. Prior pars
communis est; tradit illam Panormitan. in ca-
pite secundo de Constitutionib. numero 6. vbi
Decius lect. 1. numero 8. Felin. numero 4. Bar-
thol. in leg. *Quod Nerua*. ff. Depositi. numero 20.
& alij moderni relati, & referendi. Et sumi-
tur ex leg. 1. ff. de legibus, ubi dicitur, non
solum scientes, sed etiam ignorantes esse trans-
gressores legum, quod debet intelligi, quando
ignorantia est inuincibilis, quæ non excusat à
culpa, quia non tollit omnino voluntarium.
Unde sumitur ratio, quia hæc ignorantia non
tollit causam pœnæ, quæ est culpa, quia non
tollit omnino voluntarium; ergo nec pœnam
excusat. Dixi autem esse necessarium, ut ta-
lis ignorantia non excludat culpam, propter
quam imposita est pœna, quia interdum po-
test ignorantia non excusare ab omni culpa mor-
tali, & nihilominus excusare à pœna, quia
excusat ab speciali grauitate orta ex speciali
circumstantia, quam peccati grauitatem lex
principaliter punire voluit. Ut v. g. si quis
adulteretur, inuincibiliter ignorans matri-
monium complicitis, quamuis non ignoret
non esse suam, excusabitur à pœna posita con-
tra adulteros, licet in eo facto mortaliter
peccauerit, quia illud peccatum tantum est
in illo homine simplex fornicatio. Sic etiam,
qui interficit hominem clericum, ignorans
inuincibiliter esse clericum, non tamen igno-
rans esse hominem, non incurrit pœnam cano-
nis. Si quis suadente. licet alias homicida sit, & ca-
nonem non ignoret.

Sed quæret aliquis, an hæc ignorantia
crassa diminuat saltem pœnam, esto non ex-
cuset à tota illa. In hoc duo distinguenda sunt,
scilicet, damnum ob eam causam alteri illa-
tum, quod reparandum, & restituendum est,
& propria pœna vindicatiua. Quoad primum
non habet locum diminutio, sed integrè re-
sarcendum est damnum: ut sumitur ex l.
Quod Nerua. ff. Depositi. & l. 1. ff. Si mensor
falsum modum dixerit, & bene Glossa in lege
In actionibus, ff. de In litem iurand. verbo
Non etiam, & plura congerit Tiraquel. tracta-
tu de Pœna temperand. causa 14. Et ratio est,
quia illa obligatio nascitur ex iustitia com-
mutatiua, quæ respicit æqualitatem rei ad rem.
Loquendo autem de propria pœna, substingue-
re oportet, an contrahatur per legem ante
omnem sententiam, vel imponenda sit per iudi-
cem. Nam in priori casu non habet locum
diminutio, quia lex ipsa infligit pœnam, sim-
pliciter, & sine moderatione, & semper eo-
dem modo loquitur, & ita nunquam dimi-
nuit illam; ergo nec reus, auctoritate sua po-
test diminui, tum quia ad hoc requiritur
potestas publica, tum etiam quia esset sus-
pectus dispensator in propria causa. Quin potius
probabile existimo, quod lex ponit pœ-
nam ipso facto, quamuis requirat declara-
tionem iudicis, non esse in potestate illius
diminuere pœnam, si absolute per senten-
tiam declaret, reum commississe delictum,
quia tunc non ipse imponit pœnam, sed

legis

9.
Regula.

Panormi
Decius
Barth.
Felin.

Scot.
Turrecrem.

10.
Existente
ignorantia
crassa inte-
gre sarcien-
dum dam-
num.

Tiraq.

Non habet
locum dimi-
nutio in pœ-
na imposi-
ta per legem
secus vero
in imponen-
da per iudi-
cem.

D. Thom.

D

legillator, & fortasse hæc est vna ex potissimis differentiis inter sententiam declaratoriam, & condemnatoriam. Atque ita videmus vsu feruari in pœna confiscationis. At verò quando pœna est imponenda per iudicem, tunc potest in eo casu illam moderari, quia causa minor est, & quia hoc ei iure conceditur, iuxta dicta in capitulo precedenti.

Et ex hac regula colligitur, ignorantiam solius pœnæ regulariter non excusare eiusdem pœnæ reatum. Ita docet Couarr. supra, & videtur necessariò admittenda à Doctoribus pro secunda regula citatis. Multi tamen nihilominus dissentiunt, vt Ioan. Andr. in capite secundo de Constitution. in 6. & Felinus supra numer. 6. & alij, quos Couarr. refert. Quibus assentire videtur Menochius libro secundo de Arbitris, cent. 2. causa 185. numer. 45. dicens, legem requirere notitiam, quoad pœnam, non quoad commodum. Quod dictum probat Sancius lib. tertio de Matrimon. disputat. 36. n. 3. in fin. Fortasse verò intelligunt de notitia legis quoad prohibitionem, vel præceptum, non quoad pœnam: sic verò dubia erit pars alia de præmio, de qua in lib. seq. Mihi ergo videtur illatio facta necessariò colligi ex regula posita. Quia ignorantia pœnæ quantuncumque sit antecedens, non excusat culpam in transgressionem legis, vt per se constat, quia vt lex obliget in conscientia, non oportet, vt addat pœnam, ergo vt quispiam agat contra conscientiam, violando legem, non oportet, vt sciat pœnam; illa ergo ignorantia non excusat culpam; ergo nec pœnam, quia non cessat effectus. Item, quia illa ignorantia ad summum facit, vt illa pœna non sit voluntaria; hoc autem nihil refert, quia pœna potius postulat, vt inuoluntaria sit. Atque ita videmus feruari tam à Deo, quam ab hominibus; punit enim Deus æterna pœna etiam illos, qui ignorabant, suis peccatis deberi talem pœnam; & ab hominibus suspenditur fur, etiam si pœnam ignorauerit. Neque in contrarium video rationem alicuius momenti. Dixi autem Regulariter, propter censuras, præsertim excommunicationis, de quibus est magna controuersia, an ignorantia censuræ excuset illam, quam tractauimus tom. 5. disp. 4. sect. 9. & dixi admittendam esse exceptionem: nam ratione contumaciæ requisitæ est ibi specialis ratio. Denique intelligendum hoc est per se, ac præcisè: nam si ignorantia pœnæ redundet in ignorantiam obligationis legis, quia nimirum, existimat talis persona, legem non imponentem pœnam grauem, non inducere grauem obligationem, tunc iam illa ignorantia excusare posset culpam, & consequenter pœnam.

12. Dixi autem Iurisperiti in hoc differentiam faciunt inter legem punientem actum iam damnatum, & legem de nouo damnantem, & punientem actum. Vt doctrina data procedat in priori, non in posteriori, sed non est necessaria distinctio, quia in vtroque casu ignorantia solius pœnæ non excusat illam, extra censuras. Quia, licet lex puniat factum alias damnatum, nihilominus punit illum, vt culpabilem simpliciter, sed hæc culpa non excusatur per ignorantiam solius legis punientis, ergo nec pœna. Item si eadem lex prohibet actum alias non damnatum, & simul punit

A illum, qui committit illum actum vt damnatum per talem legem, quam vt prohibentem non ignorat, incurrit pœnam eius, licet ignoret eandem legem, vt punientem sicut dictum est, ergo idem erit etiam si actus damnetur per aliam legem, si talis damnatio & malitia actus, non ignoratur. Pater consequentia, quia valde accidentarium, & per accidens esse videtur, quod damnatio, & punitio fiat per eandem legem, vel per diuersas, quia lex non punit culpam præcisè, & quasi formaliter, vt à se prohibitam, seu vt est contra suam prohibitionem, sed absolute punit talem culpam. Sicut modo dicebamus de lege puniente furtum, & idem est de lege puniente simoniam contra ius diuinum: nam incurritur, licet quis ignoret pœnam, vel prohibitionem iuris humani. Eademque ratio est de similibus. Nec video obiectionem alicuius momenti, & ita docet Panormitan. in cap. A nobis, de sentent. excommun. & latius Deci. in dicto cap. 2. de Constit. lect. 1. num. 13. & alij multi, quos Felin. supra refert. Neque etiam oportet distinguere inter pœnam latam ipso facto per legem, vel per iudicem imponendam, licet ita distinguant Bart. & alij, prout refert idem Felin. dicentes, pœnam lege latam ipso iure excusari per illius ignorantiam, non verò ferendam. Hæc enim distinctio nec iure, nec ratione fundatur. Rationes enim à nobis factæ generaliter procedunt. Et probant pœnam simpliciter latam, simpliciter etiam incurri, non obstante ignorantia pœnæ, quia hæc non excusat causam pœnæ, & ita non potest excusare pœnam, vel pœnæ reatum.

Secunda pars assertionis posita est propter quasdam leges, quæ expresse addunt verbum, *Scienter*, aut *presumpserit*, aut *qui temere hoc fecerit*, vel aliud æquiualens, quod dolum requirit, vt Iurista loquuntur. De quibus legibus dixit Glossa citata cap. ult. de Offic. delegati, verè *Scientes*, non obstante tali forma legis incurere pœnam eius, qui ex ignorantia crassa illam violat. Idem tenet Gloss. in cap. 1. de Consanguinit. & affinit. verb. *Scienter*, quas sequuti sunt multi, quos refert Tiraquel. in dicto tract. de Pœnis temperandis causa 12. n. 22. Fundantur in dicta l. 1. ff. Si inensor falsum modum dixerit, quæ dicit, ignorantiam crassam æquiparari dolo, & ratio esse potest, quia non excusat culpam grauem contra talem legem.

Sed nihilominus assertio posita certa est, & pro materia de Censuris necessaria, quam ibi sequuntur communiter Doctores, præsertim Caietan. verb. *Excommunicatio*, explicando ferè singulas excommunicationes, & Nauar. in Sum. cap. 27, & dixi latè in tom. 5. disp. 4. sect. 3. à n. 9. & sequitur Tiraquel. supra n. 23. & sequentibus referendo plures. Ratio autem est, quia pœnæ, vt in iure dicitur, leniendæ sunt potius quam exaggerandæ, cap. Pœna de Pœnit. dist. 1. & l. Pœna. ff. de Pœnis. Sed quædo lex addit talia verba, ipsamet moderatur pœnam, nec vult illam incurri, nisi quando peccatum habet talem circumstantiam; ergo non est extendenda, vt sine illa circumstantia incuratur. Et confirmatur, quia paulò superius dixi, quanuis ignorantia non excuset culpam mortalem, si excuset modum, aut circumstantiam, aut speciem peccati, quam lex respicit, satis esse

ut excuset pœnam, quia re vera tollit causam eius; ita verò est in præsenti: nam peccare ex certa scientia, est circumstantia, quæ multum aggrauat culpam, & iniuriam; quam grauitatem respicit lex; quando similia verba addit: ignorantia autem licet sit crassa, excusat illam grauitatem, esto non excuset culpam mortalem; ergo id satis est, ut excuset pœnam talis legis.

15. Atque ita patet responsio ad rationem in contrarium. Nam licet talis ignorantia non excuset absolutam grauitatem peccati, excusat nihilominus ab illo modo grauitatis peccati; sine quo noluit lex peccatum punire, ut verba dicta significant. Ad dictam autem l. 1. respondetur, spectando rem ipsam, & in conscientia, & quoad grauitatem culpæ, solam ignorantiam affectatam æquiparari scientiæ, quia sola illa voluntarium directum includit, ut bene notauit Glossa ex textu satis expresso in cap. Eos, de Tempor. ordin. in 6. Quin potius non defuerunt, qui dixerint, etiam ignorantiam affectatam sufficere ad excusandam in simili casu pœnam legis, quia est minor, quam scientia, argumento cap. Cum inhibito. §. 1. de Clandestin. desponsal. ibi. *Non expertes scientia, vel saltem affectatores ignorantia.* Quod sensit Crotus in cap. Ut animarum, de Constit. in 6. Sed re vera ignorantia affectata in iure æquiparatur scientiæ, quia, & sufficit ad directam intentionem, temeritatem, & præsumptionem: & includit scientiam saltem periculi, & dubitationis, & hac ratione quodam modo videri potius augere culpam, quam minuere, ut in l. 2. latius traditur. Seclusa ergo ignorantia affectata, alia crassa, & negligens non æquiparatur scientiæ. Illa vero lex 1. intelligenda est de æquiparatione non in culpa, vel pœna, sed in obligatione ad reparandum damnum inde subsequutum: nam qui negligenter, vel ignoranter crasse exercet ministerium suum, tenetur restituere damna sequuta, non minus, quam si certa scientia fecisset. Quod ita bene explicuit alia Glossa in l. In actionibus, verbo. *Non etiam ff. de in Litum iurando.* Possunt etiam æquiparari in pœna imposita ipso iure, quando lex non addit particulam *Scienter*, vel similes, sed simpliciter punit transgressores: at vero quando addit particulam, *Scienter*, nullo modo æquiparantur, nec incurritur talis pœna propter actum ex ignorantia crassa factum ut dictum est.

16. Tertia, & vltima regula est, Ignorantia, quæ excusat culpam mortalem, licet non excuset culpam venialem, excusat à pœna graui legis. Ita sentit Soto lib. 5. de Iustit. q. 1. ar. 9. ad finem, Medin. C. de Pœnit. tract. de Ieiun. q. de Necessitate seruadi ieiunium. Ratio est, quia talis ignorantia verè tollit causam, & fundamentum talis pœnæ, quia pœna grauis non solet imponi per leges humanas, nisi propter culpam mortalem, ut supra dictum est. Vnde hic potest à fortiori applicari illud principium, Quod ignorantia excusans circumstantiam, quam respicit lex, excusat pœnam, & si maneat culpa mortalis: nam multò magis excusabit, si maneant tantum culpa venialis, quia leges humanæ non solent ita punire veniales culpas, præsertim illas, quæ non fiunt directa voluntate, quales sunt illæ, quæ fiunt ex tali ignorantia. Vnde talis actus imperfecte voluntarius, & humanus dici po-

test: merito ergo excusatur sic delinquens à tali pœna. Secus verò esset si pœna esset leuis, quæ iuste in culpam venialem cadere possit: nam tunc verba legis seruanda sunt. Inde verò oriri poterant variæ quæstiones de Censuris, & irregularitatibus, an propter veniales negligentias incurrantur: Sed illæ in locis proprijs tractatæ sunt. Supererat hoc loco dicendum de interpretatione stricta legis pœnalis, sed hoc reservamus in lib. 6. Vbi de interpretatione legis humanæ dicemus. Reliquum ergo est, ut ad alias onerosas leges transeamus.

C A P V T XIII.

An leges, per quas tributa imponuntur, pure pœnales sint.

QUod hæ leges tributorum onerosæ sint, & inter odiosas computentur, notissimum est, tum ex communi sensu non solum iurium, & Doctorum, sed etiam omnium hominum, tum etiam ex ipsis terminis, ut illos exponendo statim patebit, ideoque ad hunc locum expectant, & merito cum lege pœnali coniunguntur, quia sunt adeo similes, ut earum differentiam prius explicare necessarium sit. Prius vero circa nomen tributi aduertere oportet, aliquos existimasse, illud deriuari à tribubus, ut scilicet, quia pecuniæ olim tributum imperabantur, inde tributa sunt appellata. Alij verò putant e contrario tribum à tributo esse appellatum. Nam quia tributa exigebantur à singulis partibus, in quas totus populus diuidebatur, ideo partes illæ tribus sunt appellatæ. Et hoc videtur verisimilius, sequitur Gregor. Lop. in l. 25. tit. 13. p. 5. Gloss. 2. cum Ioan. de Platea in Rubr. C. de Annon. & tribut. Vnde etiam videtur verisimilius tributum à verbo *Tribuo*, deriuatum esse, ut sensit etiam Vlpianus in l. Ager. §. *Stipendium.* ff. de verb. signif. Iuxta hanc autem vocis etymologiam quæcunque pensio, aut portio determinata, quæ alteri ex iure aliquo persoluitur, poterit tributum appellari, & generali significatione, siue pensio illa ad ius priuatum pertineat, siue ad publicum. Veruntamen iam vox illa siue ex vsu accommodatione, siue per antonomasiam, significat pensionem publicam, quæ ad Regios sumptus, seu communes Reipublicæ operas per singulos de populo distribuitur, & stata lege persoluitur. Sunt autem alia etiam nomina, quibus tributa significantur, ut vectigal, pedagium, & similia, quæ si specificas rationes tributorum indicant, licet interdum generalius vsurpentur, & ideo eorum significationes breuiter exponere necessarium existimo.

Vt autem commodius fiat, oportet prius distinctionem tributi adnotare, in reale, personale, & mixtum, quæ sumitur ex l. vlt. ff. de Muner. & honor. Reale dicitur, quod pro rebus immobilibus, & de fructibus earum quotannis persoluitur, quomodo decime Ecclesiasticæ possunt dici tributa realia, quanuis nec sub hac voce comprehendere soleant, nec de illis nunc differamus. Solent igitur ita vocari pensiones quædam, quæ penduntur Regibus, & Principibus ex terris, & agris quæ à principio ad eorum sustentationem illis applicatæ fuerunt; ipsi verò i-

1.

Greg. Lop.

2. Tributū diuiditur in reale, personale, & mixtum. Reale quid.

Canon.
quid.

emphyteusim, vel feudum alijs ea donarunt sub certa pensione annua, quæ in iure ciuili solet Canon appellari, quia certa regula, & lege præscripta erat, l. 1. C. de Indictionibus lib. 10. Solet etiam hæc pensio appellari, *Veſtigal*, & agri ei subiecti *Veſtigales*, vt patet ex l. 1. & 2. ff. Si ager *veſtigal*. Alia verò significatio huius vocis statim tradenda magis propria & vſitata est. Personalia tributa dicuntur, quæ ratione tantum personæ soluuntur, & vocantur *census*, iuxta illud Matthæi 22: *Licet census dare Cafari, an non.* Nam census ille tributum personale erat, propter quod imponendum facta est descriptio, quam narrant Lucas capit. 2. & Acto. 5. vt probabilior fert sententia ex Iosepho lib. 18. Antiquit. cap. 1. & expositoribus ibi. Quod tributum generali nomine tributi appellatur Lucæ cap. 20. à Matthæo vero speciali, vel fortasse ille voces synonymæ sunt respectu Principis, licet respectu priuatorum soleant distinguui, vt notat Panormi. in cap. *In nouamus*. de Censib. nu. 3. quod solū pertinet ad vſum vocis, vt dixi. Propriè item personale tributum vocatur à Iuristis *Capitatio*, in l. vlt. §. vlt. ff. de Muneribus & honorib. & l. *Sacrosancta*. C. de Sacrosanctis Ecclesi. quia scilicet, per capita soluuntur. Mixta dicuntur, quæ pro rebus præsertim mobilibus, & personis soluuntur, huiusmodi sunt *Gabella*, quæ soluitur de rebus, aut venditis, Hispanæ *Alcaualla*. Item *Veſtigal*, quo nomine, in iure significat tributum debitum ex mercibus inuectis in provinciam, vel ex illa euectis, seu, quæ per pontes, aut portus vehuntur, iuxta l. *Veſtigalia*. ff. de publican. & *Veſtigal*, & l. *Ex præſcriptione*. C. de *Veſtigal*. Et ita distinguitur *veſtigal* à tributo tanquam species à genere, licet interdum videantur condistingui tanquam duæ species, vt apud Paul. Roma. 13. *Cui tributum tributum cui, Veſtigal*. &c. Vt tributum videatur significare pensionem debita ratione personæ, vel possessionis; *Veſtigal* autem ratione mercium, vel rerum, quæ portantur. Et hoc habet etiam fundamentū in iure l. 1. §. 1. ff. de Publi. & *veſti*. ibi. notat Glossa verb. *Pendant*. Ordinario vero vſu nomen *tributi* generale est, *veſtigalis*, speciale, quod solet etiam appellari, *Portorium*. l. 3. C. de *Veſtigal*.

Alia vocantur *Angaria*. l. *His oneribus*. ff. de Vacat. & excusat. mun. & l. *Neminem*, C. de Sacros. Ecclesi. vbi Glossa inquit, *Angaria* sunt, quæ sunt in operis personarū. Alia vocantur *Pedagia*, & *Guidagia*, quorū significatio nota est, & de illis videri potest Glossa. in cap. *Super quibusdam*. de verbor. significat. Item Glossa in l. *Cum qui*. ff. de verbor. significat. vbi *pedagium* pro *veſtigali* ponitur, vide etiam Syluest. verb. *Gabella*, in princip. Nauarr. in cap. *Fraternitas*, à num. 41. Et de his posterioribus tributis sub nomine *Pedagij* dicitur in cap. *Quamquam*, de Censib. in 6. regulariter esse in iure reprobata, non quia semper iniusta sint, sed quia solent esse suspecta. Omnis autem hæc tributorum varietas, quantum ad præſens spectat, materialis est, sumitur enim vel ex rebus, super quas imponuntur, vel ex fine & causa impositionis: formalis autem ratio obligationis eadem est in omnibus, & ideo de illis tantum generatim loquemur. Alij verò explicant illa tria membra ex parte oneris, seu pensionis alicui impositæ: aliquando enim est opus, seu labor personæ, & ideo per

A sonalis dicitur interdum verò est res aliqua, vel vſus eius, vt pecunia, triticum, gallinæ, vel vſus equi, aut domus, nonnunquam vtroque includit, vt si quis certis temporibus teneatur seruire Principi, persona, & sumptibus suis. Quæ explicatio habet etiam fundamentum in dicta l. vlt. Tamen etiam est valde materialis, & magis habet locum in priuatis oneribus, seu muneribus, quam in tributis, quæ frequentius solent in pecunia exigi, quanuis aliquando etiam alia onera exigantur, de quibus quod spectat ad iustitiam legum, eadem est proportionalis ratio.

Ex his ergo facile intelligitur, quæstionem propositam non habere locum in tributis realibus: nam vt benè dixit Nauarr. supra, sunt maximè naturalia, & præſerunt iustitiam, quia exiguntur de rebus proprijs, & in contractu iusto fundata sunt. Et ideo leges, per quas talia tributa solui præcipiuntur, etiam si in illis addatur pœna, siue dubio purè pœnales dici non possunt, sed morales, licet sunt aliæ de seruandis contractibus, & implendis promissis, & in vniuersum de reddendo debito, quod vnicuique ex iustitia debetur. Vnde etiam certum est tales leges obligare in conscientia ad soluenda talia tributa, integrè, & sponte, & sine vlla diminutione, ac fraude; etiam si non petantur: Quia sunt debita ex iustitia commutativa, quæ secum affert hanc intrinsecam obligationem, nisi ex consuetudine, vel scriptura constet, aliam fuisse conditionem pacti, seu oneris rebus ipsis impositi: nam tunc illæ seruandæ sunt, & ita de his tributis nihil amplius hic dicemus: pertinent enim ad materiam de feudis, & alijs regalibus, vt vocant.

Circa alia vero tributa ratio dubitandi esse potest; quia hæc tributa poni ordinariè solent sine verbo præcipiendi, sed statuendi sub aliqua conditione pœnali; ergo leges, quibus præcipiuntur merè pœnales sunt. Probatur consequentia, quia per talem conditionem indicatur, tributum non poni sub reatu conscientiæ, sed sub reatu solius pœnæ. Vt supra de lege pure pœnali dictum est. Confirmatur, ac declaratur, quia interpretando has leges in hoc sensu seruatur æquitas iustitiæ, quæ ad talem obligationem necessaria est: hoc enim modo non defraudatur Rex pensione sibi debita, quia per adiectionem pœnæ compensatur sufficienter quidquid de bonis eius per denegationem tributi diminui potest; ergo pœna imposita est ad refarciendum, vel potius vitandum no-cumentum Regis, quo cessante, cessat etiam obligatio in conscientia soluendi tributum vel ex ipsa rei natura, quia nulla sit inæqualitas: vel ex intentione legis latoris, rationabiliter præsumpta. quæ præſumptio confirmatur: nam sic explicatæ leges tributorum, erunt moderatæ, & tolerabiles, quæ in maiori rigore erunt nimis duræ, & fortasse iniustæ. Et pro hac sententia referri possunt auctores, qui dicunt, tributa non deberi in conscientia, prius quam petantur, quos capite 15. referemus. Atque ita tenet apertè Angelus verbo. *Pedagium*. numero 6. & possunt citari omnes, qui legem pœnalem negant in conscientia obligare, sicut consequenter tenuit Nauarrus in Sum. c. 23. *Nauarr.*

Obligatio
est in con-
scientia ad
soluenda tri-
buta realia
licet non pe-
tantur.

Nauarr.
Syluester.

6.
Conclusio

num. 60. loquens specialiter de vectigalibus, & portorijis. Declarat tamen, postquam aliquis cecidit in commissum, non posse res defendere vi & armis, quia iuste impeditur, & puni-
tur, posse tamen fugere, vel modo alio licito euadere, si potest.

Dicendum nihilominus est, leges tributo-
rum ex genere suo, seu ex vi materiae, nec per se habere vt pœnales sint, neque etiam esse mere pœnales ex eo tantum, quod in eis pœna ad-
ijciatur, nisi ex verbis, aut circumstantijs legis aliud constet. Hanc doctrinam existimo esse communem, eamque late tradit Couar. in Re-
gula, *Peccatum*. 2. p. 5. 5. Eandemque supponunt omnes, qui dicunt, leges tributorum obli-
gare in conscientia, quos infra cap. 15. refere-
mus. Sensus autem est, nihil speciale in hoc ha-
bere leges tributorum, ac subinde sicut alias leges, ita & has posse tribus modis ferri, sci-
licet, per purum præceptum sine adiectione pœ-
nae, & præcipiendo simul, & adiiciendo pœ-
nam non soluentibus, & imponendo tribu-
tum sub onere tantum pœnae sine interpositio-
ne præcepti. Ratio generalis est, quia mate-
ria harum legum est capax omnium horum
modorum, & nulla est ratio, ob quam aliquem
illorum excludamus. Quod ita breuiter decla-
ratur, & probatur, quia in lege tributi duæ
partes distingui possunt, & debent. Vna est
imperans, seu imponens tributum, alia est im-
ponens pœnam non soluentibus tributum: hæc
autem pars non est per se ac necessario con-
iuncta cum prima, sed pendet ex arbitrio Prin-
cipis, vt per se notum videtur. Tum quia se-
cunda pars est posterior, & re omnino distin-
cta à prima, & prior non pendet essentialiter
à posteriori, ergo potest poni sine illa. Tum
etiam quia posset lex comminari tantum pœ-
nam in genere non soluentibus tributum, ni-
mirum, quod digne puniantur, nisi soluant,
non taxando pœnam, sed relinquendo arbitrio
iudicis, sicut in alijs rebus non minus graui-
bus sæpe fit, ergo etiam potest nullam omni-
no mentionem pœnae facere, sed simpliciter
imperare tributum: nam ibi implicite includi-
tur, transgressorem fieri reum pœnae, & posse
puniri saltem arbitrio iudicis, est ergo possi-
bilis ille prior modus, de alijs vero res est ma-
nifesta.

Hinc ergo aperte concluditur prima pars as-
sertionis: nam leges tributorum ex genere suo,
& ex vi materiae suæ tantum habent, vt tributa
imponant, vt declaratum est; sed vt sic non
sunt pœnales; ergo. Probatur Minor, quia licet
tributum sit aliquando onerosum, vel laborio-
sum, non tamen supponit culpam, nec trans-
gressionem aliquam, etiam civilem, propter
quam vindicandam, vel coercendam impona-
tur; ergo nullam habet rationem pœnae; ergo ex
hoc capite non habet talis lex, quod pœnalis sit.
Confirmatur, quia multæ aliæ leges possunt im-
ponere grauiora onera, vel imperare res diffici-
liores, quæ non propterea sunt pœnales, vt in
legibus militiæ, & similibus manifestum est.
Denique materia talium legum est materia
iustitiæ commutatiuæ, continetque veluti iustū
stipendium seu subsidium reddendum Regibus
ad sustentanda onera munus sui, iuxta illud
Pauli, *Roma*. 13. *Soluite omnibus debita, cui tributū
tributum, &c.* Et rationem reddit, quia *ministri Dei*

unt, in hoc ipsum seruientes. Ideo enim (inquit) tri-
buta præstati. Ergo hæc leges, vt tales sunt, nul-
lo modo possunt dici pœnales, sicut leges ta-
xantes pretia rerum, vel stipendia operariorum,
aut militum, non possunt dici pœnales respectu
eorum, qui talia stipendia soluere coguntur, quia
in eorum vtilitatem, vel commodum illæ res,
vel munera fiunt, vel conferuntur.

Dixi, interdum tributum aliquod potest
imponi in pœnam, vt recte docuit Victor. Re-
lect. de Iur. belli. num. 57. & colligitur ex Deu-
ter. 20. & patet; quia Rex potest punire ciuita-
tem rebellem, vel aliud regnum, aut tempu-
blicam, quæ iniuriam sibi intulit, postquam
illam expugnauit; ergo potest iusto arbitrio
eligere aliquod tributum, quod illi in pœnam
imponat. Respondeo, nos formaliter loqui de
tributo, vt tributum est secundum proprium
finem, & quasi intrinsecam naturam eius, &
sic manifestum est, non esse pœnam. Nihil ta-
men obstat, quominus similis impositio fiat, in
pœnam. Tunc autem sequetur naturam pœnae
quod ad obligationem, solum est considerandum
in istis casibus, & similibus tributum non im-
poni propter delictum futurum, sed propter
iam factum, & post iustam condemnationem,
vt supponitur: & ideo ita obligari homines ad
illud tributum soluendum, sicut obligatur reus
ad solutionem pecuniariæ pœnae, postquam ad
illam est iuste condemnatus.

Ex his ulterius inferitur, leges tributorum
spectatas præcise secundum id, quod per se, &
intrinsece requirunt, esse veras leges morales
obligantes in conscientia. Probatur, quia si lex
hec imperat tributum sine adiectione pœnae,
imponit necessitatem soluendi tributum, & non
imponit necessitatem pœnalem, quia vt suppo-
nimus, illam non exprimit; ergo imponit ne-
cessitatem in conscientia. Probatur vltima cō-
sequencia, quia alias esset lex inutilis, & ineffi-
cax: nullo enim modo cogeret transgressorem.
Quia si non obligaret in conscientia, neque po-
stea posset quis propter transgressionem puni-
ri, quia neque sub tali conditione fuit posita.
Secundo quia lex superioris absolute posita
obligat in conscientia iuxta capacitatem ma-
teria, sed illa materia est capax obligationis
rigorosa: nam est materia iustitiæ, & iusti sti-
pendij soluendi, vt declaratum est; ergo. Quin
potius licet talis lex non contineret alia verba
præceptiua præter taxam quantitatis soluendæ
Principi in tributum, obligaret in conscientia,
quia debitum alendi, & sustentandi onera
Regis, naturale est; ergo eo ipso, quo lex hu-
mana taxat quantitatem & modum, obligat in
conscientia ad seruandam illam, quia illud sta-
tim est medium iustitiæ, vt in alijs pretijs re-
rum, quæ lege taxantur & in decimis Ecclesia-
sticis, quoad quotam taxatam per Ecclesiam, est
manifestum videre.

Iam ergo probatur secunda pars assertionis
ex dictis de lege pœnali in communi: nam adie-
ctio pœnae non tollit obligationem, quam eadē
lex præcise lata sine pœna induceret; Sed os-
tensum est, legem tributorum vt moralis est,
præcise latam obligare in conscientia; ergo li-
cet illi addatur pœna, obligabit per se ad tribu-
tum persoluendum, vel restituendum (cum
contra iustitiam non sit solutum) absque vlla
cōdenatione, vel sēctia, etiā si tūc nemo obliget

Adiectio
ne pœnæ no-
datur vassal-
lo optio ut
l. tributū l.
pœnam sol-
uat: licet no-
repugnet da-
ri legem sic
ligantē sub
disiunctio-
ne.

II.

ad pœnæ solutionem ante sententiam, iuxta ge-
neralem doctrinam datam de lege pœnali. Quæ
non minus habet locum in legibus tributorum,
quam in alijs, supposita paritate in verbis legis:
nulla enim ratio discriminis excogitari potest.
Declaraturque in hunc modum, quia in tali
lege mista, seu quasi composita ex tributo, &
pœna ad diuersos fines ordinantur impositio
tributi, & adiectio pœnæ: tributum enim est ad
sustentationem Principis, seu ad satisfaci-
endum naturali obligationi dandi stipendium
iustum laboranti in nostram utilitatem; pœna
verò est ad cogendum, ut prior obligatio im-
pleatur, vel puniendum delictum, si omittatur;
ergo licet tributum sit iustum, & adæquatum
fini suo, & obligatio eius integra maneat, iuste
additur comminatio pœnæ, & executio eius, si
culpa intercedat, ultra integram tributi ex-
actionem. Sicut in pœnis conuentionalibus, quæ
addi solent inter contrahentes, iuste exigere po-
test pœna à violatore contractus, etiam ultra in-
teresse, & satisfactionem damni illati, ut supra
dictum. Idem ergo est in præsentī: intercedit
enim veluti contractus inter Principem, & sub-
ditos, ut ille gubernet, hi verò ipsum alant per
tributorum solutionem, & ad soliditatem huius
contractus pœna potest adiungi, quæ non mi-
nuat vim, aut obligationem contractus, sed no-
uam coactionem adiungat. Vnde etiam potest
ita declarari, quia propter adiectionem pœnæ
non contēditur libertas, seu optio vassallo, ut
vel tributum soluat, vel pœnam patienter su-
stineat, si illi imponatur: sic enim adiectio pœ-
næ non auget efficaciam legis, sed minueret,
quod plane est contra intentionem talium le-
gislatorum; ergo addendo pœnam, non tollunt
præceptum, sed confirmant, & urgent illud;
ergo semper lex per se obligat, licet illi adda-
tur pœna & re vera hoc est maximè consen-
taneum finalis legis, & ut sic dicam, quasi cō-
naturale illi, ut in puncto sequenti magis ex-
plicabo.

Superest ergo explicanda tertia pars asser-
tionis, nimirum, quando ex verbis, & forma
legis constituitur, mentem legis latoris esse, non
absolute imperare tributum, sed solum sub con-
ditione, nisi quis malit fieri pœnæ obnoxius, seu
(quod perinde est) sub disiunctione, vel solu-
endi tributum, vel pœnam ob non solutionem, si
de illa feratur iudicium, sustinere: tunc leges
non obligare in conscientia determinate ad so-
lutionem tributi, sed solum per modum pœnæ,
seu simul cum illa, quādo exigatur, in qua par-
te duæ includuntur. Vna est posse tributum sic
tantum imponi, & hoc est per se notum: nam
pendet ex voluntate Principis, & non continet
iniustitiam, nec rigorem, sed potius lenitatem,
nam in eo videtur Princeps, potius ex parte
cedere iuri suo, quam in aliquo excedere. Ac
denique non magis repugnat hic modus legis
in hac materia, quam in alijs: nulla enim ratio
discriminis afferri potest, ut de alijs argumen-
tati sumus. Altera pars est, quod posita tali lege,
illa non obligat in conscientia statim, seu de-
terminatè ad solutionem tributi. Et hæc etiam
est euidentis eisdem fere rationibus, tūquā ob-
ligatio hæc pendet ex voluntate Principis, ip-
se autem Princeps satis per talia verba declarat,
nolle se obligare absolute, sed tantum sub præ-
dicta conditione, seu disiunctione: tum etiam

A quia non est maior ratio de hac materia, quam
de alijs: in alijs verò lex illa non obligat in
conscientia, nisi modo dicto, ut supra ostensum
est; ergo, neque in ista.

Statim verò insurgit dubitatio supra etiam
de lege pœnali generatim tractata, an leges tri-
butorum adijciantes pœnam, ut regulariter fe-
runtur, intelligendæ sint iuxta hanc vltimam
partem, vel iuxta secundam. Sed de hoc pun-
cto dicemus plura paulo post in cap. 15. Nunc
breuiter censeo, leges has pœnales imponentes
tributa sub pœna, esse mistas, ac subinde per se
obligare in conscientia ad solutionem tributi.
Ratio est, quia verba legis ordinariè sunt præ-
ceptiua, sicut sunt communiter in alijs legibus
moralibus, quæ ad bonum regimen reipublicæ
ordinantur, ideoque obligant in conscientia,
non obstante adiectione pœnæ. Secundò, quia
B intentio talis esse præsumitur, nisi aliud certo
constet morali certitudine, quia (ut dicebam)
per pœnam volunt Principes augere efficaciam
legis, non minuire. Et quia per se primo inten-
dunt in effectu consequi tributum sibi, &
communi bono reipublicæ necessarium. Vn-
de est tertia ratio, quia materia talium le-
gum maximè postulat huiusmodi obligatio-
nem, quia est materia iustitiæ, & in re gra-
uissima, ac pertinente ad commune bonum:
imo necessaria moraliter ad reipublicæ con-
seruationem, & gubernationem; ergo illi ma-
teriæ quasi debetur, & connaturale est præce-
ptum per se, & absolute obligans, non tantum
sub conditionali pacto sustinendi pœnam,
quod est valde per accidens, & de se suffi-
ciens ad grauissimum tributorum finem. Ideo-
C que censeo, non esse regulandas has leges per
illas, quæ sub pœna prohibent venari, aut li-
gna cedere, aut aliquid è regno ex trahere:
nam hæc prohibitiones, & similes sunt mul-
to minoris momenti, ordinariè loquendo,
& extra causas grauis necessitatis regni, &
ideo ad illas sufficit illa coactio, vel com-
pensatio quasi contingens per pœnam. Tri-
butorum autem impositio, & solutio est per
legem intentata tamquam per se debita, & ne-
cessaria reipublicæ, ac Principi, & ideo
ex se postulat proprium, ac directum præ-
ceptum, per se & absolute obligans, etiam
si pœnæ accumulentur. Quapropter non ex-
istimo sufficere, quod lex loquatur condi-
tionali modo, si quis non soluerit tale
tributum, tali pœna puniatur, ut illo modo
intelligatur. Nam talis lex supponit necessa-
riò tale tributum esse debitum, & ideo mo-
D raliter nunquam ponitur illa conditionalis,
nisi post impositionem tributi, quæ sit per
absolutum præceptum, vel saltem per taxa-
tionem quantitatis soluendæ, qua facta, na-
turalis lex iustitiæ obligat ad tributum sol-
uendum, etiam ante adiectionem pœnæ; illa
autem obligatio non adimitur propter condi-
tionalem illam adiunctam, ut ex dictis constat.
Illa ergo non sufficit in tali materia ad præ-
sumendum legem esse purè pœnalem, sed oportet,
ut vel clarioribus verbis declaretur, vel
ex alijs circumstantijs, aut certa consuetudine
colligatur.

Ad fundamentū ergo contrariæ sententiæ re-
spondetur, ad summum probare tertiam par-
tem assertionis nostræ, quia vero simpliciter

proce-

13.
Fit satis ar-
gumētū cō-
trariæ sen-
tentie.

12.

procedit contra secundam, & intendit ex adiectione pœnæ inferre ablationem absolutæ obligationis in conscientia, responderetur, negando hanc consequentiam. Quia non est hoc necessarium ad æquitatem iustitiæ, ut ostensum est, quin potius ad providendum sufficienter iustitiæ, & æquitati, quæ debet servari inter Principem & subditos, necessarium est, ut subditi simpliciter & absolute obligentur in conscientia ad iusta tributa soluenda, & ut rebelles distincta pœna puniantur. Alia enim est iustitia vindicativa à commutativa, & prior obligatio ad commutativam pertinet, & transgressio eius constituit novum reatum, seu debitum in ordine ad iustitiam vindicativam. Neque etiam de intentione legislatoris aliud præsumi potest ex vi solius comminationis pœnæ, ut ostensum est, neque vlla inæqualitas, vel nimius rigor resultat in his legibus ex illo solo capite, magis quàm in alijs omnibus, quæ præcipiendo, pœnam transgressoribus minantur; vel quàm in contractibus iustis & æqualibus, quibus nihilominus adjicitur pœna, ultra interesse, ut dictum est.

CAPVT XIII.

De potestate necessaria ut lex tributum imponens iusta sit.

Quoniam obligatio legis ex illius iustitia maximè pendet, & iustitia tributorum multas condiciones requirit, ideò illas explicare necessarium est, quod discurrendo per causas tributorum optimè fiet. Quod ergo ad efficientem spectat, certum est, necessarium esse potestatem ad imponenda tributum in eo, qui huiusmodi legem statuit, alioqui non erit iusta, sed tyrannica. Conclusio est clara, quia ubi deest potestas, actus non potest esse validus, nedum iustus. Item quia superior non potest præcipere, nec inferior teneretur obedire; hæc enim correlativa sunt. Denique quia prima conditio necessaria ad iustitiam legis est potestas ferendi illam, ut supra visum est; ergo eadem requiritur cum proportionem in lege imponente tributum. Imò hic considerandum est, non omnem potestatem, quæ sufficit ad condendam legem in alijs materijs, sufficere ad imponenda tributa: nam leges potest interdum condere Princeps non supremus, aut civitas, vel aliquis magistratus iuxta sui muneris institutionem; tributum autem imponere non potest, nisi supremus Princeps non recognoscens superiorem in suo ordine, ut ex dicendis constabit, & ideò specialiter requiritur hæc conditio in legibus tributorum, præter conditionem omnibus legibus generalem.

Statim verò occurrit inquirendum, quinam habeant in Republica hanc potestatem. Respondeo, quod attinet ad leges civiles, primum omnium esse hanc potestatem in Imperatore, lege prima & secunda, Codice. Nova vectigalia, institui non posse. Vbi in lege secunda additur, Civitates non habere hanc potestatem, & idem habetur in l. Vectigalia, ff. de Publican. & Vectigal. Intelligendum autem est, nunc durare hanc potestatem in Imperatore in tertis imperij, in quibus supremam potestatem retinet, non tamen in alijs Regnis seu provincijs, in quibus iam illam amisit, iuxta dicta in libro præcedenti. Vnde consequenter addendum est secundo, hanc potestatem esse in Regibus, qui in suprema potestate æquiparantur Imperatoribus, ut

suprà dictum est, & ita habetur etiam in legibus horum regnorum, & utrumque dicitur aperte in cap. Super quibusdam, de Verb. significat. licet Hostiens. ibi id neget, & per Reges exponat regem Romanorum, contra vim verborum, & contra Glossam, & sine vlllo fundamento, imò ulterius extendi hoc debet ad Principes, ut habetur in c. Innoventum, de Censib. & sentit Glossa ibi in d.l. Vectigalia, & in c. Si quis Romi petas, 24. q. 3. Intelligi autem debet de his Principibus, qui licet Reges non appellantur, tamen habent supremam iurisdictionem in temporalibus. Et sic est facilis ratio, quia ad ponendum tributum magis attenditur iurisdictione, quàm nomen, vel alia dignitatis conditio. Item quia hi Principes possunt indicere bellum, & administrare Rempublicam independentem ab alio superiori temporali, sed ad hoc sunt necessaria tributa; ergo etiam habet potestatem imponendi tributa. Quarto verò addimus, reliquos omnes, qui recognoscunt superiorem in temporalibus non posse tributa imponere, ut ex eisdem legibus colligitur, & docent Deci. conf. 534. & Rebuffus in Expositione Bullæ Cœnæ, articulo tertio. Et ratio esse videtur, quia potestas agentis debet esse proportionata fini: finis autem tributorum est, commune bonum Reipublicæ, & ideò potestas imperandi illa ei tantum data est, qui supremam curam habet totius Reipublicæ. Item hæc potestas per se primo, & ex natura rei erit in Republica, unde illæ Respublicæ, quæ nunc sunt supremæ, illam potestatem in se retinent, quia inter Reges & Principes computantur; ergo ubi Respublica transtulit suam potestatem in Principem, solum inuenitur hæc potestas in illo Principe, qui supremam Reipublicæ potestatem habet.

Sed quæret aliquis, an Pontifex, vel Concilium, vel alia potestas Ecclesiastica habeat hoc ius. Aliqui enim dicunt; Concilium generale habere hanc potestatem, quia potest eam alij concedere, ut significatur in capite, Super quibusdam, §. Præterea, de Verborum significat. Responderetur tamen, Pontificem, quatenus temporalis Princeps est, posse in suis terris imponere tributa, quia re vera ibi est supremus in temporalibus per directum dominium & potestatem. In alijs verò Regnis, sicut non habet dominium vel temporalem iurisdictionem directè, ita nec potest per se, & directè imponere temporalia tributa, quia hic est actus illius potestatis. Quod à fortiori verum est de quocumque inferiori Prælato Ecclesiastico, vel Concilio etiam generali, cuius potestas ex Pontifice maximè pendet. Nihilominus tamen si ad spirituale finem sit necessarium, ut ad defendendam Ecclesiam ab infidelibus vel hæreticis, potest Summus Pontifex imponere temporalia tributa, quia sub ea ratione habet supremam potestatem etiam in temporalibus. Potest autem directè Summus Pontifex propter eundem finem, vel in subsidium sibi necessarium tributa imponere super Ecclesiæ bona, sicut tractando de Decimis, diximus, posse partem decimarum sibi reservare, quia in illo ordine per se, & directè est supremus Princeps totius Ecclesiæ, & supremus dispensator bonorum eius, & ideò supremam etiam in hoc habet potestatem. Aliqui verò Episcopi hoc non possunt, capit. Prohibemus, de Censib. Concilium autem etiam generale in tantum id poterit, in quantum fuerit à Pontifice

Cap. Super quibusdam. Hostiens.

Glossa. Cap. Si quis Romi petas.

Deci.

3.

Nisi sit opus ad spirituale finem non posse Papam imponere tributa terri non solum temporaliter, sed et nec concilium ulli.

Cap. Prohibemus.

1. Tributum nõ potest imponere, nisi princeps, supremus non recognoscens superiorem in suo ordine.

Cap. Inno-
uamus.
Cap. Super
quibusdam.
4.

Ille tributa
etiam esse ius-
ta, de quibus
non constat, à
quibus sint
imposita.

5.

Castro.
Medin.

6.

Medina.
Medin. fun-
datus in co-
Quibusdam
Sen. affirmas
idem esse de
potestate im-
ponendi noui
tributum ex
immemoriali
consuetudine
licet im-
ponens non sit
supremus
dominus.

concessum vel approbatum. Potest præterea Ec-
clesia declarare, qui Principes temporales pos-
sunt imponere tributa, & prohibere, ne alij im-
ponent, vt fecit Concilium Lateranen. in dicto
capit. *Innouamus*, & ita etiam intelligitur dictum
ca. *Super quibusdam*. Et singulis annis sub grauissi-
ma censura sit similis prohibitio in Bulla Cœne.

Additur verò in dicto capit. *Super quibusdam*,
non solum illa esse iusta tributa, de quibus con-
stat esse imposita à regibus vel Principibus su-
premis, sed etiam illa, de quibus non constat, à
quo imposita sint, dummodo, *Ex consuetudine, de
cuius initio non extat, memoria sint introducta*. Cuius
ratio est, quia vbi nec constat, nec constare potest
de iniusticia, secundum ius præsumitur iusticia: in
huiusmodi autem casu constare non potest, tale
tributum sine legitima potestate esse impositum,
imò cum adeò præualuerit, vt per longissimum
tempus à tota communitate solum sit, præsu-
mitur iuste incepisse. Item quia præscriptio præ-
fertim immemorialis dat ius sufficiens; illa au-
tem consuetudo inducit præscriptionem, & ideo
diximus, requiri bonam fidem, quia in omni
præscriptione necessaria est.

Occurrit autem hic graue dubium, an idem
dicendum sit de potestate imponendi nouum tri-
butum, ex immemoriali consuetudine, etiam si
is, qui illud imponit, non sit supremus in tem-
poralibus. Est enim attentè considerandum, hæc
duo esse valde distincta, imponere tributum, vel
exigere iam impositum, & similiter aliud esse,
habere consuetudinem immemoriam exigendi
aliquod tributum, quod ex eadem consuetu-
dine supponitur iam impositum; aliud verò ha-
bere consuetudinem immemoriam imponendi
noua tributa, & consequenter illa postea exi-
gendi. Hæc enim potestas sine dubio est multo
maior, vt bene notarunt Castro dicto lib. 1. c. 10.
& Medina dicto c. 13. §. *Sed forte*, tum quia est po-
testas legislatiua, & dominatiua, & extenditur ad
plures actus, & ad nouas impositiones facien-
das; alia verò est quoddam particulare ius obti-
nendi, seu lucrandi pensionem, quæ supponitur
iam imposita. Vnde etiam certum mihi est, ex
hac posteriori consuetudine non bene inferri
priorem. Multi enim Principes inferiores, imò &
priuatæ personæ habent ex consuetudine ius exi-
gendi aliqua tributa antiqua, vel à rege imposi-
ta, vel de quorum initio, aut auctore non con-
stat, qui non habent potestatem vel consuetudi-
nem imponendi noua tributa. Ideoque licet ra-
tio facta probet antiquum tributum, de cuius ini-
tio non est memoria, reputari iustum, & legitima
potestate introductum, & ideo exigi iuste posse à
quocunque habente titulum vel consuetudinem
legitimam obtinendi talem pensionem, adhuc
superest quaestio, an noua impositio tributi fieri
iuste possit à non supremo Principe, allegatè cō-
suetudinem immemoriam imponendi tributa.

In qua dubitatione Medina dicto C. de Restit.
c. 13. §. *Vt igitur*, affirmat tale tributum iustum
esse. Fundatur præcipuè in dicto cap. *Super qui-
busdam*, quod longè aliter intelligit, quàm à nobis
declaratum sit. Ex illo enim capite colligit au-
thoritatem imponendi tributa esse in Imperato-
re, Rege, Papa, Concilio, & in antiqua consuetu-
dine. Et ita sentit, Pontificem in eo textu princi-
paliter loqui de nouis tributis, qui imponuntur
ex vi potestatis præscriptæ per consuetudinem
sine alio titulo, licet paulò inferius. §. *De veteri-
bus*, fateatur, etiam esse licitum, exigere tributa

antiqua in sola immemoriali consuetudine fun-
data, quia tunc pro recipientibus iuste præsumi-
tur, & in §. *Sed forte*, obiciendo contra hoc di-
ctum cap. *Super quibusdam*, respondet, non esse cō-
trarium, sed potius approbando illa noua tribu-
ta, innuere (ait) etiam hæc antiqua iuste recipi posse. Po-
test pro hac sententia citari Panorm. in dicto ca.
Innouamus, n. 6. quatenus dicit, potestatem hanc
imponendi tributa, posse præscriptione acquiri,
& iura Principis posse consuetudine obtineri, de
cuius initio non extet memoria, iuxta doctri-
nam Barthol. in l. *Infamem*, ff. de Publi. iud. &
Innoc. in cap. *Ego P.* de Fide instrum. Expressius
id docet Panormit. in dicto cap. *Super quibusdam*,
n. 1. & 2. Ex quo videtur Medina sumpsisse illius
textus interpretationem. Eandem sententiam tenet
D. Antonin. in 2. p. tit. 1. c. 13. §. 8. in fin. vbi
in speciali loquitur de quibusdam impositioni-
bus particularibus, quas aliquæ ciuitates facere
solent pro suis tantum membris, vt ad commu-
nes necessitates cōtribuant; *Quia licet hoc*, inquit,
*ordinariè non possint facere sine licentia Principis, secu-
erit, si ita facere consueuerint ante hominum memoriā.*

Ratione potest hæc sententia suaderi, primò,
quia eadem ratio esse videtur quoad præscriptio-
nem de iure petenti tributum antiquum, & de
potestate imponendi nouum, quantum spectat ad
possibilitatem acquirendi illud per consuetudi-
nem: nam vtrumque est proprium Principis; er-
go si vnum comparatur præscriptione, cur non
aliud? Nam quod differant secundum magis &
minus, parum refert, cum hæc differentia acci-
dentalis sit, & in multis alijs reperiatur, quæ cō-
tra Principem præscribi possunt. Vt sunt iurisdic-
tio, quæ per consuetudinem acquiritur, etiam si
propria regis sit, & potestas legitimandi spurios,
restituendi famam infamibus, creandi tabellio-
nes, & similia, quæ Innocen. supra notat, præscri-
buntur contra Principem, cū non videantur mi-
nora, quàm potestas imponendi tributum. Vnde
confirmatur, quia præscriptio temporis imme-
morialis equiparatur priuilegio concessio à Prin-
cipe ex certa scientia, teste Bald. sub titulo. *Quæ
sunt regalia in vsib. Feudor.* sed per priuilegium
Principis potest inferior imponere tributum, vt
ex allegatis iuribus colligitur, quæ dicunt, nemi-
nem posse imponere tributum, nisi Principem,
vel qui ab eo habuerit facultatem; ergo eadē po-
testas poterit per immemoriam præscriptionem
acquiri. Probatur consequentia simul cum Ma-
iori, quia per talem consuetudinem præsumitur,
illam fuisse ortam ex aliquo simili priuilegio; &
ita vel ipsa consuetudo confert potestatem, vel
saltem probat sufficienter, illam quatenus est ra-
tio sufficiens ad præsumendam iustam originem
eius. Vnde Glossa etiam in dicto c. *Super quibusdam*,
verb. *Non extat*, dixit, consuetudinem, cuius non
extat memoria, ius, siue priuilegium inducere.

Contrariam nihilominus sententiam tenet
Castro lib. 1. de lege penal. cap. 10. dicitque anti-
quam consuetudinem, de cuius initio non extet
memoria, valere ad exigendum tributa, quæ ab
illo tempore antiquo sunt introducta, non verò
ad noua imponenda; Probat primò, quia dictum
c. *Super quibusdam*, loquitur de antiquis tributis,
non de nouis per antiquam consuetudinem im-
positis. In quo fundamento duo consideranda &
distinguenda mihi videntur. Vnum est intelligē-
tia illius textus, aliud est illatio, quæ ex illo fit. In
primo hæc posterior interpretatio verior videretur:
nam in textu non dicitur, cōsuetudinem suf-

Panormit.

Barth.
Innocen.

Anton.

7.

8.
Sententia
negatiua.
Castro.

ficere

ficere ad imponendum tributum, nec ad potestatem imponendi tributum, sed dicitur illa tributa esse interdicta, quae non apparet Imperatorum, vel Regum, vel Lateranensis Concilii largitione concessa, vel antiqua consuetudine, cuius non exstet memoria introducta. Loquitur ergo aperte Pontifex in his ultimis verbis de tributis introductis per antiquam consuetudinem, & de illis solis. Vnde non video, cur dixerit Medina hoc inuui in illo textu, & non potius, hoc solum expresse affirmari, & quidquid aliud inde affirmetur, esse per illationem, non quia in textu contineatur. Nec etiam video, cur dixerit idem auctor cum Panormit. numerari in eo textu quatuor habentes auctoritatem ad imponenda tributa, scilicet Imperatorem, Regem, Concilium (utique cum Pontifice) & consuetudinem: nam ibi non dicitur, consuetudinem dare auctoritatem ad imponendum tributum, sed dare auctoritatem tributo, quod hodie impositum inuenitur, quod sine dubio longe diuersum est, ut recte dixit Castro, Medina etiam non negat, hæc duo esse diuersa; male autem conatur literam illius textus ad verumque accommodare, & magis in eo fallitur, quod textum principaliter accommodat ad eam partem, quæ in litera eius non continetur.

Alterum verò, quod ex hac vera interpretatione colligit Castro, non videtur mihi ex illo textu probari positivè, sed ad summum negativè, quia licet ibi non affirmetur, consuetudinem immemoriam posse dare potestatem imponendi tributa, non tamen negatur; ergo inde non potest colligi testimonium positivum contra priorem sententiam, sed solum negativum, hoc modo, nemo habet potestatem imponendi tributa, nisi qui in illo textu numerantur, sed ibi non datur hæc potestas consuetudini; ergo. Et simile videtur esse aliud argumentum, quod Castro sumit ex dicto cap. Innoamur, quamvis ipse dicat, quod in eo. *Auctoritas imponendi nova tributa aperte negatur antiqua consuetudini, quia expresse ibi dicitur, solum Regibus & Principibus esse concessam.* Vnde ex illa exclusiva, solum, videtur colligere, negari hoc consuetudini. Sed in rigore non est solida illatio, tum quia dictio exclusiva non excludit ea, quæ sunt paria, sicut ibi non excluditur Concilium: tum etiam quia dictio exclusiva non excludit concomitantia, huiusmodi autem dici potest consuetudo, quia illa in tantum habet vim, in quantum præsumitur in auctoritate Principis fundata. Vnde addo, in illò textu non haberi verba, nec modum loquendi, quem Castro intendit, sed verba eius sunt. *Nec quisquam alicui novae pedagiorum exactiones sine auctoritate & consensu Regum aut Principum statuere presumat.* Qui autem imponit nova pedagigia ex vi consuetudinis, non præsumit illa imponere sine auctoritate Regum vel Principum: sed allegat & præsumit talem consuetudinem in auctoritate Regum esse fundatam; ergo non potest dici aperte excludi in illo textu, ergo ad summum dici poterit, ibi non probari talem consuetudinem sufficere. Quod argumentum negativum ex utroque textu leve est, & utrumque retorqueri potest. Primum quidem, argumentando à paritate rationis, & negando talem consuetudinem omnino omitti, quia in altera includitur, vel in potestate Regum, vel in concessione Concilii. Aliud verò, quia actus proprius Principis si sit ab inferiori, ex immemoriam consuetudine, censetur fieri auctoritate Principis, sed illo textu approbatur tribu-

rum novum positum auctoritate Principis, ergo & positum ex immemoriam consuetudine, quia hæc includit auctoritatem Principis.

Alio ergo modo possumus illa iura in fauorem huius sententiæ inducere, etiam quatenus auctoritatem tantum negativam continet. Quia nulla potestas per consuetudinem seu præscriptionem acquiri, nisi virtute alicuius legis civilis, aut canonice, sed nulla talis lex est, quæ det auctoritatem præscribendi hanc potestatem imponendi tributa; ergo non potest præscriptione acquiri, & consequenter nullus Princeps recognoscens superiorem potestatem iuste tali potestate uti, præ textu consuetudinis etiam immemorialis. Maior constat, quia præscriptio non est iure naturali introducta, imò quodammodo videtur ab illa discordare, vel saltem omnino illi addi: nec etiam constat esse de iure gentium, quia omnes gentes illa utuntur, neque eodem modo; oportet ergo ut fundetur in iure humano, civili vel canonico, quia sine auctoritate iuris non esset præscriptio, sed iniqua usurpatio rei alienæ. Probat ergo minor, quia nulla inuenitur civilis lex, quæ talem præscriptionem approbet, neque etiam canonica, quia maxime illa duo capita supra tractata; ostensum autem est, in illis nihil de hac consuetudine caueri, & alioqui generaliter damnari omnia tributa non concessa à Regibus, Principibus, vel Pontifice, seu Concilio, & in textu originali Concilii Lateranensis sub Alexand. III. p. 1. cap. 22. additur; *Ut nemo audeat, tales exactiones statuere, aut statutas de novo tenere.* Item ibi videtur postulari ad iustitiam tributorum, ut constet auctoritate supremi Principis esse imposita, si sint nova, vel quod ex consuetudine immemoriam præsumatur, si sint antiqua: de præsumptione autem vel præscriptione pro potestate imponendi illa nullum ibi est verbum. Nec etiam valet aliquid argumentum, quod à simili sumebatur, tum quia hæc translatio vel usurpatio alieni iuris per consuetudinem odiosa est, & ideo non debet extendi, sed restringi, tum etiam quia non est æqualis ratio cum ostensum sit, hanc potestatem esse maiorem, tum denique, quia præscriptio talis potestatis multò magis potest cedere in perniciem reipublicæ, & ideo multò minus potest præsumi, à Principibus approbari; ergo ubi non est expressa lex non licet per solam coniecturam vel æquiparationem illam colligere.

Et confirmatur hæc ratio ex alio principio iurisperitorum: nam ea, quæ ita conveniunt supremæ potestati, ut ad propriam illius rationem pertineant, non possunt à subditis consuetudine præscribi; sed talis est potestas imponendi tributa; ergo. Maior habetur ex communi sententia Iuristarum Bald. in l. Comperit, C. de Præscript. triginta, & c. Panormit. cap. Cum nobis, & cap. Ad audientiam, de Præscript. & aliorum, quod refert; & sequitur Couarr. in Regul. Possessor. num. 8. & 9. & in Practic. cap. 4. num. 1. & Velaſc. de Iur. Emphyteut. q. 8. num. 29. & sequent. Cuius ratio à priori est, quia nullum ius humanum fauet tali præscriptioni; imò illi resistit, ut in iure civili constat ex dicta l. Comperit, & in iure Hispaniæ l. 1. tit. 15. lib. 4. novæ recopilat. & idem sumitur ex l. 5. tit. 29. p. 3. Resistit etiam ius Lusitanæ lib. 2. Ordin. tit. 26. in princ. & l. 15. Congruentia verò est, quia præsumi non potest, Principem consentire in huiusmodi præscriptione, imò nec iure posse, quia esset valde pernicioſa reipublicæ, & ipsimet Principi, quia ex parte

10.

Conc. Later
Alexan. III.

11.

Bald.
Panorm.

Velaſc.

L. Comperia

Ord. lib. 2.

Cap. Inno-

L. Vestigal.

Glossa.

12.

C. Tributum

August.

Panormit.

C. Cū nobis

13.

privaretur regia potestate. Minor item propositio in argumento sumpta colligi potest ex dictis cap. *Inno-* namus, & *super quibusdam*, quatenus docent, ius imponendi tributa, esse reſervatum Regi, & Imperatori, ac ſimilibus Principibus ſupremis, & eodem modo ſumitur ex l. *Vestigal*, ff. de publi. & vectig. & l. 1. C. Nou. vect. & ex l. 9. tit. 7. p. 5. vbi Gloſſa 2. notat, eſſe hoc ex reſervatis Principi.

Sed fortè dicit aliquis, aliud eſſe, quod actus ſit reſervatus Principi, aliud verò quod ſit quaſi de intrinſeca ratione ſupremæ poteſtatis eius, vel ſignum quaſi proprium, & quaſi poteſtatiuū ſupremæ excellentiæ illius. De actibus ergo huius ſecundi ordinis eſt vera prima propoſitio; non verò de actibus prioris ordinis, vt probant adducta pro contraria opinione: imponere autem tributum, tantum probatur eſſe Principi reſervatum priori modo. Neque aliud colligitur ex iuribus citatis, & ideò nō procedit ratio, quia multa ſimilia reſervata Principi poſſunt contra illum præſcribi, vt ſuprà inductione oſtenſum eſt.

Sed contra hoc oſtendo: eſſe proprium Principis poſteriori, & ſtricto modo. Et primum expendo verba Pontificis in cap. *Tributum*. 23. quæ. 8. ibi. *Quod conſtitutum eſt pro pace & aſſequitate, qua nos tueri debent & deſenſare, Imperatoribus perſolvendum eſt.* Quibus verbis ſignificatur titulum, ob quem tributa debentur fundari in ea obligatio- ne, qua rex teneretur, regnum ſuum in pace deſendere, ſed hæc obligatio requirit ſupremam poteſtatem, & in illa fundatur; ergo tributum intrinſecè reſpicit illam poteſtatem, & inter alia habet, vt ſit veluti ſignum exhibendum in ſignū ſupremi domini. Hoc etiam confirmat quod D. Auguſt. ait lib. 22. contra Fauſt. cap. 74. *Ad hoc tributa præſtantur, vt propter bella neceſſario militi ſtipendia præbeantur.* Nam licet non ſit hæc adæquata cauſa imponendi tributa, eſt vna ex præcipuis, & oſtendit, quod ſicut poteſtas indicendi bellum eſt propria ſupremi Principis, nec poteſt acquiri per præſcriptionem ab inferiore Principe habente ſuperiorem, ita etiam poteſtas imponendi tributum. Præterea ex citatis legibus ſumitur magnum argumentum, quia expreſſè definiunt, neminem poſſe præſcriptione eximi à tributis ſoluendis, vt patet ex citata l. *Comperit*, & alijs horum regnorum. Et ex à Panormitan. in dicto cap. *Cum nobis*, num. 11. vbi reddit rationem, quia tributum debetur in ſignum ſubiectionis ſed multo plus eſt præſcribere poteſtatem imponendi tributa, quam præſcribere exemptionem à tributis, quia maius etiam ſignum ſupremæ poteſtatis eſt, tributa imperare, quam exigere, ergo.

Et declaratur hoc amplius, quia Rex habet poteſtatem imponendi tributa in toto ſuo regno, etiam in terris ſubiectionis alicui inferiori Principi ipſi ſubiectionis, quando ergo ille inferior Princeps acquirit per conſuetudinem poteſtatem imponendi tributa in ſuis terris, vel rex illam amittit, vel vterque retinet illam. Primum eſt intrinſecè contra dignitatem Regiam, eam enim magna ex parte conuellit, quod per præſcriptionem fieri non poteſt, vt oſtenſum eſt. Eſt etiam contra naturalem obligationem, qua vaſſalli tenentur recognoscere Regem vt ſupremum dominum. Secundum autem eſt etiam contra iuſtitiam reſpectu populorum, ita enim ſuprà modum grauaretur. Vtrumque ſic explico, quia populi ex naturali iuſtitia per ſe primò tenentur tributa pèdere Regi, tum quia ille eſt ſupremus dominus, tum

quia illius poteſtas cenſetur eſſe immediatè à populo, & ideò etiam populi ſubditi inferiori Principi ſubdito Regi, quatenus ſunt pars quædā regni, tenentur per ſe contribuere ad ſuſtentationem Regis, & ſtatus, ac dignitatis, omniumq; numerum, & onerum eius, quod faciunt populi tributa ſoluendo. Ergo contra iuſtitiam eſſet, quòd etiam inferior, & quaſi proximus Princeps, poſſet ſua auctoritate imponere eidem populo noua tributa, & quod populus obligari poſſet à duobus Principibus, & præſertim ab illo, cum quo à principio non contraxit, neque ei poteſtatem contulit. Iſti enim inferiores Principes non à populo, ſed à regibus vel Imperatore, ſuum ſtatum ac dignitatem acceperunt, & ideò non à populo, ſed à Rege, vel iuxta regis præſcriptum poſſunt certos redditus à Vaſallis accipere. Atque hæc videtur eſſe ratio propria, cur hic actus imperandi tributa eſt proprius ſupremi Principis, quæ conſequenter optimè videtur oſtendere, eſſe hoc tam intrinſecum illi ſupremæ poteſtati, vt contraria conſuetudo illam deſtruat, & iuſtitiam multum repugnet, ideoque non ſit admittenda contra Principem, neque ſufficiat ad iuſtificanda noua tributa, ſine certa facultate à Regibus conceſſa.

Hæc ergo ſententia mihi videtur verior & ſecurior, quia eſt magis conſentanea iuri & rationi, & quia impoſitio tributorum eſt grauiffima, & multa conſideratione indiget, vt iuſtè fiat, & ideò non eſt facilè committenda voluntati eorū, qui in temporalibus habent ſuperiorem, nec conſuetudo aliud inducens honeſta cenſenda eſt. Neque præſumendum eſt, quod bona fide ſit introducta, vel per ſcientiam & patientiam Regū. Oportet tamen aduertere, aliud eſſe, quod Princeps aliquis inferior præſcribat poteſtatem imponendi tributa retenta ſubiectione ad ſuperiorem, & ſine licentia eius: aliud verò eſſe, quod Princeps, qui prius recognouerat ſuperiorem per conſuetudinem & præſcriptionem eximatur à tali ſubiectione, & fiat ſupremus, & ſic acquirat poteſtatem imponendi tributa. Hactenus ergo de priori modo loquuti ſumus, & ita dicimus fieri non poſſe, tum propter iura citata, tum propter repugnantiam, quam inuoluit contra iuſtitiam æquitatem, & debitum ordinem, qui ſeruandus eſt, ſtante ſubiectione.

At verò ſi in poſteriori modo ſupponamus, illam poteſtatem ſupremam, & exemptionem poſſe præſcriptione acquiri, vt Iuriſtæ communiter docent cum Bart. in l. *Infamem*, ff. de publi. iud. in fine, & in l. *Hoſtes*, ff. de Capti. & alijs quos reſert, & ſequitur Couar. in dicta Reg. *Poſſeſſor*, 2. p. §. 2. n. 8. §. Ex his vero, & in Regul. *Peccatum*, §. 9. n. 9. Hac (inquam) ſententia ſuppoſita conſequenter erit, vt talis Princeps acquirat etiam poteſtatem imponendi noua tributa, quia iam non eſt ſubditus, ſed ſupremus, & ita ad illum pertinet regula textus in dicto cap. *Inno-* namus, & dicto c. *Super quibusdam*, Panor. verò in cap. *Cum non liceat*, de Præſcrip. n. 16. ſentit, non poſſe ſupremam regni poteſtatem illo modo acquiri, quia non poteſt inferior eximi à poteſtate ſuperioris, conſuetudine ſola etiam longiſſima. Sed hæc quaſtio nunc ad nos non pertinet; tantū enim ex hypotheſi loquimur, quæ ſine dubio vera eſt, quidquid ſit de veritate ſuppoſitionis, quamuis etiam illa ſatis probabilis ſit, & fortasſe etiam praxi comprobata ſit. Nam multa regna cenſentur hanc poteſtatem vſu ipſo & præſcriptione acquiſiſſe, præcedente aliqua probabili occaſione & titulo.

14.
Auctor ſententia.

15.

Iuriſta cum
Bartholo.
Panormis.
Couar.

Cap. Inno-
namus.
Cap. Super
quibusdam.
C. Cum non
liceat.

Ad

16.
Non esse pa-
rem rationē
de consuetu-
dine imponen-
di tributum,
& exigendi

Ad rationes ergo contrariarū sententiā nego esse parē rationem de consuetudine imponendi tributum, vel exigendi, tum quia prior consuetudo nullibi in iure censetur sufficiens ad acquirendam potestatem imponendi tributum; posterior verò inuenitur approbata, ut sufficiens ad iustitiam tributū. Quia prior potestas multo maior est, magisque perniciosa reipublicā, si indebitē vsurpetur, tum etiam quia per illam consuetudinem derogatur supremā potestati Regiā, per posteriorem autem minimē, imò fundatur in præsumptione contra subditos soluentes tributum antiquum, etiam si non constet quā potestate vel causā impositum sit. Vnde ex hac parte consuetudo illa, & præscriptio fauet Principibus. Quod si sit sermo de consuetudine accipiendi tributum, per quam solet præscribi contra Regem (quod maximē intendunt Iuristæ ibi allegati) sic etiam neganda est consequentia, quia utilitas tributū potest faciliē à Rege donari alijs, & ita nihil est, quod vetet præscriptionem in illam. Quia per illam non derogatur dignitati & potestati Regiā, sed tantum cuidam temporali utilitati, quod secus est in consuetudine imponendi tributa, ut ostensum est. Et ita etiam responsum est ad alia exempla, quæ ibi afferuntur: nam licet sint de actibus reseruatis principi, non tamen sunt propriā signa excellentiæ eius, vel actus, qui veluti intrinsicē includant dependentiam à suprema potestate, ut est tributorum impositio.

17.

Ad confirmationem respondeo, posse quidem Principem committere inferiori, ut nomine & auctoritate sua tributum imponat in particulari casu, & examinata causā, ratione, & modo, ut in eisdem iuribus significatur: non tamen posse iustē concedere inferiori generale priuilegium imponendi tributum independentē à sua approbatione, & redundans in solam utilitatem ipsius inferioris; esset enim tale priuilegium valde perniciosum reipublicā, ac communi bono, & valde repugnans supremā potestati eiusdem Principis & iustitiæ æquitati, ut ostensum est. Ideoque ex vi consuetudinis quantumcumque longæuæ, nunquam præsumitur esse fundatam in aliquo priuilegio vel iusto titulo. Et hæc est ratio sufficiens, ut per eam non possit talis potestas comparari.

CAPVT XV.

De ratione & causā finali ad iustitiam tributū necessaria.

1.
C. Peruenit.

Secunda conditio ad iustitiam tributū necessaria est causā finalis, seu ratio. Ita sumitur ex cap. Peruenit, de Censib. ubi etiam significatur, necesse esse, causā esse notā, quia *census ignorantia* (ut ibi dicitur) id est, cuius causā iusta ignoratur (ut ibidem exponit Glossa) *nullo iure diuino vel humano probatur*. Et ideò, inquit Pontifex, *Oportet, ut census omnis, ad quid, & quomodo persolui debeat, præsiciatur*. Quod intelligendum est de censibus nouiter impositis vel imponendis, ut ibi sentit Glossa, ut notat Medin. supra q. 14. Nam de antiquis præsumitur causā, licet non sciatur, ut dicemus. Imo etiam in tributis nouis (ut infra dicam) non est necessarium, ut causā sit notā omnibus, & singulis de populo; oportet tamen ut sit notā Principi, & consiliarijs eius, vel procuratoribus regni, aut alijs ad quos pertinet, iustitiam tributū examinare. Quia nisi Principi con-

Glossa.
Medina.

stet iustam interuenire causā, vel probabilibus rationibus, vel fide digna, auctoritate & iudicio suorum consiliariorum, non poterit iustē imponere vel exigere tributum, quia temerē agendo non habet ius exigendi. Et ideò nec retinere potest, quod sic exegit, nisi postea examinata causā inuenerit iustum fuisse tributum in re, licet temerē fuerit impositum.

Ut autem causā sit iusta, dicunt Doctores omnes, necessarium esse, ut tributum imponatur propter commune bonum, non propter priuatum ipsius Principis. Sed in hoc oportet duo distinguere, vnum est id, quod debetur Principi ratione sui muneris & laboris, quod dici potest pertinere ad utilitatem eius: nam datur ad sustentationem, & quasi stipendium. Aliud est, quod necessarium est ad subueniendum reipublicā in occasionibus necessarijs occurrentibus. Si ergo de utilitate Principis priori modo spectata sit sermo, iustē imponuntur tributa propter vsum & utilitatem Principis. In hoc enim sensu dixit Paulus ad Roman. 13. *Idē enim tributa præsatis*, & subdit, *Minister enim Dei est*. Quasi diceret, soluitis stipendium Principibus, quia ministri Dei sunt, *in hoc ipsum seruientes*, ac subinde propter eorum ministerium. In hac autem utilitate seruanda est æqualitas, ut scilicet, detur Principi quantum necesse est, & quantum decet iuxta statum & labores eius, non verò sine mensura iuxta concupiscentiam eius. Addi verò potest, hanc utilitatem Principis non esse omnino priuatam, sed communem, quia ipse est persona publica, & sustentare illum, & statum illius bonum commune est. Præter hunc autem finem, imponuntur sæpē aliqua tributa propter insurgentes occasiones & causas, & de his verum est, causam esse debere non commodum Principis, neque alicuius personæ priuatæ, sed communitatis bonum.

Duplex ergo immediata causā in tributis spectanda est, vna pertinet ad personam Principis, ut talis est; alia spectans ad lumpsum communes. Et hæc potest esse multiplex. Vna, & valde communis est, bellum, & ideò dixit Augustin. 22. contra Faust. cap. 74. tributa solui ut habeat rex, vnde militibus stipendia soluat. Alia causā esse solet resectio pontium, & viarum, atque earum custodiæ, & aliæ similes, quæ in totius communitatis commodum cedunt. Sic igitur explicata causā tributū, non potest esse iusta, nisi ad commune bonum pertineat: nam cum onus tributū commune sit, etiam finis seu fructus eius debet esse communis, alioqui non seruaretur æqualitas. Hoc autem præcipuē locum habet in tributis, quæ per se ut tributa imponuntur. Nam imponi etiam possunt in pœnam alicuius delicti, vel in recompensationem alicuius nocimenti illati, ut supra dictum est. Tunc ergo non oportet, ut ad communem utilitatem ipecialiter ordinentur. Nam si ponantur in pœnam, poterunt licet aliæ pœnæ applicari hîco, vel pauperibus, vel alijs pijs, aut etiam publicis operibus, aut ministris iustitiæ arbitrio Regis imponentis. Si verò sint ad damna recompensanda, in eorum commodum redundare debent, qui damnum passi sunt, ut per se constat.

Atque hinc sequitur quantitatem tributū non posse iustē excedere conditionem seu indigentiam causæ. Quia sicut causā iusta est necessaria, ita etiam proportio tributū ad causā eius necessaria est ad æqualitatem iustitiæ commutatiuæ, quæ est rei ad rem, quia tantum tributum

2.

Roman. 13.

3.

August.

4.

Cap. Quia
plerique.
Caietan.

D. Thom.

Greg. Lop.

5.

iuste potest imponi, quantum ad finem eius est necessarium, & sufficiens: nam si plus imponatur, iam in eo non habet causam, & excedit æqualitatem iustitiæ, vt in simili dicitur in c. Quia plerique, de Immunit. Ecclesiastica. Atque ita sub hac conditione includitur alia, quam Caiet. ponit in Sum. verb. *Vedigalia*, quam vocat vsum, id est, quod tributum expendatur in illum vsum, propter quem est impositum, & sumitur ex Diuo Thoma lib. 2. de Regim. Prin. cap. 12. Nam vt iuste exigatur tributum, & ex debito solvatur, tanquam necessarium requirit, vt id fiat, propter quod imponitur, eumque imitatus est Gregor. Lop. in l. 2. tit. 1. part. 2. n. 9.

Circa hanc verò conditionem est considerandum, si loquamur de tributis, quæ penduntur ipsi Regi ad suos sumptus, & propter suos labores, & vigilias: talium tributorum iustitiam non pendere ex vso: nam siue malè, siue benè, Rex postea expendat tales redditus, non erit iniustus accipiendo tributa, quia verè est dominus illorum, & de illis potest liberè dispensare, sine iniustitia, dummodo suo muneri satisfaciatur, gubernando & defendendo rempublicam, sicut tenetur. Alioqui si in hoc deficiat, iniuste accipiet, & retinebit hæc tributa, quæ propter officium dantur, & sunt tanquam merces operis, quam iniuste accipit, qui non laborat. Si verò loquamur de tributis impositis ad opera communia reipublicæ, de his clarum est, debere expendi in talia opera, alias committi fraudem & iniustitiam, quæ potius est in acceptione & retentione illius, quàm in impositione. Nam hæc potuit esse iusta, si re vera causa suberat; postea verò acceptio vel retentio fit iniusta ex defectu debiti vsum. Necessarium ergo est, vt tributum expendatur in opus, propter quod impositum est, nam illius tributi non fit propriè Rex dominus, sed dispensator. Vnde ad summum poterit interdum, quando vera necessitas occurrerit, commutare illud in aliud opus, pertinens etiam ad communem regni, vel populi vtilitatem. Nam quoad hoc habet supremam potestatem & administrationem.

6.
Tributum
pendere à
causa in fieri,
& conseruari.
Cap. Si cessante.

C. Post translationem.

Ex quo vterius infertur, tributum pendere (vt sic dicam) à causa in fieri & conseruari. Nam sic causa est necessaria ad iustitiam tituli, non potest plus durare tributum, quàm causa. Quia cessante causa (vtique necessaria, & in suo genere ad æquata) cessat effectus, cap. *Cum cessante*, de Appellat. Quod ita ferè explicat Glossa, citans varia iura in capite *Post translationem*, de Renunciat. verb. *Cessante*, & notant Doctores in l. *Cum Pater*, §. *Dulcissimi*, ff. de Leg. 2. Sed in præsentia, causa est necessaria ad iustitiam tributi, vt dictum est; ergo illa cessante, cessat iustitia, & consequenter debet cessare tributum. Et confirmatur, quia si cessante causa tributum exigatur, iam plus exigitur, quàm sit necessarium; ergo in eo non seruatur æquitas, nec iustitia, quia, vt diximus, proportio inter quantitatem tributi, & exigentiam causæ est necessaria ad iustitiam tributi; ergo si causa sit perpetua, tributum poterit esse perpetuum, si autem sit causa temporalis, tributum debet etiam esse temporale, ita vt illa cessante, hoc etiam cesset.

Hoc autem intelligendum est cum limitatione seu declaratione, vt intelligatur formaliter de causa, potius quàm materialiter. Nam licet cessauerit determinata causa, pro qua positum fuit tributum, si alia æquiualens loco illius sub-

stituitur, poterit non cessare tributum, quia tunc non cessat simpliciter causa, sed talis causa, quæ non est simpliciter necessaria, & est in potestate Principis, vt dixi, illam mutationem facere, sicut posset nouum tributum imponere, noua insurgente causa. Item oportet aduertere, interdum causam tributi consistere in vno actu, sed effectu, quo absoluto omnino cessat causa, vt ædificatio tali ponte, finitio tali bello, & similibus, & in huiusmodi causa maximè procedit doctrina data, quod cessante illa, cesset iustitia tributi. Sæpius verò causa tributi est permanentior, & occasio eius cessat pro aliquo tempore, semper tamen manet occasio vel periculum eius. Vt v. g. causa imponendi pedagium fuit securitas itineris, & commoditas, quam Rex procurare tenetur. In his ergo & similibus causis, licet pro aliquo tempore cesset actualis necessitas expensarum in tali opere, nihilominus cessat tributum, nec iustitia est, tum quia illud est accidentarium, & in re morali non potest esse tanta dependentia, alias quotidie fieret mutatio iuxta occurrentes occasiones, quod sine dubio non expedit. Tum præcipuè, quia illa causa de se est permanens, & Princeps semper tenetur esse paratus, & habere curam securitatis viarum, aut maris, quæ obligatio est digna stipendio. Tum denique quia sicut cessat interdum necessitas expensarum in vno vel alio opere, ita sæpe occurrunt aliæ occasiones expendendi, quæ loco aliorum operum possunt succedere. Et ita vt in hoc etiam sumatur æqualitas, tenebitur Princeps non pro quacumque exurgente occasione nouam facere impositionem, etiam temporaneam, sed prudenter pensare, an pro illis sufficient antiqua tributa, in quibus actualis necessitas faciendi expensas cessauit, vel suspensa est.

Quæri verò vterius potest, an in aliquo casu possit iuste exigere tributum, cuius causa cessauit, saltem ratione antiquæ consuetudinis, quæ suppleat vicem causæ. Hoc dubium tangit Cordub. in Summa Hispan. q. 95. & absolute negat quia non putat posse bonam fidem in tali consuetudine interuenire. Contrarium tenet Medin. dicto cap. 14. qui non solum affirmat sufficere consuetudinem ad præsumptionem iustæ causæ, quando de illa est ignorantia negatiua, vt sic dicam, verum etiam si constet causam, propter quam impositum fuit tributum, cessasse, atque adeo iam non subsistere legitimam causam; putat nihilominus, consuetudinem antiquam, & bonam fidem, ac sufficientem tempore præscriptam, sufficere, vt tributum iuste exigatur. Ratio est, quia præscriptio dat sufficientem titulum, & supplet defectum quemlibet, etiam si proueniat ex defectu causæ. Quod si obijcias, quia tunc non potest consuetudo esse bona fide continuata, nam eo ipso, quod scitur, causam cessasse, non potest exactio tributi bona fide continuari. Respondet, posse durare bonam fidem, quia licet prior causa cessauerit, loco illius successit præscriptio, quæ dat sufficientem causam iustam ad exigendum tributum.

Sed hoc non videtur satisfacere. Nam consuetudo antecedit titulum præscriptionis, nam est causa eius; ergo bona fides consuetudinis non potest fundari in præscriptione, quia ante acquisitum titulum præscriptionis oportet, vt consuetudo bona fide continuetur; ergo toto illo tempore non potest fundari bona fides in titulo

acquisito

8.
Dubium de
consuetudine
Cordub.

Medin.

acquisito per prescriptionem. Neque tunc potest fundari in alia causa iusta, nam supponimus, illam cessasse, & hoc constare Principi exigenti tributum; ergo non potuit illa consuetudo bona fide continuari. Et declaratur amplius, quia dum iusta causa tributum durat, consuetudo exigendi non seruit ad prescribendum ius exigendi etiam cessante illa causa, alias omne tributum positum propter causam temporalem duraturam tamen longo tempore quadraginta, aut centum annorum, prescriberetur per illud tempus, ut perpetuo peti possit, etiam si constet causam cessasse, quod est aperte falsum, quia esset inæqualitas magna inter tributum, & causam eius, quin potius eo ipso, quod consuetudo exigendi continuatur tantum propter durationem cause, prescribitur (ut sic dicam) contra solutionem talis tributi, si cesset talis causa. Et ita dum causa durat, & propter illam durat etiam exactio tributi, non potest inchoari prescriptio ad exigendum illud sine tali causa; ergo deberet inchoari postquam cessauit causa, & nihilominus continuata fuit exactio, at tunc non potuit esse bona fides, quia nec potuit fundari in causa, quæ cessauit, & non ignorabatur, ut supponitur, neque in prescriptione, quæ nondum erat; ergo talis consuetudo nunquam potest dare titulum prescriptionis.

10. *Mens auctoris.* Alio ergo modo censeo esse possibilem bonam fidem in huiusmodi consuetudine, & ita esse explicandam, & prescribendam, ut prescriptio iudicari possit legitima. Nam licet causa prima, propter quam fuit impositum tributum, cessauerit, potuit loco illius alia & alia succedere, & ita bona fide tributum continuari: nam hoc est in potestate Principis, ut diximus. Si ergo constaret, non solum primam causam cessasse, sed etiam nullam aliam extra prescriptionem fuisse loco illius subrogatam, non video, quomodo possit bona fide continuari consuetudo exigendi tale tributum, ut probat ratio facta. Si verò quamuis constet primam causam cessasse, non tamen constet, an alia fuerit loco illius subrogata, tunc potest facile locum habere bona fides. Et ideo distinguenda sunt tempora. Aut enim sumus intra tempus nondum consummatæ prescriptionis, & tunc dicendum est, quam primum constiterit causam omnino cessasse, ita ut neque prima subsistat, neque alia iusta subuenerit, cessandum esse ab exactioe tributi, quia tunc nec per se est iustum, ut ex dictis patet, nec ratione prescriptionis, quia non fuit consummata. Aut loquimur de tempore post consummatam prescriptionem, & tunc poterit tributum sustineri, quicquid sit, vel fuerit de causa in re ipsa spectata: nam presumitur fuisse iusta. Neque est moraliter possibile, ut post talem prescriptionem incipiat positivè constare (ut sic dicam) quod nulla subsistat causa, sed ad summum negativè potest non constare de illa, & ita semper est locus presumendi non deesse.

11. *Medina. Castro.* Præsertim quia est tanta varietas in statu & sumptibus Principum, & in valore rerum, ut facile credi possit, antiqua tributa, quæ propter alias causas imposita fuere, illis cessantibus durasse, quia iudicata sunt necessaria ad honestam Principis sustentationem. Quod etiam attingit *Medina. supra*, & propter hoc *Castro supra*, in his tributis antiquis non requirit has conditiones, sed pro illis dicit sufficere immemoriam consuetudinem. Et ita mihi probabile

A est, ad hanc consuetudinem, quæ suppleat causam iustam, non sufficere certum tempus etiam diuturnum, sed oportere, ut excedat hominum memoriam, argumento dicti cap. *Super quibusdam*, à paritate rationis, & quia tributum nunquam potest iustè exigì, nisi per respectum ad causam iustam, nec aliter potest prescribi, quia hic respectus intrinsecè includitur in ipsa consuetudine, ut iusta & bonæ fidei esse possit; ergo oportet, ut causa illa sit nota, vel præsumpta; ubi autem ignoratur non potest ita præsumi, nisi consuetudo excedat hominum memoriam; ergo talis consuetudo necessaria est ad hunc effectum, & ita etiam sentit *Medina supra*.

CAPVT XVI.

De forma & materia in legibus tributorum seruandis.

B **T**ertia conditio ad iustitiam tributi necessaria est forma, ut *Caiet.* loquitur, seu proportio, ut loquitur *Castro*: hæc enim duo in idem coincidunt, ut significauit *Medin.* quia illa forma nihil aliud est, quam proportio seruanda inter tributum & subditos, quibus imponitur. Nam præter proportionem inter quantitatem totius tributi, & causam eius, quæ pertinet ad æqualitatem rei ad rem, seu iustitiæ commutatiuæ, de qua iam dictum est, seruanda est proportio tributi ad personas, quibus imponitur, & hæc proportio vocatur forma tributi, pertinetque ad iustitiam distributiua respectu communitatis, sed redundat in commutatiua respectu singulorum. Non est enim iustum, ut omnes æqualiter soluant, sed iuxta facultatem & conditionem vniuscuiusque, plus enim à diuite, quam à paupere exigendum est, cæteris paribus. Vnde fit, ut iuxta proportionem, quam personæ inter se seruant quoad facultatem, seu conditiones alias requisitas ad tributum, seruanda sit proportio inter eas in impositione tributi, & hæc est proportio distributiua iustitiæ. Et ita declaratur hæc conditio à *D. Thom. 2. 2. q. 63. ar. 4.* Est autem talis proportio necessaria, ut à nullo subdito plus exigatur, quam iustè possit, & debeat contribuere, & quoad hoc resultat æqualitas commutatiuæ iustitiæ. Atque hinc etiam est necessaria proportio ad res super quas imponitur tributum: quas vocamus materiam tributi. Nam si imponatur super rem immobilem, non debet excedere quantitatem moderatam, consideratis fructibus eius, & laboribus, ac expensis, quæ circa illam fiunt: nam si in hoc tributum sit nimis onerosum, plane erit iniustum. Si autem imponatur super res mobiles, quæ venduntur, & emuntur, vel arte fiunt, obseruari debet ne tales sint huiusmodi res, vel tantum, & tam magnum tributum, ut redundet in maius onus pauperum, & artificum, aut mercatorum, quam possint sustinere commodè, ad vitam & familiam sustentandam.

Atque ex hac conditione inferunt multi, iniusta esse vectigalia, quæ pro rebus, quæ ad proprium usum portantur; imponuntur, solumque imponi posse in rebus, quæ causa negotiationis deferuntur, sicut statutum est in l. *Vniuersi*, & l. *Omniū*, C. de Vectigal. & idem habetur in l. 5. tit. 7. partit. 5. Ita tenet *Caietan. verb. Vectigalia*, & hac ratione addit duas condiciones necessarias ad iustitiam tributi; scilicet, ut materia sit apta ad illud; hæc autem non est apta materia.

1. *Ad iustitiam tributi necessaria esse formam seu proportionem. Caiet. Castro. Medina.*

D. Thomas

2. *Multi censent iniusta vectigalia quæ pro rebus, quæ ad proprium usum portantur imponuntur. L. Vniuersi. L. Omnia.*

Caiet.

Glossa.
Hostiens.
Pijan
Driedo.

Bulla Cœna.

Tolet.

Sotus.

Ledesm.

3.
Contraria
opinio au-
thoris.

Anton.

Gabr.
Syluest.Angel.
Armil.
Tabien.
Medin.
Nauar.
Molina.

Ratio est, quia in ea non seruatur forma debita, & iusta distributio oneris impositi per tributum: nam si imponatur in rebus necessarijs ad proprium vsum, pauperes plus grauantur, quam diuites. Quia radix vsus (ait Caiet.) est indigentia, & ita qui magis indiget, magis vitur. Et pauper, qui est oneratus filijs, pluribus rebus indiget, & ita plus soluit ex vectigalibus. Et hæc videtur fuisse antiquorum opinio, vt Glossa, & Hostiens. in cap. Super quibusdam, & sequitur Summa Pisan. & Sum. Cōfessor. & Driedo lib. 2. de Libert. Christ. cap. 5. Qui addit, hæc tributa esse prohibita iure ciuili, & canonico. Priorem partem probat ex l. allegata, posteriorem verò ex Bulla Cœnæ, in qua excommunicantur imponentes vectigalia prohibita, & ita sentit incurrere in censuram Bullæ Cœnæ exigentes hæc vectigalia, quod aperte tradit etiam Tolet. lib. 5. Summæ c. 79. n. 1. licet postea n. 2. sententiam limitet. In eandem sententiam inclinat Soto lib. 3. de Iustit. q. 6. art. 7. vbi prius explicans quid sit vectigal, Portorium, & pedagium, solum ponit pro materia eius res, quæ vehuntur negotiationis gratia, & postea dicit, esse iniusta tributa prohibita in dicta l. Vniuersi, scilicet, quæ pro his rebus, quæ ad proprium vsum pertinent, exiguntur. Et inde videtur damnare iniustitiæ gabellam, quam Alcaualam vocant, quatenus exigitur de rebus, quæ ad propriam necessitatem subleuandam venduntur, quia tunc etiam plus soluit, qui plus eget, non qui plus habet, vel lucratur. Idem ferè sentit Ledesm. 2. p. 4. q. 18. ar. 3. quatenus damnat quoddam tributum in Lusitania visitatum, quod soluitur ab eumentibus res ad suum vsum necessarias, & à vendentibus res, vt suis necessitatibus subue-niant, quod tributum vulgo Sisa vocatur, quod idem ferè est, quod Alcauala, licet in Lusitania non soluatur à solo venditore, vt in Castella, sed partim ab emptore. Itaque sentiunt hi auctores, tantum peti posse ex lucris vel fructibus, seu in rebus quatenus vel fructiferæ sunt, vel ordinantur ad lucra, & ideo iniuste exigi ex rebus emptis, vel venditis, vel transportatis ad proprium vsum.

Nihilominus dico, illam conditionem materiæ, quam ponit Caiet. prout ab ipso explicatur, non esse necessariam, quia non est iniustum, tributum imponere de rebus, quæ ad proprium vsum feruntur, aut venduntur, vel emuntur. Hæc est communior sententia, & sumitur ex D. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 10. §. vlt. nam licet loquatur de particularibus impositionibus ciuitatum, eadem est proportionalis ratio de generalibus tributis. Et idem omnino sequitur Gabriel. 4. d. 15. q. 5. ar. 2. concl. 2. in fine, Syluest. Gabella, 3. q. 5. vbi nonnullam differentiam in hoc constituit inter externos & incolas, de qua statim dicam. Eodemque ferè modo loquitur Angel. verb. Pedagium, n. 3. Armil. verb. Gabella. nu. 11. Tabien. verb. Pedagium, n. 4. Idem tenet Medina dicto C. de Restit. q. 15. in fine. Nauarr. cap. 17. n. 202. Molin. tom. 3. disp. 669. Supponendum autem est ad probandam hanc sententiam, sermonem esse de impositione tributi, habere alias condiciones ad iustitiam tributi requisitas; nimirum quod ab habente potestatem, & propter causas iustas & proportionatas imponatur, & solum tractari, an eo ipso, quod imponitur super talem materiam, sit iniustum vel iniquum.

Probat ergo non fieri iniustum, neque iniquum ex illo capite. Quia vel est iniustum, quia prohibitum, vel quia per se, & natura sua est

A intrinsecè malum: auctores enim primæ opinionis interdum vno fundamento, interdum alio vtuntur, & in hoc satis confusè loquuntur; neutrum autem fundamentum solidum est. Probat ergo, propter solam humanam prohibitionem non posse dici simpliciter malum, id est, vbi-que, & in omnibus regnis vel prouincijs Christiani orbis, quia non inuenitur prohibitum iure canonico & ciuile, ad hoc non sufficit. Prior pars declaratur, quia in Bulla Cœnæ non fit specialis prohibitio, sed supponitur, & fertur specialis modus censuræ contra imponentes tributa prohibita. Nec etiam in corpore iuris canonici inuenitur speciale ius, quod designet materiam vectigalium, seu pedagogum, vt iusta sint. Neque hoc rectè ab aliquibus ex cap. Quaquam, de Censibus in 6. colligitur, quia in eo dicitur, Pedagogorum exactiones, tam iure canonico, quam ciuili, regulariter merito esse damnatas. Nam vt ex Glossa

B ibi Ioan. Andr. & alijs constat, ius canonicum, quod ibi citatur non est aliud, nisi quod habetur in Concilio Lateranensi, cap. Innouamus, de Censibus & in Innoc. 3. in cap. Super quibusdam, de Verbor. significat. ibi autem non prohibentur talia tributa ratione materiæ, sed quatenus non feruntur ab habentibus potestatem, vel ex consensu illorum. Et eodem modo intelligit Glossa ibi prohibitionem iuris ciuilis, citando legem Non solent. C. Vectigalia noua, &c. significat etiam posse id referri ad prohibitiones pedagogum respectu Ecclesiasticarum personarum, dum allegat L. Placet, C. de Sacros. Eccles. & cap. Generaliter. 16. q. 1. Denique in illo capite non fertur prohibitio, sed supponitur, & non simpliciter, sed cum illo addito regulariter, & fortasse id dictum est propter violentias & excessus, qui regulariter sunt in exactionibus pedagogum.

C Altera verò pars de prohibitionem iuris ciuilis probatur in hunc modum, quia licet non negemus, vectigalia in rebus ad proprium vsum esse prohibita iure Codicis, tamen illa lex non obligat in Hispania, Lusitania, Francia, & alijs similibus regnis, vel rebus publicis, quæ superiore in temporalibus non recognoscunt, quia, vt supra ostensum est, leges Imperatoris ibi non obligant. Vnde miror, cur dixerit Tolet. Reges, & temporales dominos non posse de his rebus vsualibus pedagia exigere propter prohibitionem illius legis, Pontificem autem in suo dominio temporali id posse, quia non subditur legibus Imperatoris, cum non minus sint supremi in temporalibus alij Reges numerati in suis regnis, quam sit Pontifex in sua ditione temporali, quod attinet ad potestatem & dominium directum, de quo tractamus. Neque etiam video, cur Hostiens. in Sum. tit. de Censib. §. Ex quibus causis, versic. Quod si quis (quem multi alij sequuntur) dixerit, non posse iustificari hæc pedagia, etiam ratione immemorialis consuetudinis, nisi supponant legem illam non prohibere rem de se indifferentem, sed rem per se malam, quod probare non possunt, vt statim ostendam. Ideoque concludo, legem illam nunc non obligare, nisi in terris Imperij, & nisi ibi sit per contrariam consuetudinem abrogata, vt facile fieri potuit.

Probat igitur vltima pars, videlicet, hoc non esse prohibitum, quia malum, quia nulla sufficiens ratio intrinsecè iniustitiæ in hac materia tributi inuenitur. Nam si quæ esset, maximè quia in tali materia non potest seruari debita forma, & proportio tributi, quia pauperes plus gra-

Glossa.
Ioan. Andr.

L. Non solent.

L. Placet.

Tolet.

Hostiens.

6.

uantur,

Caiet.

uantur, quàm diuites; at hoc non ita est per se loquendo, ac moraliter; ergo. Probat minor, primò tollendo quandam æquiuocationem, quæ latet in verbis Caietani, & eadem ferè est in alijs auctoribus. Ait enim Caietan. quòd indigentia est radix vsus, & ita qui magis indiget, magis vtitur, & ita magis grauantur pauperes indigentes. At profectò vox illa *indigentia* æquiuoca est, & aliter in antecedenti, & aliter in consequenti sumitur. Indigentia enim interdum significat necessitatem, & de hac indigentia verum est, quod est radix vsus, & quòd qui plus indiget, magis vtitur, vtique quando subuenit indigentia suæ seu necessitati. Hæc verò indigentia communis est diuitibus cum pauperibus, imò in diuitibus est maior, vel propter suum statum, vel propter suas delicias, & quia voluptates reputant indigentiam. Quapropter stando in eadem significatione, non rectè infertur, pauperes, qui sunt indigentes plus vti, & plus grauari, quia non sunt hoc modo plus indigentes. Alio ergo modo indigentia significat paupertatem, & sic falsum est, hanc indigentiam esse radicem vsus: nam potius pauper sæpè indiget veste, & non vtitur illa, quia eget pecunia; & consequenter etiam est falsum, quòd qui plus indiget, plus vtitur, quia multò magis vtuntur rebus vsu consumptibilibus diuites, quàm pauperes, & plures ac pretiosiores ex illis emunt. Et similiter pauperes non solent res portare ex distantibus locis, vbi solent vectigalia exigi, sed diuites frequentius hæc portari sibi faciunt ad proprium vsum. Vnde ex vi paupertatis non video, quomodo hinc sequatur illa impropertio. Quòd si contingat, pauperem habere plures filios, & idèd plura emere, illud est accidentarium, quod in re morali considerari non potest. Præsertim quia etiam diuites possunt filijs abundare, & ita quoad hoc est æqualitas, & aliundè pluribus & pretiosioribus rebus vti solent ad eorum sustentationem, & præterea regulariter diuites habent maiorem familiam seruorum, & familiarium, quam alunt, præter expensas equorum, &c. & ita plura emunt ad suum vsum, & consequenter plus solunt ex tali tributo.

7.

Et hic discursus, licet in vectigalibus seu portorijis sit euidentior propter illam considerationem, quòd pauperes raro deferunt ex locis remotis res propter suum vsum, absque adminiculo negotiationis: nihilominus etiam procedit de tributo imposito propter solam emptionem aut venditionem in rebus necessarijs ad victum & vestitum, quia etiam ex his rebus plures emunt diuites per se, ac moraliter materiam expendendo. Nam contingit quidem diuiti, licet plura consumat, pauciora emere, quia vel ex fructibus suarum possessionum multa colligit, & alia domi alit, vel sua industria comparat; licet hoc autem ita sit, hoc totum est accidentarium, & in re morali impossibile est infallibilem regulam cõstituere, quæ non sæpè deficiat. Quod si fortasse Caiet. & alij velint, eo ipso esse formam tributi iniustam, quòd pro asportatione, aut emptione eiusdem rei ad vsum necessariam, æquale tributum pauperi & diuiti imponitur: immeritò id asserunt, alioqui etiam esset iniusta forma tributi impositi pro rebus causa negotiationis allatis, quia æquale tributum ponitur pauperi negotianti pro vita sustentanda, & mercatori diuiti, in eadem materia, & ceteris paribus. Imò & decimarum distributio esset iniu-

sta, quia eadem quota pro pauperibus & diuitibus ponitur. In his ergo rebus non potest semper tam exacta distributio fieri. Præsertim, quia hæc impropertio potest compensari aliundè, scilicet, quia diuites plura & pretiosiora consumunt, & transuehunt.

Quapropter dicendum est in primis, conditionem illam ex parte formæ tributi, scilicet, vt cum proportionem distribuatur quantitas oneris, iuxta vires facultatis vniuscuiusque moraliter accipiendam esse, quantum, videlicet, suauiter possit seruari, & haberi ratio illius proportionis sine vexatione populorum, & sine magna difficultate Principum. Vnde si hæc diligentia adhibeatur, nihil obstat, quod aliqua impropertio sequatur; quia illa est moraliter inuitabilis, & non est intenta, nec censetur volita, sed permilla, sicut videmus in decimis Ecclesiasticis, quod vniformiter imperantur, etiam si per accidens contingat, aliquos pauperes nimium onerari. Deinde dicimus, conditionem aliam ex parte materiæ sumptam, scilicet, vt tributa hæc non imponantur in rebus, quæ ad vsum proprium portantur, emuntur, aut venduntur, non esse simpliciter, ac per se necessariam ad iusticiam tributi, quia nec inuoluit intrinsecè inæqualitatem in forma tributi, vt ostensum est, nec per accidentales euentus fit iniusta, vt etiam est declaratum, nec etiam propter leges ciuiles est iniqua, nisi vbi lex illa obligauerit in terris nunc subditis Imperatori. Solum ergo necesse est obseruare, vt sit iusta causa imponendi talia tributa, quia nimirum, alia non sufficiunt, & publica necessitas vrget, & alia ratio commodior illi succurrendi non suppetit. In quo etiam tenebitur Princeps moralem diligentiam adhibere, vt modum magis equum, & subditis magis proportionatum, ac suauiore eligat, qua diligentia præmissa securè potest eligere modum hunc, si probabiliter credit esse aptiorem. Accedit, quod nemo dubitet esse iusta vectigalia, quæ imponuntur oneribus, seu rebus, quæ gratia negotiationis asportantur, at hæc tandem redundant in onus euentium: nam mercatores ob eam causam carius illas vendunt, & ita in re non videtur esse magna differentia inter hæc tributa, quantum est ex parte oneris, quod in pauperes redundat, quia non redundat in illos vt pauperes sunt, sed vt euentes sunt, etiam si illas ad suos vsus à mercatoribus emant.

Quapropter non existimo, ciuilem legem prohibuisse illam vectigaliū materiam, quia sit onerosa pauperibus, sed quia videtur asperū, & durum grauari homines in his rebus, quibus quotidie nutriuntur, & indigēt, & similiter visum est graue, difficile ac onerosam reddere asportationem rerū ad propriū vsum pertinentium. Sed hæc difficultas nō facit, rem esse per se malā, & superari potest ex alijs commoditatibus vel necessitatibus occurrentibus, propter quas potest aliud statui ab habente potestatem supremam, quæ non subditur illi legi. Nihilominus tamen propter rationem & fundamentum illius legis, & quia hæc tributa male audiunt, & odiosa sunt communitati pauperū, rectè facient Principes, illa excusando quoad fieri possit. Multoquæ cōgruentius esset, in rebus, quæ ad vsus nō necessarios, sed ad delicias, vel nimium ornatum, vel curiositatē deferuntur, similia onera, & grauiora imponere, dum tamen illa sufficiant ad indigentiam, iustam & necessitatem regni aut Principis subleuandam.

8.

Conditio tributi ut cum proportionem distribuatur quantitas oneris iuxta vires cuiusque intelligenda moraliter.

9.

Optimum consilium.

Vnde

10.

Vnde infero, hæc vectigalia & pedagia, si generalia sunt, & propria tributa iuste exigere non solum ab incolis, sed etiã ab extraneis peregrinantibus in tali regno. Sicut vectigalia mercium solvantur à mercatoribus etiã extraneis. Tum quia hoc consuetudine seruatur in omnibus regnis, quia fortasse nõ poterat commodè fieri personarũ distinctio, & quia aliàs occasio fraudibus daretur, & ita fit virtualis cõpensatio, veluti quodã iure gentium introducta. Tum etiam quia extranei multa commoda recipiunt à Principe illius regni, in quo versantur, scilicet viarum securitatem, & expeditionem, & pacis conseruationem, & administrationem iustitię; tum denique quia dum ibi degunt, sunt aliquo modo subditi, quatenus tenentur illius regni legibus parere. Illa ergo exceptio, quam aliqui ex allegatis Doctoribus addunt, necessaria non est. Dixi autem si tributa sint propria & generalia: nam si sint particulares impositiones ciuitatum ad propria commoda particularia introducta, magis ex quadam ciuium cõuentione, & volũtate, ac pacto tacito, vel expresso, tunc non obligabuntur externi, & in hoc casu videntur loqui citati auctores. Non video tamen cur specialiter hoc doceant de vectigalibus positum in rebus ordinatis ad proprium vltum, cum eadem sit ratio de omnibus, si seruetur proportio. Ratio autem est, quia illi non consenserunt in illo pacto & conuentione, nec commoditas intentata in eos redundat. Nam si redundaret, & ex consensu Principis impositio generaliter fieret, tunc iam indueret rationem tributi suo modo generalis.

CAPVT XVII.

Verum aliqua alia conditio præsertim subditorum consensu ad iustitiam tributi requiratur.

1.

Castro.
Medina.

Pars negans satis videtur ex dictis concludi, ex illis enim colligi possunt tres conditiones tributorum scilicet, legitima potestas, iusta causa, ac debita proportio, quæ planè videntur sufficientes ad iustitiam tributi, & ita illas tantum ponunt Castro, & Medina. Et probatur nam aliæ, vel necessariæ non sunt, vel non nisi quatenus in his continentur, vt dictum est de vltu, & materia. Idemque est de personis, quibus imponitur tributum, debent enim esse subiecta Principi secundum eam potestatem, qua tributum imponit. Hæc enim conditio vera est, sed includitur in prima de Principe habere potestatem: nam superior & subditus correlatiua sunt, & ideo eo ipso, quod requiritur potestas Principis, manifestum est, non extendi, nisi ad subditos. Vbi statim offerebatur occasio explicandi, quomodo Ecclesiasticæ personæ exemptæ sint à tributis Principum secularium, sed hoc alio loco ex professo tractatum est, & ad præsentem non spectat. Quomodo item priuilegia exemptionum in hac materia dari possint personis laicis, vel semel data seruanda sint, alterius etiam est considerationis.

E. Hispan.

Non omitam tamen aduertere, excogitatam esse à quibusdam conditionem aliam vt simpliciter necessariam ad iustitiam tributi, nimirum, vt cum consilio & consensu regni imponatur. Putant enim, Principem etiam supremum non posse noua tributa imponere in regno suo sine consensu regni. Fundanturque in quadam lege Hispaniæ, quæ hodie habetur in lib. 6. Nouæ recopil. tit. 6. l. 1. vbi statuitur, vt in Hispania Rex non possit nouum imponere tributum, nisi prius

A conuocato regno per procuratores, & illis consentientibus, & acceptantibus tributum. Volunt autem hanc legem non tam constituere nouum ius positium, quàm declarare ius gentium, seu naturale, & dare modum, & formam, qua illud seruetur. Tum quia non est verisimile, Reges Hispaniæ tam liberaliter voluisse cedere iuri suo, vel ligare, ac diminuerere potestatem suam, si antea ex vi Regiæ potestatis omnino liberam illam haberent. Tum etiam quia nisi hæc potestas ita sit restricta in Regibus, facile verget vel in tyrannidem, vel certe in notabile incommodum, vel grauamen regnorum. Quia Principes valde propensi sunt ad imponendas subditis huiusmodi exactiones, semperque causantur antiqua tributa sibi non sufficere ad suos eximios sumptus, siue illi necessarij sint, siue superflui. Vnde si sua sola potestate tributa possent imponere sine consensu regni, plus iusto, vel certe nimium populos grauarent. Accedit regula iuris. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.* cap. 29. de Regul. iur. in 6. quæ regula est valde consentanea iuri naturali; ergo maximè debet seruari in re tam ardua, quam est tributorum impositio.

Hanc verò sententiam sic explicatam non inuenio in iure communi, canonico, vel ciuili, neque in auctoribus antiquis, & ideo non cenleo, hanc conditionem esse necessariam ex vi iuris naturalis, aut gentium, neque etiam ex iure communi; imò neque ex iure antiquo Hispaniæ. Probo singulas partes, & primò de iure naturali videtur per se euident, quia constitutio regnorum, & potestas regum non est immediatè de iure naturali, sed mediante concessione populorum, vt supra ostensum est, ergo amplitudo, vel restrictio potestatis circa ea, quæ per se mala vel iniusta nõ sunt, non potest esse de iure naturali, sed pendet ex arbitrio hominum, & ex antiqua cõuentione, vel pacto inter Regem & regnum. At verò potestatem ad imponendum tributum intra limites iustitiæ absolute residere in solo Principe non est intrinsece malum, nec contra bonos mores, vel è conuerso quod requiratur cõsensus populi, nõ est per se necessarium ad iustitiã & æquitatẽ; ergo neque illud prius est contra ius naturale, neque hoc posterius est de eiusdem iuris præcepto. Neque sufficit dicere, hoc esse magis cõueniens populis & regnis: tum quia ex maiori cõuenientia non potest colligi necessitas præcepti; tum etiam, quia illud non est certum, quia si coniecturis & congruentijs vtendum est, possunt facile pro vtraque parte afferri.

D Nam constat ex supra dictis, Monarchiam posse vtroque modo cõstitui, scilicet, vel ita vt Princeps in condendis legibus pendeat à consensu populi, seu senatus tanquam ab habentibus suffragium definitiuum, vel ita vt potestas simpliciter sit in solo Principe, licet vti debeat suorum consilio. Et hunc posteriorem modum diximus esse magis consentaneum monarchico regimini, & magis vltatum, satisque consonum prudentiæ & iustitiæ, & cõuenienti regimini, & obedientiæ subditorum. Si ergo hæc potestas est data solis Regibus in alijs legibus ferendis, etiam si grauissimæ sint, cur non poterit esse etiam in legibus tributorum, vel cur hoc repugnabit iuri naturali. Item Princeps supremus ad inducendum bellum, non indiget consensu populi, neque ad reficiendos pontes, vias, castra, moenia, &c. cur ergo ex natura rei erit illi necessaria populorum acceptatio in tributorum impositione. Cum propter has causas præcipue fieri soleat. Denique Mo-

narchia

34
Non esse opus
ad tributum
consensum
regni, nisi ex
benignitate
regis.

narchia integra & perfecta non est contra ius naturale, vt per se notum est; sed non est perfecta & integra monarchia, nisi habeat potestatem plenam ad imperanda tributa iusta, tum quia quantum pendet in hoc à consensu regni, tantum deficit à perfecta monarchia, tum etiam, quia si in hoc pendet illo modo consequens est, vt etiam pendeat in omnibus alijs, quæ sine tributis fieri non possunt; ergo monarchia cum tali potestate non potest esse contra ius naturæ, ac subinde, neque illa conditio, seu dependentia potest esse ex dictamine necessario iuris naturæ.

Atque hæc rationes idem conuincunt de iure gentium. Eo vel maxime quod creatio Regum, & potestas eorum non est de iure gentium, sed est potius de iure ciuili, vel nationali (vt sic dicam) vniuscuiusque regni, vel prouinciæ. Vnde licet in communi dici possit de iure gentium diuisio regnorum, ciuitatum, & magistratuum, aut regiminum; modus tamen constituendi regimen vel per plures, aut pauciores, vel per vnum cum tanta, vel maiori potestate, & cum his, vel illis conditionibus, non est de iure gentium, sed ex proprio iure singulari communitatum, & à principio fuit aut ex pacto voluntario, aut ex iusto bello, vel consuetudine introductus; ergo non potest hæc necessitas fundari in iure gentium. Multo autem minus potest fundari in iure positio communi: nam (vt vidimus) in iure canonico hæc potestas conceditur simpliciter Imperatoribus, ac Regibus, & Principibus supremis, qui illis æquiparantur, & nulla limitatio additur, neque postulat regni consensus. Eodemque modo loquitur ius ciuile, vt etiam citauimus; ergo illa conditio non solum non potest fundari in iure communi, verum etiam illi repugnat, dum simpliciter loquitur: nam limitandum non est sine alio iure vel ratione cogente. Et ita Doctores interpretantes illa iura absolute dicunt, esse in Principe hanc potestatem, nulla facta mentione consensus populi, vt patet ex Innoc. in d. cap. *Quod super his*, & ibidem Panorm. & in dicto cap. *Innouamus*, Barthol. & alijs in dicta l. *Veſtigalia*, & in l. 1. & 2. C. *Noua veſtigal.* & c. Bart. etiam in l. vnic. ff. Ad l. Iuliam. de Ambitu.

Tandem neque ex antiquo iure Hispaniæ talis dependentia Regis à regno, seu necessitas talis conditionis ad iustitiam vel valorem tributi colligi potest. Nam in l. 2. tit. 1. p. 2. prius dicitur absolute, Imperatorem habere supremam potestatem & absolutam imponendi iusta tributa, & postea subditur, hanc potestatem, in his regnis translatam esse in Regem. Similiter in l. 9. tit. 8. p. 5. hæc potestas soli Regi tribuitur, idæque supponitur in l. 5. tit. 10. partit. 7. Relinquitur ergo, concursus regni, seu populi consensus per se, vel per procuratores suos, non esse conditionem necessariam ad iustitiam tributi. Imò etiam sequitur, iustitiam tributi esse priorem ex natura rei tali consensu populi, ideoque supremum Principem sua potestate posse imponere tributum iustum, lege lata, & consequenter posse obligare populum ad consentiendum, & acceptandum tributum, modo explicando in capite sequenti. Alias tributum non posset imperari per modum præcepti & legis, nisi prius acceptaretur à subditis per modum noui pacti, & donationis, quod non potest esse verum ex natura rei, cum tributum pertineat ad obligationem iustitiæ, non in noua, & liberali donatione fundatam, sed in naturali iure, quo tenemur dare laboranti mercedem, & gubernanti subsidium ad onera muneris sui sustentanda.

Lex ergo illa, & consuetudo Hispaniæ requirendi consensus regni, quando tributa imponenda sunt, specialis institutio regum fuit ex illorum benignitate, non ex necessitate iustitiæ concessa, ante ducentos annos, vel circiter. Et ideo non est extendenda ad omnia regna, sed in vnoquoque seruanda erit sua lex, vel consuetudo, & vbi nulla specialis determinatio fuerit, seruanda est æquitas iustitiæ naturalis. Illa verò Hispaniæ institutio in hoc fundata videtur, quod eo tempore, in quo illa stabilita est, iam erant in Hispania imposita multa tributa, quæ ad onera regni sustentanda videbantur sufficere, & ideo ne nouis oneribus grauaretur populus sine magna & publica causa, & vt maiori ac suauiori prouidentia id fieret, quando fieri oporteret, ideo rectissime id institutum est. Et post concessionem illam à Regibus factam, & moribus confirmatam, seruanda est. Non est autem ita intelligenda, vt sit in arbitrio Procuratorum, suum consensum non præstare, etiam si iustitia tributi, eiusque necessitas nota sit, tunc enim consentire tenentur, sicut etiam tenentur fortiter resistere, quando iniustitia tributi est manifesta, vel quando ex multitudine tributorum tam grauius onerantur populi, vt æquitatem iusti stipendij & auxilij Principi debiti, excedat.

CAPVT XVIII.

Vtrum leges tributorum obligent in conscientia ad illorum solutionem, etiam si non petantur.

Quæstio hæc locum habere potest etiam si lex tributi pœnalis non sit, vt diximus, quia licet tributum non sit pœna, & ideo ad illius solutionem non sit necessaria sententia condemnatoria, imò nec declaratoria; nihilominus potest requiri exactio, ita vt sine illa nemo cogatur spontaneè offerre tributum. Sicut etiam pœna pecuniaria legis post sententiam debita est sine alia noua sententia, & nihilominus Couarr. & alij sentiunt, non deberi, nisi petatur: simili ergo modo potest accidere in tributis, & hoc est, quod inquirimus. In qua etiam quæstione aduerto, non posse habere controuersiam, si de possibili loquamur. Quid enim vetat tributum imponi cum hac moderatione, & postulatam soluatur, & non alias? non est ergo dubium, quin possit hoc modo ferri, & quod sic lata lex non plus obliget, quia obligatio non est maior, quam legis verba postulent, per quæ animus imperantis cognoscitur. Et similiter dubitare nemo potest, quin Princeps possit imperare solutionem tributi, nulla expectata petitione vel monitione. Quia etiam si imponatur hoc modo, & cum hac expressa conditione, potest esse iustum tributum secundum omnes condiciones supra numeratas, vt patebit facile discurrendo per eas; ergo iuste potest sic imponi; ergo sic etiam obligabit: nam quoad hoc totum lex illa est moralis, & procedunt omnia dicta in ca. 11. Item tributum imponitur vt stipendium iustum, & debitum ex lege iustitiæ, sed præcipere solutionem debiti, non spectata petitione, non est onus iniustum; imò nec nimis graue; ergo talis lex ex hoc capite nec iniusta nec nimis grauis censeri potest; cur ergo non statim obligabit?

His ergo existentibus certis, solum de vsu, & de efficacia legum imponentium tributa, seu de sensu verborum, quibus vtuntur, esse potest controuersia. In qua varias inuenio opiniones.